

สมณธรรม

ชีวิตพรหมจรรย์

ครูบาอาจารย์บางรูปมีลูกศิษย์ฝ่ายสงฆ์จำนวนมาก แต่ลูกศิษย์ฝ่ายคฤหัสถ์มีจำนวนน้อย หลายรูปก็ตรงกันข้าม บางรูปก็มีลูกศิษย์มากทั้งสองฝ่าย หลวงพ่อเป็นรูปหนึ่งในกลุ่มสุดท้ายนี้ที่น่าสังเกตก็คือ ท่านให้ความสำคัญแก่ศิษย์นักบวชมากกว่าแก่ญาติโยมอยู่เสมอ ตลอด ๒๕ พรรษาที่ท่านได้บริหารวัดหนองป่าพงในฐานะเจ้าอาวาส หลวงพ่อได้ถือการฝึกสอนพระภิกษุสามเณรเป็นงานหลัก เพราะท่านตระหนักดีว่า ความเจริญของพระพุทธศาสนาอยู่ที่คุณธรรมในจิตใจของชาวพุทธมากกว่าอย่างอื่น ในเมื่อพระสงฆ์เป็นผู้ที่กล้าเสียสละความสุขทางโลก เพื่อแสวงหาธรรมด้วยความตั้งใจจริง หลวงพ่อจึงเห็นพระเณรเป็นผู้ที่ท่านควรเอาใจใส่เป็นพิเศษ อนึ่ง ท่านเห็นว่าการอบรมสั่งสอนคฤหัสถ์เป็นหน้าที่ที่สำคัญของครูบาอาจารย์ก็จริง แต่ถ้าทุ่มเทมากเกินไป เวลาที่อยู่กับสงฆ์ก็น้อยลง ทำให้พระภิกษุสามเณรที่บวชใหม่รู้สึกขาดความอบอุ่น ขาดการอบรม ซึ่งย่อมมีผลกระทบต่อการประพฤติปฏิบัติของหมู่สงฆ์ ฉะนั้น แม้ในสมัยหลัง ๆ เมื่อสังฆารท่านชราแล้ว และหลวงพ่อก็ให้เวลาแก่ญาติโยมค่อนข้างมาก ท่านก็ยังให้เกียรติและความสำคัญแก่นักบวชเป็นอันดับแรกอยู่นั่นเอง

จะขอเล่ารายละเอียดเกี่ยวกับการอบรมพระภิกษุสามเณรที่วัดหนองป่าพง เริ่มด้วยโอวาทที่หลวงพ่อกำหนดให้ผู้ขอเข้าหมู่สงฆ์

โอวาท – ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง

“เมื่อมีความเลื่อมใสมาบวชแล้วในวัดหนองป่าพงนี้ บวชยาก บวชลำบาก ก็ไม่ใช่ว่าจะไรหรือหอก คืออยากจะทำให้ดีนะแหละ ที่พวกเธอทั้งหลายมุ่งเข้ามาบวชนี้ ก็มุ่งอยากจะบวชดี ประพฤติดี ปฏิบัติดี ถ้ามีศรัทธาเราต้องใช้เวลา เวลาคือเป็นสิ่งสำคัญ เวลาคือเป็นเครื่องพิสูจน์ว่า มันเป็นอย่างไรมะ บางทีก็อยากจะบวช แต่มันนานกว่าจะได้บวช ก็เลยไม่อยากจะบวช บางทีก็อยากจะบวช อยู่ทีนี้ก็อดสำหันทน์ หรือบางทีก็หนีไปบวชที่อื่น เราก็ไม่ว่า เพราะเราพูดเสมอว่า การบวชนี้ไม่ใช่ว่าบวชเล่น ถึงแม้เราบวชเจ็ดวัน หรือเดือนหนึ่งก็ตามที หรือบวชเพื่ออุทิศต่อพระศาสนาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา ไม่ใช่บวชแข่งขันกัน ไม่ใช่บวชเล่น

การบวชนี้ทำได้ง่าย เอาลูกมาแล้วก็เอามาเถอะ ทำกันง่าย ๆ สบาย ๆ ไม่มีอะไร ฉะนั้นบางคนก็บางทีสองปีก็มีสามปีก็มี จึงจะได้บวชเป็นเณร บวชเป็นนาค แล้วก็เรียกว่า ต้องมาฝึกฝึกบวช ผู้ที่ฝึกบวชก็ต้องมาอยู่กับพระ ดูแลพระ รู้จักถวายของพระ รู้จักเรื่องของพระว่าเป็นอยู่ด้วยวิธีใด ให้คุ้นเคย ให้รู้จักเสียก่อน ให้ฝึกหัดการเย็บผ้า การย้อมผ้า การรักษาผ้า การรักษาบาดร สารพัดอย่าง จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ เกสัช ที่พระอาศัยนะท่านทำอย่างไร เป็นอย่างไร เมื่อเราเห็นชัดด้วยตนเองแล้ว เราก็ต้องใจชอบแล้ว จะบวชอยู่แล้ว อันนี้ก็เป็นเหตุ

เมื่ออะไร ๆ ก็เป็นแล้ว ก็มาบวชเข้าไปเป็นเณร จะได้เอาบาตรใส่มือให้ จะได้ห่มผ้าเรียบร้อย เข้าไปบิณฑบาตในบ้าน ผ้านี้เป็นของใช้ของพระพุทธเจ้า ลองซิ พຼ່ງนี้ะจะห่มผ้าเข้าไปบิณฑบาต เรียกว่าเขาดักบาตรให้... ให้ข้าวสุกเราด้วย แล้วก็ให้เราด้วยสารพัดอย่าง คนเฒ่า ๆ แก่ ๆ นะ หัวหงอกหัวขาว จะต้องไหว้เพราะอะไร เพราะว่าอำนาจของผ้ากาสาพัสดຼ์นี้ ผ้ากาสาพัสดຼ์นี้มีอำนาจที่สุด ถ้าหากเราใช้ไม่ถูกทางแล้ว เสียคน คนตามบ้านไปห่มผ้าเป็นบ้าเลย ใส่เข้าบ้านไหน เขาว่าบ้าทั้งนั้น

ทีนี้ถ้าเราบวชมีครูบาอาจารย์ เราก็ต้องเป็นคนดี เป็นผู้มีจรรยา เป็นผู้ใกล้ชิดพระพุทธเจ้า ถ้าเราห่มผ้าย้อมฝาดนี้แล้ว อะไร ๆ เขาบูชา เขาน้อมไหว้ทุกสิ่งสารพัด อันนี้เป็นอำนาจของพระพุทธเจ้า ให้เรารู้จัก

ฉะนั้นเธอทั้งหลาย เมื่อบวชเข้ามาแล้ว ห่มผ้ากาสาพัสดຼ์แล้ว ให้สลดสังเวช ถึงแม้ว่าจะบวชคราวเดียว ๙ วัน ๑๐ วัน ๒๐ วันก็ตามทีเถอะ ให้ตั้งใจดี ๆ การบวชการบรรพชาในพุทธศาสนาเนี้ คำสอนอย่างอื่นนั้น มากมายหลายอย่าง แต่ว่าคำสอนในวันเนี้ เฉพาะการบรรพชาในวันเนี้จะไม่มาก ทำตามพระโบราณาจารย์ของเราที่ท่านทำไว้ ให้เราเรียนกรรมฐาน เช่นว่ากรรมฐานทั้งห้า คือ เกสา โลมา นะชา ทันตา ตะใจ ฟังท่านพูดแล้วดูเป็นของเล่น ๆ แต่ถ้าเราพิจารณาให้ดีแล้ว มันเป็นของลึกซึ้งทีเดียว ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ทั้ง ๕ เนี้ พระกรรมฐานที่เกิดขึ้นพร้อม ที่เราเกิดมามีกรรมฐานแล้ว แต่เราไม่รู้จัก จำเป็นต้องเรียนมูลกรรมฐานเนี้ เพื่อเป็นปากเป็นทางแห่งการประพฤติปฏิบัติเดินตรงไปสู่นิพพาน เนี้เป็นสัมมาทิฎฐิ ท่านให้เรียนมูลกรรมฐานเนี้แล้วเอาไปพิจารณา

ฉะนั้นวันนี้พวกเธอจึงเรียนพระกรรมฐาน เป็นภาษามคธดังต่อไปนี้ ว่าตาม เกสา โลมา นะชา ทันตา ตะใจ บางคนเขาว่า เขามีแล้วเรียนไปทำไมใคร ๆ ก็รู้จัก แต่ความจริงมันไม่รู้จัก ไม่รู้จักผม ไม่รู้จักชน ไม่เห็นผมเจ้าของตามความเป็นจริง ไม่เห็นชนตามความเป็นจริง ไม่เห็นเล็บตามความเป็นจริง ไม่เห็นฟันตามความเป็นจริง ไม่เห็นหนังตามความเป็นจริง เรื่องเห็นเนี้ ผมเนี้ะเกิดขึ้นมา ตามเป็นจริงมันก็น่าอูจาดเหมือนกันนะ มันเกิดมาจากไหน มันดูดกนน้ำเหลืองที่เกิดมาเป็นผมชนเนี้ก็เหมือนกัน สิ่งทั้งห้าประการเนี้ไม่น่าสอใสนะ แต่พวกเราไม่ค่อยเห็น ที่เขาแต่งกันทุกวันนี้มันแต่งที่มันบกพร่อง แต่งที่มันไม่สวย ก็เพราะมันสกปรกมากที่สุดแหละ เขาจึงไปแต่งเพื่อให้มันดี

ความเป็นจริง ผมมันจะสวยอะไรไหม ไม่มีเรื่องสวยหรือก มันจะสะอาดไหม ไม่มีเรื่องสะอาด จับผมมาขมวด ๆ แล้วทิ้งไว้ข้างทางใครจะหยิบเอาไหม หน้ะนี้ถลกมันขึ้นมาเอาทิ้งไว้ข้างถนน ไปบิณฑบาตพຼ່ງนี้ใครจะหยิบเอาไหม เนี้คือความจริงมันเป็นอย่างเนี้ เรามาแต่งผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ให้มันสวยสะอาด พวกเราจึงเป็นคนหลง ไม่รู้จักสิ่งเหล่านี้อย่างแท้จริง ฉะนั้นเมื่อบวชเข้ามานี ก็ให้ยกสิ่งทั้งห้าอย่างเนี้ขึ้นมา ผมเนี้มันไม่สวย ขนก็ไมสวย เล็บก็ไมสวย ฟันมันก็ไม่สวย หน้ะมันก็ไม่สวย แต่ว่าเขาเอาแป้งเอาอะไรประให้มันสวยทั้งนั้นแหละ ฉะนั้นเราจึง

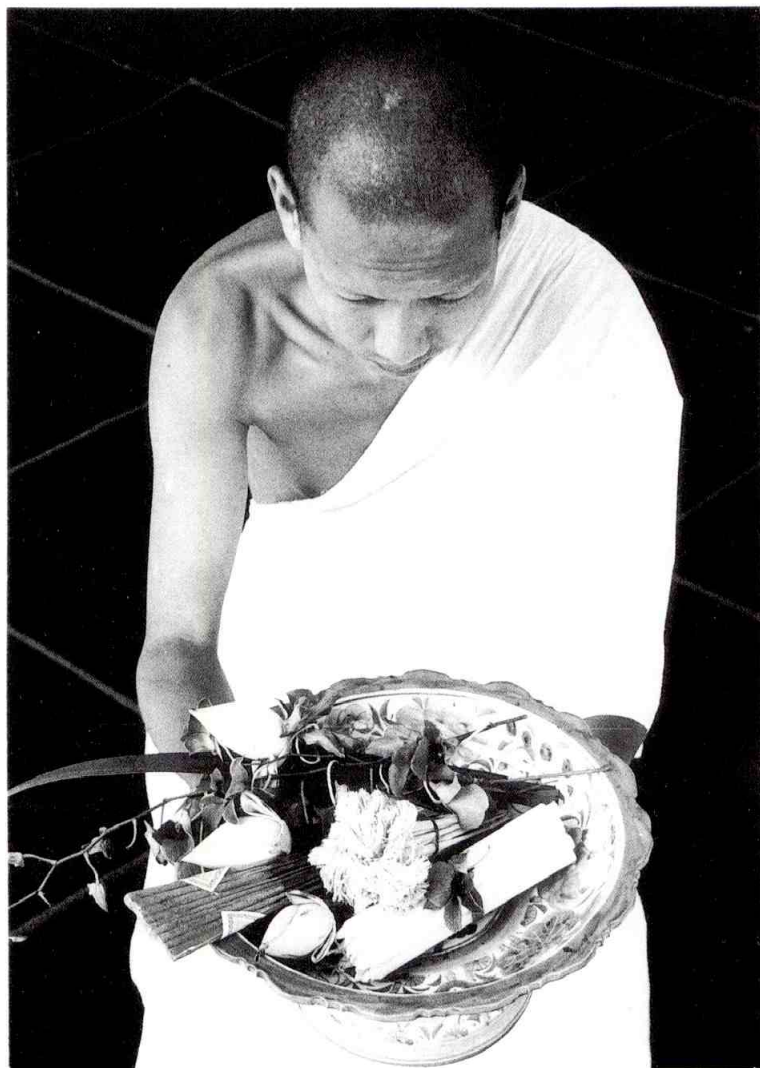
หลงกัน ไม่เห็นตามความเป็นจริง อะไรทั้งหลายที่ถูกปกปิดไว้ไม่ให้โผล่ขึ้นมา เราก็มองไม่เห็น

ท่านจึงทำการสอนให้มันแจ้ง สาทิตให้มันแจ้ง ขาวสะอาด เกสา โลมา นขา ทนต์ตา ตะใจ มันเป็นอย่างไรงี้ ให้มันชัด ให้เอากรรมฐานทั้งห้านี้ไปพิจารณาดู หนึ่งเป็นยังงี้ ที่มันหุ้มร่างกายของเราอยู่ที่นี่ ถ้าเราฉีกหนังออกเหลือแต่เนื้อหุ้มกระดูก มันจะสวยตรงไหนล่ะ ทั้งหลายเหล่านี้ เมื่อดูไปถึงที่สุดของมันแล้ว มันไม่สวยอย่างนั้น ในก่อนนี้อาศัยผม ขน เล็บ ฟัน หนัง มันเป็นของไม่แน่นอนทั้งนั้น แต่เรานี้มันชอบหลงที่เขาตกแต่งผม ตกแต่งเล็บ ตกแต่งสารพัด คือของไม่สวยทำให้มันสวยขึ้นมา แล้วก็หลงกัน มันเห็นไม่ชัด มันก็หลง อย่างปลา มันกินเบ็ดนะเห็นไหม ความเป็นจริงปลามันไม่กินเบ็ดหรอก มันกินเหยื่อ ถ้ามันเห็นเบ็ดจริง ๆ แล้ว มันไม่กินหรอกปลานะ ไปเกี่ยวปากมันลงซิ เพราะมันไม่รู้

พวกเราทั้งหลายก็เหมือนกัน ถ้าเห็นผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ตามความเป็นจริงแล้ว ไม่เอานะ จะแบกไปทำไม ไม่เอาแน่ คนที่ไปติดเพราะหลง หลงว่าไอ้ผม ไอ้ขน ไอ้เล็บ ไอ้ฟัน ไอ้หนังมันเป็นของเลิศ ของประเสริฐ เป็นของสวยทั้งนั้นแหละ เหมือนกับปลานะที่ว่ามันกินเบ็ด ความจริงมันกินเหยื่อ แต่ไม่รู้เรื่อง พอกินเข้าไปแล้วเบ็ดก็เกี่ยวปากมัน อยากจะออกขนาดไหน มันก็ออกไม่ได้ มันติดแล้วนี่ เราก็เหมือนกัน เกสา โลมา นขา ทนต์ตา ตะใจ เมื่อเห็นมัน ชอบมัน หลงเข้าไปติดเบ็ดอันนั้น เมื่อรู้สึกตัว มันก็เกาะปากแล้ว จะออกก็ออกยาก มันห่วงลูก ห่วงสมบัติ ห่วงอะไรสารพัดอย่าง เลยไม่ได้ไปไหน อยู่อย่างนั้นแหละจนตาย มันถูกเบ็ดเกี่ยว มันไม่รู้ เหมือนกับปลาที่มันหลงนะ ไม่รู้จักเหยื่อ ไม่รู้จักเบ็ด ถ้ามันรู้จักเบ็ดจริง ๆ แล้ว ก็ไม่กินเบ็ดเท่านั้นแหละ

อันนี้ก็เหมือนกัน เราไปติดในโลกเพราะเห็นทั้งห้าประการนี้ว่ามันสวย มันเลิศ มันประเสริฐ มันถึงอยู่กัน จึงไปชอบสิ่งที่สลดสังเวชสยดสยองทั้งหลายเหล่านั้น ความจริงมันเป็นเรื่องนิดเดียว ไม่ใช่มาก เรื่องเบ็ดมันเกี่ยวปากปลาเท่านั้นแหละ ให้เอาไปคิดดูให้มันดี ๆ เมื่อพิจารณาเข้าไปยามา เห็นชัดแล้วมันจะมีความสบายใจ ถึงแม้ว่าลึกไปเพราะความจำเป็น อันนี้มันก็จะระวัง ระวังว่ามันจะเกี่ยวปากเอา อันนี้จะได้ความสงบ เมื่อเราลึกไปอีกดี บวชต่อไปก็ดี ให้มีความสงบ เพราะเห็นธรรมอย่างแท้จริงว่ามันเป็นอย่างนี้ ดังนั้น ถึงแม้ว่าจะมีเวลาน้อยก็ช่าง มันเถอะ พยายามพิจารณา อย่าประมาท อันนี้เป็นกรรมฐานโดยย่อที่เธอทั้งหลายจะต้องเรียนให้รู้ให้กลัว ถ้าคนไม่กลัวก็เพราะมันไม่รู้จักอะไร ๆ นั่นเอง

เมื่อเธอบวชเข้าในพุทธศาสนาแล้ว จงเชื่อฟังครูบาอาจารย์แนะนำพร่ำสอน เคารพเคารวะ กลัวพระพุทเจ้า กลัวกฎของพระพุทเจ้าของเรา คือศีล ศีลนี้เป็นกฎหมายของพระที่ท่านห้ามไว้ทุกอย่างแล้ว ของเณรท่านก็ห้ามไว้แล้ว จะต้องพยายามที่สุดให้กลัวอย่างนั้น กลัวความผิด กลัวบาป กลัวกฎของพระพุทเจ้าที่ตรัสห้ามไว้ พวกเธอทั้งหลายจะอยู่ด้วยความสงบสุขอยู่ด้วยความไม่ประมาท ถ้าเราพิจารณาอยู่เสมออย่างนั้น ต่อไปจะมอบผ้าจีวร ผ้าห่มผาตให้ ซึ่งเป็นธงชัยของพระอรหันต์เจ้า ไปห่มข้างนอก ห่มเป็นปริณทล ทั้งสบง ทั้งจีวร ไห้ดงาม”

บวชเพื่ออะไร

“เมื่อได้ศรัทธาแล้ว ย่อมเห็นตระหนักรู้ว่า การครองเรือนคับแคบ เป็นทางมาแห่งทุกข์ (กิเลส) บรรพชาเป็นทางปลอดโปร่ง การที่ฆราวาสจะประพาศพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์โดยส่วนเดียว ดุจสังข์ขัด ไม่ใช่ทำได้ง่าย อย่างกระนั้นเลย เราพึงปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ ออกบวชเป็นบรรพชิต”

สมัยก่อนชายไทยเมื่อมีอายุครบ ๒๐ ปี พ่อแม่ผู้ปกครองก็จะจัดการให้ได้อุปสมบทตามประเพณี ครอบครัวไหนมีลูกชายได้บวช พ่อแม่ก็ภาคภูมิใจ ถือว่าได้เกาไชยจิ้วขึ้นสวรรค์ ลูกชายที่บวชก็ถือว่าได้ทดแทนบุญคุณของพ่อแม่ นอกจากนั้นการบวชยังเป็นคุณวุฒิเยี่ยมพิเศษสำหรับผู้ชายที่ต้องการมีคู่ครองเป็นหลักเป็นฐานอีกด้วย จนดูเหมือนจะมีสูตรสำเร็จของการดำเนินชีวิตของผู้ชายไทยสมัยก่อนที่จะต้องเรียนจบ มุ่งงานการเป็นหลักแหล่ง บวชเรียนแล้วอีกด้วย จึงจะถือว่าเป็นผู้พร้อมที่จะก้าวไปสู่ชีวิตครอบครัว คนโบราณเขาเรียกผู้ที่ได้ผ่านการบวชแล้วว่าเป็นคน “สุก” ส่วนผู้ที่ยังไม่ได้บวชแม้จะได้ผ่านขั้นตอนอื่นๆ ของชีวิตมาครบเครื่องก็ยังถือว่าเป็น

คน “ดิบ” อยู่นั่นเอง

ในปัจจุบันการปฏิบัติตามประเพณีการบวชของผู้ชายไทยนับว่าลดน้อยลงไปมากทีเดียว ทั้งนี้ อาจจะเป็นเนื่องจากสาเหตุหลายประการ แต่สาเหตุสำคัญอันหนึ่ง น่าจะมาจากการขาดความเข้าใจ อย่างถ่องแท้มาตั้งแต่แรก ถึงจุดมุ่งหมาย หรือวัตถุประสงค์อันแท้จริงของการบวช ซึ่งไม่ใช่สักแต่ทำตามประเพณี สมัยปัจจุบันจึงหาผู้มีความศรัทธาในการออกบวชเพื่ออันสูงส่งจริงๆ ได้ยาก “บวชเพื่ออะไร” คนที่ยังไม่ได้บวชอาจจะสงสัย แม้คนที่บวชแล้วบางคนก็อาจจะยังไม่กระจ่าง มีคำตอบที่แจ่มแจ้งชัดเจนที่สุดในโอวาทสั้น ๆ ของหลวงพ่อดังนี้

“เราบวชเข้ามา ไม่ใช่ว่าจะมักใหญ่ใฝ่สูง ปฏิบัติเป็นนั่นเป็นนี่ บวชมาเพื่อให้หมดทุกข์ ในใจของเรา ถ้าอยากเป็นนั่นเป็นนั่นมันทุกข์ ไม่ให้เป็นอะไร พระนิพพานก็ไม่ต้องอยากไป ปฏิบัติอยากจะไปพระนิพพานมันก็เป็นทุกข์เข้าไปอีก คนเราไม่รู้จัก จะต้องฟังคำครูบาอาจารย์แล้วเอาไปพิจารณา ทำอยู่ในนี้มันไม่ไปไหนหรอก ฉะนั้นการบวชในที่นี้ก็เรียกว่า บวชกันให้มีเหตุผล จะบวชสามเดือน ก็ต้องมาปรึกษากันพอสมควร ว่าบวชอะไร เพื่ออะไร บวชเดี๋ยวนี้มันไม่ได้อะไร ใจก็ไม่อยากทิ้งของชั่ว ชอบเอาความชั่วไว้ในใจ แต่ธรรมะช่วยเปิดได้ เปิดให้เห็นความชั่ว เห็นความผิด แต่ปัญชนคนหนาเราช่วยปิดความชั่ว ช่วยปิดความชั่วของตัวเองไว้ไม่ให้ใครรู้ มันต่างกัน อย่างนี้ คนมีกิเลสตัณหาอยู่ มันก็เป็นอย่างนั้น”

สำหรับการบวชนั้น หลวงพ่อมิได้หลักของท่านว่า “บวชง่ายลึกลับยาก” ฉะนั้น ที่วัดหนองป่าพงจึงมีระเบียบในการบวช และมีขั้นตอนต่าง ๆ ซึ่งทำหน้าที่คัดเลือกคนที่มโนสัจจะ พอดีที่จะอบรมให้เป็นนักบวชได้ คือก่อนจะบวชพระ จะต้องผ่านการฝึกหัดอบรมในฐานะเป็นปะขาว และเณรมาก่อนตามลำดับ เพื่อเรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับการที่จะอยู่ในวัดอย่างนักบวช รู้เรื่องพระวินัยพอเป็นพื้นฐาน และขัดเกลานิสังยหายาบ ๆ ออกเสียบ้างก่อนที่จะห่มผ้าเหลือง ระยะเวลาในการฝึกหัดก็แล้วแต่บุคคล อาจจะหลายเดือนหรือเป็นปี พระอาจารย์จันทิพุดถึงตอนที่ท่านมาอยู่ วัดหนองป่าพงใหม่ ๆ ว่า

“ตอนแรกก็นึกอยากบวชเร็ว ๆ แต่ท่านก็อธิบายให้ฟังถึงเรื่องการฝึกหัดสำหรับคนใหม่ แต่ว่า อันนี้คงจะเป็นอุปนิสัยของแต่ละบุคคลก็ไม่รู้ บางคนอาจจะฟังเข้าใจ บางคนก็ฟังไม่เข้าใจ แต่ช่วงนั้น ผมรู้สึกเข้าใจ ในขณะที่เพื่อน ๆ บางคนฟังไม่ค่อยเข้าใจทั้ง ๆ ที่ฟังด้วยกัน ท่านอธิบายถึงการบวช การปฏิบัติ แรก ๆ ท่านก็ดูหน่อยหนึ่งว่า พวกพ่อขาวกลุ่มนั้นมันอยู่นานได้เท่าไร ก็เดือนแล้ว จะยังไม่บวชให้หรอก พวกนี้ต้องเอาไว้มือเหมือนทหาร ก็ท่านรู้นี้ ทหารเขาฝึกกันถึง ๖ เดือน มาเป็นทหาร ล้มลุกคลุกคลาน เรามาเป็นทหารของพระพุทธเจ้าก็ต้องมีการผ่านการฝึกเสียก่อน ฝึกหัดเสียก่อน ฝึกหัดหลายเดือนหรืออาจจะปีก็ได้ถ้ามันไม่ดี ท่านพูดอย่างนี้ ถ้าคนอยากบวชมาก ก็กำลังใจ ไม่ค่อยดีเหมือนกัน คือแต่ก่อนท่านจะมุ่งเอาคุณภาพมากที่สุด ท่านไม่แคร์ใครทั้งนั้นที่มาอยู่ เพื่อหยั่งดูศรัทธาของผู้มาบวชด้วย

ผมมาอยู่ใหม่ ๆ ไม่มีใครพูดด้วย นี่เป็นลักษณะของการสอนอย่างหนึ่ง ที่จะบ่งให้รู้ว่าคนที่

เข้ามานั้นมีความฉลาดหรือโง่ มันแสดงออกมาให้เห็นทันที ฉะนั้นตอนเข้ามาใหม่ ๆ ถึงมีเพื่อนหลายคน บางทีก็ทนไม่ได้ อยู่ได้สองวันก็เลยไป ท่านก็ไม่ได้สนใจใคร ใครจะไปที่ไหน ใครจะอยู่ที่ไหน ไม่ได้สนใจทั้งสิ้น ผมมาเป็นโยมอยู่ตั้งหลายวัน รวมสิบวันไม่มีใครพูดด้วย พระเณรไม่บอก ไม่ใช้อะไรทั้งสิ้น เราก็คิดว่าเอ๊ะ ทำไมท่านถึงปล่อยไว้อย่างนี้นะ ท่านปล่อยทิ้ง บางทีมันทุกข์ใจขึ้นมา คิดอยากจะกลับบ้านดีหรือไม่ดีนะ คิดว่าไม่มีใครสนใจเรา ดูจากท่าทีลักษณะภายนอกของท่าน ที่นี้ผมมาพิจารณาดูตัวเอง เออ ลักษณะการสอนอย่างนี้มันก็ดีเหมือนกัน มันจะรู้อุปนิสัยของคนได้ง่ายเร็วขึ้น ถ้าคนฉลาดสังเกตดูครูบาอาจารย์หรือลูกศิษย์ปฏิบัติ อุปัฏฐากรูบาอาจารย์สังเกตดูสักสองสามวัน ก็อาจจะพยายามทำได้ แต่บางคนมันไม่เป็นแบบนี้ อยู่นานเท่าไรก็ยังไม่เป็น ดังนั้น หลวงพ่อถึงบอกว่าบางคนเข้ามาแล้วทำไมท่านถึงไม่บวชให้ง่าย ๆ แต่บางคนมาที่หลังไม่นานเท่าไร ก็บวชให้ก็มีเหมือนกัน นี่ก็แสดงว่าคนฉลาดกับคนไม่ฉลาดมันต่างกัน ความรู้พื้นฐาน ภูมิปัญญา มันต่างกัน ถ้าคนไหนฉลาดมันก็เร็วหน่อย มันคล่องตัว ทำอะไรได้เรียบร้อยหมด บางคนมาตั้งปีสองปีก็ยังไม่ได้บวชให้ เพราะมันยังไม่เป็น ไม่คล่องตัวนี่ ถ้าทนได้ก็ทนไป ถ้าทนไม่ได้ก็แล้วไป ท่านไม่บังคับใครทั้งสิ้น ช่วงที่ผมมาอยู่ เพื่อนที่มารุ่นเดียวกันหลายคนก็จัดว่าอยู่ในลักษณะเบื่อโลก อันนี้ผมเห็นมากับตัวเอง ผมก็เลยมานึกถึงว่าหลวงพ่อบอกท่านเห็นมามากแล้ว ท่านก็เลยปล่อยไว้อย่างนี้เอง บางคนมาแรก ๆ บอกว่าผมนี่เบื่อโลก เบื่อ ไม่เอาแล้วทุกสิ่งทุกอย่าง มาด้วยศรัทธาก็จริงอยู่ แต่ว่าถ้าไม่ประกอบด้วยปัญญา พอเข้ามาแล้วมาเจอข้อวัตรระเบียบต่าง ๆ ได้วันเดียวเท่านั้น พอวันที่สองจิตใจเปลี่ยนแล้ว เปลี่ยนออกไป บางคนก็ไม่ลาครูบาอาจารย์ หนีไปเลย บางคนมาอยู่หลายวัน โกงหัวให้เรียบร้อยแล้วก็ยังเปลี่ยนใจได้ หนีไปทั้งโกนหัวก็มีเยอะเลย ขนาดผมมาอยู่เจอเยอะแยะเหมือนกัน นี่มันทนไม่ได้”

สำหรับพระอาจารย์เรื่องฤทธิ์ ซึ่งมุ่งหน้ามาที่วัดหนองป่าพงเพื่อขออุปสมบทกับหลวงพ่อบุญยืนยงกว่าปีที่แล้วก็ได้พบกับการต้อนรับชนิด “ตัดไม้ข่มนาม” ที่ทำให้ท่านรู้สึกสะอึกตั้งแต่วันแรก เพราะหลวงพ่อบริกรรมกับท่านว่า

“หน้าจั่งซี่บ้อ สิมบวช”

(หน้าอย่างนี้หรือจะมาบวช)

หลวงพ่อบุญยืนยงถึงบางคนที่ยากบวชมาก คอยถามอยู่เรื่อย “เมื่อไหร่จะบวชให้ผม” ถ้าอย่างนี้ท่านจะบอกว่า “เฮ้ย! อย่าบวชเลย” อยู่ไปอีกสัปดาห์ก็ถามอีกแล้ว ท่านก็บอกว่า “เออ! อยู่นั่นแหละ” เลยไม่ได้บวชสักที แต่ถ้าคนไหนเฉย ๆ ถึงเวลาอันสมควรท่านก็จะจัดการบวชให้

ได้บวชสมปรารถนาแล้วทำอย่างไร จะเป็นพระที่มีคุณภาพนั้นแสนยาก สารพัดที่จะต้องเรียนต้องรู้ โอวาทที่หลวงพ่อบรมผู้บวชใหม่ต่อไปนี่คงช่วยให้มองเห็นตามที่ท่านเคยพูดบ่อย ๆ ว่า

“การบวชนั้นไม่ยาก แต่บวชแล้วนี่ชียาก”

โอวาท – จะเอาตามปรารถนาไม่ได้ (หลวงพ่อกับโอวาทแก่พระบวชใหม่)

“คนเราทุกคนชอบตามใจตัวเอง แต่ว่ามาบวชอยู่ที่นี่ จะทำอะไรตามใจเราไม่ได้ เราฝึก การเป็นพระก็ต้องทำตามสิ่งที่จะให้เป็นพระ ฉะนั้น การประพฤติปฏิบัตินี้ ต้องเริ่มตั้งแต่การบวชเข้ามาเป็นนาคแล้ว แต่บางคนก็หนีไปกลางคืนเลย ไม่บอก อย่างนี้ก็เต็มที แต่ว่ามันเต็มทีกับคนที่กำลังน้อย คนที่มีศรัทธามากไม่เต็มทีละ นักกัณฑ์ ทุกข์ยากลำบากกัณฑ์ อยู่ด้วยการอดทน ไม่ใช่ว่าบวชเข้ามาทำตามใจเรา

การบรรพชาคือ การถือบวช เป็นอุบายเว้นจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ถ้าเรามาบวชจะพยายามให้ได้กินดี นั่งดี นอนดี ไม่ใช่แล้ว ตรงนี้ไม่ใช่ที่อย่างนั้น ถ้าต้องการเช่นนั้นก็อยู่ในเพศฆราวาส หากินเอาเองก็ได้ ที่เรามาอยู่ที่นี่อาศัยคนอื่นเขาเลี้ยง แม้ญาติที่อยู่ก็อาศัยคนอื่นเขาผ่าน่งผ่าน่งก็อาศัยคนอื่นเขา อาหารการขบฉันก็อาศัยคนอื่นเขา เราจะเอาตามปรารถนาของเราไม่ได้

ฉะนั้น พวกเราทั้งหลายก็เหมือนกัน สารพัดอย่าง สิ่งที่เป็นมานี้ ทุกสิ่งทุกอย่างเมื่อเราจะละมันจริง ๆ นะ มันเสียดายนะ ฉะนั้น ข้อวัตรอย่างดีที่พระพุทธเจ้าของเราสอนให้ปฏิบัติมันมันขัดเกลากิเลส แต่ว่าเราแยกกิเลสกับตัวเราออกไม่ได้ เอากิเลสมาเป็นเรา เอาเรามาเป็นกิเลส ไม่รู้เรื่องว่าจะลงตรงไหนจะทำอะไรกัน จะทรมานกิเลส มันก็มาถูกเรา เลยไม่ได้ทำกัน จึงต้องตั้งข้อวัตรปฏิบัติขึ้นมา ให้มีการทรมาน เพื่อบรรลुरुธรรม ทุก ๆ ปีก็จะอบรมกันอย่างนี้เรื่อยไป

นี่แหละการบวชไม่ใช่ของง่าย เป็นของยาก เราที่อยู่ข้างนอกพูดไม่ถูกคอเท่านั้น คนมาบวชเพราะความผิดหวังนี้ เดินเข้ามาเรารู้จัก ผิดหวังทำไม นี่กว่าทางนี้มันจะสบาย เข้ามาบวชในวัดหนองป่าพง ยิ่งบีบเข้าไปอีก จนอยู่ไม่ได้ มันเป็นเรื่องอย่างนี้ ไม่ใช่ว่าทุกข์แต่คนอื่น ผมก็ทุกข์มาเหมือนกัน แต่ว่ามันมีจิตใจเด็ดเดี่ยว ทุกข์ก็ไม่ยอม ไม่รู้ว่ามันมีมาอย่างไรก็ไม่รู้ ทุกข์แสนทุกข์ แต่ว่าตัวที่ไม่ยอมมันมี เรื่องทุกข์นี่คิดไปบางครั้งก็สนุกสนานไปด้วย ว่ามันทุกข์หลาย ลำบาก

ฉะนั้นเมื่อบวชมาแล้วก็ให้ปลุกศรัทธาดี ๆ ให้ปลุกศรัทธามาก ๆ เตรียมตัวไว้ แต่บวชเข้ามาแล้วศรัทธามันพัง คือไม่รู้จักนั่นเองแหละ เราคิดว่ามันจะดี มันจะสงบระงับ ไม่นึกว่ามันจะเป็นอย่างนั้น เมื่อเข้ามาจริง ๆ แล้วนะ มันไม่สมปรารถนาของเราเลยไป ฉะนั้น รากฐานที่แท้จริงที่ดีนั้น จะต้องอยู่ด้วยความอดทน ความอดทนเป็นของที่สำคัญมาก ต้องฝึกจิตใจของเจ้าของ และเชื่อครูบาอาจารย์พูดแนะนำพร่ำสอน ตัวอย่างก็มีอยู่มาก ทำไมท่านถึงปฏิบัติอย่างนี้ คำสอนของพระพุทธเจ้าท่านว่า ทำอย่างนี้เป็นประโยชน์แก่พระศาสนา สร้างประโยชน์ตน สร้างประโยชน์คนอื่น จะต้องทำอย่างนี้

บวชเข้ามาแล้ว ก็ปฏิบัติตามข้อกติกาที่ท่านวางไว้ ที่ท่านทำตอนเช้า ตอนเย็น ท่านทำให้อุจแล้วเป็นของไม่ยาก ทำได้ไม่ยาก ที่มันจะยาก คือคนไม่พอใจที่จะทำอย่างนั้น ไม่เห็นด้วยนั่นเอง

ความเป็นจริงท่านทำมาก่อนแล้ว เราไม่ต้องคิดอะไรมาก มาทำตามที่ท่านบอกเท่านั้น เป็นของง่าย ๆ ไม่ใช่เป็นของยาก แต่คนเรามีกิเลส มันก็เลยเป็นของยากลำบาก อันนี้ขอฝากไว้ให้นาคทั้งหลายไปพิจารณาดู

ในครั้งพุทธกาลท่านก็ฉันอย่างนี้ ท่านก็ทำอย่างนี้ ในสมัยนี้ไม่ค่อยมีฉันในบาตร ยิ่งไปดูที่เขาอยู่ธรรมดาเขานะ บาตรเกิดสนิมทั้งนั้น บิณฑบาตแล้วก็ให้เด็กไปล้าง เสร็จแล้วก็เอาไปแขวนไว้ตามตะปูข้างฝานั้น ไม่ต้องขัดหรือหก มหา ก็คงจะเคยละมัง คงจะเห็น ไปแขวนไว้ตามข้างฝานั้นแหละ ตอนเช้ามาบางทีเดินไปชนตกลงมาเบ้งจนบาตรยุบ คือบาตรจะต้องทิ้งอยู่แล้วละ จะฉันในบาตรได้ยังไง เหม็น ไปบิณฑบาตมาแล้วก็รีบคว้าเอาข้าวออก โยนบาตรให้เด็กทำ บางทีก็ไม่ไปบิณฑบาตเสียด้วย ให้เด็กมันไปบิณฑบาต ถมไปอย่างนี้ แล้วเขาก็พูดกันว่า สมัยนี้มีภาชนะไม่อดกันแล้ว ไม่ต้องฉันในบาตรหรือหอก เนอะ! เรียบสูง ๆ แล้วแก้ไปอย่างนั้น เออ! ใช่แล้วคนที่มักายนั่งอยู่เต็มนั้น ไม่ต้องฉันในบาตรแล้ว

พระพุทธเจ้าก็เคยเทศน์โปรดไว้ว่า ศาสนาตถาคตไม่มีใครจะมาทำลายหรือ นอกจากลูกศิษย์ตถาคต ตัวเรานี้ก็เหมือนกันฉันนั้น สิ่งที่จะทำลายตัวเรานี้ก็คือ ความคิดที่ไม่ถูกต้องนั่นเอง คือความอยากมันหนุนหลัง มันก็เป็นไป การที่เรามาปฏิบัติเช่นนี้ เพื่อปราบความอยากเท่านั้นแหละ อย่างนี้คนก็ไม่รู้ละ บางคนก็นึกว่าอิมแล้วก็หยุดอยาก ไม่ใช่ อิมกับอยากนี่มันคนละที่คนละอย่างกัน คนก็เหมือนกันอิมแล้วยังอยาก ห่อไว้อีก เก็บไว้ อย่าว่าแต่คนเลย ผมเคยเห็นสุนัขมันหิว ก็เอาข้าวให้กิน ให้จานหนึ่งสองจานกินหมด สามจานสี่จานอิมแล้ว ผลที่สุดก็กลับมานอนเฝ้าอยู่นั่นแหละ ตาหลับหรี ๆ อยู่นั่นแล้ว สุนัขตัวอื่นจะมากินมันหู่ โห่ ๆ สัญชาติสุนัขก็เหมือนกับคนเรา คนก็เหมือนสุนัข สัญชาติญาณอันนี้ ย่อมเป็นอย่างนั้น ฉะนั้น การประพฤติปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้านี้ จึงมีอำนาจหักหาญกันเลยทีเดียวทีเดียวกับกิเลสทั้งหลาย ถ้าไม่ทำอย่างนั้นก็ไม่เกิดประโยชน์อะไร แต่คนเราก็เห็นว่าสู้ไม่ไหว มีน้อยที่จะศรัทธาอย่างนั้น

ฉะนั้น พวกเราทั้งหลายที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ต้องมอภายถวายเป็นชีวิต ไม่ต้องไปทำ ไม่ต้องไปคุยเรื่องที่ยึดมั่นสนุกสนาน ปล่อยทิ้งไป บางคนก็ไปคุย สึกแล้วจะไปทำโน่นทำนี่ เลี้ยงหมูบ้าง เลี้ยงไก่บ้าง อะไรต่ออะไรุ่นวาย ยังไม่สึกเลี้ยงไก่เสียแล้ว เลี้ยงหมูเสียแล้ว ถึงเรามีเวลาบวชน้อยก็ช่างเถอะ เราทำให้ถูกต้องทุกอย่าง เมื่อเราจะทิ้งมันได้ เราก็ต้องพิจารณาเห็นแล้วว่าสิ่งนั้นควรที่จะทิ้ง เราถึงทิ้งมันได้ อะไรที่เราละมันได้ เพราะเราเห็นโทษในสิ่งทั้งหลายที่เราจะละมัน ที่เราปฏิบัติได้เช่นนั้น ก็เพราะเห็นว่ามันเป็นประโยชน์ร้อยเปอร์เซ็นต์เลย จึงทำประโยชน์นั้นได้อย่างนี้ทุกคน

คนเราที่บวชเข้ามาแล้ว ตั้งใจมาบวชเอาบุญ แต่ว่าเข้ามาแล้วมาเอาบาป เป็นคนหัวดีอะไรต่ออะไรหลาย ๆ อย่าง ไม่อยู่ในโอวาทคำสอนของครูบาอาจารย์และไม่พิจารณา

ดังนั้น พวกเราทั้งหลายทุกรูปจงพากันตั้งอกตั้งใจ พระที่ตั้งใจจะจำพรรษากับผม ในวันนี้ที่ผมได้บอกไปนั้นก็จะเข้าใจกันแล้วและผมก็ขอภัยด้วย ผิดถูกอย่างไรก็เอาไปพิจารณากันดูเถอะ

ให้ดูในใจของท่านทั้งหลายก่อนที่จะมาจำพรรษาที่นี่นะ โดยมากจวน ๆ จะเข้าพรรษาถึงจะไปกันมันไม่ได้ ที่อื่นได้ แต่ที่นี่ไม่ได้ จะต้องมาฝึกกันให้รู้เรื่องเสียก่อนว่าเขาทำอะไรต่ออะไรกัน มันต้องมีความเปลี่ยนแปลงนะ ความเห็นของเรานั้น ที่เรามาดูกันมาประพุดิกันปฏิบัติกันนี้ เดือนอ้ายเดือนยี่มากัน มาอยู่ตามป่านี้แหละดูท่านทำอะไรกัน ท่านปฏิบัติอย่างไรกัน เราจะได้รู้จักว่า ผลที่สุดแล้วเราชอบไหมการปฏิบัติอย่างนี้ อาหารในวัดนะเราชอบไหม เราชอบชั่ววัตรปฏิบัติกับท่านไหม เมื่อต่างคนก็ต่างชอบด้วยกันทุกคน อยู่ด้วยกันแล้วก็สบาย จึงต้องขอนิสัย ให้มันมีนิสัยเสียก่อนเข้าขอนิสัยเอาเป็นที่พึ่งที่พำนักของเรา เคารพเคารวะ เรียนกรรมฐานต่อไป อันนี้ยังไม่รู้เรื่องมันก็ลำบากอยู่ เวลามันน้อย ทำไมถึงทำอย่างนี้ ผมเคยเป็นมาแล้ว เคยทำมาแล้ว เคยเป็นมาแล้ว ถึงทำอย่างนี้

การบวชนี้ไม่ยาก สำคัญที่บวชมาแล้ว บวชวันนี้ก็ได้ไม่ยาก แต่ว่าทำไมถึงไม่บวช ไม่ถึงกาลเวลาที่จะบวช ยังไม่สมควร และการบวชนั้น เท่าที่ทำมานี้จะบวชเวลาไหนก็ได้ ในพรรษาก็ได้ ถ้ายังไม่เหมาะสม ผมไม่รับบวชให้ บวชแล้วมาทำความชั่ว ทำความผิด บวชมาทำไม เรามาบวชเพื่อจะมานาบุญหากุศลนี้ ถ้ายังไม่สมควรผมไม่บวชให้ ถ้าสมควรแล้วก็บวชให้ อายุ ๒๐ ปี ครบบริบูรณ์แล้วบวชเป็นสามเณร ถึงวันเข้าพรรسابวชสมาทานพรรษาเลย อยู่ไปถึงเดือน ๙

เดือน ๑๐ นั้นก็ยังได้ บวชให้ก็เป็นพระได้ พรหมจารีบวชได้สมบุรณบริบูรณ์เหมือนกัน ยังดีกว่าที่ บวชเข้ามาไม่รู้เรื่องอะไร ไปทำผิดทำบาปเสีย มันก็ไม่ค่อยดี อันนี้พูดให้ฟังให้เข้าใจ

เรื่องปฏิบัตินั้นบางคนก็อยากจะได้ คิดว่านั่งกรรมฐานมันจะสงบก็เลยมาบวช นี่กว่ามันเป็น ของง่าย ๆ บางทีมานั่งกวดพันอยู่นี้ให้สงบ ก็ยิ่งไปกันใหญ่ หมดท่าหมดทางไม่มีที่จะสงบ เรื่องจิต ของเรานี้ มันรู้สึกนึกคิดไปหลายอย่าง ทีนี้เราจะทำให้มันเป็นอารมณ์เดียว แต่พอไปนั่งมันก็หลาย อารมณ์อีกแล้ว ก็เลยพยายามหาอารมณ์อันเดียวอยู่นั้นแหละ อารมณ์อันเดียวก็ไม่รู้จักนะ แต่อยาก ให้เป็นอารมณ์เดียว ความเป็นจริงจิตของเรานั้นมันเล่นกับอารมณ์นี้มาตั้งแต่เกิดแล้ว มันเป็นของ มันอยู่อย่างนี้ ทีนี้ เราจะมาทำอารมณ์ทั้งหลายให้มันน้อยลง มาตัดมันออกเสีย มาภาวนากัน เอา อะไรมาแทนหลาย ๆ อารมณ์ให้มีอารมณ์เดียว บางทีมันก็มีแก้ว มีไห มีกลอง มีอะไรหลาย ๆ อย่าง บัดนี้เราทิ้งมันไม่ต้องเอา เราจะเอาถ้วยใบเดียวเท่านั้น พวกขวดจานต่าง ๆ นี่ช่างมันเถอะ เรียกว่าภาวนา พุทโธ นั่งขัดสมาธิ ขาขวาทับขาซ้าย มือขวาทับมือซ้าย ตั้งกายให้ตรง ไม่ต้อง คิดอะไรมาก ไม่ต้องทำอะไรมาก

เราภาวนานี้คล้าย ๆ เราจะทำอย่างนั้นนะ แก้วใบนี้เอามาตั้งไว้ตรงนี้ ตั้งไว้ ๑ นาทีแล้ว ให้หยิบมาตั้งที่นี้ ๑ นาที ได้ ๑ นาทีแล้วก็หยิบมาตั้งตรงนั้นอีก ๑ นาที สมมุตินี้ ทำอยู่อย่างนี้ ท่านให้ทำเท่านี้ เรื่องอื่นท่านไม่ให้คิดไม่ให้รู้เรื่อง มันจะไปที่ไหนก็ช่างแก้วใบนี้ เพื่ออะไร เพื่อ ไม่ให้มีอารมณ์หลายอย่าง ให้มีเท่านี้ ตั้งนี้ ๑ นาทีแล้วยกมาตั้งนี้ ๑ นาที ธุระที่จะทำให้จิตสงบ มีธุระเท่านี้ ไม่ให้มาก จะทำไปทำไมหนอ อย่าคิดไป ทำไปมันเป็นอะไร อย่าคิดไป คิดไปก็ ไม่ตามมัน นี่ก็เปรียบกับลมหายใจเข้าออก หายใจเข้าและก็หายใจออก ให้รู้จักว่ามันสั้น รู้จักว่า มันยาว วางไว้เฉพาะหน้า

การปฏิบัติกรรมฐานนี้ บางคนก็ทำเฉพาะเวลาชยัน เมื่อขึ้นเที่ยงแล้วก็ไม่ได้ทำ อันนี้ก็ไม่ได้ ถูกต้อง เราไม่ต้องพูดถึงมันหละ เรื่องชยันเรื่องขึ้นเที่ยงนี้มันต้องมีอยู่เรื่อยไป ชยันก็ช่างมันเถอะ เกียจคร้านก็ช่างมันเถอะ จะต้องทำอย่างนี้เรื่อย ๆ ไป นี่เรียกว่าทำการตัดกิเลสไปเรื่อย ๆ ถ้า วัณนี้ชยันก็ทำ ไม่ชยันก็เลิก มันก็ทำตามความคิดทำตามกิเลสของเราเท่านั้นแหละ มันจะตัด กระแสของกิเลสได้เมื่อไหร่

ฉะนั้นท่านจึงให้มีสติอยู่ มีสัมปชัญญะอยู่ แล้วก็มีความรู้รอบอยู่เสมอ แล้วก็ทำไป ออกจาก การนั่งสมาธิแล้วเห็นอะไรก็พิจารณาเรื่อย ๆ ให้มีสติสัมปชัญญะอยู่ มีปัญญาอยู่เรื่อยไม่ลืมหัด อันนี้มัน จะเป็นนิสัย จะเป็นปัจจัย จะเป็นพลังอันหนึ่ง มันน้อยแล้วให้มันมากขึ้นมาได้ นี่ท่านเรียกว่าการ เจริญ การเจริญภาวนานี้ก็ต้องเป็นอย่างนี้ เมื่อเราอยากจะให้สงบ เมื่อไปนั่ง ไม่ได้ความสงบก็ คิดว่าเราไม่มีบุญ แล้วก็สึกไป อะไรทั้งหลายเหล่านี้คิดไปอย่างนี้ ไม่ใช่ที่เราจะไปทำตามใจ ของเราได้ง่าย ๆ บังคับบัญชามันไม่ได้อันนี้ จะต้องทำให้เราให้เยือกเย็น จะต้องอดทนต่อการ กระทำต่อธรรมะคำสอนอยู่เสมอ การปฏิบัติไม่ใช่วิปัสสนา ถ้าเรามาปฏิบัติก็ต้องทำทั้งกายทั้งจิต ของเรา ถ้าวิปัสสนาแล้วมันก็เสียหายเท่านั้นแหละคือ เกียจคร้านไม่กล้าทำ ไม่ทำตาม ไม่มีศรัทธา

บางคนก็บวชเข้ามาด้วยศรัทธา แต่เข้ามาอย่าเฝ้าคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยไม่รู้ตัวเหมือนกันก็มี ฉะนั้นในกลุ่มปฏิบัติทุกวันนี้มันมีน้อย ที่ผมเฝ้าฟังอุปสรรคมาครั้งแรกก็อย่างนี้แหละ

การปฏิบัติเนะ ถ้าไม่รู้จะปฏิบัติยังไง มันต้องรู้ปฏิบัติเนะ มันรู้อย่างไร มันก็รู้นั้นแหละ เช่นว่า โยมเอาผลไม้ผลหนึ่งมาถวาย เราไม่รู้จักชื่อมันหรอก แต่เรารู้ว่ารสมันหวานอร่อย มันรู้รสแต่เราไม่รู้ชื่อ รู้ว่ารสมันหวานไหม อร่อยไหม ก็พอแล้ว จะเป็นผลไม้อะไรนี้ไม่จำเป็นต้องรู้เท่าไร ถ้ามีใครมาบอกก็จำไว้ก็ได้ ถ้าไม่รู้ชื่อก็ปล่อยทิ้งเสีย เพราะว่าถึงเราไม่รู้ชื่อ มันจะมีรสหวานเพิ่มขึ้นก็ไม่ใช่ จะมีรสเปรี้ยวเพิ่มขึ้นอีกก็ไม่ใช่ จะรู้ชื่อหรือไม่รู้ชื่อนั่นแหละ เหมือนกับเราฉันอาหารนี้ มันอร่อย เรารู้ว่ามันอร่อย ไม่จำเป็นจะต้องพูดว่าอร่อย ไม่ออกปากมันก็รู้อยู่แล้ว ความรู้อย่างนี้มันมีครับ ธรรมชาติมันมีแล้ว”

ผู้ใหม่

บวชเข้ามา ๕ พรรษาแรก ยังถือว่าเป็นผู้ใหม่ คือเป็นพระนวกะ ต้องอยู่กับครูอาจารย์ ถ้าไม่อยู่วัดหนองป่าพงกับหลวงพ่อก็ต้องไปอยู่ตามวัดสาขา หรืออาจติดตามพระที่มีอายุ ๕ พรรษา ขึ้นไปออกธุดงค์ก็ได้ แต่ห้ามเด็ดขาดสำหรับการที่พระนวกะจะออกเที่ยวธุดงค์โดยไม่มีพระผู้ใหญ่ เป็นผู้นำ สมัยก่อนที่พระเณรยังไม่มาก หลวงพ่อจะเป็นผู้ตัดสินว่าใครจะไปอยู่ที่ไหน บางที่ท่านสั่งพระให้ไปอยู่ที่อื่นกระชั้นหัน ไม่บอกล่วงหน้า ต่อมาพระเณรมากขึ้น พระที่เ็นอยากย้ายสาขาต้องเดินทางไปวัดหนองป่าพงเพื่อขออนุญาตหลวงพ่อก่อน

ปล่อยไว้ก่อน

เมื่อชื่อเสียงของหลวงพ่อเริ่มระเบิดลือเลื่อง ผู้ที่สนใจในปฏิปทาการปฏิบัติของวัดหนองป่าพง ก็ทยอยกันพายหน้ามาสู่สำนักเพื่อฝากตัวเป็นศิษย์ ทั้งที่เป็นพระอาคันตุกะและฆราวาส สำหรับวิธีสอนผู้มาใหม่นั้น พระอาจารย์เที่ยงได้เล่าวิธีบางอย่างของหลวงพ่อกับให้ฟังว่า

“ผู้ม่งเข้ามาประพฤติปฏิบัติในวัดหนองป่าพง มาใหม่ ๆ ท่านก็จะปล่อยให้อยู่ไปก่อน ไม่ได้พูดอะไรด้วย เพียงแต่ถามข่าวเล็ก ๆ น้อย ๆ แล้วก็อยู่ไปอย่างนั้น ผิดก็ไม่ว่า ถูกก็ไม่ว่า ปล่อยไว้สักอาทิตย์หนึ่ง หรือห้าวันหรือสามวันแล้วแต่กรณี แล้วท่านจึงจะพูด ข้อนี้ผมคิดว่าเป็นวิธีการของท่านที่ดีที่สุด คือต้องดูก่อนว่า คนนี้จะมีสติปัญญาไหม มีความฉลาดรอบตัวไหม รู้จักสังเกตไหมหรือเป็นคนโง่ ไม่สังเกตไม่รอบคอบ เมื่อจับจุดอ่อนจับนิสัยได้ รู้จักข้อบกพร่องของบุคคลนั้นแล้ว ท่านก็จะอบรมสั่งสอน”

ศีลต้องบริสุทธิ์

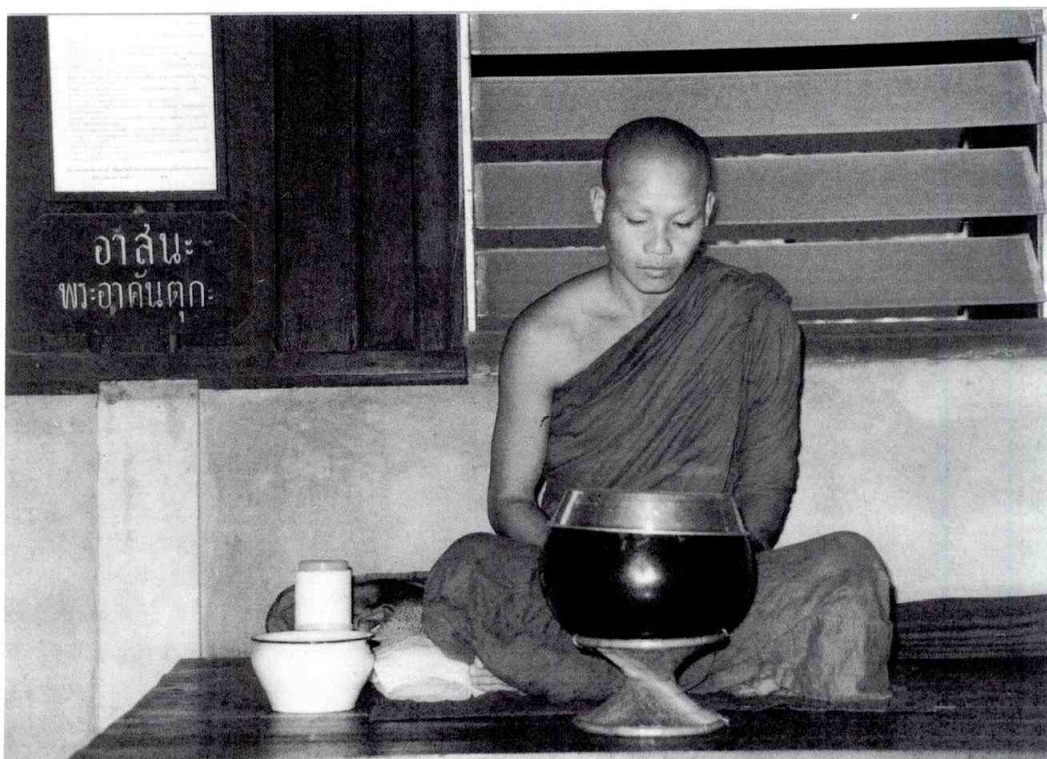
ท่านพระครูบรรพตวรกิตได้เล่าประสบการณ์ของท่าน เมื่อเข้ามาอยู่วัดหนองป่าพงและได้รับการแนะนำสั่งสอนจากหลวงพ่อกว่า

“ในการสอนครั้งแรกท่านก็สอนให้มีความบริสุทธิ์เป็นพื้นฐาน ถ้าไม่มีความบริสุทธิ์ ศีลไม่ดี มีลับลมคมในแล้ว ก็จะไปไม่รอด ถ้าผิดก็ต้องบอกว่าผิด ถูกต้องบอกว่าถูก วิชาความรู้ต่าง ๆ ท่านให้เก็บเข้าตู้ให้หมด เวทมนตร์คาถา เครื่องรางของขลังต่าง ๆ ทิ้งให้หมด ท่านจะสอนใหม่ ผิดถูก ยังไงก็ให้อาตามท่านไปก่อน แล้วค่อยมาว่ากันทีหลัง เมื่อท่านพิสูจน์ศรัทธา ความเคารพเชื่อถือ ของผม เห็นว่าผมเชื่อถือท่าน ทำตามท่านทั้งหมด ท่านจึงได้เริ่มสอน ผมบวชมา ๖ พรรษา ไม่เคย นั่งสมาธิเลย ท่านก็สอนวิธีนั่งสมาธิ เดินจงกรม ทางกายก็ให้รู้จักวางลม ตั้งสติ ผมก็ปฏิบัติตาม ท่านทุกอย่าง มุ่งมั่นจะเอาดีให้ได้ งานก่อสร้างซึ่งผมเคยทำมา เช่น ช่างอิฐ ช่างไม้ ช่างปูน ท่านก็ให้วางมือทั้งหมด”

พระอาคันตุกะ

เมื่อปฏิบัติในการดำเนินข้อวัตรปฏิบัติของหลวงพ่อโด่งดังออกไป นอกจากฆราวาส ญาติโยมจะมีศรัทธาหลังไหลมาราบนมัสการ และชื่นชมความงดงามในศีลาจารวัตรของพระสงฆ์วัดหนองป่าพงแล้ว ภิกษุจากต่างสำนักก็ทยอยกันเข้ามาขอโอกาสศึกษา และปฏิบัติธรรมด้วยเช่นเดียวกัน ซึ่งถ้าใครมาจากสำนักที่หลวงพ่อดูเคียด มีข้อวัตรปฏิบัติซึ่งคล้ายกับวัดหนองป่าพงก็ไม่มีปัญหาอะไร แต่ถ้าเป็นสำนักที่มีข้อวัตรปฏิบัติที่ไม่เหมือนกัน โดยเฉพาะที่ไม่ให้ความสำคัญต่อการรักษาพระวินัยมากนัก จะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของพระอาคันตุกะที่หลวงพ่อตั้งไว้ กล่าวคือ ในขั้นแรก ให้พักได้ในเวลาจำกัดไม่เกินสามคืนวันแต่มีเหตุจำเป็น ถ้าพระรูปใดมีความประสงค์ จะเข้ามาปฏิบัติร่วมหมู่คณะมอบตัวเป็นศิษย์ของหลวงพ่อ ต้องมีหนังสือรับรองจากอุปัชฌาย์อาจารย์ เดิมมาแสดงเป็นหลักฐานด้วย

ทนได้ก็ได้ดี

ระหว่างพำนักอาศัยในฐานะพระอาคันตุกะที่ประสงค์จะเข้าร่วมเป็นศิษย์ในสำนักวัดหนองป่าพง พระจากต่างถิ่นต่างข้อวัตรปฏิบัติ จะต้องใช้ความอดทนมากในการพิสูจน์ตัวเองให้หลวงพ่อกับคณะสงฆ์เห็นว่าเป็นผู้มีศรัทธามั่นคง และมุ่งมั่นมาเพื่อการประพฤติปฏิบัติตามแนวทางเดียวกันจริงๆ เพราะระเบียบปฏิบัติตลอดจนท่าทีของพระเจ้าถิ่น ที่แสดงต่อพระอาคันตุกะในบางครั้งอาจคล้ายกับเป็นการตั้งข้อรังเกียจหรือดูถูก เช่นการไม่อนุญาตให้เข้าร่วมอุโบสถสังฆกรรม และในการบิณฑบาต การรับแจกอาหาร พระอาคันตุกะต้องเดินท้ายแถวหรือนั่งต่อจากพระพรชาน้อยที่สุดของพระวัดหนองป่าพง แม้ว่าพระอาคันตุกะมีพรรษามากแค่ไหนก็ตาม ที่นั่งฉันอาหารและฉันน้ำปานะก็อยู่ท้ายแถว หรืออาจจัดไว้ต่างหาก กิจกรรมงานของสงฆ์ทุกอย่างจะหนักหนาสาหัสแค่ไหน พระอาคันตุกะต้องเอาเป็นธุระโดยพร้อมเพรียงกัน จะหลีกเลี่ยงหรือบิดพลิ้วไม่ได้ และต้องยอมปฏิบัติตามกฎระเบียบกติกาที่กำหนดไว้ เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของหมู่คณะทุกประการ เมื่อบกพร่องหรือผิดพลาด ก็ต้องอดทนต่อการตักเตือนหรือชี้โทษจากพระเจ้าถิ่นอย่างนี้เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อเวลาผ่านไปพอสมควร หากพระอาคันตุกะพอใจในข้อปฏิบัติของวัดหนองป่าพง มีความเคารพ ศรัทธาและเลื่อมใสในตัวหลวงพ่อกับคณะสงฆ์ มีความเชื่อถือนั่นและไว้วางใจในเพื่อนสหธรรมิกร่วมสำนัก และหลวงพ่อก็ตกใจเห็นว่าพระอาคันตุกะเป็นผู้มีความอดทน มีความศรัทธาแน่วแน่ มั่นคงต่อการประพฤติปฏิบัติ มีปกติอ่อนน้อม เชื่อฟังการกล่าวสั่งสอนและพร้อมที่จะกระทำตามหมู่คณะ ก็ถึงเวลาอันสมควรที่พระอาคันตุกะจะรับนิมนต์เข้าหมู่สงฆ์ เริ่มแรกมีการเปลี่ยนบริวารต่าง ๆ ทั้งหลายให้ถูกต้องตามพระวินัย เพื่อสมาชิกใหม่ได้เป็นผู้บริสุทธ์หมดจดสำหรับการเข้าร่วมหมู่คณะ เป็นเพื่อนร่วมทางเดินเดียวกันอย่างอบอุ่นต่อไปโดยไม่มีการแบ่งแยก

สำหรับขั้นตอนการเปลี่ยนบริวารนั้นละเอียดลออมาก เริ่มจากการตรวจสอบบริวารทุกชิ้น ทุกอันว่าได้อะไรมาอย่างไร ถูกต้องตามพุทธบัญญัติหรือไม่ (ตามพระวินัยที่มีมาในพระปาฏิโมกข์ ท่านบัญญัติห้ามภิกษุรับ หรือมีกรรมสิทธิ์ในเงินและทอง อีกทั้งห้ามซื้อขาย แลกเปลี่ยนสิ่งของเครื่องใช้ด้วยเงินและทอง และปรับอาบัตินิสสัคคียปาจิตติยสำหรับผู้ล่วงละเมิด เมื่อต้องอาบัติแล้วต้องนำของนั้นมาสละท่ามกลางสงฆ์ จึงจะแสดงอาบัติตก) ถ้ามีบริวารส่วนใดที่ได้มาโดยไม่ถูกต้องก็จะถูกเปลี่ยนออกไป หรืออาจจะต้องเปลี่ยนใหม่ทั้งหมดก็ได้ เพราะบริวารที่ไม่บริสุทธ์นี้เป็นเหตุให้เกิดนิรวัณในจิตใจของผู้ปฏิบัติ ดังเช่นที่หลวงพ่อกเคยปรารภว่า...

“เมื่อภาวณาไปจิตก็สงสัยวุ่นวายอยู่นั่นแหละ ถ้าได้ถอดออกอย่างนี้แล้ว ก็จะไม่มีการสงสัยเรื่องข้อใช้ต่อไป”

ต่อจากนั้น ก่อนที่จะอนุญาตให้ศิษย์ใหม่เข้าร่วมอุโบสถสังฆกรรมต่าง ๆ ได้ ก็จะต้องสอบถามเกี่ยวกับอาบัติหนัก ซึ่งบางรูปอาจมีติดตัวมา จำเป็นต้องชำระสะสางให้หมดสิ้นไปเสียก่อน จึงจะถือเป็นปกติภิกษุ คือมีความเป็นอยู่เสมอกัน มีศีลเสมอกัน มีข้อประพฤติปฏิบัติเป็นอันเดียวกัน เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ป็นอันรับเข้าเป็นศิษย์ในสำนักวัดหนองป่าพงอย่างสมบูรณ์ แล้วจึงจะมีการขอนิสัง

คือขออยู่ในโอวาทคำสั่งสอนของครูบาอาจารย์ต่อไป

พระเถระหลายรูปซึ่งเป็นลูกศิษย์ของหลวงพ่อก่อน เช่น ท่านเจ้าคุณพระมงคลกิตติธาดา พระครูบรรพตวรกิต พระอาจารย์มหาสุพงษ์ พระอาจารย์มหาบุญมีรวมทั้งพระอาจารย์เลี่ยม รักษาการเจ้าอาวาสวัดหนองป่าพงในปัจจุบัน ล้วนแต่เคยเป็นพระอาคันตุกะ ได้ผ่านการทดสอบมาแล้วอย่างงดงามทั้งสิ้น ญาติโยมที่ไม่เข้าใจในอุบายของหลวงพ่อ เมื่อเห็นพระอาคันตุกะ พระรชามากต้องไปนั่งท้ายแถว เคยกราบเรียนถาม

“แหม หลวงพ่อรูปร่างนั้นท่านเป็นถึงท่านมหา ทำไมเอาท่านไปไว้เสียไกล” หลวงพ่อตอบว่า “เออ! ช่างใหญ่ก็ต้องล่ำมโซ่เส้นใหญ่เป็นธรรมดา”

เมื่อฟังครูบาอาจารย์ พระเถระ เล่าถึงความหลังครั้งกระโน้น จะช่วยให้เห็นภาพการรับพระอาคันตุกะของวัดหนองป่าพงได้ดีขึ้น ว่าเข้มงวดกวดขันเพียงใด

เหลือสบบงผืนเดียว

“สมัยผมเข้ามาใหม่ ๆ ประมาณปี ๒๕๐๓” ท่านพระครูบรรพตวรกิตเริ่มเรื่อง

“มาอยู่ตอนแรก ๆ ท่านไม่ยอมรับ อ้างว่าไม่ได้ติดต่อก่อน กุฎิไม่ว่าง ญาติโยมที่มาด้วยกัน ก็ช่วยกันอ้อนวอนอยู่นาน และรับว่าจะออกเงินสร้างกุฏิให้ ท่านจึงยอม ก่อนมาอยู่กับท่าน ผมก็บวชอยู่วัดบ้าน ปฏิปทาที่เป็นอย่างพระบ้าน ถึงเวลาสร้างกุฏิให้ผม หลวงพ่อก็มาเยี่ยม ผมก็มีทิฐิขึ้นในใจว่าพระเณรที่วัดหนองป่าพงนอกจากไม่โอภาปราศรัยแล้ว ยังทำอะไรไม่ค่อยเป็น ผมก็ไม่รู้วินัยเข้าไปทำเองเลย ชุดหลุม ใส่ชื่อแปะ ตัดเถาวัลย์มามัด หลวงพ่อท่านก็ไม่ว่าอะไร

ตอนแรกผมเข้าใจว่า ความเป็นอยู่ในวัดป่ากับวัดบ้าน คงไม่มีอะไรแตกต่างกันมากนัก ข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ก็เตรียมมามากมาย อย่างนม โอวัลติน นี่ก็เตรียมมาหลายกระป๋อง คิดว่า จะได้ชงฉันก่อนออกบิณฑบาต ผ้าจีวรก็มีเปลี่ยนหลายผืน

ตอนผมมานั้น อีกประมาณ ๔ - ๕ วันจะเข้าพรรษา พออยู่ได้ถึงวันที่สี่ท่านก็เรียกประชุมสงฆ์ ก่อนทำวัตร ท่านให้อาจารย์เที่ยงเป็นคนตรวจบริขารของพระมาใหม่ เพื่อสำรวจอาบัติ ชำระความบริสุทธิ์ต่อหน้าสงฆ์ ปรากฏว่าวันนั้นผมเหลือสบบาง ๆ ผืนเดียว บริขารอื่น ๆ ทั้งหมดเป็นอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์ ท่านตรวจละเอียดมาก บริขารบางอย่างแม้ว่าจะไม่ได้ชื่อมาเอง โยมถวาย แต่เราซื้อสบู่หรือน้ำย้อม ก็ถือว่าเป็นของไม่บริสุทธิ์ ไม่ถูกต้องตามธรรมวินัย ให้เอากลับไปวัดเดิมให้หมด หลวงพ่อเล่าว่าสมัยท่านยิ่งกว่านี้ ครูบาอาจารย์ให้ทั้งหมดเลย

แล้วจากนั้นอาจารย์เที่ยงก็ไปหาผ้าใหม่มาให้ผม เป็นผ้ากรรมฐานสีคล้ำ มีรอยจักรย้าตรงที่ขาด ท่านก็บอกว่าเรื่องบริขารไม่ต้องห่วง ถ้าศีลของเราดีบริสุทธิ์ ของทุกอย่างจะมาเอง จากนั้นท่านก็ประกาศให้สงฆ์ทราบ ให้ผมอธิษฐานแสดงอาบัติ ผมแสดงอาบัติแบบพระป่าก็ไม่ต้องว่าตามท่าน เมื่อสงฆ์รับแล้ว ท่านก็ให้ช่วยดูแลและเป็นพี่เลี้ยงของพระมาใหม่ ผมดีใจมากที่ได้บวชเป็นพระปฏิบัติ กลางคืนก็ยังลุกขึ้นมานั่งดูบาตรลูกใหม่”

หลวงพ่อกับพระมงคลกิตติธาดา (ซ้าย) และ พระครูบรรพตวรกิต (กลาง)

อะไรกันนักหนา

สำหรับความรู้สึกต่อการต้อนรับในฐานะพระอาคันตุกะนั้น ท่านพระครูเปิดเผยว่า

“ไม่มีบาตรมา ก็ให้ฉันในกาละมัง ได้บาตรน้อยมาก็ให้ฉันในบาตรน้อย ได้ผ้ายังไผ่มาก็ให้ฉันอยู่อย่างนั้น ลองดูซิ อันนี้ผมเห็นของผมไม่เหมือนกับเพื่อน มาขอท่านเปลี่ยนท่านไม่ให้ ผ้านี้ผมจะไปตากราวเดียวกับท่านก็ไม่ได้ จะไปย้อมกับท่านที่โรงย้อมก็ยังไม่ได้เลย พระอาคันตุกะมาเหมือนรังเกียจกัน ไม่ร่วมกัน ไม่ร่วมนอน จนกระทั่งสงฆ์รับรองเปลี่ยนผ้าให้

“พอรับเข้ามารวมหมู่แล้ว ที่นี้ท่านก็เทศน์ไปอย่างหนึ่ง เทศน์บรรยายถึงคุณนั้นคุณนี้ เทศน์ถึงความสกปรกโสภณที่คณะสงฆ์ได้เมตตาสงเคราะห์สละทางให้อย่างนี้ จะลืมนบุญคุณไม่ได้ จะต้องจำไว้ตลอดชาติตลอดชีวิต อย่างนั้นอย่างนี้ ร้องให้เลย”

เสียดายเทคโน

ส่วนท่านเจ้าคุณพระมงคลกิตติธาดาได้เล่าความประทับใจในวันที่มีการเปลี่ยนบริวารให้ท่านเพื่อรับเข้าหมู่คณะที่วัดหนองป่าพงสมัยนั้นว่า

“ตอนที่ท่านเปลี่ยนผ้าเปลี่ยนบริวารให้ ผมมีเงินสี่ห้าร้อย ผมก็พาทั้งไปข้างหลังให้พวกปะขาวเขาเอา ส่วนนาฬิกานี้ก็ยังเสียดายอยู่ เป็นนาฬิกาข้อมือยี่ห้อเทคโน ผมเอาไว้ดูเวลาสอนหนังสือ เมื่อหยิบขึ้นมาจะเอาทิ้ง เสียสละ ก็ถูกคิดขึ้นมาว่านาฬิกานี้ถ้าเราเสียสละแล้ว จะหาได้ที่ไหนใหม่มาใช้หนอตตอนกลับไปสอนหนังสือ หลวงพ่อจึงพูดขึ้นมาเหมือนอย่างรู้ใจผมว่า อ้อ...

นาฬิกาก็มีหรือ ท่านว่า เอาทิ้งไป ของไม่ดี เอาของผมนี้ ท่านก็หยิบเอานาฬิกาจากย่ามท่านให้เลย นาฬิกาเรือนนั้นเดี๋ยวนี้ก็ยังอยู่ ผมรักษาอยู่นี่”

หุไว ตาไว

พระอาจารย์บุญชู ฐิตคุโณ เจ้าอาวาสวัดปากกุดหวาย ผู้เปรียบเสมือนมือซ้ายของหลวงพ่อบริหารวัดหนองป่าพงในสมัยหลัง ๆ เมื่อเข้าสู่สำนักครั้งแรกในฐานะพระอาคันตุกะ ท่านก็สามารถปรับตัวเข้าสู่สถานการณ์ได้อย่างราบรื่น โดยนุ่มนวลทุกอย่างเป็นธรรมชาติ

“หลวงพ่от่านมีปัญญามาก ท่านดูคนออก ท่านจะทรมานเพื่ออะไร ลองคิดดู เพื่อต้องการให้เราดูตัวเราเองว่า ทำไมท่านจึงจัดให้เรานั่งปลายแถวสุด เพราะจะทำให้เราได้สำนึกสำเหนียกว่า เราคงจะมีความบกพร่องอยู่มาก การกระทำของเราคงไม่เหมาะสม กิริยามารยาทของเราคงจะไม่สมควร ท่านจึงยังไม่ให้เราช่วยห่มร่วมคณะ ให้นั่งอยู่โน่น สิ่งเหล่านี้เป็นเหตุให้เราได้พิจารณาตัวเราเอง ทำให้เราเป็นผู้มีสติ ระมัดระวังมากขึ้น เมื่อถึงเวลาที่พระเณรท่านพากันทำกิจวัตร หรือการงานอะไรต่าง ๆ ก็ให้เราเป็นคนหุไวตาไว ช่วยท่านทำ และต้องทำได้ทุกอย่าง เราต้องมีมานะปลุกใจเราว่า ท่านทำได้เราก็ต้องทำได้ ไม่ว่างานนั้นจะหนักหนาแค่ไหน

หลวงพ่от่านก็ดูเราบ่อย ๆ อย่างพิจารณาเหมือนกัน ตอนแรกเมื่อเข้ามาอยู่กับท่าน มีความรู้สึกเกรงกลัวท่านมาก ก็ไม่ใช่เกรงกลัวอะไรหรอก เกรงกลัวข้อวัตรปฏิบัติของท่านตลอดจนสามเณรน้อย ๆ ก็เกรงกลัว แม้แต่ญาติโยมก็ยังน่าเกรง เพราะว่าโยมบางคนเคยได้ฝึกหัดปฏิบัติมาก่อนเรา คงจะรู้อะไร ๆ มากกว่า ถึงแม้ว่าเราจะบวชมาได้หกพรรษาแล้วก็ตาม มันเหมือนกับว่าเรายังไม่ได้ปฏิบัติอะไร การทำกิจทุกอย่างก็มีผิดบ้าง ถูกบ้าง บางครั้งก็เกิดความละอายขึ้นในใจตัวเอง ท่านก็ปล่อยไว้อย่างนั้นแหละ ในระยะต่อมาจึงได้มีโอกาสกราบนมัสการท่านพร้อมกับเพื่อนพระภิกษุสามเณร ในเวลาตอนเย็นหลังจากเลิกสวดมนต์ทำวัตร นั่งสมาธิที่ศาลาใหญ่ ผมก็นั่งคอยฟังธรรมะจากท่าน ถ้าใครมีปัญหาอะไรก็กราบเรียนถามท่านได้ในตอนนั้น บางทีหลวงพ่อก็จะถามขึ้นมาเองว่า ท่านนั้นเป็นอย่างไร รูปนี้เป็นอย่างไร สบายดีไหม ท่านจะถามสารทุกข์สุกดิบว่า เป็นอย่างไร มาอยู่ป่าฉันชั่วมือเดียวหิวไหม พอทนได้ไหม บางครั้งท่านก็อบรม มีขันติอดทนให้มาก ๆ ให้อยู่ ๆ ปฏิบัติไปเถอะ ก็อยู่กับหมู่เพื่อนนั้นแหละ กิจการงานเกิดขึ้น วัตรอะไรที่เราต้องบกพร่อง หรือย่อหย่อนอยู่ ก็ให้ดูเพื่อนเขา ให้ปฏิบัติให้ดีอย่าประมาทอย่างนี้เป็นต้น”

ละพยศ ลตมานะ

จะเห็นได้ว่ากฏติกาในการรับและระเบียบปฏิบัติต่อพระอาคันตุกะของวัดหนองป่าพง ที่หลวงพ่อกำหนดขึ้นนั้น หาใช่ทำด้วยจิตคิดรังเกียจกีดกันพระที่จะเข้ามาสู่สำนักแต่ประการใดไม่ แต่ทำด้วยจิตเมตตา เพื่อประโยชน์ของพระมาใหม่และประโยชน์ของส่วนรวม คือความสามัคคี

เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสงฆ์โดยแท้ เนื่องด้วยพระอัครคันตุกะกระจัดกระจายกันมาจากหลายถิ่นหลายทิศ ข้อวัตรปฏิบัติแตกต่างกัน ศीलก็ไม่เสมอกัน ถ้าอยู่ร่วมกันตั้งแต่แรกอาจเกิดความขัดแย้งสับสน และอาจมีผลเสีย คือทำให้พระใหม่ย่อหย่อนตาม จึงต้องเปิดโอกาสให้ท่านเหล่านั้นได้ศึกษาข้อวัตรและกติกาสงฆ์ของวัดหนองป่าพงไปพลางก่อน การจัดที่ให้พระอัครคันตุกะไว้ทำยถาภะก็เพื่อประโยชน์ในข้อนี้เอง พระใหม่จะได้สังเกต ศึกษาความเป็นอยู่ของพระเจ้าถิ่นว่าประพฤติปฏิบัติอย่างไร ท่านจะได้ปรับตัวเข้าสู่สภาพแวดล้อมใหม่ด้วยความราบรื่น ค่อยเป็นค่อยไป ปราศจากความกดดันหรือความวิตกกังวล ผู้มีปัญญามุ่งหวังผลในการขัดเกลากิเลสของตน ย่อมมองเห็นอุปายในการลดมานะละทิฐิ ซึ่งเป็นฐานที่สำคัญในการปรับตัวน้อมเข้าหาธรรมะ ได้จากระเบียบปฏิบัติและกฎกติกาของสงฆ์ที่หลวงพ่อดำเนินนี้ได้ไม่ยากนัก แม้ตัวหลวงพ่เองเมื่อออกไปศึกษาตามสำนักปฏิบัติต่าง ๆ และต้องนั่งทำยถาภะทั้ง ๆ ที่มีอายุพรรษาสิบแล้ว ท่านก็ไม่ขัดข้อง กลับภูมิใจและได้อุปายตักเตือนตนเองว่า

“จะนั่งหัวแถวหรือหางแถวก็ไม่แปลก เหมือนเพชรนิลจินดา จะวางไว้ที่ไหนก็มีราคาเท่าเดิม และจะได้เป็นการลดทิฐิมานะ ความทงงตัวถือตัวให้น้อยลงด้วย” และยังทราบว่าเป็นการดีเสียอีกที่ “มีคนช่วยระวังความบกพร่อง รักษาความสกลปรกมิให้แปดเปื้อนเรา” อย่างไรก็ตามกฎระเบียบที่มีคุณ ก็อาจมีโทษได้เช่นกัน หลวงพ่อบรมลูกศิษย์อยู่เสมอ เรื่องการมีมานะถือตัวว่าดีกว่า เครื่องกว่ารูปอื่นหรือสำนักอื่น แล้วเที่ยวไปตั้งข้อรังเกียจดูถูกเหยียดหยามผู้อื่น ซึ่งไม่ใช่แนวทางปฏิบัติของสำนักวัดหนองป่าพงเลย และความถือตัวนั่นเองที่ทำให้ความบริสุทธิ์ที่ตัวเองภูมิใจต้องเศร้าหมองไป

นิยาย

ถึงแม้ว่าคณะสงฆ์วัดหนองป่าพงเข้มงวดกวดขันในเรื่องพระวินัย แต่เนื่องจากสังกัตมหา - นิยาย เมื่อพระสายวัดหนองป่าพงไปพักปฏิบัติธรรมที่วัดป่าฝ่ายธรรมยุติ จึงร่วมอุโบสถสังฆกรรมกันไม่ได้ เพราะถือว่าเป็น “นานาสังวาส”

ครั้งหนึ่ง มีพระธรรมยุติมาขอจำพรรษาที่วัดหนองป่าพง หลวงพ่อได้ถามความเห็นของที่ประชุมสงฆ์ว่า จะรับให้พระอัครคันตุกะเข้าร่วมลงอุโบสถด้วยหรือไม่ ซึ่งพระส่วนมากก็ลงความเห็นว่าเป็นด้วยเหตุผลว่า “ทางฝ่ายเขาก็ปฏิเสธฝ่ายเราอยู่” หลวงพ่อได้ให้เหตุผลแย้งที่ประชุมว่า

“ผมว่าทำอย่างนั้นมันก็ดีอยู่ แต่มันยังไม่เป็นธรรมเป็นวินัย มันยังเป็นทิฐิ สักกายทิฐิ มีความถือเนื้อถือตัวมาก มันไม่สบาย เอาอย่างพระพุทธรเจ้าจะได้ไหม คือเราไม่ถือธรรมยุติไม่ถือมหานิกาย แต่เราถือพระธรรมพระวินัย ถ้าปฏิบัติดีปฏิบัติชอบจะเป็นธรรมยุติหรือมหานิกายก็ให้ลงได้ ถ้าไม่ดี ไม่มีความละเอียดอ่อนบาริ ถึงเป็นธรรมยุติก็น่าไม่ให้อภัย เป็นมหานิกายก็น่าไม่ให้อภัย ถ้าเราเอาอย่างนี้ก็จะถูกต้องตามพระพุทธานุญาต”

รับหลวงตา

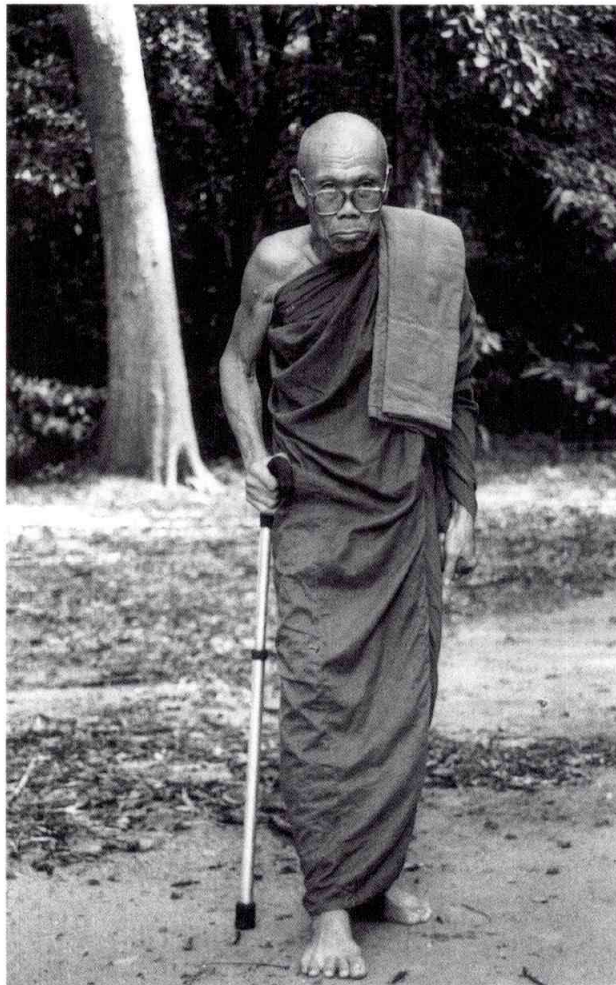
สำหรับผู้สูงอายุที่วัดหนองป่าพง หลวงพ่อมักให้อยู่เป็นปะชาวนาน ๆ แล้วจึงบวชให้เป็นสามเณรระยะหนึ่ง เพื่อทดลองดูว่า จะพอไหวหรือไม่ หลวงพ่อมีคำสอนที่ประโลมใจ ฟังดูอบอุ่น และชวนให้เกิดกำลังใจในการปฏิบัติ โดยไม่คิดย่อท้อต่อสังขารของตนเอง สามเณรที่บวชตอนแก่รูปหนึ่งได้ถ่ายทอดคำสอนของหลวงพ่อดังนี้

“ถึงบวชมาแล้วก็ทำเอาเองนั่นแหละ จะเป็นพระเป็นเณรก็เหมือนกัน อยู่ให้สบาย สังขารเหล่านี้ก็เปรียบเหมือนเกวียนเก่า มันผูกพันทุตรโทรมไปทุกวัน อย่าไปคิดมากเกินไป

ท่านก็เทศน์ชี้แนวทางให้ผมศึกษาประพฤติปฏิบัติ แล้วท่านก็ยังเล่าเรื่องในสมัยพุทธกาลให้ฟังด้วย สมมุติว่าเราบวชมาแล้ว พระก็ไม่เป็นพระหรือถ้าเราไม่ปฏิบัติ ถ้าปฏิบัติดีปฏิบัติชอบแล้วเป็นพระเป็นเณรเป็นโยมก็เป็นพระได้เหมือนกัน ในครั้งพุทธกาล โยมเป็นพระโสดาบันก็มี สำเร็จเป็นพระอรหันต์แสวงหาผ้ากาสาขาวพัสดร์ ควายขวิดถึงพระนิพพานทั้งที่ยังไม่เปลี่ยนผ้าก็มี

ท่านพูดอย่างนี้ผมเลยมีความภูมิใจมาก ท่านยังกรุณาเล่าให้ฟังอีก ทำให้ผมมีกำลังใจมากกว่า

เจ้าคุณ ๙ ประโยคเป็นเจ้าคณะจังหวัด มีภาระมากในการดูแลรับผิดชอบคณะสงฆ์ สึกออกมาแล้วบวชใหม่เป็นสามเณร หนีไปปฏิบัติภาวนาบนภูเขาในฤดูร้อน พอฤดูฝนเข้าพรรษาก็กลับมา

อยู่กับลูกศิษย์ ท่านก็ยังเทศน์สั่งสอนอยู่อย่างนั้น นี่จากการปกครองคณะสงฆ์พรจะมีภาระหน้าที่ยุ่ง ท่านก็ทำได้ ไปได้เหมือนกัน ถ้าเราทำกันจริง ๆ ปฏิบัติรักษาให้พอดีกับตัวเราเอง อย่าไปมองคนอื่น อย่าไปฟังโทษคนอื่น เขาจะอย่างไรก็ช่างเขา เราอย่าสนใจ เพราะว่าเราแก่แล้ว ผมก็น้อมเอาธรรมะคำสั่งสอนของท่านมาปฏิบัติอย่างนี้แหละครับ”

การลาสิกขา

การลาสิกขา ถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา น้อยคนที่มีบุญบารมีพอที่จะครองผ้ากาสาวพัสตร์ได้ตลอดรอดฝั่ง เพราะฉะนั้นหลังออกพรรษา พระที่บวชใหม่บางรูปก็สึกออกไป บางครั้งพระเก่าบางรูปก็คิดอยากสึกบ้าง อย่างไรก็ตามเมื่อมีพระคิดอยากลาสิกขา วิสัยของครูบาอาจารย์ย่อมรู้สึกเสียดายที่ลูกศิษย์พ่ายแพ้ต่อกิเลสทางโลก ในสมัยแรกซึ่งพระเถรที่วัดหนองป่าพงยังมีจำนวนไม่มาก เมื่อมีพระกระสันอยากสึก หลวงพ่อจะพยายามหาอุบายทุกวิถีทางยับยั้งเอาไว้ หากสุดวิสัยจริง ๆ ท่านจึงจะอนุญาตให้ลาสิกขาไป ท่านพระครูบรรพตวรกิตได้เล่าถึงความพยายามของหลวงพ่อในการป้องกันลูกศิษย์ไม่ให้ตกไปสู่เพศที่ต่ำกว่าว่า

“สมัยก่อนท่านเคร่งครัดมาก ใครอยากสึกท่านจะเรียกไปสอน เทศน์ให้ฟัง พาไปเที่ยว ไปถึงไหนก็ชี้ให้เห็นความทุกข์ของการมีครอบครัว การทำมาหากิน แล้วก็คอยถามความรู้สึกของลูกศิษย์ ถ้ายังไม่เห็นทุกข์เห็นโทษก็พาต่อไปเรื่อย ๆ เป็นหน้าที่ของครูบาอาจารย์ที่จะต้องช่วยบางที่ท่านก็ว่ากลอนเกี่ยวกับเรื่องเพศให้ฟัง”

สำหรับการเทศน์อบรมพระที่อยากสึก หลวงพ่อเน้นในเรื่องความทุกข์ของชีวิตคฤหัสถ์ และความงดงามของชีวิตนักบวช มีตัวอย่างคำสอนของหลวงพ่อที่ให้แก่พระที่อยากสึก ซึ่งท่านพระครูบรรพตวรกิตได้ถ่ายทอดดังนี้

“พวกท่านเองก็ไม่ใช่วิรูปสุทธิ เคยมาแล้วทั้งนั้น ยังสงสัยอะไรอีกถึงอยากจะกลับไปให้พิจารณาให้ดี ๆ มันไม่มีอะไรสวย ไม่มีอะไรดีหรอก เขาก็เหมือนรานะแหละ ดูทวารทั้งเก้า ดูตา หู จมูก ลิ้นแต่มีมูล รูไหน ช่องไหน ก็ล้วนแต่ของสกปรกทั้งนั้น นังนิก นอนนิก จินตนาการปรุงแต่งไปก็นึกว่ามันดี ไปจริง ๆ ไม่มีอะไรดีหรอก ต้องไปเป็นทาสเขา เขาจะบังคับ จะนั่งจะนอนก็ไม่ได้ กินก็ต้องเดินกิน วิ่งกิน ทุกข์ยาก อดอยาก กิเลสตัณหา มันมาล่อ อย่าไปเชื่อมั่น ไม่ต้องสึกตามใจมัน ไม่ตายหรอก เชื่อมม มันหลอกเรามาหลายชาติแล้ว

บางที่ท่านก็พาไปเที่ยว หรือไม่ก็แสดงธรรมิกถายกคุณยกโทษขึ้นอธิบาย บางคนก็เหลือวิสัยจริง ๆ ก็ต้องปล่อยไป สมัยนั้นเครื่องแต่งกายผู้หญิงยังไม่โลดโผนเท่าสมัยนี้ ถ้ามีผู้หญิงแต่งตัวไม่เหมาะสม เช่นนั่งกางเกงรัดรูปมาวัด หากมีพระเณรอยู่ด้วยท่านจะสั่งเลิกให้ไปทันที ท่านพยายามไม่ให้เห็น ไม่ให้ใกล้ชิด บางทีไปบิณฑบาตได้ยืนผิวเมียเขาทะเลาะกัน หรือบางครั้งเห็นเขาเดินอุ้มลูก จูงหลาน หาบคอนไล่ควายไป ท่านก็จะชี้ให้ดู ดีไหม จะเอาอย่างนี้ไหม เป็นต้น”

บางทีหลวงพ่อบ่นว่าพระขาด “เครื่องกันสึก” และเพียงแค่เชื่อในศรัทธาอันแรงกล้าของ

ตัวเองตอนบวชใหม่

“มีพระฝรั่งรูปหนึ่งเป็นลูกศิษย์ของผม เมื่อเห็นพระไทยสักก็ โอ! เสียตาย ทำไมถึงทำอย่างนั้น ทำไมพระไทยเถรไทยถึงสักกันนี้ เขาตกใจ พวกมันตื่นเต้นในการสักของพระไทยเถรไทย ก็เพราะมาพบใหม่ ๆ เขาตั้งใจมีศรัทธามานะ มันดีแล้ว คิดว่าจะไม่สักแล้ว ใครสักก็ไถ่เท่านั้นแหละ มาเห็นพระไทยเถรไทยเข้าพรรษาก็บวชกัน ออกพรรษาแล้วสัก โอ้ย! สลดใจตกใจ โอ้! สงสารเนื้อ สงสารพระไทย สงสารสามเณรไทย ทำไมถึงทำอย่างนั้น

พอปีต่อมา พระฝรั่งก็อยากสักบ้าง เลยเห็นเป็นของที่ไม่สำคัญ ตอนแรกมาพบใหม่ ๆ มันตื่นเต้น เห็นเป็นของสำคัญมาก การบวชเนี่ยก็จะทำกันง่าย ๆ เมื่อใจของคนมีกำลังศรัทธามันพร้อมหมดทุกอย่าง คิดอะไรมันก็ถูกไปทั้งนั้นแหละ”

อีกโอกาสหนึ่ง หลวงพ่อให้โอวาทแก่พระที่คิดอยากสักออกไปแต่งงานว่า

“ให้กลับความรักที่มีอยู่ให้กลายเป็นความรักสากล เป็นความรักที่มีต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย รักเหมือนแม่รักลูก พ่อรักลูก แม่ผมอยู่กับพวกท่าน ผมก็รักท่านเหมือนเป็นลูกเป็นหลาน ให้ล้างความใคร่ออกจากความรักเหมือนหิวกลอย ต้องแช่เอาพิษออกจึงกินได้ ความรักก็เช่นกันต้องพิจารณา มองให้เห็นทุกข์ของมัน ค่อย ๆ ละล้างเชื้อแห่งความมัวเมาออก เพื่อให้เหลือแต่ความรักล้วน ๆ เหมือนครูบาอาจารย์รักศิษย์ ผมเคยผ่านความรักวัยหนุ่มมา ผมเห็นใจท่าน ความใคร่ในความรักนี้ ถ้าล้างมันไม่ออก แม้แก่แล้วมันก็ยังแสดงฤทธิ์ได้ ให้เอาโทษของความกำหนดมาคิดมาปลงให้ได้ ถ้าแก้โดยใช้ปัญญาไม่ไหว ลดละมันไม่ได้ก็ให้หนีไปก่อน หนีไปตั้งหลักแล้วค่อยกลับมาใหม่ เรียกว่าล้มแล้วต้องรู้จักลุก คลุกแล้วต้องรู้จักคลาน ไม่ใช่ล้มแล้วนอนแอ้งแม้ง คลุกเคล้าหมกมุ่นกับกามอยู่อย่างนั้น การมีครอบครัวมาครอบ ไปไหนก็ไม่ได้ อดงค์ก็ไม่ได้ ติดตามครูบาอาจารย์ก็ไม่ได้ ลูกก็ร้อง เมียก็บ่น พ่อตาก็ดำ แม่ยายก็ชัง ถ้วยชามกะละมังมันครอบเอาไว้หมด คิดให้ดี

โบราณกล่าวว่า ฝนจะตก ชีจะแตก คนจะตาย ลูกจะตาย ลูกจะออก พระจะสึก ห้ามไม่ได้ ผมเชื่อข้ออื่น ๆ แต่ไม่เชื่อข้อสุดท้าย ผมว่าพระจะสึกนั้นต้องห้ามได้ ผมเคยคิดมาแล้ว ยังเปลี่ยนได้เลย สักออกไปแล้วก็มีภาระรับผิดชอบ สร้างตัว สร้างตน ไม่สะดวกสบายอิสระอย่างอยู่เป็นสมณะนี้หรอก คนเขาว่า “อยู่คนเดียวเปลี่ยวกาย แสนสบายแต่ไม่สนุก อยู่สองคนทนทุกข์ แสนสนุกแต่ไม่สบาย” ผมว่า มันสนุก นิด ๆ หน่อย ๆ เหมือนรสอาหาร อร่อยแค่ปลายลิ้น กลืนเข้าไปก็หมดแล้ว แต่การภาวนานี้ถ้าภาวนาไป พอจิตสงบเห็นธรรมแล้ว มันสบาย บางทีซึ่งใจไม่ต้องฉันท้าวก็นั่งและสบายทั้งนั้น ไม่ใช่แค่ปลายลิ้นหรอกนะ

มีเรื่องเล่าว่า ทิดสักใหม่รีบออกไปแต่งงาน แต่งงานวันแรกนั่งร้องไห้ เมียถามว่า พี่เป็นอะไร น้องปฏิบัติบกพร่องตรงไหน ทิดสักใหม่ตอบว่า เสียตาย รู้ว่าแต่งงานคืออย่างนี้สักมานานแล้วแต่อยู่ไป ๆ ก็มีลูก ทำมาหากินก็สู้เขาไม่ไหว ตัวเคยบวชพระ เล่นเหล้าไม่ทันเขา เพราะทำผิดศีลธรรมมากกว่าคนอื่น คราวนี้เห็นแต่ทุกข์ ร่ำร้องจะมาบวชอีก ดังนั้น เราบวชกันมาถึงขั้นนี้แล้วให้ภาวนาให้มากเข้า ดูลงไปที่ใจ ทำไมบวชแล้วต้องสัก แล้วโยมอุปฐากล่ะ เขาเคยกราบไหว้เรา

กัลยาณมิตรธรรม ๗

๑. **ปิโย**

น่ารัก ในฐานะเป็นที่สบายใจและสนิทสนม ชวนให้อยากเข้าไปปรึกษาและไต่ถาม

๒. **ครุ**

น่าเคารพ ในฐานะประพจน์สมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นเป็นที่พึ่งได้

๓. **ภาวนีโย**

น่าเจริญใจ นายกล่อง ควรออย่าง ทำให้ระลึกและเอ่ยอ้างด้วยซาบซึ้งภูมิใจ

๔. **วตุตา จ**

รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไรอย่างไร คอยให้คำแนะนำ ว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี

๕. **วจนกุขโม**

อดทนต่อถ้อยคำ คือพร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถาม คำเสนอและวิพากษ์วิจารณ์ อดทน ฟังไม่เบื่อ

๖. **คัมภีรญจ กถิ กตุตา**

แถลงเรื่องล้าลึกได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจ และให้เรียนรู้เรื่องราว ที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

๗. **โน จฐฐาเน นิโยชเย**

ไม่ชักนำในอฐาณ คือไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล หรือชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย

จะไปมองหน้าเขาอย่างไร เราจะออกไปเป็นอะไร ความทุกข์ตัวไหนมันเกิด ก็เอาตัวนั้นแหละ มาพิจารณา ดูให้มันชัด บางทีมันไม่ชัดก็ต้องพยายามงดกิน งดนอน สู้ดูเข้าไป ตายเป็นตาย พระอาจารย์ทองรัตน์ ซึ่งเป็นอาจารย์กรรมฐานของผม ท่านก็เคยคิดลึก ใครห้ามก็ไม่ฟังจะลึก ทำเดียว ท่านก็ขอขวานบิณฑบาตจากชาวบ้านแล้วลงมือฟันขอนไม้ ฟันอยู่ ๓ วัน ๓ คืน จนมือแตก จนเพลีย แล้วท่านก็ถามตนเองว่า รู้จักฟอมิ่งไหมนี้ ท่านถามกิเลสของท่าน เรื่องความรักเช่นนี้ ครูบาอาจารย์ของเราท่านก็เคยผ่านกันมาแล้ว อย่างท่านอาจารย์ไฉไล ท่านคิดไปหลงรักผู้หญิง ที่ใส่บาตรท่าน เพื่อนสหธรรมิกต้องพาไปนั่งภาวนา ชังไว้ในโบสถ์ อดข้าวถึงห้าหกวัน ปรากฏว่า จิตมันพลิก เห็นเป็นอสุภะ ทำให้จิตรวมเห็นธรรม เลयरอดมาได้ อย่างราคะนี้เป็นจุดอ่อน เรา ต้องเอาอสุภะเข้าไปแก้ ลองกำลังจนรู้กำลัง อย่าปล่อยให้กิเลสมันต่อ ยอดจุดอ่อนของเราจนมันน็อค เราได้ ภาวนาเป็นนะนะ ถ้ากิเลสมาสูง เราลดได้ ถ้าแลกไม่ได้กระโดดหนีไปก่อน อย่าแลกทั้งๆ ที่กำลังไม่ดี ระวังจะถูกน็อค”

หลักของการปฏิบัติ

ในระหว่างที่หลวงพ่อดำอยู่เป็นเจ้าอาวาสวัดหนองป่าพงเกือบ ๓๐ ปีนั้น มีกุลบุตรเข้ามา ขอบวชมากมาย ส่วนใหญ่มาจากครอบครัวชาวนาในจังหวัดอุบลราชธานีนั้นเอง แต่บางทีก็ลูกพ่อค้า ลูกข้าราชการด้วยเหมือนกัน และบางคนมาจากกรุงเทพฯ บ้าง จากต่างประเทศบ้าง ฉะนั้น ในบางปี คณะสงฆ์วัดหนองป่าพง จึงมีสมาชิกลากหลาย คือประกอบด้วยพระหนุ่ม สามเณรน้อยบ้าง พระอายุกลางคนบ้าง หลวงตาสูงอายุบ้าง บางรูปก็มีนิสัยค่อนข้างไปทางราคะจริต บางรูปก็หนักไปทาง โทสะจริต บางรูปก็หนักไปทางโมหะจริต ผู้ปฏิบัติเคร่งมันคงในธรรมก็มี ผู้ปฏิบัติย่อหย่อนใจคลอน – เคลนก็ย่อมมีบ้างเหมือนกัน องค์ประกอบของคณะสงฆ์มีลักษณะเช่นนี้ จำเป็นต้องมีหลักของการปฏิบัติ ที่ทุกรูปสามารถใช้เป็นบรรทัดฐาน ในการดำเนินชีวิตพรหมจรรย์ของตน ซึ่งหลวงพ่อดำได้แนะนำ หลักนี้ไว้อย่างเรียบง่ายและชัดเจน

“หลักของการปฏิบัติ นั้น หนึ่ง เราตั้งไว้ในใจของเราว่า เราจะต้องเอาชนะตัวเองให้ได้ นี่หลักใหญ่ของมัน อย่าเอาชนะสิ่งอื่น อย่าเอาชนะบุคคลอื่น ถ้าใครมีความรู้สึกนึกคิดว่าจะเอาชนะ ผู้อื่นอยู่รำไป นั่นก็เป็นผู้ที่แพ้เรื่อยไปในด้านปฏิบัติ เพราะลักษณะปฏิบัติที่แท้จริงนั้น จะต้องภาวนา ให้รู้จักเอาชนะตนเองเรื่อยไป อย่าเอาชนะผู้อื่น เมื่อรวมแล้วถ้าเอาชนะตนเองก็ชนะหมดทุกสิ่งทุกอย่าง ผู้ปฏิบัติอยู่ในระบอบอันนี้เรียกว่า เป็นผู้มีหลักธรรมเอาชนะใจตัวเองได้ การดำเนินงาน ในด้านปฏิบัติของเรา ให้ตั้งอันนี้ไว้สม่ำเสมอ

หลักย่อ ๆ ก็คือ

หลักที่หนึ่ง ศิล คือระเบียบกฎภายนอก กิริยามารยาทอย่างที่เราเคยทำกันมานี้ เป็นต้น

หลักที่สอง คือ สมาธิ ความสงบระงับ

หลักที่สาม ก็คือเป็นผู้มีปัญญา จะรักษาศีลก็ต้องเป็นผู้มีสติปัญญา จะหาสมาธิความสงบจิต

ก็มีสติปัญญา จึงจะเรียกได้ว่าผู้นั้นรู้จักการปฏิบัติส่วนใหญ่ของตน

ธรรมดาเมื่ออยู่ห่างไกลครูบาอาจารย์ เมื่อเรากลายไป ๆ เหมือนผลไม้ต่าง ๆ เช่น มะเขือ อย่างนี้เป็นต้น ถ้าเราปลูกพันธุ์ดีครั้งแรก ในปีที่สองถ้าไม่เก็บพันธุ์มันไว้ ไม่เอาเมล็ดไปเพาะพันธุ์ พันธุ์ก็เสียไปเสื่อมไปเรื่อย ๆ เลยเกิดมะเขือพันธุ์ไม่ดี เปลี่ยนจากพันธุ์เดิมของมันไป พวกเราก็เช่นกัน ให้พากันประพฤติปฏิบัติอยู่ในหลักหนักแน่นไว้ในจิตของเราเสมอ”

สมณสัญญา

สมณะ คือผู้สงบระงับ และการประพฤติปฏิบัติ ก็เพื่อจะเข้าถึงความเป็นสมณะที่แท้จริง ในระหว่างการประพฤติปฏิบัตินั้น นักบวชต้องฝึกเจริญสมณสัญญา คือระลึกในความเป็นพระอยู่เป็นนิจ เพื่อระงับความเคยชินของโลกวิสัย และสร้างความสง่าผ่าเผยให้กับตัวเอง

นอกจากการพรรณนาอานิสงส์ของความเป็นสมณะแล้ว หลวงพ่อค้อยชีโทะ และเดือนสติ ของลูกศิษย์ ในสิ่งที่เป็นการต่อชีวิตพรหมจรรย์อยู่เสมอ และกำชับให้ทุกรูปตั้งใจอย่างจริงจัง ในการประพฤติปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์

“บัดนี้พวกเราได้เข้ามาบวช มันไม่ถูกจุดมันครับ นักบวชเรามุ่งอะไร มุ่งลาภสักการะหรือ มุ่งยศหรือ มุ่งสรรเสริญหรือ มุ่งวัตถุหรือ นักบวชเรา พระพุทธเจ้าท่านสอนไว้ไม่ให้มุ่งสิ่งทั้งหลาย เหล่านั้น ถ้ามุ่งความสุข มุ่งความสนุก มุ่งการกินคืออยู่ดี มุ่งวัตถุแล้วละก็ ไม่ต้องบวชแล้ว มันโกหก พกลมเขา จะหากินตามสบาย ถ้าเป็นฆราวาสแล้ว ไม่ต้องอดหลับอดนอนกัน ไม่ต้องมาฉันทข้าว มือเดียว ไม่ต้องมาอยู่ป่าดีกว่า อย่างคุณหมอนั้นยังไม่บวช ก็สบายครับ หากินตามชอบใจ นี่เรียกว่า นักฆราวาส แต่เขาก็มีประโยชน์ เห็นฆราวาสเขาอยู่ในกาม มีครอบครัว เขาเป็นทุกข์เพราะผัวบ้าง เป็นทุกข์เพราะเมียบ้าง เป็นทุกข์เพราะลูกบ้าง เป็นทุกข์เพราะอะไร ๆ หลายอย่าง ประเดี๋ยว เขาเห็นโทษเลยครับ เขาก็ทิ้งมันไปได้ เขาทำเองมันเห็นโทษนี้ครับ บางทีมันเป็นทุกข์ มันเห็นโทษ เมื่อเขาเห็นโทษอย่างแจ่มแจ้ง เขาก็ทิ้งสิ่งทั้งหลายเหล่านั้นได้เท่านั้นแหละ

ข้อปฏิบัติไม่ใช่วิบัติ มันเป็นข้อปฏิบัติ ถ้าหากว่าเรายอมรับความจริงแล้วปฏิบัติตามก็เป็น ข้อปฏิบัติ ถ้าใคร ๆ ไม่ยอมรับความจริงและไม่พยายาม ทำตามใจชอบของเรานั้น มันก็เป็นวิบัติ ถึงแม้เราจะบวชมาถึงยี่สิบพรรษา สามสิบพรรษาก็ตามที มันก็ไม่วิธีธรรมะของพระพุทธเจ้า เหมือนชาวประมงไปจับปลาในหนองที่ไม่มีปลา ไปทุกวันมันก็ได้ทุกวัน เหยียงแหไปทุกที มันก็ไม่มี จะไปเท่าไรมันก็ได้ปลา ทำไม ก็เพราะปลาในหนองนั้นมันไม่มี นี่ก็เหมือนกันฉันนั้น”

พระอาจารย์เชมธมโม พูดถึงการที่หลวงพ่อยุบายามปลูกสมณสัญญาในจิตใจลูกศิษย์ว่า “เราไม่เคยถูกปล่อยให้ลุ่มจมมุ่งหมายแห่งชีวิตของเราเลย เราคือพระภิกษุผู้ซึ่งมิได้ดำรงอยู่เพื่อ แสวงหาลาภสักการะหรือชื่อเสียง มิใช่เพื่อสถานะหรือความก้าวหน้าทางโลก เราเป็นพระภิกษุ เพื่อว่าเราจะได้มีโอกาสอันดีที่สุดในการเผชิญกับกิเลสของเรา เผชิญกับสิ่งมีอิทธิพลซึ่งทำลาย หัวใจ และจิตใจของเรา มองเห็นและเข้าใจสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ แล้วทิ้งมันไป เพื่อบรรลุถึงความ

สงบอันจริงแท้แน่นอน ความสุขแห่งพระนิพพาน”

เทคนิคอันแยบยล

หลวงพ่อวางพื้นฐานในการฝึกสอนพระภิกษุสามเณร โดยการจัดระเบียบข้อวัตรในการปฏิบัติให้เป็นไปตามพระวินัย ดังได้กล่าวไว้แล้วในบทต้น ๆ เป็นการคุมบรรยากาศในวัด ให้เอื้ออำนวยต่อการบรรลุธรรมได้มากที่สุด พระอาจารย์เชมธมโม ลูกศิษย์ชาวอังกฤษรุ่นอาวุโสรูปหนึ่ง ได้ให้ทัศนะต่อวิธีการสอนของหลวงพ่อไว้ว่า

“มันมิใช่เป็นเพียงการนั่งทำสมาธิเท่านั้นที่ท่านสนใจ แต่มันเป็นการฝึกฝนอบรมซึ่งกว้างกว่า เป็นการฝึกที่รวมเอาทุก ๆ ส่วนในชีวิตของเราไว้ เปิดเผยสิ่งเลวร้ายภายในใจของเราแล้ว ส่งเสริมและดึงเอาสิ่งที่ดีที่สุดออกมา การฝึกอบรมของหลวงพ่อนั้น ทำให้กฎระเบียบทุกอย่างตลอดจนธรรมเนียมประเพณีและรูปแบบของชีวิตนักบวชในวัด พ้นจากการเป็นเพียงประเพณีที่ทำสืบต่อกันมาอย่างไร้จุดหมาย กลายมาเป็นวิธีการอันแยบยล เป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือ ซึ่งเราใช้เพื่อสร้างทัศนคติแห่งการรู้แจ้งภายใน”

เป็นที่น่าสังเกตว่า ทั้ง ๆ ที่หลวงพ่อให้ความเคารพนับถือหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ในฐานะครูบาอาจารย์ที่ท่านเชิดชูไว้เหนือศีรษะ เมื่อหลวงพ่อมาตั้งวัดหนองป่าพง ท่านก็ได้เลียนแบบระเบียบปฏิบัติของวัดป่าสายหลวงปู่มั่นทุกประการ จุดสำคัญที่แตกต่างกันก็คือ ในวัดป่าส่วนมากพระเณรทำความเพียรตามอัธยาศัยที่กุฏิของตน ออกมาฟังโอวาทจากครูบาอาจารย์ประมาณอาทิตย์ละครั้งเท่านั้น แต่ที่วัดหนองป่าพง หลวงพ่อนั้นในเรื่องความสามัคคีของหมู่คณะ พระภิกษุสามเณรต้องออกมาทำความเพียรร่วมกัน โดยมีการประชุมเข้าเย็น ทำวัตรสวดมนต์นั่งสมาธิ ฟังการอบรม ทั้งนี้ท่านคงใช้หลักของอปปริยานิยธรรม ๗ ประการ ตามที่มีพุทธดำรัส ๒ ข้อแรกว่า

“๑. ประชุมกันเนืองนิตย์

๒. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำ ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับภิกษุทั้งหลาย”

“สิ่งที่ทำดีกว่าคำที่พูด” วิธีการสอนของหลวงพ่อลงรอยกับภาสิตโบราณบทนี้เป็นอย่างดี เพราะท่านได้ถือหลัก ทำให้ดู เป็นวิธีการสอนที่สำคัญ ท่านให้ลูกศิษย์ปฏิบัติอย่างไร ท่านก็เป็นผู้พาทำอย่างนั้นเสมอ ไม่ใช่สักแต่จะให้ลูกศิษย์ปฏิบัติอย่างเอาจริงเอาจัง แต่ตัวท่านเองพักผ่อนตามสบาย เช่นบางครั้งท่านให้ลูกศิษย์นั่งสมาธิตั้งแต่หัวค่ำจนถึงเที่ยงคืน ท่านก็นั่งเป็นประธานตรงและนั่งเป็นภูเขาอยู่เช่นนั้นตลอดเวลา เมื่อเป็นอย่างนี้ลูกศิษย์ก็มีกำลังใจ เพราะมีตัวอย่างที่ยืนยันให้เห็นว่า การปฏิบัติอย่างนี้ทำได้และได้ผลจริง ปฏิปทาของหลวงพ่อก็เป็นมาตรฐานที่พระเณรทุกรูปมุ่งเข้าถึง อนึ่ง ความมั่นคงและเยือกเย็น อีกทั้งความเมตตาและปัญญาของท่านที่ปรากฏให้ลูกศิษย์เห็นเป็นประจำ ก็เป็นบทศึกษาในตัวเองว่า นี่คือผลของการปฏิบัติ เป็นแรงบันดาลใจให้ลูกศิษย์แต่ละรูปมุ่งมั่นที่จะบรรลุผลนั้นตามอย่างครูบาอาจารย์

ปากเป็นเอก

การฟังพระธรรมเทศนาที่ได้ผล ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยหลายอย่าง เช่นเนื้อหาของเทศนา การใช้ภาษา ลีลาในการแสดงธรรม ความเหมาะสมของสถานที่และสิ่งแวดล้อม ภูมิจิตและความตั้งใจของผู้ฟัง เป็นต้น ฉะนั้นในการวิเคราะห์การแสดงธรรมของหลวงปู่ เราไม่ควรลืมอิทธิพลของเหตุปัจจัยเหล่านั้น มิฉะนั้นอาจเป็นเหตุให้เข้าใจคลาดเคลื่อนไปได้ เช่น ปัจจัยอย่างหนึ่งที่สำคัญมากก็คือ ความรู้สึกของผู้ฟังต่อตัวผู้แสดง ถ้าผู้ฟังมีความศรัทธาเลื่อมใสในคุณธรรมของผู้พูด ก็ย่อมพร้อมที่จะรับคำอบรมสั่งสอนนั้นอย่างเต็มอกเต็มใจ แม้คำพูดสั้น ๆ เรียบ ๆ ก็อาจทำให้ผู้ฟังรู้สึกเหมือนหยายของที่คว่ำแล้ว หรือเปิดไฟในที่มืดก็ได้ ในทางตรงกันข้าม ถ้าผู้ฟังไม่ศรัทธาเชื่อถือ ไม่เคารพในผู้แสดง คงยากที่เขาจะรับธรรมะคำสั่งสอนที่ได้ฟังไปประพฤติปฏิบัติ

ด้วยปฏิบัติที่ถูกอุกฤษฏ์หว่านหว่านแต่ไม่ผิตเพี้ยนออกจากทางสายกลางเพื่อความดับทุกข์ หลวงปู่สามารถสร้างความไว้วางใจ เชื่อถือและเชื่อมั่นขึ้นในจิตใจของลูกศิษย์ ทำให้ทุกรูปขาศซึ่งในคำสอนของท่าน ฉะนั้นไม่น่าแปลกใจที่หลวงปู่มีลูกศิษย์ชาวต่างประเทศเป็นจำนวนมาก ทั้ง ๆ ที่ท่านพูดภาษาอังกฤษไม่ได้ เพราะสิ่งที่ประทับใจเขามากไม่ใช่คำพูดของหลวงปู่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นการสัมผัสกระแสของเมตตา และปัญญาบารมีที่แผ่ออกจากตัวท่าน ทำให้เกิดความมั่นใจว่า “หลวงปู่ท่านรู้จริง ไม่ใช่สักแต่ว่าพูดเฉย ๆ”

อย่างไรก็ตาม หลวงปู่มีพรสวรรค์ในการพูด “พูดเป็น พูดเก่ง พูดสนุก” มาตั้งแต่ยังเป็นฆราวาสแล้ว

เมื่อเป็นครูบาอาจารย์ มีหน้าที่อบรมสั่งสอนกุลบุตรที่เข้ามาถือบวชในฐานะลูกศิษย์ และญาติโยมทั้งจากที่ใกล้ที่ไกล ความสามารถในการพูด การสื่อสาร จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชื่อเสียงของท่านระบือลือเลื่องไปทั่วโลก พระอาจารย์เที่ยงได้พูดถึงการเทศน์ของหลวงปู่ในสมัยก่อนว่า

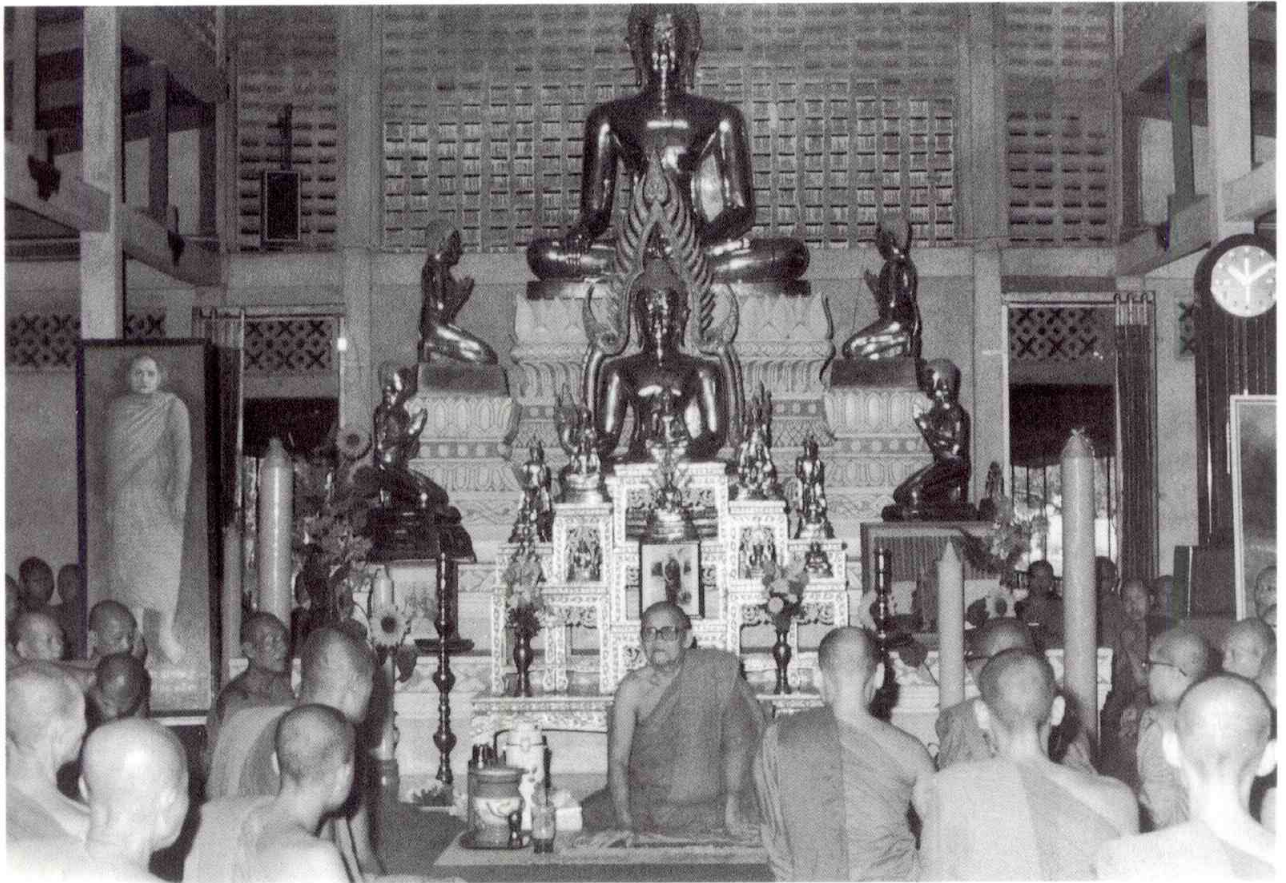
“เทศน์สมัยก่อน ฝ่าดับฝ่าไต้ฝ่าหัวใจดีแท้ ฟังแล้วซึ่งจริง ๆ ถ้าคนไม่ตื่นก็คือคนตายนั่นเอง ถ้าคนไม่ลุกก็คือหลับนั้นแหละ เทศน์ได้เฉียบขาดที่สุดเลย ไม่ดีก็ให้มันตาย ไม่ตายก็ให้มันดี คำนี้ท่านย้ำบ่อย จะเอามาไปทำไม ไม่ดีก็ให้มันตายเสียสิ ไม่ตายก็ให้มันดี อยู่เปล่า ๆ เชอ ๆ อยู่ไม่ได้ ต้องเร่งต้องรีบ เวลาเรามันน้อย ลูกศิษย์ลูกหาที่ได้กำลังใจ”

พระครูบรรพตวรกิตพูดถึงสมัยนั้นว่า

“หลวงปู่เทศน์เกือบทุกวัน ถ้ามีเรื่องไม่เรียบร้อยเกิดขึ้นในวัดก็เทศน์หลายชั่วโมง เสียงท่านดังกังวานมีอำนาจมาก ตั้งใจจริง ๆ ที่จะให้ผู้ฟังเข้าใจให้ได้ เหมือนจะเอากิเลสของศิษย์ให้เรียบเป็นหน้ากลอง แต่การเทศน์ของท่านก็มีหลายระดับ เทศน์เฉพาะพระเณรก็อย่างหนึ่ง ส่วนรวมอีกอย่างหนึ่ง และเทศน์ญาติโยมธรรมดา ก็อีกอย่างหนึ่ง ท่านดูแลไม่ไกรธ เทศน์ไม่มีหมด การเทศน์นั้นเฉียบขาดและหว่านหว่านจริง ๆ ไม่กลัวใครเลย

ฟังท่านเทศน์ไม่เคยเบื่อ ดุดตี๋มอยู่เรื่อย ยิ่งก้องหูจนกระทั่งทุกวันนี้ เพราะมันจี๋ลงที่ตัวเราเอง อย่างเรื่องจิตวิญญูณไปเกิดได้อย่างไร ท่านอุปมาให้ฟังว่า สมมุติไปทำคันทนาคักปลาใส่ลอบไว้

แล้วกลับมาบ้าน วิญญาณไปเกิดได้อย่างไร จิตพาไป คือกลางคืนฝนตก จิตก็จะคิดไปถึงลอบ
 กลัวหลุด กลัวขาด คิดไปนึกไปไม่หยุด ลงท้ายก็ลุกขึ้นไปดูจริง ๆ หรืออย่างไปกรุงเทพฯ คิดถึงบ้าน
 จิตมันก็กลับมาได้แวบเดียว เพราะฉะนั้นจิตมันพามา ถ้าจิตยังยึดถืออยู่ มันก็พาไปเกิด ใครเกิด
 บ้านไหน ทำอะไรไว้ ก็รู้จักจำได้หมด บ้านตัวเราเคยสร้างสมไว้ ตายปุ๊บก็จะเกิดที่นั่น มีลูกเมีย
 ก็คิดถึงลูกเมีย ไม่คิดถึงบ้านคนอื่น เพราะฉะนั้นอาศัยกรรมเป็นแดนเกิด ทำดีได้ดี อาศัยความยึดมั่น
 ถือมั่น อุปาทาน ถ้าหมดตัวนี้ลงไปแล้วก็ไม่มีเชื้อ เพราะฉะนั้นการปฏิบัติให้พยายามละตัวนี้ อย่าไป
 ยึดหมายมัน ให้มันสักแต่ว่า เหมือนเมล็ดผลไม้ ถ้าเอาไปคั่วเสียมันก็หมดเชื้อ”

พระอาจารย์เอนกพูดถึงอัจฉริยะของหลวงพ่อก่อนในการแสดงธรรมที่กินใจผู้ฟังอย่างลึกซึ้งว่า
 “ช่วงที่ท่านยังหนุ่ม ไม่ได้มุ่งมั่นเรื่องภายนอก ญาติโยมที่มากก็ไม่มาก ถึงมีคนเข้ามาก็ใส่ใจ
 เฉพาะข้อวัตรปฏิบัติ เพราะฉะนั้นเทศน์อะไร พูดอะไร ก็พูดเด็ดขาดลงไปเลย เพื่อคลายความ
 สงสัยและท่านอุทิศคนด้วย หลวงพ่อกับท่านรู้จริตนิสัยคน รู้ว่าใครหยาบใครละเอียด ใครหนัก
 ไปในกิเลสอย่างไหน โภภหรือโกรธหรือหลง ท่านก็เทศน์ตามจริต เทศน์แทงใจคน ปัญหาเกี่ยวกับการ
 การภาวนา โดยมากก็ถูกไปเลยตามที่ท่านเทศน์นั้น มันขัดข้องตรงไหนก็ถูกต้องตรงที่ท่านเทศน์นั้น
 จริง ๆ ส่วนมากแม้จะมีจิตใจลึกซึ้งขนาดไหนก็ไม่ค่อยพลาด ถ้าท่านเทศน์มันจะไปแก้ตรงนั้นแหละ
 ถ้าเรามีสติสัมปชัญญะตามดูทุกถ้อยคำ ทุกความตามที่ท่านแสดงไป มันจะไปถูกกับจิตใจของเรา
 นับว่าเป็นอัจฉริยะของท่านเอง พูดง่าย ๆ ก็ลึกซึ้ง...”

คลายมาตราสี่

ในระยะหลังคือตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๐ - ๒๕๑๑ เป็นต้นมา ธรรมชาติของหลวงพ่อก็เริ่มนุ่มนวลขึ้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ ประการแรก คืออายุของหลวงพ่อก็มากขึ้น กำลังวังชาของสังขารก็ย่อมลดลงบ้าง ประการที่สอง ระยะเวลาที่ผู้มีการศึกษาทั้งฝ่ายคฤหัสถ์และบรรพชิต ทั้งที่มาจากกรุงเทพฯ และจากต่างประเทศเริ่มมาสู่วัดหนองป่าพง โดยเฉพาะหลังจากพิมพ์เผยแพร่ชีวิตประวัติของหลวงพ่อก็ยิ่งทำท่านเจ้าคุณมงคลกิตติธาดาเป็นผู้เรียบเรียง ใน พ.ศ. ๒๕๑๑ หลวงพ่อก็ปรับเปลี่ยนการแสดงธรรมให้เหมาะสมแก่ผู้ฟังกลุ่มใหม่นี้ด้วยก็ว่าได้ พระอาจารย์เรืองฤทธิ์ได้กล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงนี้ว่า

“ที่นี้ก็ฟังเทศน์ม่วนขึ้น ฟังเทศน์แบบรำเริงในธรรม ฟังแล้วสบายขึ้น ถ้าคนมีปัญญาแล้วจะได้ความรู้มาก เพราะว่าท่านเทศน์เบาฟังง่าย แต่ก่อนนี้ถ้าใครไม่ชอบ อยู่ไม่ได้ถึงสามคืนเลย อยู่ไม่ได้เด็ดขาด ให้มาอยู่สามคืนนี้ ให้มาฟังเทศน์สามคืนนี้ ถ้าใครไม่จับใจอยู่ไม่ได้ ต้องเจ็บปวด รวดร้าวตั้งแต่คืนแรกเลย มันเป็นอุบายของท่าน พอท่านตกมาวัยเป็นผู้ใหญ่ เริ่มเป็นผู้เฒ่าขึ้นมาเรื่อย ๆ จะไปจ้ำจี้จ้ำไชกันอยู่อย่างนั้นไม่ได้ ก็เลยเปลี่ยน ที่นี้เนื้อ ก็อันเดิมมันแหล่ แต่รสชาติดีขึ้น สนุกสนานขึ้น น่าฟังขึ้น แต่รู้สึกว่าคนจะเข้าใจยากหน่อย เพราะมันเพี้ยน ครั้งแรกใครฟังก็เข้าใจ มันเจ็บแสบเหลือเกิน เจ็บปวดรวดร้าว ถ้าใครไม่ชอบใจอยู่ไม่ได้ ถ้าจะมาอยู่ได้สามคืนนี้ต้องอยู่เลย”

ลักษณะการเทศน์แบบเดิมของหลวงพ่อก็คือท่านใช้ภาษาอีสาน ซึ่งคนภาคกลางหรือคนต่างชาตินั้น เช่นลูกศิษย์ฝรั่งฟังแล้วรู้สึกเหมือนเป็นการด่า เพราะท่านพูดเร็ว เสียงดังก้องกังวานไปไกล แม้เดินออกห่างจากศาลาไปแล้วก็ยังได้ยิน เสียงของท่านมีพลัง เป็นเสียงปลุกให้ตื่น ผู้ฟังรู้สึกเหมือนถูกคลื่นลูกใหญ่พัดพาเอาตัวไปเลย แต่ระยะหลังต่อมาเมื่อท่านเปลี่ยนลีลาแล้ว เสียงเทศน์ของหลวงพ่อก็ฟังดูอบอุ่นนุ่มนวล เหมือนเสียงพ่อสอนลูก สัมผัสเสียงยังมีอำนาจหนักแน่นเหมือนเดิม แต่อาบอิมด้วยอารมณ์ขันและเมตตา เป็นกระแสธรรมที่ออกจากใจจริง แม้ระยะหลังเมื่อท่านเปลี่ยนใช้ภาษากลางแทนภาษาอีสาน ท่านก็ยังเทศน์สองภาษาสลับกันบ่อย ๆ เมื่อ “ธรรมไหล” จริง ๆ นั้นแหล่ จึงกลับไหลเป็นภาษาอีสานตามเดิม

พระอาจารย์ทองจันทร์ตั้งข้อสังเกตว่า

“ท่านจะแสดงธรรมไปตามเหตุ พูดไปตามเหตุที่เกิดขึ้นมาสัมผัส ตามความรู้สึกของเรา แล้วดูเหมือนว่าคำพูดของท่านจะไม่ได้นึกไว้ก่อน ไม่ได้คิดไว้ก่อน สิ่งแวดล้อมมันมากระทบอย่างไร สิ่งภายนอกมากระทบอย่างไร ท่านก็ว่าไปอย่างนั้น แต่แล้วทุกสิ่งทุกอย่างก็กลายเป็นธรรมะไปหมด ฉะนั้นจึงเป็นเหตุที่ทำให้เราฟังไม่รู้เบื่อ บางครั้งบางโอกาสก็มีทั้งความรำเริงขบขัน”

ท่านเจ้าคุณมงคลกิตติธาดาก็มีความเห็นคล้ายกัน และท่านยังได้ยืมหลวงพ่อบอกให้ฟังด้วยว่า ธรรมะจากใจของหลวงพ่อนั้นได้มาอย่างไร

“หลวงพ่อบอกท่านพูดง่าย ๆ มีมุขตลกในบทบาท ในการแสดง คล้าย ๆ ว่ามีการแทรกอะไรอย่างนี้

ท่านใช้ธรรมชาติ แต่ท่านก็เคยพบกับผมนะ ท่านว่า เรื่องเทศน์นี้มันเอาแน่ไม่ได้นะ บางทีเรานั่งอยู่ หรือขึ้นธรรมาสันแล้ว ยังไม่รู้ว่าจะเทศน์เรื่องอะไร แต่พอตั้งนะโมจบแล้ว สำรวมจิต มันจะมาเลย มันไหลมา เราจะไปกำหนดเอาไม่ได้หรอก แล้วแต่มันจะเป็นไป”

สำหรับเรื่องธรรมะจากใจนี้หลวงพ่อก็เคยปรารภเปรียบเทียบให้ฟังว่า

“ธรรมะที่เกิดจากจิตนั้นมันก็คล้าย ๆ กับตาน้ำ ตาน้ำที่มันซึมซับ มันแห้งไม่ได้ มันไหลของมันอยู่อย่างนั้น ความรู้ตามสัญญาของเราคล้าย ๆ น้ำในโอ่ง หมدنน้ำฝนมันก็แห้งเท่านั้นแหละ”

พระลูกศิษย์หลาย ๆ รูปบอกว่า การเทศน์ของหลวงพ่อนั้น เหมาะกับผู้ฟังอย่างน่าประหลาดใจ คือถ้าใครมีเรื่องสงสัยอะไรอยู่ในใจ พอไปฟังเทศน์หลวงพ่อ “ท่านจะเทศน์ตรงจุดนั้นเลย ชี้แจงให้ฟังอย่างละเอียดลออ มันมักจะตรงเป๊ะกับสิ่งที่เรากำลังติดขัดอยู่ ตรงกับที่เราคิดนึกสงสัย อยู่พอดี”

เมื่อหลวงพ่อเข้าสู่วัยชรา สุขภาพของท่านไม่ค่อยแข็งแรง ท่านจึงไม่อาจร่วมการประชุม ทำวัตรเข้าเย็นกับลูกศิษย์ลูกหาได้เหมือนเดิม โอกาสที่ท่านเทศน์ให้คณะสงฆ์ฟังก็น้อยลง บางทีอาทิตย์หรือสองอาทิตย์ต่อครั้ง แต่หลวงพ่อก็บอกว่าก็ดีเหมือนกัน เพราะบางทีเทศน์มากทำให้ลูกศิษย์หลง ฟังมาก จำมาก เลยหลง เข้าใจว่าตัวเองรู้ดีแล้ว บางรูปถึงกับเกิดอาการเมาธรรมะ เทียบแสดงธรรมให้คนอื่นฟังอย่างฟุ้งซ่าน

และครั้งหนึ่งท่านปรารภว่า

“ทุกวันนี้อาดมาไม่ค่อยเทศน์มาก อยู่วัดอยู่วาก็เหมือนกัน ปีนี้เทศน์ให้แม่ชีฟังถึงสองสามครั้ง หรือเปล่าก็จำไม่ได้ พระเจ้าพระสงฆ์ก็ให้อยู่เฉย ๆ อยู่ดูเอา ปฏิบัติเอง ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น เพราะเข้าใจว่าคนมีศรัทธา จึงเข้ามาในวัด จึงมาบวชเป็นปะขาว จึงมาบวชเป็นเณร จึงมาบวชเป็นพระ เข้าใจอย่างนั้น ถ้าเข้าใจอย่างนั้นก็เหมือนกันกับวัวเรานะแหละ วัวมันกินอะไร มันกินหญ้า จับมันมาปล่อยใส่สนามหญ้า ถ้ามันไม่กินหญ้ามันก็เป็นหมูเท่านั้นแหละ จะเป็นวัวได้รึ ถ้าคนมีศรัทธา มาเห็นธรรมะธัมโมมันก็ปฏิบัติเท่านั้นแหละ”

แต่อย่างไรก็ตามตั้งแต่เริ่มแสดงธรรม จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๒๔ ซึ่งเป็นปีสุดท้ายที่หลวงพ่อพูดได้ เอกลักษณะในการเทศน์ของหลวงพ่อก็คงที่ คือเป็นการสอนหลักความจริงด้วยภาษาที่ง่าย มีปริยัติ คือทฤษฎีน้อย ประกอบกับคำอุปมาอุปไมยในสิ่งที่ผู้ฟังคุ้นเคย และอุทาหรณ์จากประสบการณ์ของท่านเองบ้าง เพื่อนสหธรรมิกหรือลูกศิษย์บ้าง จึงทำให้ผู้ฟังเพลิดเพลินดื่มด่ำ เหมือนได้อ่านหนังสือที่ดีวางไม่ลงเลยทีเดียว

หลวงพ่อก็เคยแนะนำคณะสงฆ์ที่วัดหนองป่าพงเรื่องการฟังธรรมะดังนี้

“... ฟังไปเถอะครับ ฟังไป อย่าเพิ่งเชื่อและอย่าเพิ่งไม่เชื่อ วางตัวเป็นกลาง ฟังไปเถอะครับ มีผล ไม่เป็นภัย เชื่อมากมันก็เป็นภัย ไม่เชื่อมันก็เป็นภัย ฟังไปดูไป เราเป็นคนฟัง และก็เป็นคนพิจารณา นี่เรียกว่าการปฏิบัติ สิ่งที่เราชอบหรือไม่ชอบนั้น มันจริงหรือเปล่าก็ไม่รู้ เราก็ยังไม่รู้จัก ท่านจึงให้ลองฟังดูเสียก่อน ถ้าไม่ดูมันจะเข้าข้างตัวเท่านั้นแหละ ถ้าเข้าข้าง

ตัวแล้ว เป็นต้น ปฏิบัติมันก็ไม่ไป มันเป็นมิจฉาทิฎฐิเสียแล้ว นี่เรียกว่า คนที่มีปัญญา ก็ต้องทำแบบนี้
ดูไปเถอะ ดูไป ดูไปเรื่อย ๆ พิจารณาไปเรื่อย ๆ .....

“... เรื่องธรรมะจริง ๆ นี่ไม่ใช่เรื่องบอกกัน ไม่ใช่เอาความรู้จากคนอื่นมา ถ้าเอา
ความรู้จากคนอื่นมา ก็เรียกว่าจะต้องมาภาวนาให้มันเกิดชัดกับเจ้าของอีกครั้งหนึ่ง ไม่ใช่ว่าคนอื่น
พูดให้ฟัง เข้าใจแล้วมันหมดกิเลส ไม่ใช่อย่างนั้น ได้ความเข้าใจแล้วก็ต้องมาขบเคี้ยวมันอีก
ให้มันแน่นนอนเป็นปัจจัยตั้งจริง ๆ...”

อาจารย์ ๖

ครั้งหนึ่ง พระอาจารย์ชาโครไปอยู่ที่วัดสาขาแห่งหนึ่ง วันหนึ่งหลวงพ่อก็ไปเยี่ยม

“ท่านชาโครเป็นอย่างไร ทำไมผอมมากอย่างนี้ล่ะ”

“เป็นทุกข์ครับหลวงพ่อ ไม่สบายเลย” พระอาจารย์ชาโครกราบเรียนโดยไม่อ้อมค้อม

“เป็นทุกข์เรื่องอะไร ทำไมจึงไม่สบาย” หลวงพ่อซักไซ้

“เป็นทุกข์เพราะอยู่ห่างไกลจากครูบาอาจารย์ครับ” พระอาจารย์ชาโครเผยความในใจ

“มีอาจารย์อยู่ด้วยตั้งหกงค์ยังไม่พอหรือ?” หลวงพ่อท้วงในทันที

“มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี่แหละเป็นอาจารย์ ฟังให้ดี ดูให้ดี เขาจะสอนเราให้
เกิดปัญญา”

ธรรมทาน

ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นต้นมา ลูกศิษย์ได้เริ่มบันทึกการแสดงธรรมของหลวงพ่อลงในแถบ
เสียงเป็นประจำ และต่อมาได้ทยอยจัดพิมพ์เป็นหนังสือเพื่อเผยแพร่ หนังสือรวบรวมพระธรรม
เทศนาของท่านที่ได้พิมพ์เผยแพร่ไปแล้วมีอยู่หลายเล่ม เช่น โพธิญาณ นอกเหตุเหนือผล อาหารใจ
น้ำไหลนิ่ง นอกจากนี้ก็มีหนังสือเล่มเล็กที่พิมพ์เฉพาะธรรมเทศนาบางกัณฑ์อีกหลายเล่ม ทั้งหมด
พิมพ์แจกเป็นธรรมทาน ไม่จำหน่าย สำหรับสองเล่มแรก คือ โพธิญาณ และ นอกเหตุเหนือผล
ได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษด้วย ปัจจุบันมีหนังสือพระธรรมเทศนาของหลวงพ่ที่แปลเป็นภาษา
อื่นๆ อีกหลายภาษา เช่น ฝรั่งเศส เยอรมัน ดัตช์ อิตาลี จีน เวียดนาม และญี่ปุ่น เผยแพร่อยู่ใน
ต่างประเทศ ทำให้ชื่อเสียงของท่านเป็นที่รู้จักไปทั่วโลก และเป็นที่ดึงดูดชาวต่างประเทศให้มา
ศึกษาและปฏิบัติธรรมที่วัดป่านานาชาติอย่างไม่ขาดสาย และในจำนวนนั้นหลายรายได้ขออุปสมบท
ด้วย

สนทนาและตอบปัญหาธรรมะ

นอกจากการแสดงพระธรรมเทศนาแล้ว หลวงพ่อสอนด้วยการสนทนาและตอบปัญหาธรรมะ
ด้วย ปกติท่านนั่งประจำที่ได้ฤกษ์กุฏิข้างโบสถ์ พระเณรและญาติโยมที่ต้องการพบหลวงพ่อก็ไปกราบ

ท่านที่นั่น เพื่อสนทนาธรรมและกราบเรียนถามปัญหาข้อข้องใจต่าง ๆ หรือนั่งเฉย ๆ ฟังท่านสอนคนอื่น หลาย ๆ คนบอกว่า การฟังหลวงพ่อดตอบปัญหา เป็นการเรียนธรรมะที่เข้าใจได้ดีที่สุดและสนุกที่สุดด้วย เพราะท่านมีปฏิภาณโวหารและไหวพริบในการตอบปัญหาที่น่าประทับใจอย่างยิ่ง

ตัดปัญหา

การตอบปัญหาแบบหนึ่งของหลวงพ่อ ได้แก่การตัดปัญหา ซึ่งจับไว้มาก ไม่ได้เสียเวลาคิดเลย คือท่านจะตัดบทสั้น ๆ บางทีคำเดียวด้วยซ้ำ ปัญหาตกไปเลย เช่นที่พระอาจารย์เที่ยงเล่าให้ฟังว่า

“ปัญหาอะไร มันจะยืดจะยาวยังงี้ ท่านก็ไม่เอาด้วยหรอก ใครจะมีปัญหาให้ท่านแปลหรือตีความอย่างนั้นอย่างนี้เหมือนคนอื่น ท่านไม่ทำหรอก ตัดทิ้งหมด ท่านตีปัญหาโดยการตัดปัญหา ตัดสั้น ๆ ก็หมดปัญหา บางครั้งพูดคำเดียวเล็กเลย ท่านพูดนิดเดียวก็ตัดปัญหาได้ เพราะคำตอบของท่านเป็นปัญหาที่ย้อนกลับมาถามเจ้าของปัญหาเอง อีกอย่างจะไปตั้งปัญหาถามเอากับท่าน ถ้าเราไม่ชำนาญกับเรื่องอย่างนี้เหมือนท่าน ก็ฟังไม่ออก บางคนชอบไปฟังเวลาคนอื่นเขาถามปัญหา ก็นึกว่าจะได้ฟังหลวงพ่อดตอบปัญหาอย่างคนอื่น แต่เปล่าเลย พอถามปัญหาไป ท่านพูดคำเดียวเล็กเลย พูดคำเดียวตัดปัญหาเลย อย่างเช่นท่านจะตอบว่า คุณมาถามอย่างนี้ ถ้าใครตอบว่ามีอยู่ คุณจะเชื่อเขาไหม ถ้าใครตอบว่าจริง คุณได้ไปเห็นมาหรือเปล่า คุณจึงไปเชื่อเขา เชื่อได้ยังไง ท่านจะตอบปัญหาอย่างนี้ ปัญหา ก็จะหมดไป ท่านไม่ได้แก้ไม่ได้ปลดอะไร แต่ท่านแก้ที่จิตใจของเราต่างหาก หรืออย่างเขาถามว่า ได้ยินพระสอนมาอย่างนั้นอย่างนี้ สงสัยว่า มันจะจริงไหม ท่านก็ตอบว่า ไปสงสัยทำไม เราเป็นคนสงสัยเพราะเราไม่รู้ใช่ไหม แล้วที่เราไม่รู้ล่ะ คนอื่นบอก มันจะรู้ขึ้นมาไหม พระพุทธเจ้าท่านสอนใหม่ว่า ท่านไปรู้เห็นมาจากไหน ท่านถามเอาจากใคร เรื่องอะไรต่าง ๆ ทั้งหลาย มันเป็นเรื่องที่คนอื่นพูดกันทั้งนั้นแหละ การที่คุณรู้ตัวว่าไม่รู้เรื่องโน้นอย่ากรู้อะไรเรื่องนี้ มันยังดีเสียกว่า การไปฟังคนอื่นเขาพูดเสียอีก การตอบปัญหาของท่านมักจะเป็นไปในทำนองนี้...

ถ้าเขาถามปัญหา ท่านจะตอบทันทีทันควัน โดยไม่ได้เสียเวลาคิดเลย แต่ถูกเป้ง อย่างเขาถามเรื่อง**ปฏิจสุมุบาท** ท่านก็ไม่ได้ตอบเรื่อง**ปฏิจสุมุบาท** ท่านไม่ได้ไปไล่เลียงอยู่อย่างนั้น ท่านตอบว่า คุณเคยตกต้นไม้ไหม พอมีหลุดจากที่ มันจะไปถึงพื้น มันจะไปถึงทุกซ์ วาระจิตจากนี้มา จะไม่รู้เลย อันนี้เราลืมหมดเลย ไม่มีสติในช่วงนี้ มันมันเร็วถึงขนาดนั้น มันไปถึงทุกซ์นี้ ทุกซ์มันจะเกิดได้เพราะเหตุนี้ เรียกว่า **อิทัปปัจจยตา** คนนั้นหัวเราะก๊ากเลย บอกชอบใจมาก”

ครั้งหนึ่งนักปฏิบัติธรรมคนหนึ่งถามหลวงพ่อ

“นั่งสมาธิ บางครั้งจิตมันรวมละคะ แต่มันชอบวูบ เหมือนอย่างกับสับหงกแต่ว่ามันรู้คะ มันมีสติ อย่างนี้เรียกว่าอะไรคะ”

หลวงพ่อ “อันนี้ มันตกหลุมอากาศ (ผู้ถามหัวเราะชอบใจ) ขึ้นเครื่องบินมันเจออย่างนั้นแหละ”

อีกวันหนึ่ง พระฝรั่งรูปหนึ่งนั่งฟังหลวงพ่อบอกปัญหาด้วยคำพูดสั้น ๆ ง่ายแต่แหลมคมที่สุด หลังจากแขกกลับไปแล้ว พระฝรั่งอุทานออกมาว่า “หลวงพ่อบอกเหมือนเซนจริง ๆ”

หลวงพ่อบอกว่า “ไม่ใช่ ๆ เหมือนหลวงพ่อ”

ส่วนพระฝรั่งลูกศิษย์อีกรูปหนึ่ง ก็มีปัญหาในการเลือกอารมณ์กรรมฐานที่ถูกจริตของตัวเอง เพราะได้เจริญพุทโธกับอานาปานสติมาเป็นเวลานานแล้ว จิตก็ไม่เคยสงบ ระลึกความตายก็ไม่สงบ ระลึกขันธห้าก็ไม่สงบ เลยมดปัญญา เมื่อไปกราบเรียนถาม หลวงพ่อบอกง่าย ๆ ว่า “วางมัน มดปัญญาก็วางมัน”

คนที่นับถือพระเจ้าไม่ยอมรับคำสอนเรื่องอนัตตาของศาสนาพุทธ เหตุผลของเขา ก็คือ “จะเอาอะไรมารู้อนัตตาเล่า ถ้าไม่ใช่อัตตา”

วันหนึ่งจึงมีชาวคริสต์คนหนึ่งมาถามหลวงพ่อบอกว่า “ใครรู้อนัตตา”

“ใครรู้อัตตา” หลวงพ่อบอกกลับทันที ซึ่งทำให้ชาวคริสต์คนนั้นอึ้งไปเลย

คำตอบของหลวงพ่อบอกขยายความได้ว่า ถ้าถือว่าการรู้อนัตตา หมายความว่า มีอีกสิ่งหนึ่งต่างหากซึ่งอยู่นอกเหนือจากอนัตตาเป็นผู้รู้ การรู้อัตตาก็ต้องเป็นเช่นเดียวกัน คือมีอะไรอีกต่างหากนอกเหนือจากอัตตา หรือถ้าจะถือว่าอัตตารู้ตัวเอง หลวงพ่อบอกก็ได้เช่นเดียวกันว่า ก็อนัตตานั่นแหละที่รู้อนัตตา แต่ถ้าจะอธิบายก็ยืดเยื้อและเข้าใจยากด้วย ท่านจึงตอบด้วยปฏิกาณโวหารอันรวดเร็วราวกับฟ้าแลบ ตัดคำอธิบายไปเลย แต่ก็เป็นคำตอบที่สะกิดความรู้สึกให้ผู้ฟังฉุกใจได้คิดตาม

ป่วยการ

การตอบปัญหาของหลวงพ่อมักจุดเด่นที่น่าสังเกต คือ ท่านอธิบายเฉพาะสิ่งที่จำเป็นพอดี สำหรับให้เกิดความเข้าใจในการศึกษาและปฏิบัติธรรมเท่านั้น ท่านไม่ได้สอนที่ท่านรู้ทั้งหมด หรือ พูดอะไรเพื่ออวดว่า ท่านมีความรู้สูง ถ้าท่านเห็นว่าผู้ถาม ถามเกินภูมิธรรมของตนเอง เช่น อยากรู้เรื่องมรรคผลนิพพาน ทั้งๆ ที่ตัวเองยังวุ่นวายไม่สงบเลย หรือถามเพื่อลองภูมิ ท่านก็ไม่ยอมตอบ บางทีทำหน้าตาเฉยเหมือนกับไม่ได้ยิน คนถามก็รู้สึกว่าคุณถามไม่เหมาะ หรือ มิฉะนั้นหลวงพ่อก็ย้อนถามให้ผู้ถามขบคิดและเห็นตัวเอง บางทีท่านก็บอกว่า “ถามเรื่องโกลีๆ นี่ ดีกว่า”

“ถึงจะพูดอธิบายอย่างไร ผู้ถามก็คงจะไม่อาจเข้าใจได้ เพราะถ้าเขามีแว้วว่าจะเข้าใจได้ เขาจะไม่ถามอย่างนั้น ถึงเขาจะไม่พอใจก็ตอบได้แค่นี้ อธิบายมากก็ยิ่งเพิ่มความสงสัยมากแก่เขา เพราะเหตุที่เขายังปฏิบัติไม่ถึง ให้รู้เอง หายสงสัยเอง...”

และครั้งหนึ่งหลวงพ่อบรรยายว่า

“ผมเห็นว่าผู้ปฏิบัตินี้เหมือนเด็ก ๖ - ๗ ขวบที่มันไม่เคยรู้จักอะไร เมื่อมาเห็นไก่มันก็ว่า พ่ออะไรนั่น เห็นเป็ดก็ พ่ออะไรนั่นนะ เห็นหมูก็ พ่ออะไรนั่นนะ

พ่อเลยชี้ก็จะจจะพูด พูดไปแล้วก็ถามเรื่อยไป เพราะมันไม่เคยเห็น นานๆ ไปพ่อก็ว่า อ้อ!...อ้อ! เท่านั้นแหละ จะไปเล่นกับเด็กทุกคำเห็น้อยตายเลยว้ย แต่เด็กมันไม่เห็น้อย มันเห็นก็ว่า อันนี้อะไร อันนั้นอะไร ไม่จับสักทีหนึ่งเลย แต่ว่าเมื่อมันโตมาแล้วปัญหาอย่างนั้น มันก็ไม่มี คือมันโตมา เพราะเราได้ฝึกฝนด้วยการพิจารณามาจนรู้เรื่อง และมันก็ค่อยแก้ไขตัวมันเอง มันเป็นอย่างนั้น...”

หลวงพ่อมักสรรเสริญลูกศิษย์ ที่รู้จักแก้ปัญหาของตนเอง ท่านเห็นว่า ถ้าครูบาอาจารย์ แก้ปัญหาให้ลูกศิษย์ทุกข้อ ก็เหมือนพ่อแม่ที่เอาใจลูกมากเกินไป ผลก็คือลูกไม่โตสักที แต่ท่านให้ เห็นว่า ความสงสัยส่วนมากเป็นนิรวณ (เว้นแต่ความสงสัยในเรื่องพระวินัย เป็นต้น ซึ่งเกิด เพราะขาดการศึกษา) ไม่ดับไปด้วยคำพูดของคนอื่น แต่หมดไปด้วยการปฏิบัติ นักปฏิบัติจึงไม่ควร เชื่อความสงสัย แต่ควรดูว่ามันเกิดอย่างไร อยู่อย่างไร ดับอย่างไร เพื่อจะได้ปล่อยวางความ สงสัยโดยสิ้นเชิง

ฉะนั้น หลวงพ่อจึงไม่ใช้วิธีสอบอารมณ์ลูกศิษย์แบบในสุญวิปัสสนา ท่านเคยพูดแบบซ้ำๆ ว่า “หมามันยังรู้จักอารมณ์ของมันเลย เวลาหิวก็ครางหงิงๆ ใครไม่รู้จักอารมณ์ตัวเองก็ตายเสียดีกว่า”

“...ผมเคยพูดว่าพยายามอ่านจิตเจ้าของ พยายามพูดกับจิตเจ้าของ มันจึงจะรู้เรื่อง ยังไม่ถึงที่มัน ก็ค่อยๆ ทำไปเรื่อยๆ เหมือนบุรุษเอาไม้แห้งสองอันมาสีกัน สีไปเรื่อย ๆ ไฟมันก็ยังไม่เกิด ก็พักเสียหน่อย ประเดี๋ยวเอาอีก ความร้อนมันก็หายไป มันไม่ติดต่อกันนี่ ทำไปๆ ไม่เจอ ไฟก็หาว่าไฟไม่มีในที่นี้ ความเป็นจริงนั้นไฟมีอยู่ แต่เราทำไม่ถึงจุดอันหนึ่งก็เกิดความท้อแท้ในใจ ของผู้ปฏิบัติ ก็ละอันนี้ไปทำอันโน้นเรื่อยไป อันนี้ก็ฉันใดเหมือนกัน ปฏิปทาทางกาย ทางใจ ๒ อย่างนี้

มันต้องพร้อมกัน เพราะพื้นเพมันเป็นคนมีกิเลสมาทั้งนั้น ดังนั้นผมจึงเห็นว่าการพิจารณานั้นนะ ไม่ใช่มันไปรู้ที่อื่นหรอก มันรู้อยู่ตรงนี้แหละ เหมือนชาวประมงเขาไปทอดแหถูกปลาตัวใหญ่ ๆ เข้า เจ้าของผู้ทอดแหมันจะคิดยังไง มันก็กลัวปลาจะออกจากแหไป เมื่อเป็นเช่นนั้นใจมันก็ดิ้นรน ระว่าง บังคับ ตะครุบไปตะครุบมา ประเดี๋ยวปลามันก็ออกไปจากแห เพราะไปตะครุบแรงเกินไป ดังนั้น โบราณท่านพูดถึงเรื่องอันนี้ ต้องค่อย ๆ ทำมัน แต่อย่าไปห่างจากมัน นี่คือปฏิบัติของเรา ค่อย ๆ คลำมันไป คลำไปเรื่อย ๆ อย่าปล่อยมัน ต้องดูมัน ต้องรู้เรื่องของมัน พยายามทำไปเรื่อย ๆ เป็น ปฏิภา ขี้เกียจเราก็อำ ไม่ขี้เกียจเราก็อำ การทำนี้ต้องทำไปเรื่อย ๆ อย่างนี้...”

รำเรงในธรรม

เป็นเรื่องธรรมดาที่นักปฏิบัติบางรูปตั้งใจทำความเพียรอย่างจริงจัง แล้วเกิดรู้สึกแสบ – แสบ และนี่เป็นสิ่งที่หลวงพ่อดึงคอยสังเกตอยู่ตลอดเวลา และป้องกันด้วยการดำรงบริยาภาส ที่อบอุ่น และผ่อนคลายพอประมาณ แต่ไม่ประมาทหรือหย่อนยาน ภายในวัด บางวันท่านจึงนั่ง สันทนาธรรมอย่างเป็นกันเองกับพระเณรที่ได้ญกฏี เล่าเรื่องต่าง ๆ ให้ลูกศิษย์ฟัง ซึ่งให้ทั้งข้อคิด และความรำเรงในธรรม อย่างเช่น เรื่องที่พระอาจารย์ทองจันทร์เล่าไว้ว่า

“พูดถึงเรื่องขบขันรำเรงในธรรมะ ที่เป็นเชิงสอนลูกศิษย์ให้เข้าใจ อันนี้ผมเข้าใจดี เพราะพระเณรส่วนมาก พระบวชใหม่ ๆ พรรษาน้อย ๆ พอได้ฟังเทศน์ฟังธรรมจากครูบาอาจารย์ ให้ทำข้อวัตรปฏิบัติหน่อย ฟังเทศน์ธรรมะครูบาอาจารย์แล้วจำได้บ้าง ไปปฏิบัติได้นิด ๆ หน่อย ๆ ก็มีแต่อยากจะอวด อยากจะพูด เวลาไปบิณฑบาตก็คุยกันแต่เรื่องธรรมะว่า นั่งสมาธิเป็นอย่างนั้น อย่างนี้ ในที่สุดหลวงพ่อก็กยกตัวอย่าง ลูกเขยใหม่ให้ฟัง

ลูกเขยใหม่ไปอยู่กับพ่อตาแม่ยาย ทำอะไรหรือได้อะไรมาก็อยากจะอวดอ้าง ต้องการให้ พ่อตายกย่องว่าเป็นคนมีความสามารถมาก เป็นคนขยันขันแข็ง ไม่เกียจคร้าน หรือว่าตัวของเขานี้เป็นคนที่หากินเก่ง หาได้มาก ไปอยู่กับพ่อตา บ้านก็อยู่ใกล้ ๆ ลำห้วย ตอนเย็นพ่อตาก็พาไปตก ปลาตุก โดยใช้ตุ้มไม้ไผ่ (กระชัง) เอาจอมปลวกที่มีตัวปลวกใส่ไว้ข้างในเพื่อล่อปลา เอาหิน กดทับตันไว้ เพื่อป้องกันไม่ให้ตุ้มไหลไปตามน้ำในเวลากลางคืน

รุ่งเช้าก็ให้ลูกเขยไปดู สมัยก่อนบ้านเมืองยังไม่เจริญ ผ้าแพรไม่ค่อยมีและหายาก เวลา จะลงน้ำก็ถอดกางเกงไว้ริมห้วย ไปจับดูเห็นปลาตุกเข้าในตุ้มเต็มไปหมด ดิ้นกันขลุกขลัก ๆ ก็ดีใจ เพราะมีแต่ปลาตุก ไม่มีปลาช่อน ปลาหมอ หรือปลาอย่างอื่นปะปนเลย เรียกว่ามีแต่ปลาตุกอ้อย ด้อย คือมีแต่ปลาตุกล้วน ๆ ก็แบกตุ้มปลาขึ้นมาด้วยอาการดีใจ กางเกงที่ถอดไว้ก็ไม่เอา เดินกลับ เข้าบ้านเลย ปากก็พูดว่า ตุกอ้อยด้อย..ตุกอ้อยด้อย ขึ้นเรือนไปหาภรรยา ฝ่ายภรรยาซึ่งกำลัง ชาวข้าวเหนียวใส่หวดเพื่อจะนั่งอยู่นั้น ได้ยินเสียง ตุกอ้อยด้อย ๆ ก็ยกหน้าขึ้นมองดูแล้วร้อง ขึ้นว่า เอาแต่ปลาตุก ปลาช่อนเอา ฟุน่น่า (เอาแต่ปลาตุก ปลาช่อนไม่เอา...ดูซินั่น) นางพูด พร้อมกับชี้ไปที่ร่างอันเปลือยเปล่าของสามี ฝ่ายสามีก็ได้สติรู้สึกตัว ก็ลงมองดูตัวเอง เท่านั้นแหละ

ธรรมอุปมา

การอุปมาเป็นวิธีการสอนธรรมะที่ดูเหมือนหลวงพ่อบอกมากที่สุด และเป็นวิธีที่ท่านถนัดมากที่สุดด้วย ท่านยกเอาธรรมชาติดรอบด้านเข้ากับสภาวะ เข้ากับปัญหาถูกกับจริตนิสัยของคนนั้น อุปมาอุปไมยประกอบการสอนธรรมะ จึงทำให้ผู้ฟังเกิดภาพพจน์ตามไปด้วย ทำให้ผู้ฟังสามารถมองปัญหาได้อย่างทะลุปรุโปร่ง หมดความสงสัยในหลักธรรมที่นำมาแสดง

ตัวอย่างการอุปมาของหลวงพ่อก็ได้แก่

“เหมือนคนเลี้ยงไก่ไม่ได้กินไข่ไก่ ได้แต่ชี้ไข่ ระวังอย่าให้เป็นอย่างนั้นก็เหมือนที่เราเรียนปริยัติได้ แต่ไม่รู้จักละกิเลสไม่รู้จักละความโลภโกรธหลงออกจากใจของเรา”

“คนมาอยู่กันมาก ๆ มันก็ปฏิบัติกันได้ง่าย ถ้ามีความเห็นถูกต้องตรงกัน เมื่อมาน้อมลงเพื่อละทิ้งอันเดียวกัน มันก็ลงสู่พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เหมือนกัน จะว่ามีหลายองค์มันกะกะก็ไม่ได้ คล้าย ๆ ตัวกิ้งกือ ตัวกิ้งกือมีหลายขา มองดูก็น่ารำคาญ เหมือนกับว่ามันจะยุ่งกับขาทั้งข้างของมัน แต่มันเดินไปเดินมา ความจริงมันไม่ยุ่งมันมีจังหวะมีระเบียบ ในทางพระพุทธศาสนาเหมือนกัน ถ้าปฏิบัติแบบสาวกของพระพุทธ – เจ้ามั่นกิ้งกือ คือการเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเพื่อพ้นทุกข์และเป็นผู้ปฏิบัติชอบ ถึงเราจะมีเป็นร้อยเป็นพัน เราจะมีมากแค่ไหนก็ช่างเถอะ มันก็ลงสายเดียวกันหมด”

“บางคนมาบวชว่าจะมาพักผ่อนให้สบาย จะมานั่งพักผ่อนเอาสบาย ไม่ได้เรียนหนังสือมาก่อน จะมาจับหนังสือได้เลยอย่างนั้นหรือ ไม่ได้หรอก”

“บางคนต้องการมาปฏิบัติ เพื่อเอาความสุขเฉย ๆ สุขมันจะมาจากไหนก่อน อะไรเป็นเหตุมัน สุขทั้งหลายนะ มันต้องมีทุกข์มาก่อนมันจึงจะมีสุข เราทำทุกสิ่งทำงานก่อนจึงได้เงินมาซื้อกินมิใช่หรือ ทำนาก่อนจึงจะได้กินข้าว มันต้องผ่านความทุกข์มาก่อนทุกอย่างนั้นแหละ”

“การทำกรรมฐาน ทำเหมือนระฆังใบนี้ ระฆังนี้ตั้งไว้เฉย ๆ เสียงไม่มีนะ สงบสงบจากเสียง เมื่อมีเหตุกระทบขึ้นมา (หลวงพ่อดิระฆังดัง ๑ ที) เห็นไหมเสียงมันเกิดขึ้นมา นักปฏิบัติเป็นคนมักน้อยอย่างนั้น เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นมา แก่ไขทันท่วงทีเลยนะ ด้วยปัญญาของเราแก้ปัญหาแล้วก็สงบตัวของเรา เหมือนระฆังนี้”

“เหมือนกับคลื่นในทะเลที่กระทบฝั่ง เมื่อขึ้นมาถึงแค่ฝั่งมันก็สลายเท่านั้น คลื่นใหม่มาอีกต่อไปอีก มันจะเลยฝั่งไปไม่ได้ อารมณ์มันจะเลยความรู้ของเราไปไม่ได้เหมือนกัน เรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จะพบกันที่ตรงนั้น มันจะแตกร้างอยู่ที่ตรงนั้น มันจะหายก็อยู่ตรงนั้น เห็นว่าอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา คือฝั่งทะเล อารมณ์ทั้งหลายผ่านเข้ามาเหมือนคลื่นทะเล”

ก็ตะลึงตะลันรีบวิ่งกลับไปเอากางเกงที่ถอดทิ้งไว้ที่ริมห้วยโน้น

หลวงพ่อก็ให้สติพวกเราว่า อันนี้แหละพวกพระเถรใหม่ ๆ เราก็เหมือนกัน บวชเข้ามาแล้ว เห็นอะไรได้อะไรนิด ๆ หน่อย ๆ ก็อยากจะอวดกัน มันลืมหืมตา อยากจะอวดแต่ผู้อื่น แต่ของชี้เหว ของตัวไม่ดู ไม่เห็น เหมือนกันกับลูกเขยอยากจะอวดพ่อตา อยากจะอวดแม่ยาย เลยไม่ดูของตัวเองว่ามันบกพร่องตรงไหน เรื่องกิจวัตรข้อวัตรปฏิบัติยังไม่เท่าไร ก็อยากจะอวดเพื่อน เดินไปไหนก็มีแต่เทศน์ เดินไปไหนก็มีแต่คุย”

ครูรู้จักศิษย์

คำว่า ครู มาจากรากศัพท์ภาษาสันสกฤตคือ ครู ซึ่งแปลว่าความมืด และ รู แปลว่า ความสว่าง ครู จึงหมายถึงผู้ที่นำศิษย์ออกจากความมืดมาสู่ความสว่าง

เป็นธรรมดาอยู่เองที่บรรดาลูกศิษย์แต่ละคนของครูนั้น มาจากหลายถิ่น ต่างพื้นเพ ต่างจิต นิสัย ต่างจิตใจกันเหมือนไม้ในป่า แต่ช่างไม้ที่ฉลาดรู้จักพิจารณาพันธุ์และคุณภาพของไม้แต่ละต้น ย่อมสามารถนำไม้จากป่า มาทำให้เกิดประโยชน์ใช้สอยได้ตามความเหมาะสม ครูที่ฉลาดรู้จักลูกศิษย์

แต่ละคนของตน ก็ย่อมสามารถปลูกปั้นสั่งสอนศิษย์ให้สำเร็จประโยชน์บรรลุจุดหมายปลายทางได้ ฉะนั้น

หลวงพ่อกเคยเปรียบเทียบให้ฟังอีกนัยหนึ่งว่า“การให้ธรรมะนี้ก็เหมือนกับให้ยารักษาคนไข้ นายแพทย์รักษาคคนไข้ก็ต้องรู้ว่ายาชนิดไหนเหมาะแก่ใคร ต้องรู้จักคนไข้ รู้สมุฏฐานของโรคหรือเหมือนกับเราทอดแห ไปเหวี่ยงแหสะเปะสะปะคร่อมแม่น้ำเลย ไม่ได้หรอก ต้องคอยเวลา เห็นปลาบ่อน(ฝูง)นั้นแหละ มันบ่อนตรงไหนก็เหวี่ยงลงตรงนั้นเลย ถึงจะได้ การสอนก็ต้องดูว่า เขาจะรับได้แค่ไหน ดูความพอดีของเขา เพราะความพอดีนั้นแหละคือธรรมะ ถ้าไม่พอดีไม่เป็นธรรมะ”

หลวงพ่อกเป็นครูที่รู้จักลูกศิษย์ เหมือนหมอที่รู้จักคนไข้ และท่านก็ฉลาดในการจัดยา คือเลือกวิธีสอนให้เหมาะแก่จริตนิสัยของลูกศิษย์แต่ละคนด้วย ไม่ว่าจะเป็นการเทศน์ การพูดจา ปราศรัยหรือการปฏิบัติต่อลูกศิษย์ในโอกาสต่าง ๆ ท่านจะพูดหรือทำอะไรที่เหมือนกับว่า ท่านรู้ใจ หรือรู้ความเป็นไปของลูกศิษย์อีกด้วย

พระอาจารย์สุริยนต์ได้ให้ตัวอย่างในเรื่องการวางคำสอนว่า

“เช่นลูกศิษย์ฝรั่ง ปกติฝรั่งเขาชอบยิ้มแย้ม ชอบให้ถาม ถ้าเฉยเกินไปเขาก็คิดว่ามันเป็นบรรยากาศที่อึดอัดสำหรับเขา หลวงพ่อกจึงต้องเอาใจใส่ได้ถามความเป็นอยู่ ถามทุกข์สุข การปฏิบัติเป็นอย่างไร ก้าวหน้าหรือถอยหลังอย่างไร

ถ้าพระเถระคนไทยท่านก็จะคุ้นเคยเหมือนกัน บางองค์มีความเข้าใจในท่านพอสมควรแล้ว ท่านก็ไม่จำเป็นต้องถามมาก บางองค์ซื่อหรือไม่ค่อยมีปัญหา ท่านก็หาอุบายธรรมะที่เหมาะสมชี้แนะให้ บางองค์หนักไปทางโทสะจริต ท่านก็หาธรรมะคำพูดที่แผ่ความขบขัน หรือยกตัวอย่างที่มีความเมตตา มีความกตัญญู ทำให้อารมณ์ผ่อนคลายคล้อยตาม เบิกบานร่าเริงได้ เป็นเหตุให้มีความกำลังใจ และมีความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรม”

พระอาจารย์เอนกเล่าว่า เคยได้ยินหลวงพ่อบรรณถึงลูกศิษย์อย่างนี้

“ทำไมจะไม่รู้จักลูกศิษย์ ถ้าไม่รู้จักจะเป็นครูบาอาจารย์ได้อย่างไร เปรียบเหมือนชาวสวนกล้วย ถ้าไม่รู้จักต้น ใบ ผล ของมันจะทำสวนกล้วยได้อย่างไร ครูบาอาจารย์ก็เหมือนกัน ทำไมจะไม่รู้จักลูกศิษย์ ลูกศิษย์แต่ละรูปก็มีกายกับใจเท่านั้น พูดถึงใจมันก็ไม่แปลกกัน ใจคนหนุ่มคนแก่ พระเถระ ญาติโยม ถ้าเป็นใจที่ตกอยู่ใต้อำนาจกิเลสมันก็ไม่ต่างกัน” นี่หลวงพ่อกพูดง่าย ๆ อย่างนี้

หลวงพ่อกท่านเป็นคนช่างสังเกต ปัญญาท่านแหลมคม ประกอบด้วยประสบการณ์ในการสอนศิษย์มีมาก ท่านจึงดูคนออกง่าย ท่านมองลูกศิษย์ เดิน ยืน นั่ง นอน ฉันท กราบ ทำงาน ความฉับไวและความละเอียดในการอุปฐาก ท่านก็เห็นทั้งไส้ทั้งพุงเลย ยิ่งกว่านั้นบางทีในโอกาสที่หลวงพ่อกเห็นสมควร ท่านอาจพูดบางคำที่แสดงให้ศิษย์เห็นว่า รู้ความคิดของศิษย์รูปนั้น ๆ เพื่อสร้างความละเอียดและความเกรงกลัวต่อบาปให้เกิดขึ้นในผู้ประมาท

“เราประมาทแล้วก็เรียกว่าเราตายแล้ว
อันนี้ให้เข้าใจ”

การทดสอบ

นอกจากจะได้ฟังการอบรมเป็นประจำ ระหว่างเวลาประชุมทำวัตร พระเณรจะได้รับการสั่งสอนจากหลวงพ่อกับใกล้ชิดอีกในหลาย ๆ โอกาส เป็นต้นว่า ในเวลาที่ท่านพาทำงาน พาไปรดน้ำตัก พาไปเยี่ยมวัดสาขาต่าง ๆ หรือในระหว่างการอุปฐาก เช่นเข้าไปถวายการนวด การสรงน้ำท่าน ก็เป็นโอกาสอันดีที่ศิษย์จะได้อยู่กับหลวงพ่อย่างเป็นกันเอง และบางทีหลวงพ่อก็ใช้โอกาสเหล่านี้เป็นการทดสอบสติปัญญาของศิษย์ การทดสอบนี้รูปไหนสอบตกจะไม่มีวันล้มเลย การที่ท่านคอยทดสอบ คอยจ้ำจี้จ้ำไช ทำให้พระเณรตื่นตัว ไม่ค่อยเผลอ ขณะเดียวกันก็ทำให้ลูกศิษย์เกิดความอบอุ่นด้วยความรู้สึกรู้ว่าเป็นศิษย์มีครู มีพ่อแม่ครูบาอาจารย์คอยจับตาดูเราตลอดเวลา แต่บางรูปก็อาจจะรู้สึกมีความกดดันเหมือนกัน เพราะฉะนั้นถือได้ว่าการทดสอบนี้เป็นการกลั่นกรอง และคัดเลือกคนก็ได้

หลวงพ่อสอนให้มีสติสัมปชัญญะความรอบคอบ สำรวมสังวรก่อนจะคิดจะพูดจะทำอะไร รู้จักพิจารณาให้แยบคาย เมื่อเห็นว่าไม่ผิดธรรมไม่ผิดวินัยแล้ว จึงพูดจึงทำด้วยความไม่ประมาท เพื่อทดสอบพระเณรในเรื่องนี้ บางครั้งท่านจะแกล้งชวนคุย พอคุยไปได้ที่แล้วท่านก็จะหยุด นิ่งเฉย ด้วยอาการสงบ ลูกศิษย์บางองค์ไม่มีสติ หลวงพ่หยุดแล้วก็ไม่ยอมหยุด บางองค์นึกว่า ท่านสนใจ ฟังเรื่องของตัวเองเสียอีก ยิ่งได้ใจ คุยไม่ยอมหยุด หลวงพ่อก็ตึงเครียดเฉย ไม่ยิ้มไม่แย้ม ทำเหมือนกับไม่มีอะไร แต่พอถึงเวลาเทศน์อบรม ท่านก็ยกตัวอย่างเอาเรื่องของภิกษุสามเณร รูปนั้น ๆ มาเทศน์ เช่น

“ภิกษุสามเณรบางรูป เช่นภิกษุ ก สามเณร ข เวลาพูดคุยกับครูบาอาจารย์ ท่านหยุด แล้วก็ยังไม่ยอมหยุด พูดเรื่อยเปื่อยไม่มีสติ คนเราถ้าขาดสติมันก็ไม่แปลกอะไรกับคนบ้านนั้นแหละ”

ถ้าภิกษุสามเณรรูปไหนโดนท่านดูอย่างนั้น ต่อไปก็จะมีอาการระมัดระวังมากยิ่งขึ้น ครูบาอาจารย์ถามจึงพูด ถ้าท่านหยุดก็ไม่กล้าพูดต่อ กลัวโดนดูอีก

บางครั้งท่านก็ใช้วิธีอีกวิธีหนึ่ง คือนั่งข้างตลก เช่น ตอนออกบิณฑบาตกับท่าน ท่านก็ชวนคุยไปด้วยเดินไปด้วย บางทีท่านก็แกล้งหยุด เมื่อท่านหยุดผู้ที่เดินตามหลังเกิดเผลอสติ ตั้งตัวไม่ทัน ก็ไปชนท่านเข้า คนตามหลังมาก็นชนเข้าอีก บางทีชนหมดทั้งแถวเลยก็มี เมื่อกลับถึงวัด ถึงเวลาเทศน์อบรม ท่านก็ให้ข้อคิดเตือนสติให้มีความระมัดระวัง สำรวมสังวร มีสติในการยืน การเดิน การทำอะไรทุกอย่างก็ให้มีสติระมัดระวังมากยิ่งขึ้น

พระอาจารย์เลี่ยม ได้เล่าถึงวิธีทดสอบอีกวิธีหนึ่งของหลวงพ่ให้ฟังว่า

“ส่วนมากท่านดูความรู้ของคนจากสิ่งที่เขาพูด ดูอุปนิสัยหรือปัญญาธรรมะที่ออกมาจากการพูด เช่นในวันออกพรรษา ท่านให้พระเณรที่อยู่ร่วมการประพฤติปฏิบัติ ได้แสดงความคิดเห็นต่อหน้าญาติโยม นี่ก็เป็นทางหนึ่งที่ท่านดู และรู้ว่าการประพฤติปฏิบัติของใครเป็นอย่างไร พอที่จะมีธรรมะอยู่ในการควบคุมองค์พระธรรมกถึกได้หรือไม่ และต้องเป็นผู้ที่ไม่อยากจะพูดด้วย เพราะผู้ที่อยากพูด ท่านถือว่าเป็นการทำตามความอยาก ท่านดูว่าใครมีความรับผิดชอบบ้าง ท่านให้ฝึกเพื่อดู

ลักษณะความพิเศษ เพราะคนเราถ้าไม่ทำอย่างนั้นบ้างก็จะไม่รู้จัก หลวงพ่อจันทร์ก็เหมือนกัน ท่านมาฟังเทศน์ของหลวงพ่อบอกว่า

จันทร์ ท่านนะหยุดการฟังได้แล้ว ต่อไปนี้ต้องเทศน์ให้โยมฟังเอง”

การทรมาน

ครั้งหนึ่งหลวงพ่อบอกว่า

“ถ้ามันคิดอะไรยุ่งขึ้นมาก็ให้เข้าใจว่า ความที่ไม่ยุ่งก็อยู่ตรงนั้นแหละ มันสกปรกตรงนี้ ที่สะอาดก็อยู่ตรงนี้ ไม่ใช่ที่อื่น ล้างสกปรกออกก็จะสะอาดเท่านั้นเอง ธรรมของพระพุทธเจ้าของเรามันตรงอยู่อย่างนั้น อนิจจัง เป็นของไม่เที่ยงแท้ บทเดียวเท่านั้นแหละ เห็นพระพุทธเจ้าแล้ว ใครเห็นอนิจจังอย่างแท้จริงก็เห็นพระพุทธเจ้า ให้นั่งใกล้ ๆ ท่านทุกที ๆ เดียวก็เจอท่านหรอก”

แต่โดยปกติปุณฺณเราจะไม่ชอบดูความทุกข์ ไม่ยอมพิจารณา รู้สึกแต่ว่าตัวเองเป็นทุกข์ แต่ไม่พยายามทำความรู้จักทุกข์ จะใช้วิธีหนีหรือกลบเกลื่อนความทุกข์เสียมากกว่า การหนีหรือกลบเกลื่อนความทุกข์สำหรับชีวิตฆราวาสก็ทำได้หลายวิธี ตั้งแต่วิธีหนีไปถึงละเอียดย แต่สำหรับชีวิตนักบวชวิธีการหนีทุกข์มีไม่มากนัก โดยปกติก็ไม่พ้นเรื่องอาหาร การพูดคุยและการนอนหลับ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นวิธีการอย่างหยาบ เพราะฉะนั้นหลวงพ่อก็ให้คิดธรรมเตือนใจลูกศิษย์เสมอว่า

“กินน้อย นอนน้อย พุดน้อย คือนักปฏิบัติ

กินมาก นอนมาก พุดมาก คือคนโง่”

วิธีฝึกเพื่อขัดเกลากิเลสที่หลวงพ่อบอกให้เป็นประจำวิธีหนึ่งก็คือการทรมาน การทรมานในความหมายของพระวัดป่า หมายถึงการที่ครูบาอาจารย์วางข้อวัตรปฏิบัติให้ขัดกับความอยากของลูกศิษย์ เช่น ให้อยู่กับสิ่งที่ไม่ชอบ ให้พลัดพรากจากสิ่งที่รักที่ชอบ หรือไม่ให้สิ่งที่อยากได้ เป็นต้น เป็นวิธีตรงไปตรงมาที่เปิดเผยกิเลสของลูกศิษย์ ให้เจ้าตัวเผชิญหน้ากับความทุกข์ และให้เห็นประจักษ์ว่า ความทุกข์นั้นเกิดจากความอยากและความยึดติดของตัวเอง นอกจากนั้นก็เป็นการฝึกให้ลูกศิษย์มีความอดทน ทำสิ่งที่ไม่เคยทำหรือคิดว่าจะทำไม่ได้ ให้อยู่ด้วยความอยาก จนกระทั่งหมดอยากและจิตยอม เห็นต้นหนความอยากตามหลักไตรลักษณ์ ถ้าเอาชนะได้ครั้งเดียว ก็จะไม่เชื่อกิเลสอีกเหมือนแต่ก่อน เป็นการดัดนิสัยเก่า การทรมานนี้ก็เพื่อให้พระไม่ประมาท มีความระวังตัวอยู่ตลอดเวลา

การฝึกขัดเกลาดังวิธีทรมานนี้ หลวงพ่อบอกเคยพูดเหมือนจะให้งำลึงใจว่า

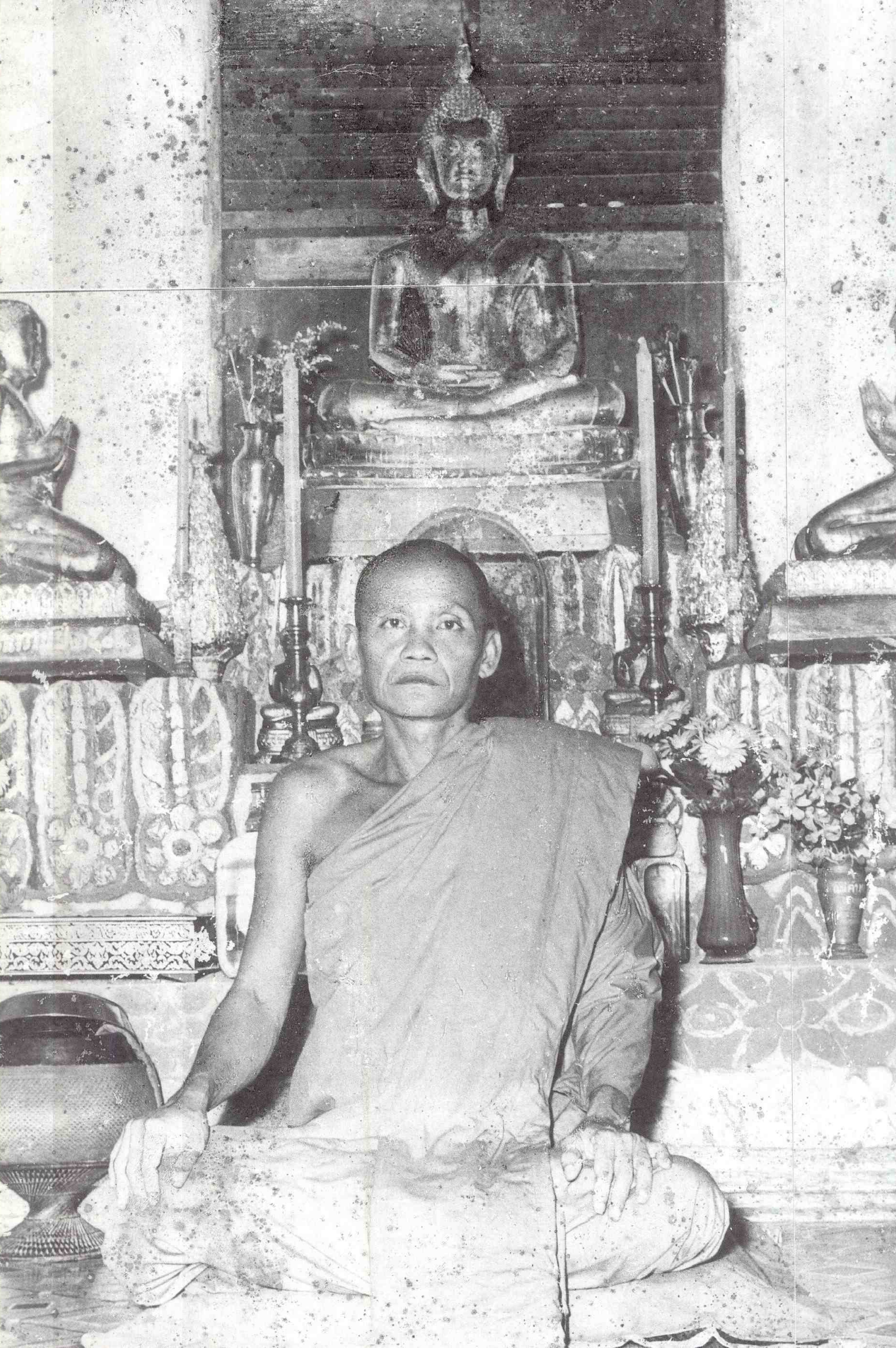
“ทรมานกิเลสไม่ใช่ทรมานคน”

และท่านก็มีกลเม็ดหลาย ๆ อย่างซึ่งกิเลสน่าจะเข็ดขยาดเหมือนกัน เป็นต้นว่า

อยากมากไม่ให้ฉัน

วันไหนญาติโยมนำภัตตาหารมาถวายมาก หรือมีของประณีตน่าอร่อยเป็นพิเศษ หลวงพ่อ

ท่านจะไม่ยอมให้พระฉันง่าย ๆ แต่จะทำงานกับญาติโยมนานกว่าปกติ แล้วก็กำลังทำเสียงกระแอมขึ้นเหมือนกับว่าจะตั้งต้นให้พรก่อนลงมือฉัน พระบางรูปซึ่งทำท่านั่งสมาธิแต่ความจริงกำลังอยากฉันก็ผลอประนมมือเตรียมสวดมนต์ แต่หลวงพ่อกลับคุยต่อ อย่างนี้ก็มีเหมือนกัน

หลวงพ่อกเคยเล่าถึงลูกศิษย์รูปหนึ่งซึ่งท่านสังเกตเห็นว่า ในระหว่างที่รูปอื่น ๆ กำลังฉันอาหาร พระรูปนั้นก็เอาแต่นั่งจ้องบาตรอยู่อย่างนั้นแหละ เดียวก็เลื่อนบาตรเข้าหาตัว ทำท่าจะฉัน แต่แล้วก็ผลักบาตรออกไปไม่ยอมฉัน บางครั้งฉันไปได้สองสามคำก็ผลักบาตรออก ทำอยู่อย่างนั้นหลายครั้งหลายหน เมื่อหลวงพ่อกถามไถ่ขึ้นมา พระรูปนั้นก็กราบเรียนว่า “มันอยากฉันมาก ผมเลยไม่ยอมให้มันฉันครับ” หลวงพ่อกก็เลยอุทานด้วยความพอใจ

“เออ! ทำอย่างนี้ก็เลิกก็คงยอมแพ้ละ อยู่กับท่านไม่ได้แล้ว”

ร้อนนัก ห่มผ้าเสีย

หน้าร้อน หลังฉันเสร็จแล้ว บางทีหลวงพ่อกก็สั่งให้พระเณรเข้าไปนั่งสมาธิในโบสถ์เก่า โดยกำชับให้ปิดประตูหน้าต่างอย่างมิดชิดแล้วครองจีวรให้เรียบร้อย ไม่นานทุกรูปในห้องเตาอบสำเร็จรูปของหลวงพ่อกก็สุกพอดี ผ้าอังสะจีวรก็เปียกโชกด้วยน้ำเหงื่อ ใครกล้าบ่นหลวงพ่อกก็ดู

“อยู่ในห้องเหม็นตุ้งเก่าเดือนยังอยู่ได้ ล้านี้สิเป็นอิหยัง”

(อยู่ในห้องเหม็นตุ้งเก่าเดือน ยังอยู่ได้ แค่นี้จะเป็นอะไรไป)

ช่วงหน้าหนาวก็ตรงกันข้าม หลวงพ่อกให้เปิดประตูหน้าต่างทุกบาน เพื่อให้ได้รับสายลมอันเย็นเฉียบ พระรูปใดมองในแง่ดีก็เห็นว่าอย่างน้อย เรานั่งหนาวตัวสั่นยังกับลูกนกตกน้ำดีเหมือนกันไม่ฉง เพราะมีวัดหน้าเลยไม่มีเวลาง่วง

หน้าหนาวของทุกปี หลวงพ่อกให้พระเณรทุกรูปลงจากกุฏิปักกลดอยู่ในป่าเป็นเดือน เพื่อฝึกไม่ให้พระเณรติดในความสะดวกสบาย ให้เผชิญหน้ากับความวังเวงในป่า และสัตว์ต่าง ๆ ทั้งที่ น่ากลัวเช่น งู แมงป่อง หรือตะขาบ และที่ก่อทรมาน เช่น มดและปลวก เป็นต้น

ต้องทนฟัง

แม้การเทศน์ท่านก็ใช้เป็นกรรมฐานลูกศิษย์ได้เหมือนกัน คือไม่ใช่ที่ท่านจะแสดงธรรมเพื่อให้ความรู้หรือให้กำลังใจเท่านั้น เช่น บางทีท่านก็เทศน์นานหลาย ๆ ชั่วโมงโดยไม่ได้มีเรื่องราวอะไรมากมายนัก นอกจากพูดซ้ำ ๆ ซาก ๆ อยู่แต่เรื่องเดิม การกรรมฐานโดยวิธีนี้รู้สึกว่ามีผลมากสำหรับลูกศิษย์ชาวต่างประเทศ ที่ยังไม่เข้าใจภาษาไทย พระอาจารย์สุเมธและพระอาจารย์วิริยโมเล่ว่า ท่านทั้งสองต่างก็รู้สึกเป็นทุกข์และโกรธหลวงพ่อกมาก ในขณะที่ต้องทนนั่งฟังเทศน์โดยไม่รู้ว่าจะจบลงเสียที “ทำไมต้องให้เรามานั่งฟังด้วย ทำไมหลวงพ่อกไม่ปล่อยให้กลับไปทำความเพียรที่กุฏิ” แต่เมื่อได้สติ และหันกลับไปเฝ้าดูความรู้สึกของตัวเองอย่างเพ่งพินิจ ได้เห็นการเกิดขึ้น และการดับไปของอารมณ์ต่าง ๆ จึงได้แต่รู้สึกขอบคุณหลวงพ่อกที่ท่านได้ช่วยเปิด

ตาในให้ได้เห็นกิเลสของตัวเอง พระอาจารย์สุเมโธเล่าว่า หลังจากที่ต้องทนทุกข์นั่งฟังหลวงพ่อกำลังอยู่ถึง ๖ ชั่วโมงโดยไม่รู้เรื่องอะไรเลย ความทุกข์ ความโกรธแค้นขัดเคืองทั้งหลายทั้งปวงก็มลายหายสิ้นไป เมื่อหลวงพ่อบอกการเทศน์และหันมาพูดกับท่านด้วยน้ำเสียงปรานีเป็นอย่างยิ่งว่า “เป็นจังได้ สุเมโธ” (เป็นยังงี้บ้าง สุเมโธ)

อยากมากไม่ให้เสียเลย

ความอยากทุกอย่าง ไม่ว่าจะอยากไปในโน่นมานี่ หรืออยากได้บริวาร ขึ้นชื่อว่าอยากแล้วก็ถูกหลวงพ่อสอนทางหมด คือถ้าท่านรู้ว่าใครอยากไปไหนมาก ๆ ท่านไม่ยอมให้ไป ต่อเมื่อหายอยากแล้วจึงให้ไป อยากได้บริวารก็เช่นกัน พระอาจารย์เอนกได้กล่าวว่า “ถ้ารูปไปไหนอยากมากกว่าธรรมดา ไม่อึดในอัฐบริวาร ท่านก็ทำให้รู้สึกว่าคุณไม่ทำตามความต้องการของลูกศิษย์ ให้เราคิดแล้วคิดอีก จนอ่อนใจนั่นแหละ ท่านจึงอธิบายให้ฟังว่า จุดของความเย็นไม่ได้อยู่ที่วัตถุภายนอก อายุของวัตถุนั้นมีเมื่อเราใช้มันก็แตกดับ แต่ความสงบ ถ้าเราเข้าถึงแล้วมันไม่มีอายุ ไม่แตก ไม่ดับ มันคง

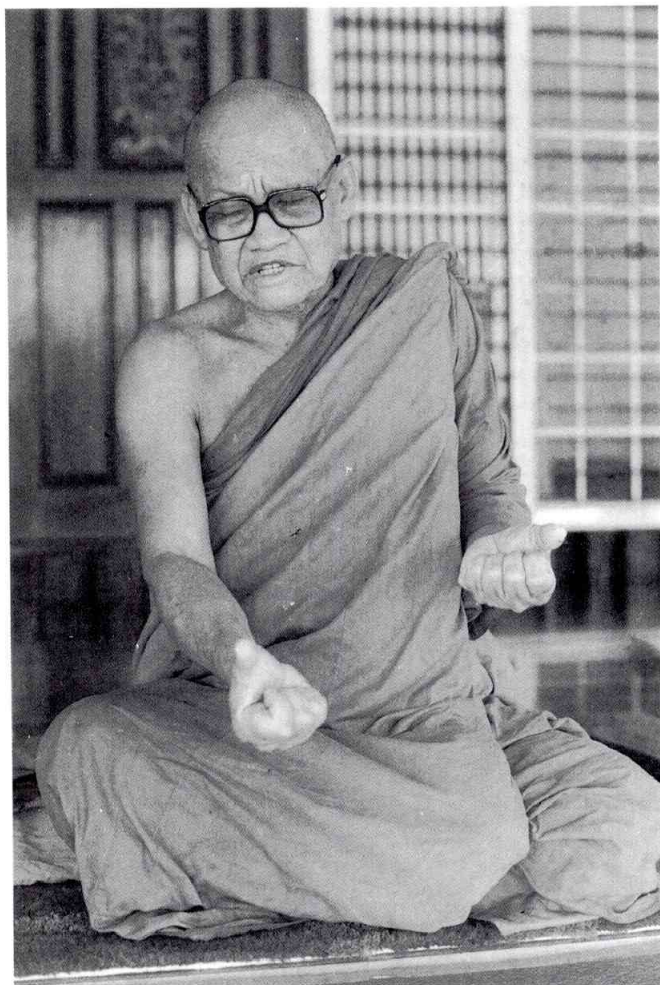
วิธีการทรมานนี้เหมาะสำหรับคนกลุ่มน้อยผู้มีศรัทธาแรง แต่กับคนหมู่มากมักไม่ค่อยได้ผล และอาจเป็นเหตุให้คนไม่กล้าบวชก็ได้ เพราะกลัวตัวเองจะสู้ไม่ไหวหรืออาจทำให้คนต้องลาสิกขาอย่างพ่ายแพ้ เพราะฉะนั้นหลวงพ่อก็จึงใช้การทรมานเป็นครั้งเป็นคราว เช่น ในระยะแรก ๆ ที่สุขภาพของท่านยังแข็งแรง ทำเป็นตัวอย่างได้และลูกศิษย์มีจำนวนน้อยเท่านั้น ซึ่งลูกศิษย์ที่มีศรัทธามากในครูบาอาจารย์ก็มีกำลังใจทำตาม แต่ในระยะหลังเมื่อสุขภาพของท่านเสื่อมลง ทำเป็นตัวอย่างไม่ไหวแล้วท่านก็ลดลง ท่านได้อบรมเรื่องการปฏิบัติเพื่อทรมานกิเลสให้ลูกศิษย์ได้เข้าใจว่า

“การปฏิบัตินั้นคือทวนกระแส ทวนกระแสน้ำใจของเราเอง ทวนกระแสของกิเลส อะไรที่เป็นของทวนกระแสแล้วมันลำบาก พายเรือทวนกระแสก็ลำบาก สร้างคุณงามความดีนั้นก็ลำบาก เสียหน้อยหนึ่งเพราะว่าคนเรามีกิเลส ไม่อยากจะทำ ไม่อยากจะทำอย่างยาก ไม่อยากจะทำอดทน อยากจะปล่อยไปตามอารมณ์เสียเป็นส่วนใหญ่ เหมือนน้ำนั่นแหละ มันก็ไหลไปตามเรื่องของมัน ถ้าปล่อยให้ไหลไปตามน้ำก็สบาย แต่ว่านั่นไม่ใช่ลักษณะปฏิบัติ ลักษณะปฏิบัติต้องฝืน ต้องฝืนกิเลสฝืนใจของตัวเอง ข่มจิตเจ้าของ ทำความอดทนให้มากขึ้น มันจึงเป็นการปฏิบัติทวนกระแส”

อย่างไรก็ตาม การทวนกระแสกิเลสซึ่งพัดพาเราให้เวียนว้ายในวัฏสงสารมานับภพนับชาติไม่ถ้วนแล้วนั้น ไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ เลย ผู้ปฏิบัติที่ยังก้าวความลำบากคงไม่มีทางชนะใจตนเองได้ การปฏิบัติก็เหมือนกับการขุดอุโมงค์ ยิ่งขุดลึกเข้าไปก็ยิ่งมีดยาก จึงชวนให้ท้อแท้หมดหวัง ทั้งที่ผู้ขุดเชื่อ และแม้จะรู้ว่าความสว่างรออยู่ที่ปลายทางเมื่ออุโมงค์ทะลุ หลวงพ่อก็คอยปลุกเร้ากำลังใจของลูกศิษย์อยู่เสมอ ให้เป็นผู้มีความกล้าหาญในการประพฤติปฏิบัติ กล้าฝืนกล้าฝ่าฟันหาญความอยากของตัวเอง ให้เห็นทุกข์จนถึงที่สุดนั่นแหละ จึงจะได้ประจักษ์ในผลของการปฏิบัติที่เป็นอัศจรรย์ด้วยตนเอง เช่นเดียวกับที่หลวงพ่อก็ได้ประสบมาแล้ว ซึ่งท่านได้นำมาถ่ายทอดสู่ลูกศิษย์ในโอวาทที่กระตุ้นศรัทธาและพลังในการปฏิบัติ ให้กล้าแกร่งขึ้นมากทีเดียว

ไอวาท - เอาชีวิตเข้าแลก

อย่าตามใจมัน หัดมัน เอาชีวิตเข้าแลกเลยปฏิบัตินี้ อย่างน้อยต้องได้ร้องไห้สามหนนั่นแหละ การปฏิบัติถ้ามันง่วงนอนอยากนอน ก็อย่าให้มันนอน พอมันหายง่วงจึงให้มันนอนอย่างนั้น แต่เราน่ะ โอ้ย! ปฏิบัติไม่ได้หรอก บางครั้งบิณฑบาตมา ก่อนจะฉันก็มานั่งพิจารณา มันพิจารณาไม่ออก เหมือน สุนัขบ้า น้ำลายหกน้ำลายไหลเพราะความอยาก จะพิจารณาอะไรก็พิจารณาไม่ออก บางทีพิจารณา ก็ไม่ทันใจรีบตาม มันก็ยิ่งร้ายใหญ่ ถ้ามันไม่ฟังอดทนไม่ได้ ก็ดันบาตรออกไปเสีย อย่าให้มันได้ฉัน หัดมัน ทรมานมัน การปฏิบัตินี้ อย่าทำตามมันเรื่อย ๆ ผลักบาตรหนีไป อย่าให้มันฉัน มันอยากมากนัก อย่าให้มันฉัน มันพูดไม่ฟังนี่ฮี้ น้ำลายก็หยดไหล พอรู้ว่าจะได้ฉัน มันเข็ด พอวันต่อมามันไม่กวน หรอก มันกลัวว่ามันจะได้ฉัน เจียบ ลอง ๆ ทำดูซิถ้าไม่เชื่อ

คนเรานะมันไม่เชื่อไม่กล้าทำ ถึงว่าคนไม่มีศรัทธาจะทำ กลัวจะหิว กลัวจะตาย ไม่ทำดู ก็ไม่รู้จัก ไม่กล้าทำหรอกพวกเรานะ ไม่กล้าทำดู กลัวแต่จะเป็นนั่น กลัวแต่จะเป็นนี้ เรื่องอาหาร การขบฉันเรื่อนั่นเรื่อนี้นะ โอ้ย! ทุกข์กับมันมากจนรู้เท่าว่ามันทุกข์ นั่นแหละเรื่องการปฏิบัตินี้ ไม่ใช่เรื่องจะพิจารณาง่าย ๆ ไม่ใช่เรื่องเบา ๆ นะ

พิจารณาเรื่องอะไร เรื่องอะไรละที่สำคัญที่สุด เรื่องอะไรที่ไม่มีแล้วมันตาย เรื่องนี้สำคัญตายจึงเป็นเรื่องสำคัญในโลก พิจารณาไป ทำไป หาไปก็ยังไม่พบ ไม่มีผ่าน่งผ่าน่งก็ยังไม่ตาย ไม่มีหมากกินไม่มีบุหรืสูบก็ยังไม่ตาย ถ้าไม่มีข้าวไม่มีน้ำกินนี่ตาย เห็นเท่านั้นของสำคัญในโลก มีข้าวกับน้ำที่สำคัญเลี้ยงร่างกาย เลยไม่สนใจเรื่องอื่น เอาแต่พอได้ ส่วนข้าวกับน้ำนี่พอไม่ตาย มีอายุปฏิบัติไปเท่านั้นก็เอาละ เอาใหม่ละเอาเท่านี้ อย่างอื่นเรื่องเบ็ดเตล็ดนั้น จะได้หรือไม่ได้ก็ช่างมัน จะมีจะพบก็ช่าง ข้อสำคัญมีข้าวกับน้ำเท่านั้นก็พอ ถ้าอยู่ไปจะพอกินไหม จะถึงตายไหม พิจารณาไปอย่างนั้น พอกินพอใช้อยู่หรืออก เข้าไปบิณฑบาตบ้านไหน เขาคงจะให้หรือกข้าวที่ละก้อน น้ำก็หา กินจนได้แหละ เอาสองอันเท่านั้นไม่คิดจะรวยเท่าใดหรือ

เรื่องการปฏิบัติ เรื่องผิดเรื่องถูกมันปนกันมานั้นแหละ เราต้องกล้าทำต้องกล้าปฏิบัติ ป่าช้าจะไม่เคยไปก็ต้องหัดไป ไปกลางคืนไม่ได้ก็ต้องไปกลางวัน แล้วหัดไปคำๆ บ่อยๆ ต่อไป ตอนค่ำก็ไปได้ แล้วจะเห็นประโยชน์ในการกระทำของตน ทีนี้ก็จะรู้เรื่อง นี่อะไร จิตใจของเรา มันไม่รู้เรื่องราวมาตั้งก่ชาติก่ชาติ อันไหนเราไม่ชอบอันไหนเราไม่รักก็ไม่อยากประพฤติปฏิบัติ ปล่อยมันกลัวอยู่อย่างนี้ แล้วก็ว่าเราได้ปฏิบัติ มันยังไม่เรียกปฏิบัติหรือ ถ้าปฏิบัติจริง ๆ ละก็ชีวิตนั้นแหละพุดง่าย ๆ ถ้าตั้งใจจริง ๆ จะไปสนใจทำไม ภูได้น้อยมึงได้มาก มึงทะเลาะกู กูทะเลาะมึง ไม่มีหรือเรื่องอย่างนั้นนะ เพราะไม่หาเอาเรื่องอย่างนั้น ใครจะทำอย่างไรก็ช่าง จะเข้าวัดไหนก็ตาม ก็ไม่ได้หาเอาเรื่องเช่นนี้ ไม่ได้ไปฟังเอาเรื่องเช่นนี้ ใครจะปฏิบัติต่ำปฏิบัติสูงก็ไม่ได้หาเอาเรื่องเช่นนั้น ใส่ใจแต่เรื่องของตนเท่านั้น อย่างนี้แหละกล้าประพฤติกล้าปฏิบัติ ปัญญาจะเกิด ฌานจะเกิด เพราะการปฏิบัติ

ถ้าหากว่าปฏิบัติถึงที่แล้วมันปฏิบัติแท้ ๆ กลางคืนกลางวันก็ตามก็ปฏิบัติ กลางคืนก็นั่งสมาธิเจียบ ๆ แล้วลงมาเดิน อย่างน้อยก็ต้องได้ ๒-๓ ครั้ง เดินจงกรมนั่งสมาธิ นั่งสมาธิแล้วลงมาเดินจงกรมมันไม่อึดมันเพลิน บางทีฝนตกพรวา ๆ ให้นึกถึงเมื่อคราวทำนาโนน กางเกงที่นุ่งทำงาน กลางวันยังไม่ทันแห้ง ตื่นเข้ามาก็ต้องสวมใส่เข้าไปอีกตั้งแต่เช้า เข้าไปเอาควายในคอกออกมามองดูควายข้างนอกเห็นแต่คอ ไปจับเอาเชือกควายมามีแต่ซี่ควายเต็มไปหมด หางควายตวัดแกว่ง เอาซี่ของมันมาเประเราเต็มไปหมด ตื่นเป็นยังก้าด้วย เดินไปทรมานไป “ทำไมถึงทุกข์ ทำไมถึงยากแท้” ที่เราเดินจงกรมฝนตกแค่นี้จะเป็นอะไร ทำน่ายิ่งทุกข์ก็ยังทำได้ เดินจงกรมแค่นี้ทำไมจะทำไม่ได้ มันกล้าขึ้นมากหรือถ้าเราทำได้ทำ

ถ้าตกระแสนของมันแล้วเรื่องการปฏิบัตินี้ไม่มีอะไรจะขยันเท่า จะทุกข์ก็ไม่ทุกข์เท่าผู้ปฏิบัติ จะสุขก็ไม่สุขเท่าผู้ปฏิบัติ ขยันก็ไม่ขยันเท่าผู้ปฏิบัติ ซี้ก็ยากก็ไม่ซี้ก็ยากเท่าพวกนี้ พวกนี้เป็นเลศกว่าเขา ขยันก็เลศกว่าเขา ซี้ก็ยากก็เลศกว่าเขา มีแต่เลศทั้งนั้น ถึงว่าถ้าตั้งใจปฏิบัติแล้วมันก็น่าดูจริง ๆ แต่พวกเราที่ว่าปฏิบัติเนี่ยยังไม่ถึง ยังไม่ได้ทำ เปรียบก็เท่ากับว่า ถ้าหลังคร่ำตรึงนี้ก็ขยับไปนอนตรงนั้น ถ้าตรึงนั้นก็ขยับมานอนตรงนี้ “ทำยังไงจะได้บ้านได้ช่องดี ๆ กับเขาสักที” นี่ถ้ามันรื้อทั้งหลังก็คงหนีเลย อย่างนี้ก็ไม่น่าเอา มันก็อย่างนั้นแหละการปฏิบัติ

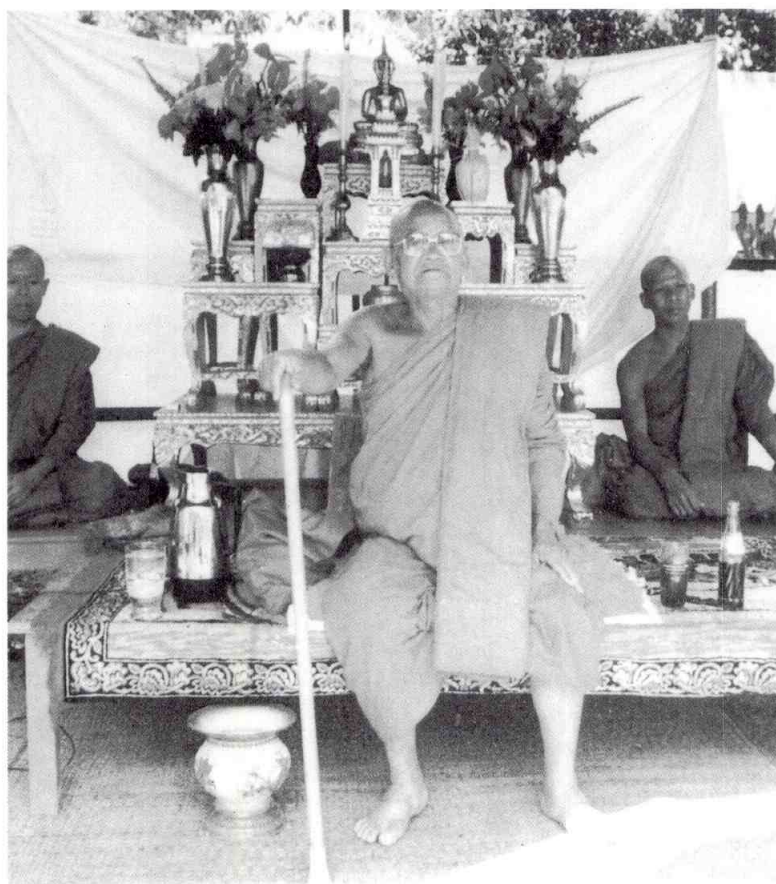
จิตของเรากิเลสของเรานะ ถ้าไปทำตามมันก็ยิ่งไปกันใหญ่ ยิ่งทำตามก็ยิ่งหมดชั่ววัตรปฏิบัติ เรื่องการปฏิบัติเนี่ย จนมันอึดจรรยในจิตของตนนะ อึดจรรยมันขยันหมั่นเพียรไม่รู้เป็นอย่างไร ใครจะปฏิบัติก็ตาม ไม่ปฏิบัติก็ตาม ไม่ได้สนใจใคร ทำของตนปฏิบัติของตนไปส่ำเสมออย่างนั้น ใครจะไปได้มาเหนือก็ช่างเขา เราทำของเราอยู่อย่างนั้น ต้องดูตัวเองมันจึงจะเป็นการปฏิบัติ ครั้นปฏิบัติไปแล้วไม่มีเรื่องอะไรในใจ มีแต่เรื่องธรรมดา ตรงไหนยังทำไม่ได้ตรงไหนยังขัดข้องอยู่มันก็นอนอยู่แต่ตรงนั้น ไม่แตกแล้วมันไม่หนีหรอก หมดอันนี้แล้วไปคาอยู่อะไรอีก มันก็ไปติดอยู่ตรงนั้นอีก ติดอยู่ที่นั่นมันไม่หนี ถ้าติดอยู่มันเอาจนแตกนั่นแหละ ถ้าไม่เสร็จก็ไม่ไป มันไม่สบายใจถ้าไม่เสร็จหมด มันพิจารณาอยู่ทีหนึ่ง นั่งก็อยู่ที่นั่นเดินก็อยู่ที่นั่น เปรียบเหมือนกับเราทำนาไม่เสร็จนั่นแหละ นาเราเคยดำทุกปี แต่ปีนี้ตรงนี้ยังไม่เสร็จ ใจก็เลยติดเป็นทุกข์ อยู่ทีนั้นไม่สบาย เหมือนเราทำงานไม่เสร็จ ถึงมาอยู่กับเพื่อนมากๆ ใจก็ไม่สบาย พะวงแต่เรื่องงานที่เราทำไม่เสร็จอยู่นั่นแหละ หรือเหมือนกับเราปล่อยลูกเล็กๆ ไว้กับบ้าน แต่เราให้อาหารหมูอยู่ใต้ถุน ใจมันก็ติดอยู่กับลูก กลัวมันจะตกบ้าน ทำอย่างอื่นก็คิดอยู่อย่างนั้น เช่นเดียวกันกับข้อปฏิบัติของเรา มันไม่ลืมสักทีเลย ทำอย่างอื่นอยู่ก็ไม่ลืม พอจะออกจากมัน มันก็بابเข้ามาในใจทันที ติดตามอยู่กระทั่งคืนกระทั่งวัน ไม่ได้ลืมสักที เป็นอยู่อย่างนั้นมันจึงเป็นไปได้ ไม่ใช่ของง่าย

ตอนแรกก็อาศัยครูบาอาจารย์ให้ท่านแนะนำ เข้าใจแล้วก็ทำ ครูบาอาจารย์สอนแล้วก็ทำตามที่ท่านสอน พอเข้าใจแล้วทำได้แล้วท่านก็ไม่ได้สอนอีก เราทำของเราเองละทีนี้ จะเกิดประมาทอยู่ตรงไหน จะเกิดไม่ดีตรงไหน มันก็รู้ของมันเอง มันเป็นผู้รู้มันเป็นปัจจุัตถ์ จิตมันเป็นของมันเอง รู้เองว่าผิดน้อยผิดมาก ผิดตรงไหนมันก็พยายามดูของมันอยู่อย่างนั้นพยายามประพฤติปฏิบัติเองของมัน เป็นอย่างนั้นละปฏิบัติ คล้าย ๆ เป็นบ้าหรือเป็นบ้าไปเลยก็ว่าได้ ปฏิบัติจริง ๆ ก็เป็นบ้านะแหละ มันเปลี่ยน มันเปลี่ยนสัญญาวิปลาส แล้วมันเปลี่ยนสัญญานั้น ถ้าไม่เปลี่ยนมันก็ดูร้ายอยู่เหมือนเดิม ก็ทุกข์อยู่เหมือนเดิม

มันก็แสนจะทุกข์นั่นละการปฏิบัติ แต่ว่าทุกข์นั้นถ้าไม่รู้จักว่ามีทุกข์มันก็ไม่รู้จักทุกข์หรอก ถ้าเราจะพิจารณาทุกข์ เราจะฆ่าทุกข์นี้มันก็ต้องพบกันก่อนสิ จะไปยิงนกถ้าไม่เจอนกแล้วจะได้ยิงหรือ ทุกข์ ทุกข์ พระพุทธเจ้าท่านสอนว่าทุกข์ ชาติทุกข์ ชาติทุกข์ เกิดขึ้นมาแล้วไม่อยากให้ทุกข์ มันก็ไม่เห็นทุกข์ ไม่เห็นทุกข์ก็ไม่รู้จักทุกข์ ไม่รู้จักทุกข์ก็เอาทุกข์ออกไม่ได้ อย่างนี้แล้วคนเราไม่อยากเห็นทุกข์ไม่อยากได้ทุกข์ ทุกข์ตรงนี้ก็หนีไปตรงนั้น นั่นแหละยิ่งเก็บเอาทุกข์ไว้ ไม่ได้ฆ่ามัน ไม่ได้คิดไม่ได้พิจารณาดูมัน ทุกข์ตรงนี้ก็หนีไปตรงนั้น ทุกข์ตรงนั้นหนีไปตรงนี้ หนีแต่ทางกาย เราหลงอยู่เมื่อใดจะไปตรงไหนมันก็ทุกข์ จะขึ้นเครื่องบินหนีไปมันก็ขึ้นไปด้วย แม้จะมุดลงไปใต้น้ำ มันก็มุดไปด้วย เพราะทุกข์มันอยู่กับเราแต่เราหลง มันอยู่กับเรา จะหนีจะละมันที่ไหนได้ คนเรานะทุกข์ที่หนีไปทีนั้น ทุกข์ที่หนีหนีมาทางนี้ ว่าเราหนีทุกข์มันก็ไม่ใช่ ทุกข์มันไปกับเรา เราไปกับทุกข์ ไม่รู้จักทุกข์ ถ้าไม่รู้จักทุกข์ไม่รู้จักเหตุเกิดของทุกข์ ไม่รู้จักเหตุของทุกข์ก็ไม่รู้จักความดับทุกข์ที่ไหนมันจะดับได้ ไม่มีหรอก

มันต้องหมั่นมาพิจารณาให้แน่นอน ต้องกล้าประพฤติ กล้าปฏิบัติ อยู่กับเพื่อนกับฝูงก็เหมือน
อยู่คนเดียว ไม่กลัว ใครจะชี้เกียจชี้คร้านก็ช่างเถอะ ผู้ใดเดินจงกรมทำความเพียรมาก ๆ ละ
รับรอง ใครจะไปไหนมาไหนก็ทำการปฏิบัติของตัวเองอยู่อย่างนั้น ทำความเพียรอยู่อย่างนั้น ถ้า
ทำจริง ๆ แล้ว ก็พรรษาเดียวเท่านั้นการปฏิบัตินี้ ให้ท่านะให้ทำอย่างทีพูดมานี้ ให้ฟังคำสอนของ
อาจารย์ อย่าไปเถียงอย่าดื้อ ท่านสั่งให้ทำทำไปเลย ไม่ต้องกลัวกับการปฏิบัติ มันรู้จักเพราะการ
กระทำ ไม่ต้องสงสัยหรอก

การปฏิบัตินี้เป็นปฏิปทาด้วย ปฏิปทาอย่างไร ปฏิบัติไปเรื่อย ๆ สม่่าเสมอ ปฏิบัติเหมือน
หลงตาเปไม่ได้นะ ในพรรษาท่านก็สมาทานไม่พูด ไม่พูดแต่ก็เอาหนังสือมาเขียน “พຼ່ງนี้บຶ່ງ
ข้าวเหนียวให้ลั๊กก่อนนะ” อยากกินข้าวเหนียวบຶ່ງ ท่านไม่พูดแต่เอาหนังสือมาเขียน ยิ่งยุ่งกว่าเดิม
อีก เดียวก็เขียนเอาอันนั้น เดียวก็เขียนเอาอันนี้ วุ่นวายไปหมด ท่านสมาทานไม่พูดแต่มาเขียนเอา
นี่ก็ไม่รู้จะสมาทานไม่พูดไปทำไม ไม่รู้จักการปฏิบัติของตนเอง ความเป็นจริงปฏิปทาของเราเป็น
ผู้มักน้อยเป็นผู้สันโดษ ปล่อยไปตามธรรมดาปกติของเรา อย่าไปสนใจมันจะชี้เกียจ อย่าไปสนใจ
มันจะขยัน ปฏิบัตินี้อย่าว่าขยันอย่าว่าชี้เกียจ ธรรมดาคนเรานั้นจะขยันจึงจะทำถ้าชี้เกียจแล้วไม่ทำ
นี่ปกติของคนเรา แต่พระท่านไม่เอาเช่นนั้น ขยันก็ทำชี้เกียจก็ทำ ไม่สนใจอย่างอื่น ตัดไป ละไป
หัดไป ทำไปเรื่อย ๆ ไม่ว่าวันหรือคืน ปีนี้ปีหน้า ยามไหนก็ตาม ไม่สนใจขยันไม่สนใจชี้เกียจไม่
สนใจร้อนไม่สนใจหนาว ทำไปเรื่อย ๆ นี่ท่านเรียกว่าสัมมาปฏิปทา

บางทีก็ซะมักหมั่นขึ้นมากุ้ยกันอยู่เสียหวัน เจ็ดวัน พอเห็นว่าไม่เข้าท่าก็หยุดเลิกออกมา
เลยยิ่งไปอีกใหญ่ ทั้งพูดทั้งคุ้ยไม่รู้อะไร พอนึกได้ทำเข้าไปอีกสองวัน สามวันเท่านั้นพอเลิกแล้ว
นึกได้อีกก็ทำอีก เหมือนกับคนทำงานบทธะทำก็ทำเสียจนไม่รู้เนื้อรู้ตัว เรื่องซุดไรซุดสวนถางไร
ถางภูก็ดี บทธะเลิกจอบเสียมก็ไมยอมเก็บทิ้งอยู่อย่างนั้นหนีไปเลย วันต่อมาดินจับเกรอะไปหมด
แล้วก็นึกขยันทำอีก ทิ้งไปอีก อย่างนี้ไม่เป็นไรไม่เป็นนา ปฏิบัตินี้ก็เหมือนกันนั่นแหละ ปฏิปทาถ้า
ถือว่าไม่สำคัญก็ไม่สำเร็จ สัมมาปฏิปทานี้สำคัญมากจริง ๆ คือเราทำเรื่อย ๆ อย่าไปสนใจว่าได้
อารมณ์ดีอารมณ์ไม่ดีก็ช่างมัน พระพุทธเจ้าท่านไม่ได้สนใจใครหรอก ท่านผ่านมาหมดของดีไม่ดี
ของชอบไม่ชอบเหล่านี้ นั่นแหละจึงเป็นการปฏิบัติ การปฏิบัติที่จะเอาแต่ของชอบ ของไม่ชอบไม่เอา
อย่างนี้ไม่เป็นการปฏิบัติ มันเป็นวิบัติ นี่ไปที่ไหนก็ไม่สบาย อยู่ที่ไหนก็ไม่สบาย เป็นทุกข์อยู่ตลอดเวลา
ตลอดเวลา กระทำเพียรก็เหมือนกัน ทำไมเราจึงทำความเพียรละ ทำเพื่อมีภพมีชาติ ต้องการ
ตามใจตามปรารถนาจึงเอา ไม่ได้ตามปรารถนาก็ไม่เอา เหมือนกับพราหมณ์บูชายันต์เขาต้องการ
เขาจึงบูชายันต์ พระพุทธเจ้าท่านไม่ว่าอย่างนั้น การกระทำเพียรก็เพื่อละเพื่อปล่อยเพื่อเลิกเพื่อ
ถอนไม่ต้องการภพชาติไม่ต้องการเอานั่นเอานี่ กว่าท่านจะมาถูกทางท่านก็ปฏิบัติมาไม่รู้กี่อย่างต่อ
ก็อย่าง มีพระเถระองค์หนึ่ง ท่านบวชมหาณิกายว่ามันไม่เคร่งก็เปลี่ยนมาเป็นธรรมยุต ครั้นบวช
ธรรมยุตแล้วมาปฏิบัติ ปฏิบัติไปบางทีก็ไม่ยอมกินข้าวตั้งสิบห้าวันนะ ครั้นกินก็กินเฉพาะผักเฉพาะ
หญ้า กินสัตว์นะมันบาป กินผักกินหญ้าดีกว่า กินผักลั่นฟ้าหมดทีละสี่ห้าผักนะ กินอย่างนั้นมันก็ได้แต่นั้น
ต่อมาสักหน่อย เอ๊ย เป็นพระไม่ดีเป็นไปลำบาก รักษาวัตรมันยาก ลดลงมาเป็นปะขาวดีกว่า เลย
สึกจากพระมาเป็นปะขาว เพราะเก็บผักเก็บหญ้ากินเองก็ได้ ซุดหัวเผือกหัวมันกินเองได้ เลยมา
เป็นปะขาวหมดเลย! เดียวนี้ไม่รู้จะไปอย่างไรตายหรือยังก็ 모르 นี่เพราะทำอย่างไรก็ไม่พอใจ
ไม่พอใจเลย ไม่รู้ว่าตัวเองกำลังทำตามกิเลส กิเลสพาทำก็ไม่รู้จัก พระพุทธเจ้านะท่านสึก
เป็นปะขาวหรือเปล่า ท่านทำอย่างไร ท่านปฏิบัติอย่างไร ก็ไปคิดดู ท่านพากินผักกินหญ้าเหมือนวัว
เหมือนควายหรือเปล่า เออ! จะกินก็กินไปเถอะ เราทำได้แค่นี้แหละ

อย่าไปติดคนอื่นอย่าไปว่าคนอื่น สบายอย่างใดก็เอาอย่างนั้น อย่าไปเลี่ยมอย่าไปถาก
อย่าไปพันเข้ามากเกินไป จะไม่เป็นคันกระบวย เลยไม่เป็นอะไรก็ทิ้งไปเสียเฉย ๆ อย่างนี้ก็มี
อย่างการทำความเพียรเจริญกรรม สิบห้าวันก็เดินอยู่อย่างนั้น ไม่กินข้าวละ แข็งแรงอยู่ ครั้น
เลิกทำแล้วทิ้ง นอนเรื่อยเปื่อยไม่ได้เรื่อง นี่แหละไม่ได้คิดไตร่ตรองให้ดี ไป ๆ มา ๆ เป็นอะไรก็
ไม่ถูกใจ เป็นพระก็ไม่ถูกใจ เป็นเถระก็ไม่ถูกใจ เป็นปะขาวก็ไม่ถูกใจ เลยไม่เป็นอะไร ไม่ได้
อะไรเลย นี่แหละไม่รู้จักการปฏิบัติของตน ไม่พิจารณาเหตุผล จะปฏิบัติเพื่อเอาอะไรให้คิดดู ที่
ท่านให้ปฏิบัตินะปฏิบัติเพื่อทิ้ง มันคิดรักคนนั้นคิดชังคนนี้ อย่างนี้มีอยู่แต่อย่าไปสนใจ แล้วปฏิบัติเพื่อ
อะไร เพื่อละสิ่งเหล่านี้ สงบก็ถึงความสงบ รู้แล้วก็ทิ้งมันเสีย ความรู้เหล่านั้น รู้แล้วก็แล้วไป ครั้น
ถือว่าตัวว่าตนารู้แล้วก็ถือว่าตัวเก่งกว่าคนอื่นเท่านั้นซิ ไป ๆ มา ๆ เลยอยู่ไม่ได้ อยู่ที่ไหนเดือดร้อน
ที่นั่น นี่เรื่องปฏิบัติไม่ถูกทาง

ดู!

พระพุทธรองค์เคยตรัสว่า

“เราอย่ามัวฝึกคนด้วยวิธีอ่อนละมุนละม่อมบ้าง ด้วยวิธีรุนแรงบ้าง ด้วยวิธีทั้งอ่อนละมุนละม่อมและทั้งรุนแรงปนกันไปบ้าง”

หลวงพ่อก็อาหลักนี้มาใช้เหมือนกัน และเมื่อท่านใช้วิธีรุนแรง หรือดูพระเนร ก็ทำให้ลูกศิษย์กลัวท่านมาก แต่เกือบทุกรูปยอมรับตรงกันว่า “ท่านดูเท่าไร ก็ไม่รู้สึกรู้สีกต่อด้านไม่โกรธเลย”

ท่านอาจารย์เอนกเคยพูดถึงเรื่องนี้ว่า

“ความเป็นจริงแล้วท่านไม่ได้ดู แต่ท่านจะเตือนสติของเราทันทีถ้ามีใครทำอะไรผิดพลาดขาดความระมัดระวัง อย่างเช่นพระเนรทำของตก เป็นต้นว่ากระโถน กาน้ำ แก้วน้ำ เสียงดังพลั้งพล้างอยู่ในโรงฉัน หรือบางครั้งทำบาตรหล่น เป็นต้น

ถ้าเกิดเสียงดังไม่ว่าจากอะไรก็ตาม เป็นความพลั้งพล้อขาดสติของลูกศิษย์ ท่านจะเตือนขึ้นทันทีเดี๋ยวนั้นเลย บางทีเตือนด้วยสายตา แต่บางทีก็เตือนด้วยคำพูดเสียงดังคล้ายดุอย่างนี้เออ! ไม่มีการสำรวมระวัง ไม่มีสติบ้างหรือ หรือไม่ก็ จะจับจะวางสิ่งของอะไรลงไปก็ให้มีสติบ้างสิ ปล่อยสติไปที่ไหน อย่างนี้เป็นต้น พระเนรทุกองค์จึงต้องพยายามสำรวมระวังที่สุดที่จะไม่ทำเสียง

แต่ถึงท่านจะพูดเสียงดังคล้ายกับดุ ท่านก็ไม่มีอะไร ไม่ว่าจะเป็นญาติโยมหรือพระเนร ถ้าทำผิดท่านก็เตือนเหมือนกัน แต่วันหลังก็เรียกใช้ธรรมดา เวลาพูดด้วย ตามปกติท่านจะพูดเรียบ แม้กับเนรเล็กเนรน้อยก็เหมือนกัน ท่านพูดเรียบคล้ายพูดกับเพื่อน ยกเว้นบางรูปที่นิสัยหยาบกร้าน ท่านจะพูดกระตุ้นความรู้สึกให้ระวังตัวอยู่เสมอ”

ถ้ามีเหตุที่จะต้องดุลูกศิษย์เป็นรายบุคคล หลวงพ่อพิจารณาก่อนว่าเขาจะรับได้หรือไม่ เพราะท่านดูเพื่อมุ่งผลในการปฏิบัติของลูกศิษย์ ไม่ใช่ดูเพื่อระบายความไม่พอใจ และการที่ดูนั้น หลวงพ่อก็ดูให้รู้สึกว่าเป็นการตำหนิที่กิเลสไม่ใช่ที่ตัวบุคคล เช่นว่า นี่แหละภาวนาไม่เป็น ไม่ดูจิตเจ้าของ จิตมีมายาสาไถยก็ไม่รู้จัก

แต่ปกติแล้วท่านจะไม่เทศน์จะจงว่าใครคนหนึ่งโดยเฉพาะ จะยกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นตัวอย่าง เพื่อชี้โทษจากการกระทำนั้น ๆ มากกว่า แต่ท่านอาจใช้ภาษารุนแรงจนผู้ทำผิดอาย ร้อนตัวไปหมด บางครั้งท่านก็ใช้ลูกศิษย์เก่า เช่น หลวงปู่ลาดหรือพระอาจารย์สีนวลเป็นแพะรับบาป เพราะท่านรู้ว่าไม่ถือสา

พระอาจารย์ทองจันทร์เล่าว่า ครั้งหนึ่งหลังจากโดนหลวงพ่อดุ “ผมรู้สึกชื่นชมมาก เพราะกินแต่ของหวานบ่อย ๆ ก็ไม่ค่อยดีเหมือนกันต้องเอาของเผ็ด ๆ บ้าง ทำให้หูตาสว่างไปเป็นเดือน ๆ กว่ามันจะมาอีก”

แต่บางทีหลวงพ่อก็อาหนักเหมือนกัน จนลูกศิษย์ถึงกับร้องไห้ก็มี ซึ่งมักเป็นกรณีที่ต้องอาบัติหนัก เป็นเหตุให้พระกลัวท่านมาก และอาบิตีสังฆาภิบาลจึงมีน้อย นับว่ามีอานิสงส์เหมือนกัน

เพราะในระยะบวชใหม่พระนวกะจิตยังหยาบ หิริโอตตปปะยังไม่มีกำลัง ก็ยังคิดถึงเรื่องทางโลก อยู่บ้าง ความกลัวอาจารย์อาจเป็นเครื่องยับยั้งอันเดียวที่จะช่วยยั้งอารมณ์เอาไว้ได้

การปกครองหมู่สงฆ์

ในยุคที่ประชาธิปไตยเฟื่องฟู ใคร ๆ ก็มักเห็นว่าประชาธิปไตยเป็นระบบการปกครองที่เหมาะสมที่สุดและยุติธรรมที่สุด อาจจะเป็นระบบที่สามารถประสานผลประโยชน์ของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมได้ดีกว่าระบบอื่น ๆ แต่สำหรับชุมชนนักบวชที่เรียกว่า สงฆ์ นั้น มีความแตกต่างจากชุมชนอื่น ๆ ในสังคมมนุษย์อยู่หลายประการ ด้วยเหตุที่เป็นชุมชนอิสระไม่ขึ้นกับระบบและสิ่งไม่ยุ่งเกี่ยวกับผลประโยชน์ต่าง ๆ ในสังคม ทั้งสมาชิกของชุมชนไม่รับผลประโยชน์จากการทำงานของตน แต่เป็นอยู่ด้วยปัจจัยเฉพาะที่เกื้อกูลแก่การประพฤติปฏิบัติ ที่คนในสังคมอุทิศถวายด้วยศรัทธาเท่านั้น ฉะนั้นในวัดหรือในชุมชนสงฆ์จึงไม่มีกลุ่มผลประโยชน์ และที่สำคัญสมาชิกทุกคนของชุมชนอยู่ด้วยความสมัครใจ ด้วยเห็นอานิสงส์และด้วยจุดมุ่งหมายอันเดียวกัน คือการปฏิบัติเพื่อพ้นจากความทุกข์ ทุกคนเต็มใจประพฤติตามกฎระเบียบของสงฆ์ด้วยความพอใจ และมีสิทธิที่จะออกจากการเป็นสมาชิกของชุมชน (ลาลิกขา) เมื่อไรก็ได้

เมื่อโครงสร้างของสงฆ์อยู่ในลักษณะนี้ トラบใดที่ผู้บริหารปกครองหมู่คณะตามแนวทางที่บัญญัติไว้ในพระวินัย เรียกว่าปกครองโดยชอบธรรมหรือด้วยระบบธรรมาธิปไตยแล้ว ท่านก็ไม่จำเป็นต้องฟังเสียงข้างมากเสมอไป และการที่ลูกศิษย์มาขออาศัยในอาวาสก็ได้มอบฉันทะไว้กับท่านเจ้าอาวาสด้วยศรัทธาในสติปัญญา จึงต้องยอมรับการตัดสินใจของท่านเสมือนหนึ่งถูกยอมอยู่ในโอวาทของพ่อแม่ฉันนั้น

อย่างไรก็ตามพระเถรทุกรูป รุปรวมทั้งเจ้าอาวาส ต้องพิจารณาตัวไว้กับสงฆ์ว่า ถ้ามีการกระทำที่ไม่เหมาะสมด้วยประการใดก็ตาม ทุกรูปพร้อมที่จะรับฟังคำตักเตือนว่ากล่าวอยู่เสมอ และการประชุมสงฆ์อยู่เนืองนิตย์ก็เป็นโอกาสที่พระทุกรูป จะได้ยกปัญหาที่เกิดขึ้นมาปรึกษาพระสงฆ์

สำหรับการปกครองที่วัดหนองป่าพงนั้น หลวงพ่อเป็นผู้ตัดสินเองเกือบทุกกรณี แต่ท่านก็คอยฟังความเห็นของสาธุศิษย์อยู่เป็นประจำ พระอาจารย์สุริยนต์ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำงานของหลวงพ่อกว่า

“ท่านจะทำอะไร ท่านจะคิดเป็นหลักไว้ก่อน เมื่อคิดได้แล้วท่านจะขอความเห็นพระเถรญาติโยมทุกคนทั้งหญิงและชาย ท่านจะถามความเห็นไปเรื่อย ถ้าท่านจะทำจริง ๆ หลักที่ท่านคิดไว้บางทีมันอาจยังบกพร่อง ท่านก็ได้ปัญญา หรือบางทีท่านคิดไว้มันคง ฟังคนอื่นพูด ท่านก็ประเมินได้ว่าท่านควรทำอย่างไร ท่านก็ทำตามท่านไป การแก้ปัญหายุ่งยากทั้งภายในและภายนอกวัด ท่านทำได้ละมุนละม่อมจริง ๆ”

แม้พระเถรแต่ละรูปจะมีความเห็นแตกต่างกันไป แต่ทุกรูปก็ยอมรับและเชื่อฟังการตัดสินใจของหลวงพ่อ ด้วยเคารพในคุณธรรมและสติปัญญาของท่าน

หลวงพ่อกองลูกศิษย์ด้วยความเอาใจใส่ดูแลอย่างใกล้ชิดและทั่วถึง บางครั้งก็จำใจ
จำใจเหมือนพ่อกองลูกจริง ๆ ขณะเดียวกันท่านก็พิจารณาอยู่เสมอถึงแนวทางที่จะวางรากฐาน
ให้พระสงฆ์ที่วัดหนองป่าพง เป็นสถาบันที่มีความมั่นคงเป็นปึกแผ่น และสามัคคีกลมเกลียวเป็นอันหนึ่ง
อันเดียวกัน ไม่เฉพาะแต่ในเวลาที่ท่านยังอยู่เป็นหลักเท่านั้น ดังที่ท่านเคยปรารภอยู่บ่อย ๆ ว่า
วัดส่วนมากที่ท่านเคยเห็นมาจะเจริญรุ่งเรืองก็ในสมัยที่ผู้ก่อตั้งยังมีชีวิตอยู่ พอหมดสมัยเจ้าของ
เดิมเท่านั้นวัดก็เสื่อมจนตั้งอยู่ไม่ได้ ดังนั้นท่านจึงคอยกำชับเตือนพระเถระอยู่เสมอไม่ให้ประมาท
ในขณะที่ครูบาอาจารย์ยังอยู่ มิฉะนั้นต่อไปสำนักอาจจะเสื่อมสลายไป และเพื่อให้สงฆ์มั่นคง
ยิ่งขึ้นหลวงพ่อก็ได้ฝึกลูกศิษย์ให้รับผิดชอบในหลาย ๆ ด้าน เช่น ส่งพระเถระออกไปรับหน้าที่
ประธานสงฆ์ในสำนักสาขาต่าง ๆ เพื่อให้ท่านเหล่านั้นได้มีประสบการณ์ในงานบริหาร เป็นต้น แม้
แต่ที่วัดหนองป่าพงเอง เมื่อหลวงพ่อเข้าสู่วัยชราท่านก็มอบหมายหน้าที่ต่าง ๆ ในวัดให้แก่ลูกศิษย์
อาวุโสช่วยกันรับผิดชอบเช่นเดียวกัน เมื่อหลวงพ่อบาปาทหนัก การบริหารวัดจึงดำเนินต่อไป
อย่างราบรื่น

เคารพสงฆ์

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วหลวงพ่อให้ความเคารพและให้เกียรติแก่สงฆ์อยู่เสมอ เปิดโอกาสให้
พระภิกษุทุกรูปได้แสดงความคิดเห็นซึ่งท่านรับฟังด้วยความเคารพ และเป็นผู้ตัดสินใจในที่สุด การ
บริหารด้วยวิธีการเปิดเผยเช่นนี้ช่วยป้องกันข้อครหา หรือความแตกร้างในภายหลังถ้าเกิดปัญหา
ตามมา และบางทีหลวงพ่อก็ใช้วิธีการอันนี้เป็นอุบายในการสอนลูกศิษย์ ซึ่งได้ผลอย่างชะงัดอีกด้วย
คือ เมื่อท่านเล็งเห็นว่า พระภิกษุสามเณรทั้งหลายมีความคิดผิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นอันหนึ่ง
เหมือนกันทุกรูป ท่านจะประชุมสงฆ์ แต่ตัวท่านเองยังไม่แสดงความคิดเห็น จะนิมนต์ลูกศิษย์ที่
เป็นพระเถระแสดงความเห็นก่อน บางครั้งพระทุกรูปเข้าใจว่าหลวงพ่อเห็นด้วย ต่อเมื่อหลวงพ่อบ
พูดคัดค้านออกมาจึงมีผลกระทบมากที่สุด เหมือนนักโทษประหารติดเป้าไว้ที่หน้าอกตัวเองโดยไม่รู้
สึกตัว ตัวอย่างของเรื่องนี้ได้แก่ เหตุการณ์ที่มีโยมมาขอถวายรถยนต์เกวียน ซึ่งเรื่องมีอยู่ว่า..

วันนั้นเป็นวันอุโบสถ หลังจากประชุมสวดปาฏิโมกข์แล้ว ก็เป็นโอกาสที่ได้พูดคุยปรึกษา
หารือกันตามธรรมเนียม หลวงพ่อได้เล่าเรื่องที่มีโยมมาขอถวายรถยนต์ ซึ่งท่านยังมีได้ให้คำตอบ
แก่เขาว่าจะรับหรือไม่ และได้ถามความเห็นที่ประชุมสงฆ์ พระสงฆ์ทุกรูปต่างก็เห็นพ้องต้องกันว่า
ควรจะได้รับ ด้วยเหตุผลที่ว่า จะสะดวกเวลาที่หลวงพ่อกจะไปเยี่ยมสำนักสาขาต่าง ๆ ซึ่งมีมากมาย
กว่า ๔๐ สาขา อีกทั้งเวลาพระเถระอาพาธ เจ็บป่วยก็จะได้นำส่งหมอได้ทันที่ หลวงพ่อรับฟัง
ข้อเสนอของบรรดาสาธุศิษย์อย่างสงบ ในที่สุดท่านก็ได้ให้โอวาทที่มีรสชาติเหมือน น้ำกรดแซ่เย็น
แก่ที่ประชุมว่า...

“สำหรับผมมีความเห็นไม่เหมือนกับพวกท่าน ผมเห็นว่าเราเป็นพระ เป็นสมณะ คือผู้
สงบระงับ เราต้องเป็นคนมักน้อย สันโดษ เวลาเช้าเราอุ้มบาตรออกไปเที่ยวบิณฑบาตรรับอาหาร

“ไ้ความหนักเราสู้จัก ความเบาเราสู้จัก
สิ่งที่ไม่หนักไม่เบา นั้น เราสู้จักไหม
ถ้าสู้มันอยู่ที่ไหน”

จากชาวบ้านมาเลี้ยงชีวิตเพื่อยังอัตภาพนี้ให้เป็นไป ชาวบ้านส่วนมากเขาเป็นคนยากจน เรารับอาหารมาจากเขา เรามีรถยนต์ แต่เขาไม่มี นี่ลองคิดดูซิว่า มันจะเป็นอย่างไร เราอยู่ในฐานะอย่างไร เราต้องรู้จักตัวเอง เราเป็นลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้า เมื่อพระพุทธเจ้าไม่มีรถ เราก็อย่ามีเลยดีกว่า ถ้ามี ลักวันหนึ่งก็จะมีข่าวว่ารถวัดนั้นคว่ำที่นั่น รถวัดนี้ไปชนคนที่นี่...อะไรุ่นวาย เป็นภาระยุ่งยากในการรักษา

เมื่อก่อนนี้จะไปไหนแต่ละทีมีแต่เดินไปทั้งนั้น ไปจุดธูปสัมนก่อนไม่ได้นั่งรถไปเหมือนทุกวันนี้ ถ้าไปจุดธูปก็จุดธูปกันจริง ๆ ขึ้นเขาลงห้วยมีแต่เดินทั้งนั้น เดินกันจนเท้าพองทีเดียว แต่ทุกวันนี้พระเณรเขาไปจุดธูปมีแต่นั่งรถกันทั้งนั้น เขาไปเที่ยวดูบ้านนั่นเมืองนี้กันผมเรียกว่า ทะลุจุด ไม่ใช่จุด เพราะคงที่ไหนมีทะลุกันไปหมด นั่งรถทะลุมันเลย ไม่มีรถก็ช่างมันเถอะ ขอแต่ให้เราประพฤติปฏิบัติให้ดีเข้าไว้ก็แล้วกัน เทวดาเห็นเข้าก็เลื่อมใสศรัทธาเองหรือหอก ผมไม่รับรถยนต์ที่เขาจะเอามาถวายก็เพราะเหตุนี้ ยิ่งสบายเสียอีก ไม่ต้องซัดไม่ต้องล้างให้เหนียว ขอให้ท่านทั้งหลายจงจำไว้ อย่าเห็นแก่ความสะดวกสบายกันนักเลย”

การบริหารแบบนี้ก็ราบรื่นมาตลอด เพราะศรัทธาที่พระภิกษุสามเณรมีต่อความยุติธรรมและสติปัญญาของหลวงพ่อก ทำให้ไม่ค่อยมีใครคัดค้านท่าน ถ้าหลวงพ่อกอยากปกครองสงฆ์อย่างเผด็จการก็คงไม่ยาก แต่ถึงแม้ว่าท่านเป็นผู้ชี้ขาด ท่านก็พยายามทำทุกอย่างด้วยความเห็นชอบของสงฆ์อยู่เสมอ ลูกศิษย์ลูกหาจึงได้ข้อคิด ความรู้และความภูมิใจที่ได้มีบทบาทร่วม

ความสามัคคีคือความสุข

หลวงพ่อกเคยสอนว่า

“การเทศนาว่ากล่าวแก่พระเจ้าพระสงฆ์ แก่ญาติโยมทั้งหลายนั้นก็ให้พากันเข้าใจตระหนัก เข้าใจ อย่าให้เป็นโลกาธิปไตยหรือเป็นอัตตาธิปไตย แต่ให้เป็นธรรมาธิปไตย ให้พูดโดยธรรมะ ให้เป็นธรรมะ พูดธรรมะให้เป็นธรรมะไม่กระทบกระทั่ง เป็นต้น แบบที่ว่าบัวไม่ให้ช้ำ น้ำไม่ให้ขุ่น คือผู้ปฏิบัติธรรมะอย่างพวกเราทั้งหลายที่อยู่ร่วมกันนี้ก็ให้มีความสามัคคี เช่นวัดนี้อาวาสที่เราอยู่นี้เป็นอาวาสที่อยู่ในป่า ถ้าเราไม่สามัคคีพร้อมเพรียงกันเราก็จะมีความลำบาก ความผาสุกก็เกิดขึ้นไม่ได้ ธรรมาธิปไตยนั้นไม่ได้อยู่กับผู้ใด ไปตามธรรมะไปตามสังฆธรรมไปตามความจริง เราจึงมีความสุขสบาย ความสบายเกิดขึ้นมาได้ เพราะการปฏิบัติที่ถูกต้อง ไม่ได้เอาจิตใจของเราเป็นประมาณ ถึงแม้จิตใจเราไม่ชอบที่จะทำอันนั้น เราก็ต้องผลักดันอัตตาของเราออกเสีย ผลักดันความรู้สึกที่เป็นโลกออกไปจากใจของเรา”

อธิกรณ์

“มีไม่มากนัก” พระอาจารย์เอนกเริ่มต้นพูดถึงอธิกรณ์ของวัดหนองป่าพงให้ฟังก่อนที่จะเล่าถึงวิธีพิจารณาอธิกรณ์ของหลวงพ่อก “นาน ๆ จึงจะมีสักครั้งหนึ่ง เพราะส่วนมากก็เป็นผู้มีศรัทธา

มาบวชกันทั้งนั้น ก็พูดกันง่าย ๆ โดยเฉพาะลูกศิษย์ก็มีความเคารพและศรัทธาในหลวงพ่อกันอยู่แล้ว เมื่อหลวงพ่อพูดก็ยิ่งง่ายขึ้นอีก โดยทั่วไปเมื่อมีอธิกรณเกิดขึ้นท่านก็มีวิธีแก้ไขหลายวิธี แต่ก็สรุปลงในอธิกรณสมณะ ๗ ประการตามพระวินัยนั่นเอง แต่ท่านก็ปรับปรุงวิธีแก้ไขปัญหาให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นกรณี ๆ ไป

มีอยู่ปีหนึ่งพระเถระมีมาก เกิดของหายขึ้นสอบถามอย่างไรก็ได้ความ ท่านก็เลยว่าจะทำพิธีกินน้ำสาบานกันทุกรูป ซึ่งเป็นพิธีที่ถือกันมาแต่โบราณว่าศักดิ์สิทธิ์มาก จะแข่งให้ตายถึงเจ็ดชั่วโคตรด้วย ไม่ใช่ตายเฉพาะคนขโมยเท่านั้น แต่ก่อนจะทำพิธีก็อนุโลมให้ทุกรูปไปห่อของมาวางไว้ในที่มีดให้ครบ ของที่โดนขโมยก็มารวมกันอยู่ในนั้นด้วย ปัญหาอย่างนี้ท่านก็แก้ของท่านได้โดยที่เราคิดไม่ถึง”

พระอาจารย์สุริยนต์ได้ยกตัวอย่างการตัดสินอธิกรณของหลวงพ่อให้ฟังสองเรื่องดังนี้ ถ้ามีพระทะเลาะกันท่านจะบอกว่า “พอกัน ไม่มีใครดีกว่าใคร ถ้ารูปหนึ่งดีกว่าจะไม่มีการทะเลาะวิวาทกันเลย ถ้าจะอยู่ก็อยู่กันหมด จะไปก็ไปกันหมด” นี่ท่านตัดสินอย่างนี้

“และมีอยู่ปีหนึ่งพระทะเลาะวิวาทกัน รู้สึกจะเป็นปีที่ผมมาอยู่ครั้งแรก ถึงขนาดถือมีดได้แทงกัน หลวงพ่อไม่ได้แสดงอาการสะทกสะท้านหรือตกอกตกใจอะไร ท่านก็ยังคงพูดอยู่กับที่ของท่านนั่นเอง ผลสุดท้ายพระรูปนั้นก็กลับมา วางมีดร้องไห้เลย ท่านก็สามารถระงับด้วยดี ระยะหลัง ๆ ไม่มีอะไรมากอาจจะด้วยอำนาจธรรมะ คุณธรรมความดีที่ได้สร้างไว้ ถึงมีเหตุก็ไม่มีโทษ ไม่มีพิษ มีภัยเป็นอันตรายสักครั้ง หลวงพ่อท่านพูดได้ ก็เลิกไปเลย วางไปเลย ท่านก็วางหมดเหมือนกัน ไม่ให้เอาเรื่องเก่ามาแล้ว”

พระอาจารย์สุพรได้เคยเห็นการตัดสินอธิกรณอันเฉียบขาดของหลวงพ่อ ในกรณีเถรต่อยกัน ซึ่งท่านได้เล่าให้ฟังดังนี้

“สมัยนั้นผมเป็นพระที่บวชใหม่พรรษาแรก ค็นวันอุโบสถหลวงพ่อก็ตเทศน์ พวกแม่ชีก็ออกมาฟังเทศน์ด้วย พอหลวงพ่อเทศน์จบแล้ว ขณะที่กำลังเดินกลับพอดีเถรไม่รู้มาจากไหน ออกมาตั้งแต่เมื่อไร มาต่อยกันตรงทางหอดฉันที่ตรงประตูที่จะเข้าศาลา เอาไฟฉายตีกัน รุ่งเช้าแม่ชีก็มากราบเรียนหลวงพ่อในช่วงที่หลวงพ่อไปบิณฑบาต พอตอนเย็น ขณะกำลังทำวัตรอยู่ หลวงพ่อก็ตให้สามเณรที่อุปฐากมาสั่งว่า ให้พระเถรทุกรูปไปที่กุฏิหลวงพ่อหลังจากที่ทำวัตรเสร็จ ก็พากันไป ท่านก็เทศน์อบรมหลายอย่าง จนกระทั่งจบแล้วท่านก็เรียกเถรทั้ง ๒ รูปไปนั่งข้างหน้า ทำอะไรกันเมื่อคืน ท่านได้ไต่ถามแล้วบอกว่า ฉันสร้างวัดนี้ขึ้นมา ๒๕ ปี เพิ่งมีเถรต่อยกันเป็นคู่แรกนี่แหละ ท่านก็พูดสั้น ๆ ว่าการมาชกต่อยกันนี้ เป็นสิ่งที่ไม่ดีอย่างนั้นอย่างนี้ แล้วพูดกับสงฆ์ว่า

ผมพิจารณาเห็นว่าเถร ๒ รูปนี้อยู่ไปก็ไม่มีความประโยชน์ เถรรูปหนึ่งก็บวชใหม่ นี่ก็ยังไม่ให้อภัยได้ เถรอีกรูปหนึ่งนั้นบวชมาตั้ง ๒ พรรษาแล้ว ก็ยังเป็นตัวอย่างที่ตีแก่เขาไม่ได้ ยังมาประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ไม่ดี ผมคิดว่าไม่มีประโยชน์ที่จะอยู่ หรือคณะสงฆ์เห็นเป็นอย่างไร

ก็ไม่มีใครกล้าพูดอะไร เมื่อหลวงพ่อพูดอย่างนั้น คิดว่าถ้าหากมีใครเห็นประโยชน์ของเถร

ทั้ง ๒ รูปนี้ก็อาจจะไม่ได้สึก แต่เมื่อไม่มีใครกล้าพูดออกมา ต่างฝ่ายต่างเจ็บกันหมด ท่านก็เลยถามอาจารย์วรพล อาจารย์วรพลก็คงคิดเห็นตรงกับคำพูดของหลวงพ่อก็คือ ผลที่สุดก็เลยให้สึกในตอนเช้า ตอนแรกหลวงพ่อก็คงจะพูดอะไรอย่างไรรู้ไหมทราบว่าจะให้สึกคืนนั้นเลย ให้นุ่งผ้าสร่งน้ำเอา แต่ก็ไม่ได้สึกคืนนั้นหรอก รุ่งเช้าค่อยสึกทั้งคู่ นี่คือการตัดสินใจอันหนึ่งเกี่ยวกับเงรตีกัน

บางครั้งหลวงพ่อก็คงใช้วิธีเผด็จการ คือตัดสินใจเด็ดขาดไปเลย เช่น

ในระยะหลัง ๆ นี้ ถ้ามีพระรูปไหนทำผิดทำไม่ดีมา ท่านอาจจะไล่เลย ไป! ถ้าท่านจะมาทำอย่างนี้ อย่าอยู่เลย ไปเสียอย่ามาอยู่กับผม หากางเกงมาใส่

เมื่อท่านเอ่ยปากเด็ดขาดอย่างนี้ ก็จะมีแต่ท่านอาจารย์เลี่ยมเท่านั้นที่กล้าขอรับเอาไว้ เรื่องที่หลวงพ่อก็คงจะพูดก็คือพระวินัย เคยมีพระต้องอาบัติหนัก และท่านเห็นว่ายังไม่เข็ดหลาบ ท่านเลยให้อยู่ปริวาส (คล้ายนักโทษ) ไปเรื่อย ๆ บางทีหลายเดือนทั้ง ๆ ที่ตามหลักพระวินัยอาจกำหนดไม่กี่วัน จนกระทั่งพระรูปนั้นยอม”

สรุปแล้ว การบริหารของหลวงพ่อก็คงเข้มงวดและนิมนวล ไม่ลำเอียง ไม่มีการเลือกที่รักมักที่ชัง แต่เอาพระธรรมวินัยเป็นใหญ่ เอาประโยชน์สุขอันแท้จริงของลูกศิษย์เป็นสำคัญ

มอภมหาย

นอกจากการอบรมสั่งสอนลูกศิษย์ เพื่อให้มีปัญญาสามารถพาตัวเองพ้นจากความทุกข์ได้ตามสมควรแล้ว หลวงพ่อยังตั้งใจฝึกสอนเพื่อให้ลูกศิษย์ได้เป็นกำลังแทนท่านอีกด้วย โดยในระยะหลัง ๆ ท่านได้มอบหมายหน้าที่ในการบริหารต่าง ๆ ให้ลูกศิษย์ที่มีอาวุโสในคณะสงฆ์ รับหน้าที่แทนท่าน เช่นในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ และ พ.ศ. ๒๕๒๔ หลวงพ่อก็ได้จากวัดหนองป่าพงไปจำพรรษาที่อื่น เพื่อให้พระอาจารย์เลี่ยม และพระเถระรูปอื่น ได้ทำหน้าที่ในการบริหารวัดหนองป่าพง

“อย่างอาจารย์บุญชู อาจารย์เลี่ยม ผู้ท่านอาวุโสก็มอบให้ท่านปกครองคณะสงฆ์ทั้งหมด ให้ปรึกษาหารือกัน ไม่ใช่ว่ามอบให้องค์ใดองค์หนึ่งแต่ผู้เดียว แต่ส่วนใหญ่ให้ท่านช่วยกันคุ้มครอง ถ้าท่านบอกท่านเตรียมอะไร ๆ ก็ให้พิจารณาทำตามท่าน ถ้าสงสัยอะไรก็พูดกันให้มันน่าฟัง ให้มันรู้เรื่อง มีเรื่องที่ปรึกษาหารือกันก็มอบให้ท่าน พระอาคันตุกะจะไปจะมาก็มอบให้ท่านปกครอง ให้ปรึกษาหารือกันเป็นเรื่องพระเถระ คุณวรพลก็แยกไปในเรื่องงาน เกี่ยวกับการติดต่อทางราชการ เรื่องเขียนหนังสือก็ให้รับเอาเสีย รับเอาแล้วก็ให้เพื่อนดูด้วย ไม่ใช่ว่าเอาไปคนเดียว ให้ปรึกษากันได้ด้วย อย่าให้มันขัดกัน ให้ช่วยเหลือกัน การปกครองก็เหมือนกัน อาจารย์บุญชู อาจารย์เลี่ยมจะทำอะไรก็ให้ปรึกษาคุณชองด้วย ต่างฝ่ายต่างปรึกษาหารือกันได้ ให้เข้ากันได้ไม่ขัดข้องกัน ทีนี้เมื่อมีไฟฟ้า หรือน้ำประปาอย่างนี้ ภาระอันนี้ก็มอบให้คุณบุญมากับคุณคำพันธ์ ให้ปรึกษากันพูดกันได้ จึงจะมีความสะดวกสบายในการทำงานที่ทำ เปรียบเหมือนต้นไม้ที่วัดหนองป่าพงมีประโยชน์หมดทุกต้น นั่นแหละ ต้นเล็ก ต้นใหญ่ ต้นสั้น ต้นยาว ต้นคด ๆ งอ ๆ ก็มีประโยชน์ทั้งนั้น ถ้าเรารู้จักเลือกใช้ ทีนี้ถ้ามีนาที่ต้องการเข้ามาบวชอย่างนี้ ก็มอบให้อาจารย์เลี่ยม อาจารย์บุญชูเป็นผู้ปกครองดูแล

ไม่ใช่ว่าทิ้งให้องค์เดียว ถ้าเห็นไม่ดีไม่งาม ผิดพลาดอะไรก็ช่วยกันบอกเตือนได้ จะทำอะไรก็ดูให้ดี อย่าทำตัดหน้าตัดหลัง ถ้ามีความสงสัยในความบกพร่องของผู้ใหญ่ ก็ขอโอกาสเรียนถามได้ โดยธรรมวินัย ในสิ่งที่เหมาะสมที่ถูกต้อง”

อธิวาสนา

เนื้อเรื่องในหัวข้อนี้ มาจากข้อเขียนของพระเถระรูปหนึ่งซึ่งใช้นามปากกาว่า หลวงปู่เขียนจากประสบการณ์ของท่าน ในโอกาสที่ได้ไปจำพรรษา อยู่ในความปกครองของหลวงพ่อกีที่วัดหนองป่าพง

มีอยู่วันหนึ่งผู้เขียนเดินผ่านพระอาจารย์รูปหนึ่ง ซึ่งบวชมาหลายพรรษาแล้ว ท่านมีหน้าที่ตีระฆัง สังเกตดูสีหน้าท่านเศร้าหมอง สอบถามได้ความว่า เมื่อการประชุมสงฆ์ครั้งที่ผ่านมา ซึ่งทั้งหลวงพ่อกี และผู้เขียนก็ได้อยู่ในที่ประชุมด้วยนั้น คณะสงฆ์ได้ปรับอาบัติพระอาจารย์รูปนี้ที่ทำผิดระเบียบของวัดหนองป่าพงหลายครั้งหลายครา ความผิดที่พระรูปนี้ทำซ้ำซากก็คือ การที่ท่านออกปากทักญาติโยมก่อน พระอาจารย์รูปนี้ก็ทราบดีว่า ท่านได้ทำผิดระเบียบของคณะสงฆ์วัดหนองป่าพงจริง แต่ท่านได้ปรับทุกข์กับผู้เขียนว่าท่านมิได้ตั้งใจเลย เป็นเรื่องที่ท่านเผลอสติทุกครั้ง ซึ่งท่านเสียใจมาก และยอมให้คณะสงฆ์ปรับโทษ เพียงแต่ว่า คตินี้คณะสงฆ์จะรอฟังคำชี้ขาดจากหลวงพ่อกีอีกทีหนึ่ง เนื่องจากการชี้โทษนั้นเป็นเสียงของสงฆ์หมู่มาก หลวงพ่อกียังมิได้รับรู้ ท่านอาจารย์รูปนี้ได้บอกกับผู้เขียนว่า ถ้าหลวงพ่อกีจะให้ผมสึก ผมก็จะสึก

หลังจากนั้น พระณรก็ไปรวมกันที่กุฏิหลวงพ่อก ซึ่งตอนนี้ท่านก็ทราบความเห็นของคณะสงฆ์ ที่มีต่อพระอาจารย์รูปนั้นแล้ว เมื่อทุกองค์กราบนมัสการท่านแล้วก็ตั้งใจฟังว่า ท่านจะตัดสินอย่างไร ผู้เขียนเองสังเกตว่าหลวงพ่อกท่านเฉย ๆ เมื่อทุกรูปพร้อมกันแล้ว ท่านก็ให้อิโฆวาทเหมือนกับเป็นเรื่องปรารภธรรมโดยปกติ โดยมีได้เอ่ยถามเรื่องราวหรือซักถามพระองค์ใดเลย ท่านเทศน์เรื่องอิโฆวาทา ซึ่งผู้เขียนตั้งใจมาก จำความได้ดังต่อไปนี้

...คนเรานั้นเป็นคนเหมือนกันจริง แต่ก็ไม่เหมือนกันทั้งหมด ในด้านของพฤติกรรม เพราะเหตุปัจจัยที่ผ่านเข้ามาสร้างเป็นจิตนิสัยนั้นต่างกัน เมื่อทำอะไรบ่อย ๆ เข้า รวมเป็นนิสัย ทำซ้ำ ๆ บ่อยมากขึ้นกลายเป็นอุปนิสัย (นิสัยที่แน่นอนหรือสันดาน) อุปนิสัยก็ยิ่งพอกพูน กลายเป็นเรื่องอิโฆวาทา คือเป็นพฤติกรรมประจำตัวที่แก้ไม่ได้ ผู้ที่จะแก้อิโฆวาทาได้ มีเพียงพระพุทเจ้าเท่านั้น แม้พระอรหันต์ก็ไม่สามารถแก้อิโฆวาทาได้ เช่น พระสารีบุตรนั้น ท่านมีอิโฆวาทาล้ายถึง เชื่อกันว่าอดีตชาติท่านเคยเป็นลิงมาหลายชาติ ทำให้ท่านชอบกระโดด โยมที่ยังติดรูปแบบเคยนี้ก ดำเนินความไม่สำรวมของท่าน ซึ่งน่ากลัวมาก เพราะพระสารีบุตร เป็นพระอรหันต์ที่มีปัญญามาก เป็นอัครสาวกเบื้องขวาของสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทเจ้า (ผู้ใดดำเนินพระอรหันต์ บาป ก็เข้าตัวเองเพราะพระอรหันต์เป็นผู้ที่มีจิตบริสุทธิ์แล้ว) ในขณะที่พระอานนทณ์แม้ยังมิได้บรรลุ อรหันต์ก็มีกิริยานอบน้อม มีวาจาไพเราะ มีความสำรวม และความเป็นระเบียบยิ่ง สิ่งเหล่านี้ทำให้ พระอรหันต์ของพระพุทเจ้าศาสนามีบุคลิกที่แตกต่างกันไป แล้วแต่อิโฆวาทา แต่ทุกองค์จะเหมือนกัน ที่ความบริสุทธิ์

สำหรับพวกเรา ซึ่งยังต้องการชำระจิตให้บริสุทธิ์อยู่ จะเห็นว่าจิตนิสัยของแต่ละคนก็ แตกต่างกันไป บางคนค่อนข้างไปทางราคะจิต ชอบของสวยของงาม ชอบการประดิษฐ์ปรุงแต่ง ก็จะต้องใช้ความไม่สวยไม่งามไปแก้ บางคนมีจิตค่อนข้างไปทางโทสะจิต ทำอะไรรวดเร็ว อยากได้อะไร ต้องได้ดังใจอยาก เช่นนี้ก็ต้องแก้โดยการทำให้ช้าลง ส่วนโมหะจิตนั้นเป็นพวกที่ไม่สามารถเข้าใจ ธรรมะขั้นละเอียดได้ ส่วนศรัทธาจิตที่ค่อนข้างจะเป็นโมหะมาก ๆ ก็มักจะเชื่อง่าย ชอบอธิษฐาน ชอบการลองของ พุทธิจิตหรือมีจิตมีปัญญาจะชอบสอน พบใครเห็นเป็นเด็กนักเรียนจะแนะนำด้วยความหวังดีเสมอ จิตทั้งหลายนี้แม้ผิวเผินจะต่างกันแต่โดยสัจธรรมจะเหมือนกันในความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และความเป็นอนัตตา ความที่ไม่อาจยึดมั่นหมายมั่นได้ เปรียบได้กับมะนาว พริก อ้อย บอระเพ็ด ทุกอย่างเกิดจากดิน แต่รสจะต่างกัน มะนาวมีรสเปรี้ยว พริกมีรสเผ็ด อ้อยมีรสหวาน ส่วนบอระเพ็ดมีรสขม สิ่งเหล่านี้เหมือนกันคือ เกิดมาจากดิน แล้วมันยังต้องตายเหมือนกัน เรา จะหารสเผ็ดจากมะนาวก็ไม่ได้ จะหารสขมจากน้ำตาลอ้อยก็ไม่ได้ กินเปรี้ยวกินไปก็ถ่ายท้อง กินหวานกินไปก็ปวดตามข้อ กินบอระเพ็ดมากเกินไปก็มีลมออกหู เช่นเดียวกับพระสารีบุตรมีปัญญามาก พระโมคคัลลานะมีฤทธิ์มาก พระสิวลีมีลาภมาก แต่ละองค์มีเอตทัคคะแตกต่างกัน แต่เหมือนกัน ในแง่ของความบริสุทธิ์

อย่างพระอาจารย์ทองรัตน์ คนไม่ค่อยจะชอบท่าน แต่เมื่อผมไปกราบนมัสการท่าน ท่าน

ทักว่า “ซามาแล้วหรือ” ด้วยสำเนียงอ่อนโยน ผมก็ว่าแปลกเหมือนกัน บางที่ท่านทำแผลง ๆ พระจะปรับอาบัติท่าน ท่านรู้ล่วงหน้าบอกว่า “เอาเลยมาปรับอาบัติผม” วันหนึ่งกำลังเดินแถวบิณฑบาตอยู่กับท่านอาจารย์มั่น ปรากฏว่า ท่านโดดออกนอกแถว ไปเตะแพะตัวหนึ่งบอกว่า “นี่...มึงสิขวิดพ่อกูเบาะ” (นี่...มึงจะขวิดพ่อกู) ปฏิปทาของท่านเป็นเช่นนี้ คนธรรมดาเข้าใจยาก

คราวหนึ่ง ชาวบ้านคิดจะแก้งท่านหรืออย่างไรก็ไม่ทราบ บอกถวายปลาเป็น ๆ ที่เพิ่งตกได้ ปากยังร้อยด้วยหวายอยู่เลย ปรากฏว่าท่านรับบาตรและเอาไปปล่อย ท่านพูดกับปลาว่า “ดินะลูกที่เขายังไม่ฆ่าเจ้า” เวลาท่านมรณภาพ ในยามของท่านมีมิดโกนเล่มเดียว นอกนั้นไม่มีสมบัติอื่น เมื่อตอนเผาเกิดลมพายุฝนตกอย่างหนัก ครู่หนึ่งแล้วหายไป พอให้เห็นเป็นอัศจรรย์

ที่ยกเรื่องเหล่านี้มาก็เพื่อให้พวกท่านเห็นว่าความแปลกบางทีก็ไม่แปลก เป็นเรื่องธรรมดา เพราะทุกชีวิตก็ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทุกคน ดังนั้นเราจึงอย่าเก็บอะไร ให้เป็นการหนักอกหนักใจตนเองเลย ปฏิบัติธรรมแล้วต้องทำให้เกิดเบาใจ อะไรผิดก็แก้กันไป ผิดไปแล้วก็แล้วไป ให้เห็นว่าเป็นมายาที่ผ่านไป ให้ท่านมีสติปัญญาพิจารณาทุกอย่างให้เห็นเป็นธรรมดาอยู่เช่นนี้ ทุกอย่างแปรปรวนไปตามเหตุปัจจัยของมันเช่นนั้น อะไรที่แก้ไขไม่ได้ ก็ขอให้คิดว่าเป็นเรื่องของอิริยาสนา แม้ผมเองบวชมานี้ ไม่เคยคิดมาก่อนเลยว่าจะมาเป็นครูบาอาจารย์ของใคร แล้วอิริยาสนาก็ผลักดันมาให้เป็นครูสอนพวกท่าน มาร่วมปฏิบัติธรรมกับท่าน เราก็จะปฏิบัติไปอย่างนี้แหละ คือปฏิบัติให้เป็นศีลวัตร สมาธิวัตร ปัญญาวัตร และเคารพพระวินัยให้มากที่สุด ส่วนเรื่องปลีกย่อยขาดเกินบกพร่องไปบ้าง ก็ต้องถือว่าเป็นธรรมดา แม้แต่สบงจีวรที่นุ่งห่มกันอยู่ ก็มีที่ยาวไปสั้นไป เมื่อมาใช้กับตัวเรา ความจริงจีวรนั้นไม่ยาวไม่สั้น แต่มันจะยาวไป สั้นไป ก็เมื่อเราครองจีวรเท่านั้น แต่เราก็มีปัญญาปรับให้พอดีกับตัวเราได้ เราจะไปยึดว่าจีวรต้องเข้ากับตัวเราพอดีก็ไม่ได้ ต้องปล่อย ต้องปลงไป เพราะเป็นเรื่องที่ต้องควรปล่อย แต่ถ้าบางเรื่องต้องถือ ก็ถือให้ถูกต้องตามธรรมวินัย อย่าใช้อารมณ์พอใจหรือไม่พอใจของเราเข้าไปตัดสิน กลายเป็นอารมณ์อยู่เหนือธรรมะไป ทำอะไรจึงต้องรอบคอบ ต้องใช้ปัญญา เล็กไปบ้างใหญ่ไปบ้าง ถูกใจบ้างไม่ถูกใจบ้าง แต่ถ้ายังถูกต้องตามพระวินัย ก็น่าจะปล่อยไป

พระเซน ๒ รูปเถียงกันเรื่องธงไหว องค์หนึ่งว่าลมเป็นปัจจัยทำให้ธงไหว อีกองค์ว่าธงต่างหากทำให้เกิดการเคลื่อนไหว เถียงกันไปเถียงกันมา ตกลงกันไม่ได้ ต้องร่อนถึงอาจารย์ตัดสิน ซึ่งอาจารย์ก็กล่าวว่าจิตของท่านต่างหากที่ไหว ไม่ใช่ลมหรือธงอย่างที่พระเซน ๒ รูปเถียงกัน

พระอาทิตย์อยู่ใกล้โลกที่สุดตอนไหนของวัน องค์หนึ่งว่าตอนเช้าซี เพราะดวงโตที่สุด อีกองค์หนึ่งว่าตอนกลางวัน เพราะร้อนที่สุด เถียงกันไม่มีแพ้ไม่มีชนะ ต้องร่อนไปถึงอาจารย์ให้ช่วยตัดสินอีก อาจารย์ถามว่า ท่านฉันหรือยัง ให้ไปฉันข้าวดีกว่า เช่นนี้เป็นต้น

พวกเราเหมือนกัน อย่าพยายามตั้งเรื่องอะไรที่มันต้องลำบากใจตนเอง ให้พอใจกับการปฏิบัติ พอใจกับธรรมะ อย่าพอใจกับการสอดส่องดูความบกพร่องของผู้อื่น นั่นเป็นเรื่องของกิเลส

อะไรเกิดก็ให้รู้ รู้แล้วละเสีย ธรรมชาติก็เป็นเช่นนี้เอง อย่าคิดให้เกินเลย ต้องคิดให้พอดี ดีแล้วนะที่พวกเราเอาใจใส่หมู่พวก ดูแลซึ่งข้อบกพร่องกันตลอดเวลา เพราะเราอยู่ด้วยความรัก ความเมตตา อยู่กันด้วยกายกรรมวจีกรรมกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง พูดกันก็มีเมตตาซึ่งใจกัน ด้วยความปรารถนาดี สาธารณูปโภคก็แบ่งกันตามมีตามได้ ให้ใช้ประโยชน์ใช้สอยร่วมกัน นี่แหละ จึงจะเรียกว่า พวกเรามีศีลสามัญญตา มีทิวฐิสามัญญตา ยึดถืออุดมการณ์ อุดมธรรมที่จะพันทุกซ์ร่วมกัน ขออนุโมทนาทุก ๆ องค์ที่ใช้สติปัญญาตรองตามนี้

จากนั้นท่านก็ทักทายพระรูปนั้นรูปนี้เป็นการส่วนตัว แล้วก็เลิกประชุมไปตามปกติ เมื่อออกมาจากที่ประชุม พระอาจารย์รูปนั้น มีสีหน้าสดชื่นขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ผู้เขียนเข้าไปทัก ท่านบอกว่า รู้สึกเคารพภักดีหลวงพ่อก่อนขึ้น ที่ตนไม่สบายใจ ก็เพราะคิดว่าตนเองเป็นสาเหตุที่จะทำให้หลวงพ่อก่อนไม่สบายใจ แต่ก็ไม่เห็นท่านผิดปกติอะไร ทุกอย่างปกติและมีเมตตาเหมือนเดิม ผมก็เลยสบายใจ พระรูปนั้นกล่าว

สังฆทานสูงกว่า

เป็นธรรมดาที่ศรัทธาของญาติโยม มักเป็นศรัทธาในตัวบุคคล ชาวบ้านเลื่อมใสครูบาอาจารย์ ผู้มีคุณธรรมสูงก็หลงใหลไปถวายไทยทานแก่ท่าน แต่ไม่ค่อยสนใจพระภิกษุสามเณรบวชใหม่ สำหรับที่วัดหนองป่าพงก็เช่นเดียวกัน แต่หลวงพ่อก่อนไม่เคยสนับสนุนศรัทธาประเภทนั้น ท่านไม่มีความต้องการในเรื่องบริษัทธิบริวารเลย แต่ท่านพยายามโน้มน้าวศรัทธาของโยมให้ตั้งอยู่ในพระสงฆ์ เพราะท่านตระหนักว่า การยึดติดในตัวบุคคลเป็นอุปสรรคต่อการประพฤติปฏิบัติ นอกจากเป็นนโยบาย

ในการสอนญาติโยมแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นความเคารพที่หลวงพ่อมีต่อสงฆ์ และช่วยทำให้พระภิกษุสามเณรสำนึกถึงความสำคัญของสถาบันที่ตนเองเป็นส่วนประกอบ พระอาจารย์รูปหนึ่งได้เล่าถึงปฏิปทาในเรื่องนี้ของหลวงพ่อกว่า

“บางครั้งญาติพี่น้องของท่าน เอาสิ่งของหรืออาหารมาถวายท่านโดยเฉพาะอย่างนี้ บางทีท่านก็รับเอาบ้าง บางทีก็สละให้สงฆ์ไปเลย ท่านพูดว่า

ผมเคยอยู่กับเขามานานแล้ว เคยกินเคยใช้ของพ่อแม่พี่น้องมาตั้งแต่เล็ก ๆ แล้ว เขาเอามาให้ผม ๆ ก็ถวายให้สงฆ์ไป เพื่ออนุเคราะห์แก่เขา เขาจะได้รับประโยชน์อันสูงส่งจากการถวายทาน สงฆ์มากกว่าที่จะถวายเฉพาะผม”

ท่านเจ้าคุณพระมงคลกิตติธาดาได้เล่าเรื่องแปลกเรื่องหนึ่งให้ฟังดังนี้

“ผมไปอยู่กับท่านในปี ๒๕๑๒ ปีนั้น เกิดมีตัวด้วงตัวหนอนลงกินข้าวในนาแถวอำเภอฟิบูลฯ อำเภอดงขรฯ ชาวนาเขาก็เลยแห่กันมาขอน้ำมนต์จากหลวงพ่อกว่า ท่านบอกว่า

โธ่! มาขอกับอาตมา คนเดียวไม่ดีหรอก โธ่! ไปเอากับสงฆ์โน่นดีกว่า สงฆ์มีอำนาจมากกว่าอาตมาอีก

แล้วท่านบอกให้พวกเขาหาตุ่มใส่น้ำมนต์ไปตั้งไว้หน้าพระประธานที่จะจุรูปเทียน โยงด้วยสายสิญจน์จากพระประธานไปที่ตุ่มให้พระสวดมนต์ก่อนค่อยมาเอาน้ำมนต์ ถึงเวลาพวกผมก็พากันทำวัตรสวดมนต์แผ่เมตตาไป วันหลังเมื่อชาวนาจากอำเภอฟิบูลฯ มารับน้ำมนต์ ท่านก็สั่งว่า

อย่าไปแข่งไปด่านะ พุทธดี ๆ บอกว่า เออ! ขยับขยายหนีเสีย ข้าพเจ้าไม่ได้อยู่ได้กินก็ลำบาก ข้าพเจ้าหาเงินเลี้ยงชีพ ทำทานถวายพระเจ้าพระสงฆ์ด้วย

มีชาวนาคนหนึ่งฐานะดีหน่อย หัวเราะเยาะพวกไปขอน้ำมนต์จากวัด พร้อมกับบอกว่า น้ำมนต์ขวดเดียวจะประสาอะไร ภูเขาไฟติดอลังการยังไม่หนีเลย

ต่อมาอีกคืนหนึ่ง พวกตัวด้วงตัวหนอนก็ออกจากรานข้าวของผู้พรมน้ำมนต์ แต่ไปลงกินข้าวในนาของอีตาคนนั้นหมดเลย เป็นเรื่องแปลกเหมือนกัน ไม่น่าเชื่อแต่มันก็เป็นไปแล้ว เพราะเขามาแล้วให้หลวงพ่อฟัง ท่านก็ยิ้มบอกว่า มันอยากประมาทก็ยังงั้นแหละ...”

หลวงพ่อบริหารสงฆ์โดยให้ความเอาใจใส่ดูแลลูกศิษย์อย่างใกล้ชิดและทั่วถึง เหมือนพ่อที่คอยจ้ำจี้จ้ำไชลูก แม้พระจะอยู่ที่วัดหนองป่าพง จะไปอยู่ตามสาขา หรือจะออกธุดงค์ หลวงพ่อเป็นผู้ตัดสิน ทุกสิ่งทุกอย่างในวัดขึ้นอยู่กับหลวงพ่อ

ในระยะหลัง ๆ หลวงพ่อกอยฝึกให้ลูกศิษย์รับผิดชอบในเรื่องการบริหารมากขึ้น เพื่อให้มีประสบการณ์ในการช่วยตัวเอง ไม่ให้พึ่งหลวงพ่อกจนเกินไป แต่ตลอดเวลาที่ท่านทำหน้าที่เป็นเจ้าอาวาสวัดหนองป่าพง หลวงพ่อเป็นเหมือนเสาเอกของสถาบันสงฆ์ การบริหารวัดก็ตรงตามหลักพระธรรมวินัยไม่มีผิดเพี้ยน และทุกรูปที่มีความคิดเห็นต่าง ๆ ซึ่งเป็นธรรมดา ก็ยอมรับและเชื่อฟังท่าน

ปัจจุบันธรรม

“ปัจจุปปนฺนญจ โย ธมฺมํ ตตฺถ ตตฺถ วิปัสสติ

อัสสิหิ อัสสิปปิ ตวิทุทธานุพฺพหเย”

แปลเป็นไทยว่า “ผู้ใดเห็นธรรมอันเกิดขึ้นเฉพาะหน้าในที่นั้น ๆ อย่างแจ่มแจ้ง ไม่ง่อนแง่น คลอนแคลน เขาควรพอกพูนอาการเช่นนั้นไว้”

ปัจจุบันธรรมนี้มีความหมายและความสำคัญต่อนักบวชเพียงใด หลวงพ่อได้อธิบายไว้อย่างแจ่มแจ้งดังนี้

“ปัจจุบันธรรมมันจะเป็นอย่างไร ละมันเดี๋ยวนี้ แก้มันเดี๋ยวนี้ เพราะว่าปัจจุบันธรรมคือปัจจุบันนี้ มันเป็นทั้งเหตุทั้งผล ปัจจุบันนี้มันตั้งอยู่ในเหตุผล อดีตเป็นเหตุ ปัจจุบันเป็นผล ปัจจุบันเป็นเหตุ อนาคตเป็นผล มันมีเหตุผลอย่างนี้เรื่อย ๆ ไป ที่เราอยู่เดี๋ยวนี้ก็เป็นเหตุ อดีตเหตุ อยู่ในปัจจุบันนี้ก็เป็นผล ผลเดี๋ยวนี้ก็เป็นเหตุของอนาคตอีก

ปัจจุบันนี้มันเป็นผลของอดีต และเหตุของอนาคตต่อไป ทั้งอดีตและอนาคต มันก็อยู่ในปัจจุบันนี้

การปฏิบัติก็ให้ดูปัจจุบันนี้เท่านั้นละ อย่าไปห่วงอดีต อย่าไปห่วงอนาคต เพราะอดีตมันก็ผ่านไปแล้ว เรื่องที่เกิดในอดีต มันก็ดับไปแล้วในอดีต มันหมดแล้ว อนาคตเราก็ก็น่ากลัว เรื่องที่เกิดในอนาคต มันก็ดับในอนาคต เราจะไปห่วงใยมันทำไม ดูปัจจุบันธรรมนี้ว่ามันไม่แน่ มันไม่เที่ยง พุทโธมันก็รู้ขึ้นมา เจริญขึ้นมา รู้ความเป็นจริงในสิ่งทั้งหลายว่า มันไม่เที่ยง สุขทุกข์เกิดขึ้นมาก็ไม่เที่ยง ไม่แน่ ถ้าจิตใจของเราเห็นของทุกอย่างว่าเป็นของไม่แน่ ปัญหาว່ว่าเราจะไปยึดมัน หมายมันก็จะค่อย ๆ หมดไป”

ในเมื่อความทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และหนทางไปสู่ความดับทุกข์ ล้วนแต่อยู่ในขณะปัจจุบัน จึงเป็นธรรมดาอยู่เอง ที่หลวงพ่อนั้นความสำคัญของการอยู่ในปัจจุบัน และเน้นที่การมีสติทุกอิริยาบถ

“ข้อปฏิบัตินี้คือการภาวนาเ็นเอง พุทง่าย ๆ ก็เรียกว่า เราต้องเป็นผู้มีสติ คือความรู้ความระลึกอยู่เสมอ อยู่ที่นี่ว่าเดี๋ยวนี้เราคิดอะไรอยู่ เราทำอะไรอยู่ เรามีอะไรอยู่เดี๋ยวนี้ เราดูอย่างนี้มีสติอยู่เสมอว่า เราอยู่ยังงี้ เรารู้ตัวอยู่ว่า ขณะนี้เรามีอะไรอยู่ กำลังคิดอะไร กำลังสุขหรือกำลังทุกข์ ผิดหรือถูกอยู่เดี๋ยวนี้ ที่เรามีสิ่งทั้งหลายปรารถนาอยู่อย่างนี้ ปัญญามันก็เกิดขึ้นมาแล้ว ระลึกได้อยู่แล้ว รู้ได้อยู่เป็นต้น มันก็วิ่งไปวิ่งมา มันก็เกิดขึ้นมาวิพากษ์วิจารณ์พิจารณาเป็นความรู้สึกอยู่ทุกขณะ เมื่อตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส ร่างกายถูกต้องไผ่ภูริัพพะ ถ้ารู้สึกแล้วมันก็รู้จัก อันนั้นดี อันนั้นไม่ดี อันนั้นเราชอบ อันนั้นเราไม่ชอบทั้งหลายเหล่านี้มันเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ท่านให้วาง อย่าไปยึดมันถือมัน นี่เรียกว่าแก้ปัญหา”

ความเป็นอยู่ในวัด ก็มีส่วนช่วยให้ความคิดเรื่องอดีต อนาคต หรือเรื่องนอกตัวลดน้อยลงได้เหมือนกัน สิ่งแวดล้อมที่เป็นป่ารกทึบ ไม่ชวนมอง ก็ทำให้คนต้องหันกลับมามองตนเอง ตาว่าง

กวาดทางไปด้วย
กวาดใจไปด้วย

การประพฤติปฏิบัติที่คล้ายกันในแต่ละวัน ไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลง ไม่มีอะไรสร้างความสนใจให้ ตื่นเต้นก็เป็นข้อดีที่ช่วยให้พระภิกษุสามเณรมีสติ อยู่กับปัจจุบันยิ่งขึ้น หลวงพ่อเองเป็นตัวอย่างที่ดี แก่ลูกศิษย์ ท่านสงบเยือกเย็น และตั้งมั่นในปัจจุบันอยู่เสมอด้วยความรู้ ความตื่น ความเบิกบาน และสติอันเต็มเปี่ยม ซึ่งทำให้หลวงพ่อมองเห็นทุกสิ่งทุกอย่างว่า เป็นอาจารย์สอนธรรมะอยู่แล้ว ตลอดเวลา ดังที่ท่านเคยพูดบ่อย ๆ ว่า “อะไรที่ไม่เป็นธรรมะนั้นไม่มี เรานั่งอยู่ก็นั่งทับซึ่งธรรมะ เดินไปก็เดินไปบนธรรมะ” เพราะฉะนั้นไม่ว่าหลวงพ่จะอยู่ที่ไหนท่านมีอุปกรณ์ในการสอนพร้อม อยู่ตลอดเวลา จะอยู่ในภาวะปกติ หรือมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น ท่านก็สามารถหยิบยกอุปกรณ์ จากธรรมชาติรอบตัวในขณะนั้น มาชี้แนะให้ลูกศิษย์ได้จุกจิกคิดอยู่เสมอ

ท่านพระครูบรรพตวรกิต ได้เล่าเรื่องเก่า ๆ ซึ่งเป็น “ปัจจุบันธรรมคำสอน” ที่หลวงพ่ ให้อภัยตัวเองโดยตรงว่า

“ครั้งหนึ่ง ช่วงที่กำลังช่วยหลวงพ่สร้างกุฏิ ยังปูพื้นกระดานไม่เสร็จ ผมก็ป่วย ไข้ขึ้นสูง หลวงพ่กับพระเณรมาเฝ้าไข้ และท่านได้เล่าให้ฟังว่า ผมละเมอ ฟูติ ๆ เตื่อ เอาแผ่นนั้นเลื่อน เข้าไปอีก เออ! เออ! จังชั้นหละ อย่าให้มีร้อง

ท่านก็เลยให้สติว่า จิตที่ห่วงกังวลอยู่นี้แหละที่จะพาไปเกิด อาจจะไปเกิดเป็นตุ๊กแก หรือ สัตว์อะไรก็ได้ ตรงกุฏิที่กำลังสร้างอยู่นั่นเอง...”

ครั้งหนึ่งระหว่างพำนักอยู่ที่วัดหนองป่าพง พระอาจารย์ปล้นโน มีโอกาสได้ตามหลวงพ่ไป บิณฑบาตที่บ้านกลาง ขากลับหลวงพ่เดินช้า ๆ ขณะเดินผ่านต้นไม้ กิ่งก่าคนหนึ่งซึ่งกำลัง “ปฏิบัติ การสุนทรีย์” อยู่ข้างบนก็พลาดท่า หล่นตุ๊บลงมาต่อหน้า ทั้งที่ตัวยังติดกัน หลวงพ่เห็นเข้าก็หัวเราะ ซี้ให้ลูกศิษย์ดู พร้อมกับทำมือทำไม้ประกอบคำอธิบายแก่ท่านอาจารย์ปล้นโน ซึ่งตอนนั้นยังไม่ค่อย เข้าใจภาษาไทยมากนัก

“เนาะ! เห็นไหม มันเมาความสุขอยู่ข้างบน เป็นเหตุให้ประมาท ตกลงมาก็เจ็บอย่างนี้แหละ”

มีอีกตัวอย่างหนึ่ง ที่แสดงให้เห็นไหวพริบอันฉับไวของหลวงพ่ ในการชี้ปัจจุบันเหตุให้ลูกศิษย์ เห็นธรรมแบบแทงใจดำ แต่แฝงด้วยอารมณ์ขัน เช่นเรื่อง บั้นข้าวฟักไข่ ซึ่งพระอาจารย์เอนก ได้เล่าให้ฟังดังนี้

“ตามปกติที่วัดหนองป่าพง หลังจากเสร็จกิจวัตรในตอนเช้าแล้ว ภิกษุสามเณรก็ออกบิณฑบาต ไปตามสายต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่หลายสายด้วยกัน แล้วแต่ใครจะไปสายไหน เมื่อกลับจากบิณฑบาตก็มาถาย บาตรออก บั้นข้าวเหนียวเอาเฉพาะพอดันอิมเท่านั้น ไม่ให้มากหรือไม่ให้น้อยเกินไป ส่วนอาหาร ที่บิณฑบาตได้มาทุกอย่าง ต้องส่งไปที่โรงครัว เพื่อให้แม่ชีสำรวจดูให้เรียบร้อยเสียก่อนว่า สิ่งไหน ควรไม่ควร เสร็จแล้วพวกชีเขาก็จัดสำหรับทั้งหมดส่งมาถวายพระ

ที่วัดมีกติกากว่า อาหารที่ได้จากการบิณฑบาตต้องส่งไปโรงครัวหมด ห้ามเก็บไว้ในบาตร ของตน ครั้งหนึ่งมีภิกษุรูปหนึ่งเกิดฝ่าฝืนกติกาสงฆ์ข้อนี้ ท่านคงคิดว่าอาหารมีน้อย บางทีอาหาร บางอย่างก็แจกหมดก่อนแต่ต้นแล้ว ไม่ถึงปลายแถว หรือแม้จะถึงก็กลัวจะได้น้อย หรือได้ของที่

ไม่ชอบใจ วันนั้นพระรูปนั้นไปบิณฑบาตได้ไข่ต้มมาหนึ่งฟอง ท่านก็เลยปั้นข้าวเหนียวหุ้มไว้ เอาไข่ไว้ข้างในก้อนข้าว จะเป็นเหตุบังเอิญ หรือท่านอาจจะทำมานานแล้ว กรรมมันส่งผลก็ไม่ทราบ วันนั้นก่อนฉัน หลวงพ่อท่านก็ออกเดินตรวจในบาตรของพระภิกษุสามเณร พอมาถึงบาตรของพระรูปนั้น ท่านก็หยุด เพราะก้อนข้าวปริ และมองเห็นไข่ต้มอยู่ข้างใน ท่านก็เลยพูดขึ้นว่า

ปั้นข้าวใครฟักไข่

ภิกษุสามเณรเป็นจำนวนมาก ซึ่งกำลังนั่งอยู่ในโรงฉัน ต่างก็หันไปมองพระรูปนั้นเป็นจุดเดียว ยังกะนัดกันไว้ ทำให้ภิกษุรูปนั้นทั้งกลัวทั้งอายจนตัวสั่นหน้าซีด แทบจะแทรกแผ่นดินหนีให้ได้ ตั้งแต่ นั้นมาภิกษุรูปนั้นก็เช็ดขยาดหวาดกลัว ไม่กล้าทำอย่างนั้นอีกเลย อย่างว่าแต่ภิกษุรูปนั้นเลย แม้แต่ ภิกษุรูปอื่น ๆ ซึ่งเห็นเหตุการณ์ ก็ไม่กล้าทำอย่างนั้นเหมือนกัน”

ไมแน

สิ่งที่หลวงพ่อยាយมาให้ลูกศิษย์ได้เห็น ได้สัมผัสอยู่เสมอคือ ความไม่เที่ยง ความไม่แน่นอน เพราะท่านเห็นว่า ความรู้ความเห็นในเรื่องนี้เป็นสัมมาทิฐิ เป็นตัวปัญญา “ไมแน” คำนี้เป็นคำสอน ที่หลวงพ่อย้ายกันย้ามาในหลาย ๆ รูปแบบ จนแทบจะกล่าวได้ว่าเป็นคาถาบทสำคัญ หรืออาจถือเป็นเอกลักษณ์ในคำสอนของท่านก็ได้ ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นความรู้ลึกของท่านต่อเรื่องนี้คือ

“ตัวที่ว่ไมแนนั้นละ คือตัวพระพุทเจ้าละนั่น ตัวที่ไมแนนั้นละคือตัวธรรมะ” และท่านกล่าว คล้ายรำพันว่า

“ผมเคยพูดบ่อย ๆ แต่คนไม่ค่อยใส่ใจ อะไรเกิดขึ้นในปัจจุบัน ผมก็ว่า เออ! อันนี้มันไมแน! แต่คำนี้คนไม่ค่อยได้ติดตาม ค่ายาย ๆ ลั่น ๆ ที่ว่า ไมแน คำเดียวและถูกผมพูดบ่อย ๆ คนก็ไม่ค่อย เอา” ฯลฯ

“ถ้าเห็นอนิจจังชัดเจน มันก็เป็นพระสมบุรณ์นั่นเอง เห็นอนิจจัง มันเป็นของไมแนแน่นอน ในรูป ในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร ในวิญญาณ อุปาทานมันหมายมันก็ไม่เข้าไปยึดมันถือมันใน ชันธทั้งห้า”

“อะไรก็ช่างเถอะ ถึงจะเกิดอารมณ์อะไรที่ไม่พอใจจนถึงกับน้ำตา มันจะไหลออกมา ให้เรานึกถึงคำสอนที่ว่า อันนี้ไมแน ไว้เสมอเลยทีเดียวนะ ด้วยสติสัมปชัญญะของเรา มันจะพอใจ ไม่พอใจ มันจะดี มันจะชั่ว ก็ให้เห็นพอดี มันก็ถอนอุปาทานได้ เห็นว่ามันเป็นของไม่มีราคา แล้วก็มีการปล่อยวางไปในตัวด้วยเสมอ อันนี้เป็นอารมณ์ของวิปัสสนา เมื่ออะไรเกิดขึ้นมาก็เรียกว่า มันไมแน อย่าไปลืม อย่าไปทิ้งคำนี้ ดีท่านก็ไม่ให้ยึด ชั่วก็ไม่ให้ยึด ถ้าหากว่าเราประสบอะไรมา ก็ช่างเถอะ ให้รวมกำลังลงตรงนี้ อันนี้เป็นบ่อเกิดแห่งปัญญา แล้วก็อารมณ์ของวิปัสสนา เอา อันนี้เป็นอารมณ์เสมอ จะทำให้พวกเราพ้นจากความสงสัย เพราะว่าธรรมะทั้งหลายเหล่านี้เรียกว่า ไมแน ไม่เที่ยงนะ มันจะหมุนรอบตัวมันอยู่ เห็นอาการทั้งหลายเป็นอยู่อย่างนั้น จิตจะทอดอาลัย อันนี้เป็นเครื่องมือที่ถอนความยึดมั่นออกจากอารมณ์อันนั้น ทำให้เรามองเห็นธรรมะอย่างแจ่มชัด”

สมัยหนึ่งเพลงลูกทุ่ง “มันบ่แนดอกนาย” กำลังได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย ไปถึงไหน ๆ ก็ต้องได้ยิน วันหนึ่งหลวงพ่อบังเอิญมีธุระผ่านเข้าไปในเมือง ก็พลอยได้ยินไปกับชาวบ้านเขาด้วย และเมื่อกลับถึงวัด ท่านได้ปรารภเรื่องนี้ให้ลูกศิษย์ฟัง ในระหว่างการอบรมว่า “เออ! นั่นมันร้องเพลงของพระพุทธเจ้าเลยนะนั่น”

นอกจากนี้ หลวงพ่อใช้ความไม่แน่นอนเป็นเครื่องมือ สอนให้ลูกศิษย์คลายความยึดติดในสิ่งต่าง ๆ คือ ให้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างกะทันหัน จนพระเณรจะต้องวางความรู้สึกให้ยืดหยุ่น ยึดถืออะไรเป็นจริงเป็นจังไม่ได้ เช่น ท่านสั่งว่าไปก็ต้องพร้อมที่จะไป แต่ถ้าท่านสั่งเลิกก็พร้อมที่จะเลิก โดยไม่รู้สึกระทกกระเทือน ท่านพระครูบรรพตวรกิต เป็นลูกศิษย์ที่ได้รับการถ่ายทอดคำสอนซึ่งเป็นคาถาสำคัญบทนี้จากหลวงพ่อดี ๆ ซาก ๆ จนซึ่งแก่ใจ

“ผมเองนะ ท่านสอนแบบที่ว่าเอาของจริงมาสอนเลย เช่นท่านสอนว่า ไม่แน คำนี้เป็นคำที่ผมรับมาตลอด ตอนที่ท่านสอนครั้งแรกก็ยังไม่เข้าใจ ที่นี้ท่านสอนด้วยการกระทำ เช่น ท่านจะให้เราไปที่ใดที่หนึ่งกับท่าน ท่านบอกว่าไปเตรียมบริขารมา วันนี้เราจะไปที่โน้นด้วยกัน ที่นี้พอเราเตรียมตัวมาปุ๊บ ท่านก็กลับบอกว่า เอ้า! ไม่ไปแล้ว กลับเถอะ ลักษณะอย่างนี้เราต้องกลับ ผมรู้สึกเจอบ่อยจนกระทั่งเข้าใจคำว่า ไม่แน ของท่าน จนกระทั่งต่อไป รู้คำสมมุติของท่านลงในพระไตรลักษณ์ คำว่า ไม่แน หมายความว่าแบ่งไว้ครึ่งหนึ่ง ทุกสิ่งทุกอย่างนั้น ให้แบ่งไว้สัก

๕๐ เปอร์เซนต์ ผมก็เลยยึดเอาหลักนี้สำหรับปฏิบัติ ซึ่งได้จากท่านโดยตรง คำนี้ทำให้เราไม่เป็นทุกข์ สบายใจ คือรู้จักแบ่ง อันนี้เป็นลักษณะพิเศษเฉพาะที่ได้กับผมโดยตรงนะ รู้สึกว่าเป็นประโยชน์ แล้วก็ดีมากสำหรับการสอนของท่าน ต่อจากนั้นเวลาอยู่กับท่านเราก็เข้าใจแล้วทุกสิ่งทุกอย่าง พอท่านทำอะไร ๆ หรือพูดอะไร ๆ เราก็รู้จักว่าทุกสิ่งทุกอย่างมันไม่แน่ จำคำของท่านได้เสมอ”

แม้พระอาจารย์รุ่นหลัง ๆ ก็โดนหลวงพ่อบอกสอนคาถาบทนี้ เพื่อให้รู้จักดูความรู้สึกของตนเองด้วย ท่านรูปหนึ่งเล่าว่า “ไปกราบหลวงพ่อกี่ไร ท่านก็จะยิ้มแยมเป็นกันเอง ทักทายทุกครั้งเราก็ปลื้มอยู่นาน โอ! หลวงพ่อบเมตตาเรามากจริง ๆ แล้วก็อยู่ครั้งหนึ่งไปกราบ ท่านไม่พูดด้วยเลย อ้าวว่าแต่พูด ไม่มองมาด้วยซ้ำ เหมือนไม่มีเราอยู่ในที่นั่น กว่าจะรู้ โอโฮ! ทุกข์แท้ ๆ”

ความพอดี

อีกคำหนึ่งที่ลูกศิษย์ของหลวงพ่อบอกได้ยินบ่อย ๆ จนติดหู คือคำว่า “พอดี” ท่านเคยพูดอยู่เสมอว่า ธรรมะคือพอดี ความพอดี คือ ทางสายกลางไปสู่ความดับทุกข์ แล้วท่านยังสอนให้แต่ละองค์แต่ละคน หาความพอดีของตัวเองในการประพฤติปฏิบัติ

“เรามาฝึกการปฏิบัติ ทำไมท่านถึงให้เรากินน้อย นอนน้อย พูดน้อย อะไร ๆ ทุกอย่างให้มันน้อยไป ๆ คำที่ว่ามันน้อยนะ มันจะพอดีหรือ ความเป็นจริงนั้นยังไม่พอดี ไม่สม่ำเสมอ แต่ทำไมท่านถึงว่าให้เราทำให้มันน้อย พูดน้อย ๆ คุยน้อย ๆ นอนน้อย ๆ เพื่อให้เรารู้จักความพอดี ความเหมาะสมของตัวเอง ทุกท่านให้พยายาม รีบเกินไปก็ได้ ให้รู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาว หาความพอดี ถ้ามันน้อยไปเราก็เติม ถ้ามากไปเราเอาออก เป็นสัมมาปฏิบัติ คือพอดี ถ้ามันดื้อก็ใช้ข้อวัตรเข้าควบคุม ให้มันเซ็ด ฝึกมันทรมานมัน ถ้ามันเป็นอีกก็ทำอีก นี่เรียกว่าการปฏิบัติทางพ้นทุกข์ของเรา การพูดจาปราศรัย ทุกอิริยาบถให้มีความรู้สึกอยู่ในใจของเรา ความพอดีนั้นเป็นแนวทางปฏิบัติที่ไม่ข้องแวะกับสิ่งสุดโต่ง

กามสุขัลลิกานุโยโค คือ ใจของเราลุ่มหลงในความสุข ลุ่มหลงในความสบาย ลุ่มหลงในความดีใจ ลุ่มหลงว่าเราดี เราเลิศ เราประเสริฐ

อัตตกิลมณานุโยโค คืออาการที่ไม่พอใจ อาการที่เป็นทุกข์ อาการที่ไม่ชอบใจ อาการกริ้วโกรธ

ธรรม ๒ อย่างนี้ไม่ใช่หนทางของบรรพชิตจะพึงเดิน หนทางคืออาการดีใจ หรือเสียใจ เดินทางคือตัวผู้รู้ของเรานั้นแหละ ผู้เดินทางคือจิต ผู้สงบท่านไม่เดินทางนั้น แต่ว่าทางนั้นท่านก็เห็น อาการสุขก็เห็น แต่ท่านไม่มีอุปาทานยึดมั่นกับมัน ปล่อยมันไป วางมันไป ละมันไป จึงเป็นผู้สงบ การรู้จักความพอดี ก็เกิดจากการพิจารณาความไม่แน่นอนเอง การประพฤติปฏิบัตินี้ ต้องมีปฏิบัติที่พอดี ๆ ไม่สูงเกินไป อยู่ในระดับพอดี ถ้ามันเกินพอดี หรือต่ำกว่าพอดี มันก็ไปไม่ได้ ไม่ใช่สัมมาปฏิบัติของพระ ถ้าเราดูเสมอว่า ยืน นั่ง นอนนะ เราสุขภาพอารมณ์ทั้งหลายมันพอดี โดยอำนาจที่ว่า ของมันไม่แน่แล้ว มันก็ไม่มีอะไรมากไปกว่านั้นอีก แต่ว่าคนเรามันทนไม่ไหว มัน

อยากเกินขีด มันดันขึ้น ๆ ไม่รู้จักความพอดีของมัน

ความพอดีมันเกิดจากที่ว่าเมื่อพบอารมณ์อะไร ก็บอกมันว่าไม่แน่ เรื่องอนิจจังเรียกว่าไม่แน่นอนเอาอยู่ตรงนั้นแหละ ไม่ก้าวไป ไม่ถอยกลับ อยู่ตรงนี้ ทน ไม่นานเดี๋ยวก็พบความจริงได้”

ไม่ถึงไม่หย่อน

“การสอนนี้ต้องดูว่าเขาจะรับได้แค่ไหน ดูความพอดีของเขา เพราะความพอดีนั่นแหละคือธรรมะ ถ้าไม่พอดีไม่เป็นธรรมะ”

นี่คือปฏิปทาในการสอนลูกศิษย์ ซึ่งหลวงพ่อก็ได้ปรารภให้ฟัง และท่านเองได้ดำเนินมาตั้งแต่ต้น

อันความพอดีนั่น มิได้หมายถึงเฉพาะในฝ่ายลูกศิษย์ฝ่ายเดียว แต่การดำเนินข้อวัตรทุกอย่างซึ่งเป็นไปเพื่อการฝึกสอนทั้งสิ้นนั้น ก็อยู่ในเกณฑ์พอดีด้วย แม้ว่าบางครั้ง จะเห็นว่าหลวงพ่อบางครั้งระเบียบในการปฏิบัติค่อนข้างตึงหรือเคร่ง แต่ก็เพื่อความตึงความเคร่งที่ตั้งไว้เพื่อความพอดีนั่นเอง อย่างที่ท่านอาจารย์สุพร ได้ตั้งข้อสังเกตวิธีการสอนของหลวงพ่อไว้ว่า

“ปฏิปทาของหลวงพ่อ เวลาท่านทำอะไร ไม่ใช่จะให้เข้มแข็งตรงเป๊ะ เมื่อถึงคราวถึงโอกาส บางบุคคล บางกาล บางสถานที่ ท่านก็อนุโลมบ้าง แต่ว่าท่านพยายามให้ตึงให้เคร่งไว้หน่อย เมื่อมันเสื่อมลง หย่อนลง ตามลักษณะของทุกสิ่งทุกอย่าง ท่านก็จะยกข้อวัตรทั้งระเบียบต่าง ๆ ขึ้นมาให้มันตึง พอมันตึงแล้ว ก็ลงมาเองตามลักษณะของมัน ท่านก็ยกขึ้นอีก เท่าที่ผมสังเกตดูข้อวัตรหลาย ๆ อย่างก็เป็นอย่างนี้ ข้อวัตรเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติ เช่น การพูดคุยอย่างนี้ ถ้าเสียงดังมากเกินไป ท่านก็จะย้ำขึ้นมาเสียทีหนึ่ง เทศน์หนักทีหนึ่ง แล้วก็หายเจียบไปนาน แล้วก็ค่อย ๆ กลับขึ้นมาอีก ท่านก็ย้ำอีก ก็เป็นอย่างนี้เรื่อย ๆ คือ นี่มันเป็นลักษณะของธรรมะอันหนึ่งเหมือนกัน เพราะมันไม่ตั้งอยู่เที่ยงแท้แน่นอน มันค่อย ๆ เสื่อมลง ท่านก็จะยกขึ้นมา”

ความเป็นครูอาจจะทำให้หลวงพ่อมองเห็นว่า การปฏิบัติของลูกศิษย์นั้นก็คงเหมือนกับการเตรียมตัวดูหนังสือเพื่อเข้าสอบของนักเรียน ถ้าเตรียมดูหนังสือเพียงแค่ให้สอบผ่าน ๕๐ - ๖๐ เปอร์เซนต์เท่านั้น เข้าสอบจริง ๆ อาจจะไม่ผ่านก็ได้ จะต้องเตรียมพร้อมไว้ ๙๐ หรือถึง ๑๐๐ เปอร์เซนต์นั่นแหละ แล้วเวลาสอบมันจะเลือนลดลงมาเหลือเพียง ๗๐ - ๘๐ เปอร์เซนต์ก็ยังถือว่าสอบได้ ปฏิปทาในการรักษาข้อวัตรของหลวงพ่อ จึงเป็นไปอย่างผู้ที่เข้าถึงสัจธรรม ความไม่เที่ยงอย่างแท้จริง

เมื่อมีการปรารภถึงข้อวัตรที่บางคนเห็นว่าตึงเกินไป หลวงพ่อบอกว่า

“ให้มันตึงไว้นั่นแหละดีแล้ว เดี่ยวมันก็หย่อนลงมาเอง”

และก็เป็นอย่างนั้นจริง ๆ เสียด้วย เพราะจิตใจของปุถุชนคนเรา ถ้าไม่คอยจู้จี้คอยรังเอาไว้มันก็คอยจะวกไปสู่ทางเสื่อม เหมือนน้ำที่ย่อมจะไหลไปสู่ที่ต่ำ เพราะฉะนั้นข้อวัตรที่อาจจะตึงเกินไปสำหรับคนอื่น ก็คงจะ ดีพอดี แล้วสำหรับหลวงพ่อ

ปฏิบัติสม่ำเสมอ

บางคนคิดว่า การปฏิบัติกรรมฐานคือ การเดินจงกรมและนั่งสมาธิเท่านั้น แต่หลวงพ่อบอกว่าการปฏิบัติอยู่ที่สติมากกว่าที่อิริยาบถ อย่างที่ท่านเทศน์ในตอนหนึ่งว่า

“ไม่ใช่เดินเพียร นั่งเพียร แต่รู้เพียร”

คือฝึกให้มีสติรู้ตัวทั่วพร้อมทุกอิริยาบถ ไม่ใช่เฉพาะเวลานั่งสมาธิ หรือเดินจงกรมเท่านั้น เคล็ดลับของท่านก็คือ ปฏิบัติเรื่อยไปอย่างสม่ำเสมอ ไม่เคร่งเกินไป แต่ก็ไม่น้อยจน ให้พอดีแก่การขัดเกลาจิตใจ จึงจะเรียกว่า เป็นสัมมาปฏิบัติ เพราะว่า

“การทำความเพียร ไม่ได้ขีดขึ้น จะยืน จะเดิน จะนั่ง จะนอน ได้ทั้งหมดนั้น แม้กวาดลานวัดอยู่ก็บรรลุธรรมะได้ แม้แต่เพียงมองเห็นแสงพยับแดดเท่านั้น ก็บรรลุธรรมะได้ จะต้องมีสติพร้อมอยู่เสมอ ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น เพราะมันมีโอกาสดังนั้นจะบรรลุธรรมอยู่ตลอดเวลา อยู่ทุกสถานที่ เมื่อเราตั้งใจพิจารณาอยู่”

นี่คือปฏิบัติในการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ไม่ใช่ทำเป็นเวลา แต่ต้องทำตลอดเวลา อย่างที่หลวงพ่อบอกท่านเรียกว่า “สติจำกาล” ปฏิบัติที่ไม่ติดต่อสม่ำเสมอ นั้นหลวงพ่อบริยายเทียบว่า “เหมือนหยดน้ำที่ไม่ต่อเนื่องกัน”

“น้ำที่เราหยดลงไปอย่างนี้ หยดห่าง ๆ บ๊ีบ...บ๊ีบ...บ๊ีบ...ถ้าเราเร่งความเร็วขึ้นหยดน้ำก็ถี่เข้า ๆ บ๊ีบ..บ๊ีบ..บ๊ีบ.. เร่งขึ้นไปอีก มันก็ติดกันไหลเป็นสาย สติของผู้ปฏิบัติที่ยังลุ่ม ๆ ดอน ๆ ไม่สม่ำเสมอ ก็เหมือนหยดน้ำที่ยังไม่ต่อเนื่องกัน มันก็เป็นวรรคเป็นตอน แต่ถ้าเราเร่งให้น้ำไหลเร็วขึ้น หยดน้ำก็หายไป กลายเป็นสายน้ำ การฝึกสติของเรา ก็เช่นเดียวกัน นาน ๆ นึกขึ้นได้ก็ตั้งสติเสียทีหนึ่ง เราก็จะมีสติที่ขาดเป็นช่วง ๆ เหมือนหยดน้ำ ถ้าเราพยายามระลึกอยู่เสมอ มีสติในทุกการที่ทำ คำที่พูด และความรู้สึกนึกคิด เราก็จะเป็นผู้ที่มีสติตลอดเวลา ไม่เผลอ เหมือนหยดน้ำที่ต่อกันเป็นสายน้ำ”

เรียนจากธรรมชาติ

พระพุทธองค์ตรัสว่า ความสงบของจิตหรือ จิตตวิเวก และการพ้นจากกิเลส อูปวิเวก เกิดจาก กายวิเวก ด้วยเหตุนี้จึงทรงสรรเสริญการหลีกเร้นอยู่ในป่าอย่างสันโดษเล็กน้อยว่า เป็นเครื่องอุดหนุนที่สำคัญในการประพฤติปฏิบัติ เนื่องจากความสงบสงัดของสิ่งแวดล้อมในป่าช่วยให้กายสงบระงับ และความรู้สึกนึกคิดก็เยือกเย็นลง ในภาวะเช่นนี้ นักปฏิบัติจะได้อยู่ใกล้ชิดและสัมผัสกับธรรมชาติภายนอกที่เป็นรูปธรรม ซึ่งจะแทงทะลุเข้าไปถึงธรรมชาติที่ละเอียดอ่อน อันเป็นนามธรรมภายในจิต จึงเป็นโอกาสที่ข้อคิดทางธรรมจะผุดผ่องขึ้นมาได้ง่าย จนอาจเกิดดวงสว่างในเรื่องนั้น ๆ ได้ อย่างที่หลวงพ่อบอกเคยพูดว่า

“เมื่อเห็นธรรมภายนอก ก็เห็นธรรมภายใน”

อนึ่ง ธรรมชาติเป็นตัวยืนยัน และสนับสนุนการภาวนาของนักปฏิบัติ เสียงของป่าแม้มีอยู่ก็

“กายวิเวก” ภูมิธรรมฐานกลางป่า

ไม่รบกวน แต่เป็นเสียงที่จะกล่อมเกลาคใจของนักปฏิบัติให้เข้าสู่ความสงบ “ไม่เหมือนเสียงนักร้อง” หลวงพ่อท่านว่าอย่างนั้น

“พวกนักร้องที่มันร้องกันอยู่นั้น เราไปฟังเข้าครั้งเดียว แหม! มันแสนร้อนอยู่กระทั่งวันกระทั่งคืน”

ท่านจึงได้คอยชี้ชวนลูกศิษย์ ให้ลืมหูลืมตาต่อสัจธรรมที่อยู่รอบตัว เหมือนสอนให้ปลาเห็นน้ำ

“ธรรมชาติต่าง ๆ มันก็เป็นอยู่ตามธรรมชาติของมัน สารพัดอย่าง แต่ถ้าเราไม่สงบระงับ อันใดที่ขอบใจเราก็เห็นว่าสงบ อันใดที่ไม่ขอบใจเราก็เห็นว่าไม่สงบ ความเป็นจริงคนผู้ปฏิบัติ ถ้าหากว่าเราจะมาอาศัยแต่ผู้อื่น เกาะผู้อื่น อาศัยผู้อื่นสอนเราอย่างเดียวนั้น มันก็ไม่เกิดปัญญา ต้องเป็นคนเข้าใจตนของตนเอง พยายามสอนตน พยายามฝึกตน ที่ครูบาอาจารย์ท่านฝึกให้ณะภายนอก ท่านก็เป็นผู้แนะแนวทางให้ตั้งแต่ไหนแต่ไรมาก็ดี ทางโลกทางธรรมก็ต้องเป็นอย่างนี้

เรื่องธรรมชาติทั้งหลายนะ มันสอนพระสอนคนอยู่ในตัวของมันเต็มที่อยู่แล้ว ถ้าคนมีปัญญาแล้ว ก็เรียกว่าได้ความรู้จากสิ่งต่าง ๆ ของที่อยู่ในป่า จะเป็นก้อนดิน จะเป็นก้อนหิน จะเป็นต้นไม้ หรือจะเป็นเครือเถาวัลย์ เปรียบประหนึ่งว่า สิ่งทั้งหลายนั้นมันพร้อมที่จะแนะนำพร่ำสอนเราอยู่เสมอ แต่ว่ามันก็รู้สึกแต่บุคคลที่มีปัญญา ถ้าคนไม่มีปัญญาแล้วก็ไม่รู้เรื่องอะไร”

คติธรรมจากสัตว์ป่า

สัตว์ป่าที่วัดหนองป่าพงมีอยู่หลายชนิด เช่น ไก่ป่า กระรอก กระแต บ่าง ค้างคาว ตะกวด เต่า งู อีเห็น กระเจิง และนกชนิดต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งเป็นผลจากการที่หลวงพ่อดำได้พยายามมาตั้งแต่แรกที่จะสงวนพันธุ์เอาไว้ โดยการขอร้องเกมห้ามปรามชาวบ้านที่จะมาล่าทำลายสัตว์ในบริเวณวัด ท่านให้เหตุผลอย่างนุ่มนวลว่า

“ลูกหลานของโยมที่โตขึ้น เขาจะได้รู้จักสัตว์เหล่านี้ว่าหน้าตาเป็นอย่างไร เพราะอีกหน่อยจะหาดูที่อื่นได้ยาก”

และสำหรับพระเณรในวัด หลวงพ่อก็สอนให้เรียนรู้ธรรมะจากสัตว์ป่าเหล่านี้ด้วย ท่านเจ้าคุณมงคลกิตติธาดาได้เล่าคติธรรมที่ได้จากไก่ป่า ตามคำสอนของหลวงพ่อดำว่า

“ท่านบอกให้อยู่อย่างง่าย ๆ ในป่า และให้เอาของในป่าเป็นครูเป็นอาจารย์ อย่างไก่ป่า ดูสิ กินมันก็กินไม่มาก นอนก็ระวังมีสติ ถ้าหากว่ามีภัยอะไรมา มันก็จะรู้จักระวัง แม้แต่มีอาหารจะกินอยู่แล้ว ถ้าเห็นว่ามีภัย มันจะไม่กิน จะเอาตัวรอดก่อน และมันไม่ยึดในที่อยู่ ไม่ติดถิ่น จะอยู่เฉพาะที่ที่มันเห็นว่าปลอดภัย เวลานอนก็แยกกันนอน ไม่สุมหัวกันเหมือนไก่บ้าน และตัวก็เปรี้ยว ไก่บ้านเอามาปล่อยในนี้ หมากัดตายหมด เพราะมันกินจุตัวก็หนัก เชื้อ ไก่บ้านมันเปรี้ยว มันไฉฉ่า ถ้าเราเอาไก่เป็นครูก็ดีเหมือนกันนะ”

การสอนนักธรรม

หลวงพ่อดำเป็นพระปฏิบัติที่ให้ความสำคัญแก่ปริยัติธรรมในฐานะเป็นของคู่กับการปฏิบัติ ดังที่ท่านเคยเปรียบเทียบกับ ปริยัตินั้นเหมือนแผนที่ หรือเหมือนฉลากยาข้างขวด คนที่ได้แผนที่ไว้ในมือแล้วแต่ไม่ยอมออกเดินทาง ก็ไม่มีวันไปถึงจุดหมาย หรือคนไข้ที่ได้ยามาแล้ว มัวแต่อ่านฉลากยาข้างขวดไม่ลงมือรับประทานยา โรคก็ไม่หายสักที คนเรียนปริยัติแล้วไม่ปฏิบัติก็เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม จากประสบการณ์ที่ท่านได้เคยจัดสอนนักธรรมแก่พระวัดหนองป่าพงในครั้งแรกนั้น หลวงพ่อดำได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับ ปริยัติ ปฏิบัติไว้ดังนี้

“ปริยัติกับปฏิบัตินี้ เป็นของคู่กันมา ยังพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองตลอดจนบัดนี้ ก็เพราะการศึกษาแล้วก็รู้ รู้แล้วก็ปฏิบัติตามความรู้ของเรานั้น เรียกว่าการประพฤติปฏิบัติ ถ้าหากว่าเราเรียนปริยัติ อาศัยความประมาทเท่าที่ผมเคยสังเกตมาแล้วคือ สมัยหนึ่งผมอยู่ที่นี้ พระอยู่จำพรรษาประมาณ ๗ องค์ เป็นปีแรก ผมก็เลยมาคิดว่าเรื่องการเรียนปริยัติกับปฏิบัตินี้ ถ้าตั้งปริยัติขึ้นเมื่อไรเสีย! โดยมากเป็นอย่างนี้ ทั้งการปฏิบัติก็เป็นไปได้ยาก มันเสีย โดยมากเป็นเสียอย่างนั้น เมื่อได้มาคำนึงถึงอันนี้ ผมอยากจะรู้เหตุข้อมูลว่า มันเป็นเพราะอะไร ก็เลยมาตั้งสอนพระเณร ในพรรษานั้น ๗ องค์ สอนประมาณสัก ๔๐ วัน จันเสร็จแล้ว ก็สอนจน ๖ โมงเย็นทุกวัน ไปสอบสนามหลวงปรากฏว่าได้ผล ๗ องค์สอบได้หมดทุกองค์เลย อันนี้ดี แต่ว่ามันมีการบกพร่องอยู่อย่างหนึ่งกับบุคคลที่ไม่มีความระมัดระวัง การเรียนปริยัตินี้ต้องอาศัยการพูด อาศัยการท่องต่าง ๆ

เป็นต้น บุคคลที่ไม่ค่อยสังวร ไม่ค่อยสำรวมนั้น ก็เลยทิ้งการปฏิบัติ มาท่องเที่ยวมาเล่น จดจำด้วยสัญญา เสียเป็นอย่างมาก เป็นเหตุให้พวกเราทั้งหลายนั้น ทั้งบ้านเก่าเรา ทั้งมูลเก่าเรา ทั้งข้อปฏิบัติ อันเก่าของเราไป โดยมากมันเป็นเช่นนั้น

ทีนี้เมื่อเรียนจบแล้ว สอบสนามหลวงแล้ว ดูกิริยาพระเณรก็ต่างจากเก่า เดินจงกรมก็ ไม่ค่อยมี นั่งสมาธิก็น้อย การคลุกคลีกันก็มากขึ้น ความสงบระงับมันน้อยลง ความเป็นจริงการ ปฏิบัตินะ เมื่อเดินจงกรมแล้วตั้งใจเดินจงกรม เมื่อนั่งสมาธิก็ตั้งอกตั้งใจทำ เมื่ออยู่ในอิริยาบถ การเดิน การยืน การนั่ง การนอน เราก็พยายามสังวรสำรวม แต่เมื่อเรามาเรียนหนังสือแล้ว มันเป็นสัญญาเสียโดยมาก เลยเพลินไปตามปริยัติอันนั้น ลืมตัวเสีย ก็เล่นอารมณ์ภายนอก อันนี้มัน ก็เป็นแต่เฉพาะคนที่ไม่มีปัญญา บุคคลที่ไม่สังวรสำรวม บุคคลที่ไม่มีสติติดต่อกัน ก็เป็นเหตุให้ เสียหายได้เหมือนกัน มันเป็นเพราะเหตุนี้ ที่เมื่อนักเรียนเรียนหนังสือ ไม่ได้นั่งสมาธิ ไม่ได้ เดินจงกรม การสังวรสำรวมมันก็น้อย เป็นเหตุให้จิตฟุ้งซ่าน การพูดเรื่อยเปื่อย ไม่สังวรสำรวม จับกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนก็มากขึ้นมา หลายชิ้นมา อันนี้เป็นเหตุให้เสื่อม มันไม่ใช่เป็นเพราะปริยัติ มันเป็นเพราะบุคคลเราไม่ตั้งใจ ลืมเนื้อลืมตัวเสีย

ความจริงปริยัตินี้เป็นของชี้ช่องทางให้พวกเราประพฤติปฏิบัติทั้งนั้น ถ้าหากเราไปเรียน แล้วลืมตัว การพูดมันก็มาก การเล่นมันก็มาก การเดินจงกรมทิ้งไปหมด แล้วก็มี ความกระสัน อยากจะสึก โดยมากเรียนไม่ได้ก็สึกกัน อันนี้เป็นเหตุ ไม่ใช่ว่าเพราะปริยัติไม่ดี ปฏิบัติไม่ถูก ไม่ใช่อย่างนั้น เป็นเพราะพวกเราทั้งหลายนั้น ขาดการพิจารณา ความเป็นจริงการปฏิบัติ นั้น จะอ่านหนังสือ จะท่องหนังสือ จะทำอะไรมันก็เป็นกรรมฐานกันทั้งนั้น

ฉะนั้นเมื่อเป็นเช่นนั้น ในพรรษาที่ ๒ ผมเลยเลิกสอน เลิกการสอนปริยัติ อีกหลายปีต่อมา มีกุลบุตรมากขึ้น บางคนก็ไม่ว่าเรื่องพระธรรมวินัย สมมุติบัญญัติก็ไม่รู้เรื่อง ก็เลยปรับปรุงขึ้นมาใหม่ ขอครูบาอาจารย์ผู้ที่ได้เรียนมาแล้วนั้นสอน”

ต่อมาหลวงพ่อก็ให้เลิกการสอนแต่ให้ผู้สนใจเรียนด้วยตนเอง โดยท่านสนับสนุนจัดหาหนังสือ และส่งรายชื่อเข้าสอบนักธรรมให้ แต่หลังจากสอบเสร็จ หลวงพ่อให้เก็บหนังสือแล้วหันมาอ่านใจแทน

“จบที่ตรงไหนรู้ไหม? หรือท่านจะเรียนอย่างนี้เรื่อยไปงั้นรี หรือท่านมีที่จบ อันนั้นก็ดี แต่มันเป็นปริยัติข้างนอก ไม่ใช่ปริยัติข้างใน ปริยัติข้างในจะต้องเรียนตาของเรานี้ หูนี้ จมูกนี้ ลิ้นนี้ กายนี้ จิตนี้ อันนี้เป็นปริยัติที่แท้ อันนั้นปริยัติเป็นตัวหนังสืออยู่ข้างนอก เรียนจบได้ยาก ตาเห็นรูป มีอาการเกิดขึ้นอย่างไร หูฟังเสียง มีอาการเกิดขึ้นอย่างไร จมูกดมกลิ่น มีอาการเกิดขึ้นอย่างไร ลิ้นลิ้มรส มีอาการเกิดขึ้นอย่างไร ใญ่รู้พพะกับกายกระทบกันนั้น มีอาการเกิดขึ้นอย่างไร อารมณ์ ที่รู้ทางใจนั้น มันเกิดขึ้นแล้วเป็นอย่างไร ยังมีโลกใหม่ยังมีโกรธอยู่นั้นใหม่ ยังมีหลงอยู่นั้นใหม่ หลงกับรูป เสียง กลิ่น รส ใญ่รู้พพะ ธรรมารมณ์ ที่เกิดขึ้นนั้นใหม่ อันนี้เป็นปริยัติข้างใน เรียน จบง่าย ๆ เรียนจบได้ ปริยัติข้างนอก เรียนจบไม่ได้หรอก มันหลายตัว ถ้าเราเรียนปริยัติ แต่ไม่ได้ ปฏิบัติ ก็ไม่ได้รับผล เหมือนคนเลี้ยงโค แต่ไม่เคยได้กินน้ำนมโคฉันนั้น”

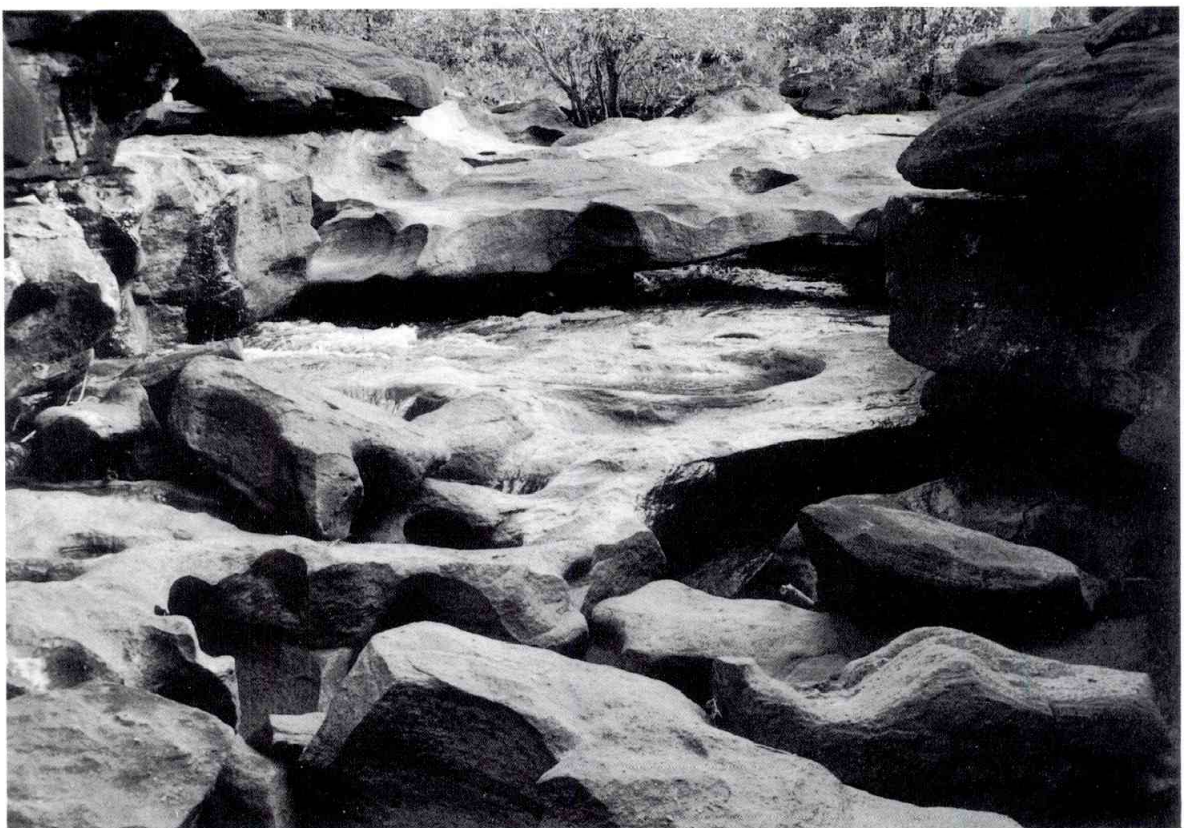
เรื่องกาม

อันว่ากามาเนี้ดูจะเป็นเรื่องใหญ่ เป็นปัญหาหนักอกหนักใจของพระหนุ่มเณรน้อยเกือบทุกรูป หรือไม่หนุ่มก็เถอะ ว่ากันว่าการที่นักบวชไม่สามารถครองผ้ากาสาวพัสตร์ไปได้ตลอดรอดฝั่งนั้น ต้นเหตุสำคัญก็อยู่ที่แรงดึงดูดอันมหาศาลของเรื่องนี้นั่นเอง เพราะฉะนั้น เมื่อหลวงพ่อสอนเรื่องกาม แม้จะเป็นเรื่องหยาบก็ต้องสอนกันบ่อย ๆ และพูดกันอย่างตรงไปตรงมา เพราะลูกศิษย์ลูกหาของหลวงพ่อ ส่วนมากก็เป็นพระหนุ่มพื้นบ้าน

“งูเห่าตายแล้วหรือยัง?” ครั้งหนึ่งหลวงพ่อกถามพระหนุ่มผู้ร้อนผ้าเหลือง ลูกศิษย์ก้มหน้างูต หน้าแดงและตัวสั่นนิด ๆ “ระวังนะอย่าให้งูเห่ามันฉก วันไหนมันแผ่แม่เบี้ยมาก ๆ ก็ให้ทำความเพียรให้มาก”

อีกตัวอย่าง ที่เป็นคำสอนของท่านในเรื่องนี้ก็เช่นว่า

“เออ! มันหลงน้ำ ไฉไล โกรธ หลงนี้เลิกไม่ได้ชักที่น้ำ ความงามมันงามอยู่แค่ตานั้นะ ต้องดูให้ดี ๆ ความหลงมันก็หลงอยู่ที่จิตใจนี้ มันไม่ภาวนานะ งามหนึ่ง หลงหนึ่งเหอะ ดูดี ๆ ซิ ข้างล่างมันมีอะไร ดูดีแล้วเหออ จิตใจมันเป็นยังไงนักหนา จะไม่ให้มันพันเชียวเหออ ทุกข์พวกนี้แหละ อยากเข้าคุกอีกเหออ รักูชีเขาเหออ นี่สองรู รูชี ไม่ล้างละก็เหม็นคลุ้งเลยละ ไม่เชื่อเหออ ชีมูกไหลอยู่นะ ไม่รู้ว่าหลงรูชีเขาด้วยซ้ำ รูชีเขาทุกชุมชน ทัวไบหน้า บ้าแท้ ๆ ยังจะหลงมันอีก ยังอยากกลับไปตายที่เก่าอีก ยังไม่พออีกเหออ”

บางครั้งท่านก็เทศน์เรื่องอสุภะอสุภัง เรื่องของการเกิด อย่างท่านจะดูว่า

“ออกมาแล้วยังอยากจะกลับเข้าไปอีกหรือ กว่าจะคลอດออกมาได้ จมอยู่กับของสกปรก ผ่านของสกปรกมามากแค่ไหน ยังไม่รู้สึกรู้สีกอีก”

แล้วท่านจะเปรียบเทียบกับรู หรือท่อในส้วมให้เห็นว่า มันสกปรกอย่างนั้น บางทีท่านก็เปรียบเทียบความอยากในกามเหมือนคนอยากกินเนื้อสัตว์ว่า

“กามนี้พระพุทธเจ้าหรือปราชญ์ทั้งหลายท่านสอนว่า เหมือนกันกับคนกินเนื้อสัตว์ เมื่อมันเข้าไปในซี่ฟันเจ็บปวด แล้วก็เอาไม้มาจิ้มมันออก แหม! สบายนะ เดี่ยวก็คิดอยากอีกแหละ อยากเนื้ออีกก็มากินอีก เนื้อมันก็ยัดเข้าไปในซี่ฟันแล้วก็ปวดอีก ไปหาไม้มาแหย่มันออกจิ้มมันออก แล้วก็สบายอีกแล้ว แต่นึกไปอีกอยากอีก ไข้ไหม ไม่รู้จัก ยิ่งจนถึงเป็นกรรม กามนี้ขนาดนี้ ไม่ได้ไปกว่านั้น พอปานนั้นแหละ”

หลวงพ่อกำลังถึงตัวเองว่า

“พอบวชมาแล้ว โอ้โฮ มันกลัวทั้งนั้นแหละ มันคล้าย ๆ ว่าเห็นกามที่เขาอยู่นะ ไม่เห็นความสนุกกับเขา แต่เห็นความทุกข์มากกว่า มันคล้าย ๆ กับกลัวย่น้ำว่าโบหนึ่ง เราไปทานมันก็หวานดี มันมีรสหวานก็รู้อยู่ แต่เวลานี้รู้ว่า เขาเอายาพิษไปฝังไว้ในกลัยยไปในั้น แม้จะรู้อยู่ว่ามันหวานเท่าไรก็ช่าง ถ้ากินไปแล้วมันจะตายไข้ไหม ความเห็นมันเป็นเช่นนั้นทุกที ว่าจะกินก็เห็นยาพิษฝังอยู่ในนั้นทุกทีนั้นแหละ มันก็เลยถอยออกมาเรื่อย ๆ จนกระทั่งมีอายุพรรษามากขนาดนี้แล้ว ถ้าเรามองเห็นแล้ว มันไม่น่ากินเลยนะ”

พระอาจารย์รูปหนึ่งเล่าว่า “สมัยก่อนผมเองก็เคยมีปัญหาเรียนถามท่าน บางครั้งก็ภาวนาไม่ลง เพราะถ้าเห็นผู้หญิงสาวสวย ๆ ก็เกิดมีความรัก ชอบมองดู ผมเขาก็สวดดูเรือนร่างของผู้หญิงแล้วสวຍงามไปหมด ไม่รู้จะแก้ไขอย่างไร ผมก็สนใจเพราะติดอยู่ตรงนั้น ภาวนาไม่ลง หลวงพ่อท่านก็ได้ช่วยแก้ปัญหาก็เกิดขึ้นกับจิตใจของผม ท่านว่า นั้นแหละเราไปหลงในรูปร่างกายของคนอื่น ถ้ายึดว่าสวยก็ไปหลงรัก ถ้ายึดว่าไม่สวยก็ไปหลงชัง เพราะเรายังภาวนาไม่เป็นเกิดความมัวเมาลุ่มหลงอย่างนั้น ดูให้แน่ชัดซิว่ามันสวยจริง ๆ หรือ ถ้ามันยังตอบว่าสวยจริง ๆ ก็หันไปดูแม่ยายของเขาเสียก่อนว่า มีสภาพเป็นอย่างไร ผมที่ว่าดำสวຍสวยงามนั้น อีกไม่นานก็จะหงอกขาว เนื้อหนังที่เต่งตึงในวัยสาวพอถึงวัยชรามันก็เหี่ยวยุบ หย่อนยานไป นับวันจะทรุดโทรมลงทุก ๆ วัน ดูแม่เขาซิ เมื่อก่อนเขาก็สวย แต่เดี๋ยวนี้เขาก็มีอันเปลี่ยนไปดูไม่ได้ไข้ไหม นั้นแหละมันเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ กฎของสภาวะธาตุที่ไม่มีใครจะฝ่าฝืนได้ ควรที่เราจะหันมาค้นคว้าพิจารณา ดู เพื่อให้รู้แจ้งทั้งร่างกายของเราและของคนอื่น ด้วยการพิจารณาอสุภกรรมฐาน เพื่อเพิกถอนความลุ่มหลงของจิตใจให้จางคลายไปเพราะหมดความสงสัย ว่าสวยว่างาม เพราะเราดูเพียงผิวเผินจึงทำให้ลุ่มหลงเอามาก ๆ ให้พวกเราพิจารณาให้ลึกซึ้งด้วยปัญญา จึงจะเห็นตามสภาพความเป็นจริง จึงจะสามารถถอดถอนความกำหนัด ยินดีออกจากจิตใจได้ สามารถยกจิตใจออกจากกองทุกข์ได้ หลวงพ่อท่านมีปัญญามีความ

ฉลาดรอบรู้ สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ดีที่สุดครับ”

สำหรับรายที่อาการหนักจริง ๆ ภาวนาเท่าไร ๆ ก็ยังฟุ้งซ่าน หลวงพ่อมีคำแนะนำซึ่งทำให้ผู้ฟังคอย่นว่า

“สันธิดีได้ สันขวนฮั่น สับมันลงไปโลด เบิงเบิงมันลิกล้าใจหัวขึ้นอีกอยู่บ้อ”

(สันธิดีได้หรือสันขวนแน่ะ สับมันลงไปเลย ดูซิมันจะกลิ้งผกหัวขึ้นมากอีกไหม)

แต่คำว่า กาม มีความหมายกว้างขวางนัก มิใช่แต่ความรู้สึกต่อเพศตรงข้าม หลวงพ่อเคยเตือนสติพระเถรวา

“อย่างเราบวชเข้ามานี้ก็ดีใจว่า จะไม่ได้เสพกามแล้ว อันนี้เป็นคำพูดของเราที่ติดปากกันมา แต่เมื่อเรามองเข้าไปอีกทีว่า ใครเสพนี้ ตามันเห็นรูป ถ้ามันยังเกลียดหรือชอบเขาอยู่ มันก็เสพแล้วนี่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย จิต ถ้าไม่รู้เรื่องมัน ๆ ก็เสพทั้งหมด เดียวนี้ทั้งพระทั้งเถรวาเสพกามนี้ไม่ได้หนีจากกามหรอก ตาเห็นรูปผู้หญิง มันชอบก็เสพแล้ว จมูกดมกลิ่น มันหอมชอบมันก็เสพอีก ยังเสพกามอยู่ยังปล่อยวางอารมณ์ไม่ได้ ที่ว่าเราเป็นพระนั่นสมมุติขึ้นมาหรอก”

นอกจากนี้ท่านก็เปรียบเทียบให้เห็นโทษในการติดรสของกามซึ่งเป็นอันตรายต่อการประพฤติปฏิบัติอย่างยิ่งว่า

“การประพฤติปฏิบัติมันก็ยาก ครูบาอาจารย์จะสอนให้เข้าแบบเข้าแนวก็ยาก มันติดรสเสียแล้ว เหมือนกับสุนัข ถ้าเอาข้าวเปล่า ๆ ให้กินทุกวัน ๆ มันก็อ้วนอย่างหมูเหมือนกัน แต่ถ้าวันหนึ่งเอาแกงราดข้าวให้กินซี เอาซีกสองจานเท่านั้นแหละ วันหลังเอาข้าวเปล่าให้กิน มันไม่กินแล้ว แน่ะ มันติดเร็วเหลือเกิน ดังนั้น รูป เสียง กลิ่น รสนี้ จึงเป็นเครื่องทำลายการประพฤติปฏิบัติของเรา ถ้าหากว่าเราทุกคนไม่มีการพิจารณาในปัจจุบันี้ คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และยารักษาโรค”

แล้วท่านก็ยังชี้ให้เห็นว่า แม้การชอบคลุกคลีกับเพื่อน หาความสนุกกับการพูดคุยก็เป็นอาการของกาม ท่านบอกว่า พระอรหันต์พระอริยเจ้า อยู่กันเป็นหมื่นเป็นแสนก็ไม่มีความสนุก ผู้ประพฤติปฏิบัติจริงอยู่กันร้อยสองร้อยก็ไม่มีความสนุก

เพราะฉะนั้นหลวงพ่อก็ย้ำแล้วย้ำอีกว่า นักปฏิบัติมุ่งหน้าปฏิบัติจริง ๆ ไม่มีการพูดคุยเวลาซักผ้าที่โรงย้อม ระหว่างรอผ้าแห้งท่านก็ให้ขัดบาตรรอไปพลาง ๆ หรือทำไม้สีฟันบ้าง รูปไหนเผลอส่งเสียง ท่านจะมาฮึดใส่ว่า “ปล่อยให้หมากัดกันอีกแล้ว” เพราะโรงย้อมอยู่ใกล้กับกุฏิของท่าน เวลาจะไปไหนท่านจะสั่งเสียงให้รักษาวัดให้ดี อย่าปล่อยให้หมามาซี่ใส่ เป็นต้น

การทำงานคือการปฏิบัติธรรม

นอกจากงานประจำวันที่เรียกว่ากิจวัตรแล้ว หลวงพ่อมักพาพระเถรวาทำงานพิเศษต่าง ๆ เช่น งานก่อสร้าง หรือซ่อมแซมเสนาสนะ ทั้งนี้ก็มีเหตุผลหลายประการ คือ เป็นการเปลี่ยนอิริยาบถหรือเปลี่ยนบรรยากาศ และเพื่อท่านจะได้คอยสังเกตว่าพระเถรวาสามารถเจริญสติในขณะทำงานได้หรือไม่ อีกประการหนึ่งก็คือเป็นความจำเป็นด้วย เนื่องจากวัดมีปัจจัยไม่เพียงพอที่จะ

จ้างคนนอกมาช่วยทำ ต้องอาศัยพระเถระช่วยกันคนละไม้ละมือ ซึ่งเป็นการสร้างความสามัคคีขึ้น ในหมู่คณะ ต่อมาในสมัยหลัง ๆ พระเถระมีจำนวนมากขึ้น ผู้มาบวชใหม่บางครั้งก็ยังคึกคะนอง จะปล่อยให้ภวณาเพียงอย่างเดียวไม่ได้ ต้องให้ออกแรงเจริญสติในการทำงานบ้าง

บางครั้งหลวงพ่อกำลังทำงานจนดิ้นรน เช่น ตอนสร้างโบสถ์ จุดตะเกียงทำกันถึงห้าทุ่มหก ทุ่มเกือบทุกวัน ญาติโยมบางคนถึงกับล้อเลียนว่า พระวัดหนองป่าพงเป็นพระกรรมกร ไม่ใช่พระ กรรมฐาน บางรูปก็บ่นที่ต้องทำงานหนัก

หลวงพ่อกำลังถึงการปฏิบัติธรรมในการทำงานว่า

“นี่แหละการปฏิบัติ ทำงานไปก็ดูจิตของท่านสิ มันเป็นอย่างไรมื่อพามันทำอย่างนี้ ไม่ใช่ จะหลบอยู่เรื่อย ต้องออกมาต่อสู้กับมัน มันเป็นอย่างไรรเราจะรู้ ต่อไปผมจะพาไปในเมืองกรุง มันจะยิ่งร้ายกว่านี้ เรามาฝึก เมื่อฝึกแล้วก็ต้องขึ้นเวทีสิ จะมาต่าหนีตีเย็นครูบาอาจารย์ไม่ได้ และก็ดูผลมันสิ ทำแล้วสร้างแล้วผมก็ได้พักอาศัย อันนี้ก็ทำเพื่อพวกท่านนั่นแหละ ต่อไปก็จะเห็น ผลหรอก อย่าเพิ่งติอย่าเพิ่งชม ทำไปก่อน”

ท่านก็เตือนอย่างนี้ รูปไหนพอใจก็อยู่ได้ รูปไหนไม่พอใจก็หนีไป

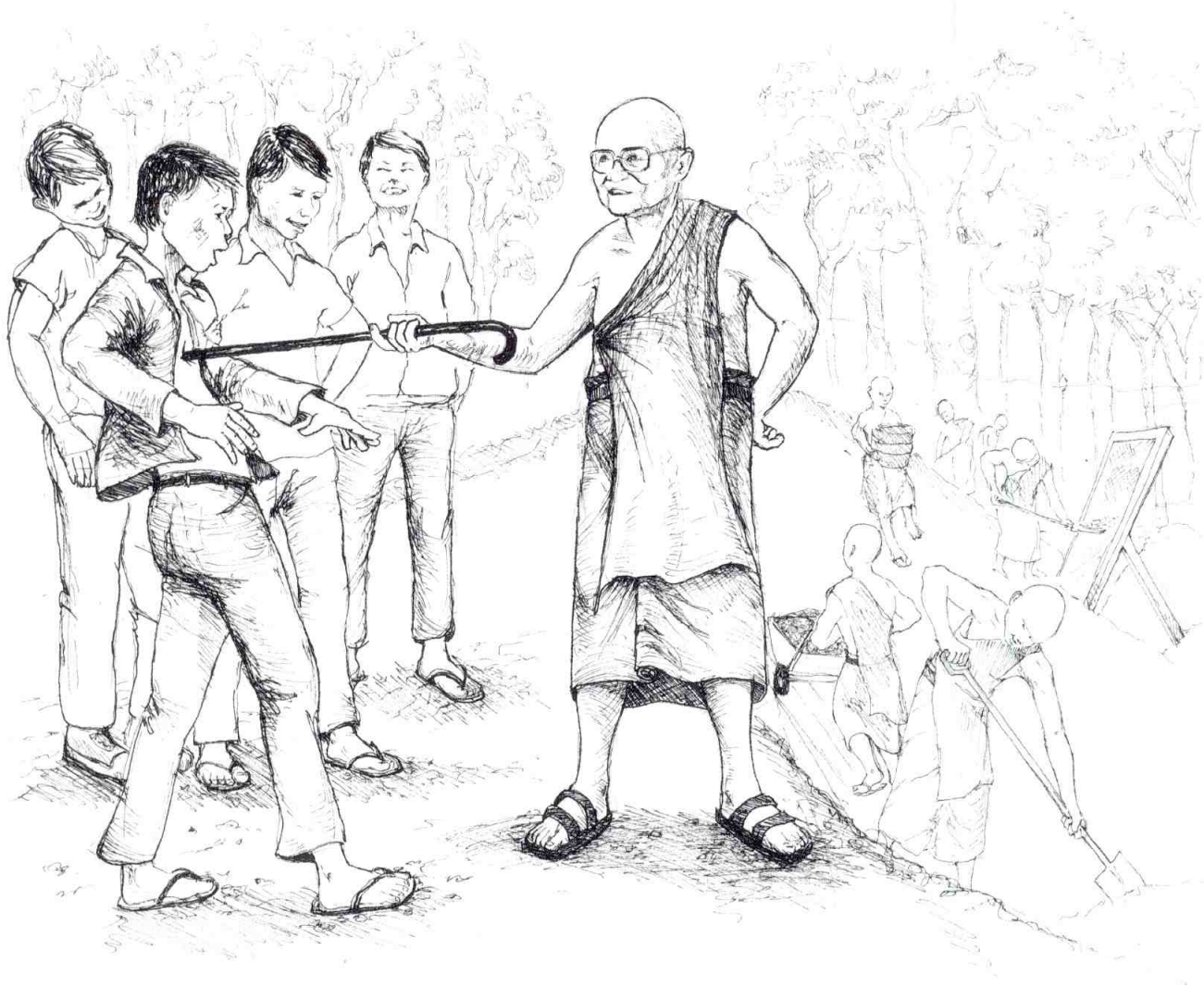
พระอาจารย์เลี่ยมได้พูดถึงปฏิภาณในการทำงานของหลวงพ่อไว้อย่างชัดเจนว่า

“การทำกิจท่านเน้นให้เสียสละ หลักของการเสียสละเป็นทานของสงฆ์ เกิดขึ้นจากจิตใจที่ กว้างขวางเห็นประโยชน์ส่วนรวม และการทำท่านจะไม่มีบอกให้หยุด หรือบอกว่าพอเถอะ เพราะ คำว่าปฏิบัติมันต้องปฏิบัติ คำว่าหยุดไม่มี ส่วนที่ว่ามันจะดังไปหรือหย่อนไปนั่นก็เป็นเรื่องที่ เราจะ ต้องสอดแทรกสติของเราเข้าไป เพื่อให้มันเป็นการปฏิบัติที่สม่ำเสมอ

ท่านเคยย้อนถามโยมที่ขอบบอกว่าไม่มีเวลาปฏิบัติว่า ไม่ใช่เรารีบไปเหอะ เพราะอันที่ จริงเวลายังมีอีกเยอะ แต่ถ้าเรารีบไปก็เห็นว่าเวลามีน้อย เพราะว่าเราไปเกี่ยวข้องกับ ความอยาก ถ้าเราอยากทำมันก็ไม่อยากหยุด มองในแง่ความรู้สึกมันเป็นอย่างนั้น แต่เราไม่ทำเพราะ ความอยาก ทำเพราะการเสียสละ จะเป็นประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์ แต่มันเป็นปฏิภาณ ช่วยให้คนที่ทำกับเรามองเห็นการกระทำนั้นในแง่ของการปฏิบัติว่า การเสียสละนั้นเป็นประโยชน์ อย่างตอนทำถนนขึ้นถ้ำแสงเพชรท่านก็ไม่ได้บอกให้ทำ แต่ก็ช่วยกันทำทั้งวันทั้งคืน ใครเหนื่อยก็ไป นอน หลวงพ่อก็เดินไปเดินมาอยู่อย่างนั้น ทำกันอยู่ ๔ เดือนทั้งพระเถระและญาติโยม มันเป็น ปฏิภาณของคนมีศรัทธา คือทำไม่หยุด ไม่เคยได้ยินท่านบอกสักครั้งว่า โยมกลับบ้านเสียที มีแต่ ใครเหนื่อยก็ออกไป คนใหม่ก็เข้ามาแทน

ช่วงก่อนเข้าพรรษา จะเป็นช่วงที่มีกิจต้องช่วยกันทำมาก ก่อนเข้าพรรษาก็จัดสถานที่ของ วัด เช่น เสนาสนะหลังไหนรั่วก็ต้องซ่อมแซม ทางเข้าออกไม่มีก็ทำแนวถนนเข้ากุฏิ พอจะออก - พรรษาหมดฤดูฝนดินขุดง่ายก็ช่วยกันแยกถนนทุกปี เกลียหลังถนนให้ดี ตรงไหนเป็นที่ลุ่มก็เกลี่ยไปไม้ ไปกลบ ถ้ามีจอมปลวกก็ให้โยมขุดทีละน้อย แต่ระหว่างพรรษาไม่มีงานมาก ท่านให้เราตั้งใจ สมาทานวัตร เช่น ธุดงค์วัตร”

นั่งอย่างเดียวก็นั่งไม่ใช่

วันหนึ่งหลวงพ่อบุญธรรมพระเดชพระคุณเดินขึ้นไปสไลด์นามหม้อรอบโบสถ์ พอถึงขณะที่ท่านกำลังยืนสั่งงานอยู่นั้น มีหนุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่งมาเที่ยวชมวัด เดินมาพบท่านเข้า พวกเขาเข้ามายืนใกล้ๆ ท่าน ทำท่าทางแบบฝรั่งวัยรุ่นกิริยาไม่สู้จะอ่อนน้อมเท่าไรนัก หนึ่งในคณะของเขา ถามท่านหลายอย่าง และท้ายที่สุดเขาจึงถามท่านทำนองรุกไล่ว่า

“ทำไมท่านไม่พาพระเดชพระคุณนั่งสมาธิ ชอบพาทำงานอยู่เรื่อย”

หลวงพ่อดตอบออกไปทันควันว่า

“นั่งมากมันขี้ไม่ออกวะ”

พวกนั้นรู้สึกงุนงงต่อคำตอบของท่าน ทันทีที่ท่านก็ยกไม้เท้าขึ้นชี้ไปยังคนถามปัญหา และสั่งสอนว่า...

“ที่ถูกต้องนั้น นั่งอย่างเดียวก็นั่งไม่ใช่ เดินอย่างเดียวก็นั่งไม่ใช่ ต้องนั่งบ้าง ทำประโยชน์บ้าง และทำความรู้ความเห็นให้ถูกต้องไปทุกเวลานาที อย่างนี้จึงจะถูก กลับไปเรียนมาใหม่ นี่ยังอ่อนอยู่มาก เรื่องการปฏิบัติถ้าไม่รู้จักจริง อย่าพูด มันจะขายขี้หน้าตัวเอง”

การออกธุดงค์

“ที่พระพุทธเจ้าท่านสรรเสริญให้ไปธุดงค์นั้นคือ ไปประกาศพรหมจรรย์ พรหมจรรย์นั้นคือ ข้อปฏิบัติอันละเอียด คือปฏิบัติจิตภายในนี้ ไม่ใช่ว่าการเดินนั้นมันเป็นธุดงค์ การไปนั้นมันเป็นธุดงค์ ตัวธุดงค์จริง ๆ นั้น คือข้อปฏิบัติ” นี่คือ ความหมายของธุดงค์ที่หลวงพ่อบอกชี้แจงให้ลูกศิษย์ได้เข้าใจ แล้วท่านอธิบายเพิ่มเติมว่า

“การไปธุดงค์นี้เรียกว่าเราไปเพื่อให้เห็นวิเวกทางกาย ไปพบป่าช้าป่าช้า ไปพบหุบเขา เราก็แวะไปทำความเพียร ได้ความวิเวกวิ้งแว้งเป็นกายวิเวก เมื่อกายวิเวกก็เป็นเหตุให้จิตวิเวก พลอยให้จิตสงบระงับไปด้วย...”

คุณธรรมที่พระธุดงค์ควรดำรงไว้มีหลายข้อ แต่หลวงพ่อบอกกล่าวว่า ถ้ามีธรรม ๒ ข้อ คือ หิริ ความละอายต่อบาป โอตตัปปะ ความเกรงกลัวต่อบาปเท่านั้นแล้ว “ธุดงค์ไปที่ไหนจิตจะสว่างไสว”

ท่านแนะนำอีกว่า “เมื่อพบอาจารย์ต่าง ๆ ก็ไม่ให้เอามาเทียบสำนักนี้เป็นอย่างนี้ สำนักโน้นเป็นอย่างโน้น ให้เอาดีมาต่อต่อดังเดียว บริหารธุดงค์ก็เหมือนกัน ไม่ใช่ก็จำเป็น โนนก็จำเป็น แยกเอาไปเสียมากมาย เดินไป ๆ ต้องให้เขาไปหมด ธุดงค์เป็นการเตรียมใจเพื่อไปปฏิบัติ ไม่จำเป็นต้องมีสบู่ เอาผ้าถูก็ได้ ไม่จำเป็นต้องมีแปรงสีฟัน เอาไม้ขัดก็ได้ ผ้าผืนเดียว น้ำขันเดียว ก็ให้อาบได้ อยู่ได้ อย่างนี้จึงจะเรียกว่า ไปธุดงค์”

หลวงพ่อบรรยายบ่อย ๆ ว่าทุกวันนี้ พระธุดงค์ที่แท้จริงหายาก ส่วนมากเป็นพระทะเลุดงเสียมากกว่า นั่งรถนั่งเรือไปหาที่สวองาม ทิวทัศน์ดี อาหารดี พอรู้สึกเบื่อแล้วก็ย้ายหาที่ใหม่ ไม่อย่างนั้นก็ไปหาเอกลาก โดยปักกลดใกล้ ๆ หมู่บ้าน แล้วให้ย่นต์ให้ตะกรุด ให้เครื่องรางของขลังให้หอยเป็นธุดงค์พาณิชย์ และบางรูปเข้าไปในป่าดงดิบ อยู่ด้วยความยากลำบาก แต่ไม่ใช่เพื่อแสวงหาสัมมาธรรม หากต้องการเหล็กไหลเท่านั้นเอง หลวงพ่อบรรยายถึงความแตกต่างกันระหว่างสมัยก่อนและสมัยนี้ว่า

“สมัยก่อนไม่เป็นอย่างนี้ ถึงจะมีรณมีเรือก็ไม่ไปกัน ไปด้วยสติปัญญา ไปด้วยทุกขเวทนา ไปด้วยการพิจารณาจิตใจ ดูทุกขเวทนา ไปเพื่อความเยือกเย็น ไปเพื่อการปฏิบัติ ไปหา ไปคิดหาธรรมะ หาความสงบ หาการปฏิบัติ หาความจริง ไปตามภูตามเขา ตามป่าตามดง”

เพื่อให้ลูกศิษย์ได้สัมผัสกับความวิเวกตามความหมายที่ท่านได้อธิบายไว้อย่างนั้น หลวงพ่อบอกจึงได้พาคณะพระเถรออกธุดงค์เป็นครั้งแรก บรรยายการเดินทางไปธุดงค์ในสมัยก่อนที่หลวงพ่อบอกเป็นผู้นำไปนั้นเป็นอย่างไร จะเห็นภาพได้จากคำบอกเล่าของท่านพระครูบรรพตวรกิต ซึ่งได้ร่วมขบวณในครั้งนั้นดังนี้

“ผมได้ฝึกออกไปธุดงค์กับท่าน ครั้งแรกไปด้วยกัน ๖ องค์ และมีโยมตามไปด้วย ไปทางอำเภอขุนทรุกเป็นเวลาประมาณสองเดือนครึ่ง เมื่อถึงป่าช้า ท่านได้พาเราเข้าไปพัก พักอยู่แห่งละสองวัน สี่วัน หรือห้าวัน

ท่านพาเดินไปเรื่อย เมื่อผ่านหมู่บ้านออกไปได้ไปเจออุจจาระ ผมเดินตามหลังกับพระ

๒ - ๓ องค์ ท่านได้หยุดอยู่และพูดว่า นี่ ๆ มาดูนี่ จะทำให้ดู นี่คืออุจจาระของสาว ๆ นี่แหละ มันสวยตรงไหน สาวก็ขี้เหม็นเหมือนกัน แล้วท่านได้เล่าเรื่องของหลวงพ่อทองรัตนว่า เมื่อหลวงพ่อทองรัตนเห็นสิ่งเหล่านี้ เช่น เห็นอุจจาระบ้าง เห็นเห็ดที่เพิ่งขึ้นบ้าง เห็นเห็ดเน่าลงบ้าง เห็นดอกไม้ตายบ้าง ท่านจะเรียกลูกศิษย์ไปดู และจะพูดว่า พ่อเห็นธรรม พ่อได้ธรรมเพราะปานี้ ทุกอันนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ คือเอาไปพิจารณา ถ้าไม่พิจารณาเห็นอะไรก็สวียไปหมด แล้วอุจจาระนี้ก็สวยไหม เจ้าของมันคือสาว สวยหรือเปล่า ท่านได้ชี้แนะให้ดู”

ต่อมาเมื่อหลวงพ่อกำลังอายุมากขึ้น ท่านก็ไม่อาจพาลูกศิษย์ออกธุดงค์ได้เหมือนครั้งที่ยังแข็งแรง บางครั้งท่านจึงจัดให้พระไปป่าช้าบ้านกลางหรือบ้านก่อในดอนคำ โดยมีพระเถระรูปใดรูปหนึ่งพาไป แบ่งกันไปครั้งละ ๒ - ๔ รูป ไปฝึกอยู่ที่นั่นโดยเฉพาะเวลามีศพคนตายโหง เพื่อเป็นการฝึกนิสัยของพระบวชใหม่

หลังจากบวชได้ห้าพรรษาแล้ว พระอาจารย์ชาคริก็ได้กราบลาหลวงพ่อกับธุดงค์บ้างเหมือนกัน ท่านเล่าว่า

“หลวงพ่อกับได้ให้คำแนะนำผมอย่างดีที่สุด ถ้าเดินไปพบพระหรือโยมก็ตาม ถ้าเขาถามเราว่า ท่านนิยมลัทธิไหนหรือนิกายอะไร ก็ให้ตอบเขาว่า เราไม่สนใจเรื่องนิกาย ไม่สนใจเรื่องลัทธิ แต่เรานิยมธรรมะคำสั่งสอนของสมเด็จพระบรมศาสดา ถ้าหากเขาถามว่า ท่านเป็นพระมหานิกายหรือพระธรรมยุต ก็ให้ตอบเขาว่า พระอุปัชฌาย์ของเราเป็นพระมหานิกาย แต่เราเป็นพระที่ดีที่รักษาพระวินัย” ท่านย้ำบ่อย ๆ ว่า

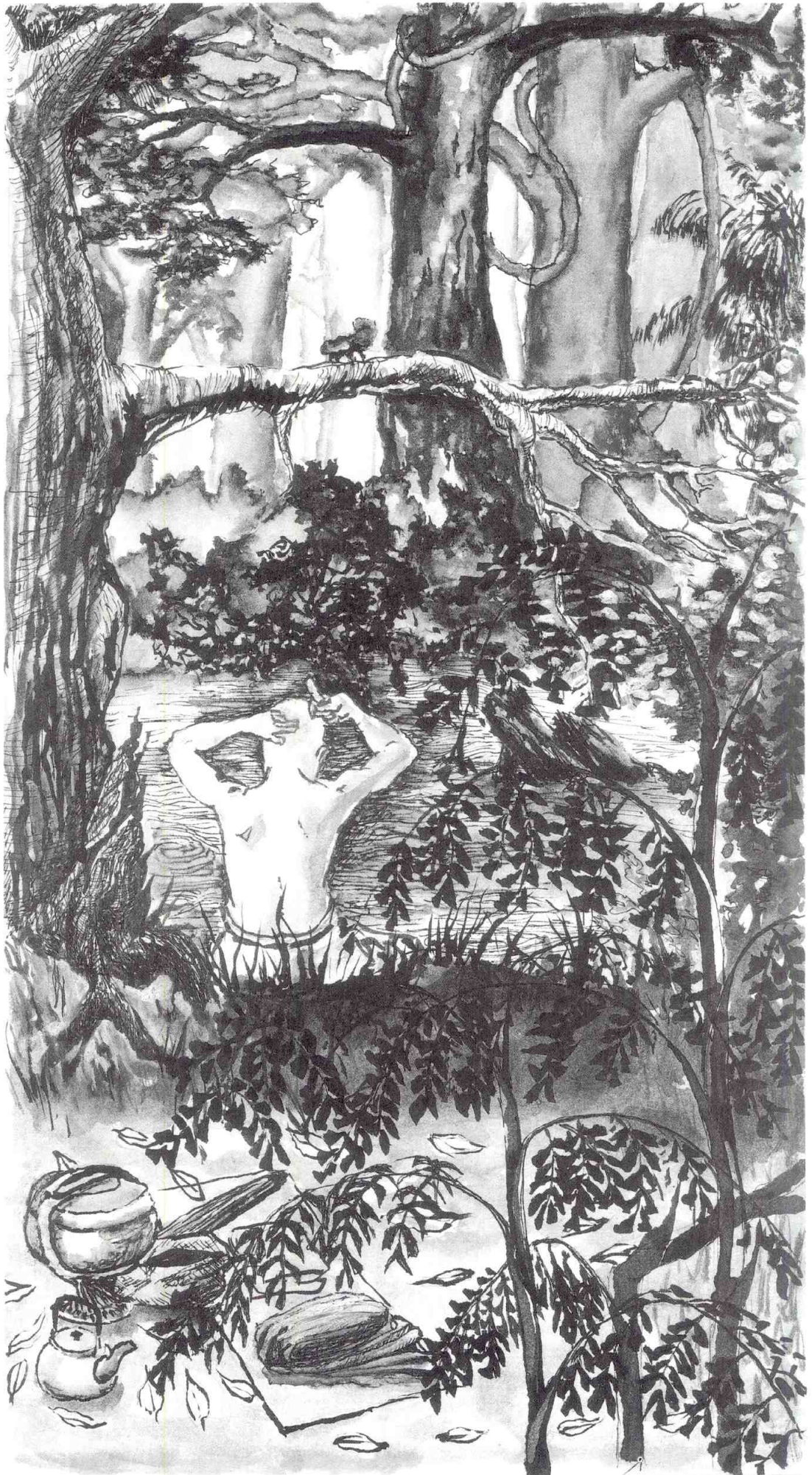
“อย่าไปสนใจในเรื่องลัทธิอะไร ๆ ในเรื่องนิกายอะไร ๆ ให้อ่านธรรมะที่ผุดขึ้นในใจของเราดีกว่า”

ต่อมาเมื่อท่านพระครูบรรพตวรกิต จะออกธุดงค์เองโดยไม่มีหลวงพ่อกับผู้นำ หลวงพ่อก็ให้คำแนะนำแก่ท่านอย่างละเอียดลออทีเดียว

“หลวงพ่อกับสอนว่า ถ้าจะไปพักในถ้ำ ต้องถามญาติโยมก่อนว่าถ้ำไหนเป็นถ้ำสมบัติหรือถ้ำวิบัติ มีบางถ้ำเป็นถ้ำวิบัติ เพราะบางครั้งมีพระไปอยู่และทำเสียศีล ด้วยการฆ่าสัตว์หรือไปทำสังฆาภิเสก เรียกว่า ถ้ำวิบัติ ถ้ำนั้นเราไม่ควรไปอยู่และไม่ควรไป หรือถ้ำนั้นมันมีสัตว์ร้าย มีเจ้าที่เจ้าทางรุกขเทวดาอารักขา เมื่อไปถึงก็ต้องหยุดเสียก่อน หยุดยืนตั้งเจตนาจิต ข้าพเจ้าจะเข้าไปสู่ที่นี้ ไปเพื่อเป็นมิตรสหายเป็นเพื่อน เพื่อปลดเปลื้องช่วยเหลือให้หมดความทุกข์ ไม่ใช่จะเข้าไปเป็นศัตรูหมู่ร้ายกัน ให้ตั้งจิตอย่างนั้น ถ้ามีสัตว์มีอะไรอยู่ก็ขอให้อยู่ตามสบาย ไม่ต้องสงสัยแคลงใจ ข้าพเจ้ามาเพื่อทำความเพียร ทำความดี ถ้าจะอยู่ด้วยกันก็อยู่ตามอัธยาศัยตามสบาย ตั้งจิตเจตนาอย่างนี้เสียก่อนจึงค่อยเข้าไปด้วยความตั้งใจมีสติ

ถ้ามีสัตว์ร้ายเช่น ช้าง เสือ ที่เป็นอันตราย ท่านให้ถนัดคนเนื้อสัตว์เสียก่อน เพราะเนื้อเมื่อฉุนแล้วมีกลิ่น สัตว์ร้ายได้กลิ่นจะมาทำร้ายเราได้ จึงต้องถนัดเนื้อซึ่งเป็นวิธีป้องกันตัว เมื่อออกธุดงค์จะเหมือนกับออกสู่สนามรบ เรื่องศีลสำคัญมากต้องพยายามรักษาทุกลมหายใจเข้าออก

ทุกก้าวทำเดิน ถ้าไปทำผิดศีลก็จะมีอันเป็นไปต่าง ๆ บางครั้งก็ปวดท้องเจ็บท้อง บางครั้งกินนอนเพื่อละเมอฝันร้าย บางทีก็มีสัตว์มีสิ่งอื่นมาเบียดเบียน ต้องพิจารณาดูศีล

ถ้ามีสัตว์จะมาทำร้ายเช่น ควาย ธรรมดาว่าควาย ถ้าจะชนมันก็จะก้มหัวลง แต่ลงได้ไม่มาก ถ้าหนีไม่พ้นเราก็หลบลงตรงที่ต่ำ ๆ หรือกางกลดออก ถ้ามันตกใจจะหนี ถ้ามีร่องให้ลงไป มันจะขวิดไม่ถูก ส่วนวัวเวลาจะชนมันจะหลับตา ถ้ากำลังจิตเรานักแน่น เมื่อมันวิ่งเข้ามาเราก็หลบจากมันนิดเดียว แต่ว่าอาจจะไม่ทันก็ได้ ขึ้นอยู่ที่กำลังใจและความไวของเรา เวลาใช้ไฟฉายอย่าฉายตรงทางเราเดิน ต้องฉายให้เหวี่ยงไปข้าง ๆ ถ้ามีคนร้ายใช้ปืนยิงมาจะต้องยิงไปที่แสงไฟฉาย เราจะพ้นอันตรายได้ ท่านแนะนำทุกอย่าง

ถ้าไปพักป่าช้าท่านก็ให้อยู่ไกล ๆ กัน แต่ถึงเวลากลางคืนถ้าไปกับท่าน ท่านจะกระแอมให้กำลังใจ ท่านย้ำเสมอว่าการทำความเพียรไม่ต้องสงสัยว่าจะไม่ถูก มันถูกแล้วดีแล้ว ถ้าไม่ดีพระพุทธรเจ้าท่านคงไม่ทิ้งลูกทิ้งเมียไปปฏิบัติหรอก เพราะฉะนั้นไม่ต้องกลัวตาย ไม่ต้องกลัวขาขาดงอเปลี่ยนทั้งนั้น

ก่อนไปรุดงค์ที่ภูลังกา ตอนแรกต้องไปฝึกกับท่าน ท่านสอนให้ระมัดระวัง อย่าไปติดผู้คนสำคัญที่สุดอย่าให้ผิดศีล จะมีอันเป็นไปต่าง ๆ อย่าไปพักในที่หวงห้าม ให้สังเกตร่มเงา ดูข้างบนมีกิ่งไม้แห้งมันจะตกลงมา กลางวันก็ให้สังเกตต่อไม้ การพูดจาก็ให้รู้ระดับจิตใจญาติโยม อย่าไปขัดแย้งแย้งกร้าว จะเข้าป่าไหนก็ให้หยุดก่อนเข้าเขต ให้ตั้งจิตเมตตาาก่อนว่าจะเข้าไปเป็นมิตรไปเป็นเพื่อน จะเข้าถ้าอย่าฉุนเฉียว พวกข้างจะได้กลืนตัวเรา บางถ้าเป็นถ้าวิบัติ มีพระเป็นสังฆาภิเสก ปาราชิก อย่าไปพัก ไปแล้วไม่ต้องไปเที่ยวดูข้างนอก ให้ดูข้างใน ไม่ต้องไปหาครูบาอาจารย์มาก ให้ไปตามป่าช้า ให้ทำวัตรสวดมนต์กราบอยู่ที่นั่น ให้ระวังสังวร และอย่าอยู่ที่ไหนนาน จะไปติดญาติโยม อย่างมากไม่ควรเกิน ๑๕ วัน

อีกเรื่องที่ท่านให้ระวัง คือเรื่องคนมาขอหอย ให้บอกเขาว่าไม่รู้ แต่จะให้ของดีกว่านั้นคือให้ข้อวัตรปฏิบัติ ถ้าเขารบเร้าหลีกเลียงไม่ได้ ก็ให้ข้อวัตร ศีลห้า ศีลแปด แล้วแต่เขาจะแปลเอาเอง ให้ดูนิสัยคน อาจเป็นอันตราย แต่บางบ้านเขาฉลาด เพราะเคยรับพระกรรมฐานมาก่อน เขาจะมาอุปฐาก กลางคืนก็พาลูกหลานมาสมาทานศีล วันพระก็มาถือศีลแปด

สิ่งที่ท่านเตือนและแนะนำให้อดทน ก็คือเรื่องความขัดแย้ง ถ้าไปเกินเดือนหรือ ๒ เดือนไป ๕ องค์ มักจะเหลือเพียงสาม หรือสอง หรือหนึ่ง เพราะต่างคนต่างเหนียว สิ่งแวดล้อมก็ทารุณ บางทีก็ขัดกันเรื่องเส้นทางเรื่องสถานที่พัก บางองค์ก็นิสัยขี้ลืม ไปพักที่ไหนลืมของไว้ที่นั่นต้องกลับไปเอา มีปัญหามาก โดยเฉพาะปัจจัยสี่ขาดแคลน ไปรุดงค์ต้องใช้ความอดทนและอดกลั้นมาก

ถ้ามีคนมาถามเราเรื่องเกี่ยวกับฉันท โสตาบัน ก็บอกว่า ไม่ได้ปฏิบัติทางนั้น ไม่สนใจการปฏิบัติท่านให้ลดลงไปว่ามันละความโลภ ความโกรธ ความหลงได้ไหม มันไม่ยึดมั่นในวัตถุสิ่งของไหม คนด่ายังโกรธไหม ส่วนฉันทขึ้นไหน ๆ ครูบาอาจารย์ไม่ได้สอน ท่านสอนให้ตามดูจิตของตน จะพ้นจากบ่วงของมาร”

ยาดองยาดี

พระรูดงค์มักชอบหาที่วิเวกห่างไกลจากความเจริญ เพื่อบำเพ็ญสมณะธรรม แต่ที่สงบสงัดจากความวุ่นวายของโลก ย่อมสงบสงัดจากสิ่งอำนวยความสะดวกสบายเช่นกัน ที่สำคัญอาจจะอยู่ไกลหลายกิโลเมตรจากโรงพยาบาล ฉะนั้นพระรูดงค์ต้องเรียนรู้เรื่องยาสมุนไพร รู้จักใช้สิ่งที่ธรรมชาติให้แก่โลกเพื่อบำบัดอาพาธ และในเรื่องนี้หลวงพ่อก็ได้สั่งสมความรู้ที่ลึกซึ้งเอาไว้เหมือนกัน พระอาจารย์ดิลก เคยเขียนบทความเรื่อง ยาดียาดองของพระรูดงค์ โดยมีข้อความตอนหนึ่งว่า

“อันที่จริงยาที่นักปฏิบัตินิยมทำกันก็คือยาดองน้ำมูตรเน่า บางทีดองใส่ไหเป็นปีจนหนอนขึ้นก็มี แล้วกรองเอาน้ำมาต้มกับขิงใส่เกลือ พอฉันคล่องใช้แทนยาระบาย การทำน้ำยาดองมูตรเน่าต้องพิจารณาปัสสาวะ ถ้ามีกลิ่นมากยาดองก็จะมีกลิ่นด้วย ถ้าดองแบบไม่ใส่เครื่อง ๗ - ๘ เดือนจึงใช้ได้ แต่ถ้าใส่ขิง ข่า ตะไคร้ ใบมะกรูด ก็ประมาณ ๓ เดือน ส่วนที่จะทำอย่างไรแล้วแต่ความชอบ บางทีก็น้ำปัสสาวะสองส่วน น้ำสุกหนึ่งส่วน บางทีก็กลับกัน ผู้เขียนมีประสบการณ์ว่าฉันยาดองน้ำมูตรเน่าทุกเจ็ดวันจะระบายท้องดี ฉันทุกวันไม่ได้จะติดยา เมื่อหยุดฉันจะไม่ถ่ายสมัยโบราณใช้น้ำนี้เป็นยาระบาย บางทีเครื่องที่ใส่ดองก็ไม่ทิ้ง ภายหลัง ๓ เดือน เอามาตากและบดสำหรับติดตัวไปยามออกรูดงค์ ชงน้ำรับประทาน

หลวงพ่อกเคยบอกกับหมู่สงฆ์ว่า ก่อนหน้าออกรูดงค์ท่านจะใช้ใบส้มลม ตำละเอียดปนกับเกลืออัดใส่กระบอกไม้ไผ่จนแน่น แล้วเอาไปหลาม คือปิ้งไฟให้แห้ง นำมาผ่าออกจะได้ยาเป็นแท่ง เวลาฉันก็ขูดออก ไปไหนมาไหนไม่มีน้ำปานะก็นำสิ่งนี้แหละมาฉันแทนน้ำปานะ ส่วนมาเลเรียกก็ใช้ใบสะเดากับบอระเพ็ด ฉันวันละคืบ ถ้าป่วยหนักต้องดื่มน้ำฉัน บางคนนิยมเอาบอระเพ็ดหั่นเป็นแว่นเฉลี่ยบางๆ คั่วใส่เกลือ หอมเหมือนกาแฟ ส่วนประกอบยาแก้ต่าง ๆ โดยเฉพาะยากันงูกัดก็มี ท่านบอกว่าได้ตำรามาจากน้องชายหลวงพ่อดีชื่อ ผู้ใหญ่ลา มีกล่อมก้อยลอดซอน ตุ่มกาแดงหัวป้อ ขี้ไก่และดีงูเห่าม มียาแก้กั๊กอีกขนานหนึ่งที่พระรูดงค์เคยใช้ได้ผลมาแล้ว ในพระวินัยกล่าวว่าในกรณีถูกงูกัดอนุญาตให้ตัดไม้จุดไฟได้(เผาไม้ให้เป็นขี้เถ้า) ให้เอาน้ำมูตรรวมกับอุจจาระและขี้เถ้าจากไม้ที่เผา กวนให้เข้ากัน แล้วให้คนถูกงูกัดกิน จะทำให้อาเจียนออกมาอย่างแรง และทำลายพิษของงูได้ (เรียกว่า ยามหาวิกฏ ๔)

ผู้พันคนหนึ่งได้ยื่นหลวงพ่อบอกเรื่องนี้บ่อยจนจำได้แม่นยำ วันหนึ่ง คุณทหารเดินลาดตระเวนอยู่ในป่า พลทหารคนหนึ่งถูกงูกัด ผู้พันนึกถึงคำของหลวงพ่อดี จึงบอกให้พลทหารที่ปวดอุจจาระและปัสสาวะไปถ่ายเอามา คนให้เข้ากันจิบกรอกลงในปากพลทหารที่ถูกงูกัด ตอนนั้นชากรรไกรแข็งแล้ว ปรากฏว่าตัวเย็นและอาเจียนออกมา รอดตายได้เหมือนกัน”

ระเบียบในการออกรูดงค์

กติกาสงฆ์ของวัดหนองป่าพงกำหนดไว้ว่า พระที่จะไปรูดงค์ตามลำพังหรือเป็นหัวหน้า ต้องมีอายุพรรษาอย่างน้อย ๕ พรรษา แต่อันนี้ก็มีใช้กฎตายตัว เพราะแท้ที่จริงหลวงพ่อก็ให้ความสำคัญ

“ได้ความวิเวกวังเวงเป็นกายวิเวก
เมื่อกายวิเวกเป็นเหตุให้จิตวิเวก
พลอยให้จิตสงบระงับไปด้วย”

แก่คุณธรรมมากกว่าอายุพรรษา โดยเฉพาะความละเอียดและความเกรงกลัวต่อบาป ดังนั้น หลวงพ่อ มักพิจารณาอนุญาตให้พระออกธุดงค์เป็นราย ๆ ไป เช่นพระบางรูปแม้บวชหลายพรรษาแล้วจิตใจ ยังไม่เข้มแข็งพอ ท่านก็ไม่อนุญาต บางครั้งผู้ขอมีจิตใจฟุ้งซ่านอยากเที่ยวหรือเบื่อหน่ายการอยู่กับที่ หลวงพ่อก็ฝึกนิเลศลูกศิษย์ โดยการปฏิเสธ แต่ถ้าเห็นว่าการออกธุดงค์จะเป็นประโยชน์แก่การ ประพฤติปฏิบัติของพระรูปใด ท่านอาจจะชวนพระรูปนั้นเอง อย่างนี้เป็นต้น ที่แน่นอนก็คือ ใครแสดงความอยาก ใจร้อนจะไปเร็ว ๆ จะต้องรอนานจึงจะได้รับอนุญาต

สิ่งที่หลวงพ่อกำชับเตือนลูกศิษย์ทุกรูปที่ออกธุดงค์ก็คือ ไม่ให้ลืมนัดมุ่งหมายในการไปธุดงค์ คือไปเพื่อขัดเกลากิเลส อย่าสักแต่ว่าเที่ยวไปโดยไร้จุดหมายแบบทะเลาะง แต่ไปอย่างมีศักดิ์ศรี ของสมณะผู้สงบระงับ เพื่อเป็นการประกาศพรหมจรรย์แก่ชาวโลก

โอวาท – การออกธุดงค์

ธุดงค์ นี่เป็นข้อวัตรของพระอริยบุคคล หรือผู้กำลังปฏิบัติเพื่อจะเป็นพระอริยเจ้า เพื่อเป็นพระอริยบุคคล ท่านเรียกว่า ธุดงค์ เป็นข้อวัตรปฏิบัติอันบุคคลทำได้โดยยาก ท่านเรียกว่า ธุดงค์ คือ มันทัดเกล้ากิเลสของนักปฏิบัติ

ถ้าท่านอยากจะไปธุดงค์ คือไปหาสิ่งที่ประโยชน์ ไปเพื่อประโยชน์ เพื่อข้อปฏิบัติอันเคร่งครัด พระผู้ตั้งใจไปธุดงค์แบบถูกต้องจะต้องเป็นพระที่เก่งพอสมควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเราจะเดินไปคนเดียวนี้ ยิ่งเป็นของลำบากยิ่งเป็นของสำคัญ ท่านจะต้องเป็นผู้ระมัดระวัง รู้รอบ เป็นผู้ที่รู้พระวินัยและข้อปฏิบัติพอสมควร

ความรู้ที่เป็นกรณีพิเศษ ซึ่งเราจะพบในเมื่อเราจะเดินทางไปในนั้นหลายอย่างหลายประการ แต่ละท่านจะเป็นผู้มีปัญญาแล้ว ท่านจะเป็นคนฉลาด เพราะว่าการเดินธุดงค์คือเดินออกจากบ้าน เดินออกจากกุฏิวิหาร เดินออกจากที่อยู่อันสบาย ๆ เดินออกจากที่นั่งที่นอนอันสบาย ๆ

ฉะนั้นการเดินธุดงค์นี้ จึงเป็นของสำคัญมาก ที่เดินธุดงค์นี้ไม่ใช่ว่า การเดินนั้นมันเป็นธุดงค์ การไปนั้นมันเป็นธุดงค์ ตัวธุดงค์จริง ๆ นั้น คือข้อปฏิบัติ ไม่ใช่การเดินเข้าไปในป่านั้นเป็นธุดงค์ ธุดงค์นั้น คือการปฏิบัติ ไปประกาศพรหมจรรย์ไม่ใช่ว่าไปประกาศพระศาสนา เพราะว่า การประกาศพระศาสนานั้นต้องบรรยาย ต้องประกาศ ต้องแสดงธรรมกับประชาชนทั่ว ๆ ไป

ที่พระพุทธเจ้าท่านสรรเสริญให้ไปธุดงค์นี้คือ ไปประกาศพรหมจรรย์ พรหมจรรย์นั้นคือข้อปฏิบัติอันละเอียดมาก ไม่ใช่การพูดการเรียนเฉย ๆ คือไปประกาศความจริง เรียกว่า พรหมจรรย์

พรหมจรรย์ที่มันจะเศร้าหมองต่างพร้อมได้ เช่น ผมยกตัวอย่างว่า เราได้ยินเสียงร้องเพลงก็ดี ร้องให้ก็ดี แล้วเรามีความยินดีปลื้มใจขึ้นใจในเสียงนั้น อันนี้ก็พรหมจรรย์เศร้าหมองแล้ว หรือว่าเราจะลึกถึงกาลเก่า เช่น เมื่อเราเป็นหนุ่ม ได้ไปพูดหยิกหยอก คิดขึ้นกันกับผู้หญิงในกาลก่อนเมื่อเราเป็นฆราวาสอยู่นั้น เมื่อระลึกขึ้นได้แล้วละก็ยินดี ร่าเริง เฟลใจ สิ่งทั้งหลายเหล่านั้น อันนี้พรหมจรรย์เราเศร้าหมองแล้ว พรหมจรรย์เราต่างพร้อมแล้ว อย่างนี้เป็นต้น เรียกว่าพรหมจรรย์คือปฏิบัติจิตภายในอันนี้ แสดงถึงข้อปฏิบัติ

ดังนั้นเมื่อท่านไปนี้ ท่านจะต้องพยายามไปประกาศพรหมจรรย์และพระศาสนาพร้อมกันให้คนเข้าใจ การพูด การเรียน การกระทำอันนี้เรียกว่า การประกาศพระศาสนา ประกาศธรรมะ

ส่วนจิตใจของท่านซึ่งเป็นภายใน อันนั้นเรียกว่า พรหมจรรย์ ที่เป็นส่วนลึก ส่วนลึกยังงี้ เช่นว่า มันยังมีความยินดีในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรสอยู่ อันนั้นเรียกว่า พรหมจรรย์ยังไม่สำเร็จ พรหมจรรย์ยังไม่จบ ยังมีพรหมจรรย์ อันนี้ยังไม่บริสุทธิ์ยังไม่พ้นทุกข์ อันนี้เป็นส่วนลึกของสมณะปฏิบัติ

ดังนั้นการไปธุดงค์นี้ เรียกว่าเราเดินไป เข้าไปในป่าเพื่อให้เห็นวิเวกทางกาย ไปพบป่าช้า ไปพบหุบเขา ไปพบป่าช้า เราก็แวะเข้าไปทำความเพียร หรืออาศัยอยู่ที่นั่น ได้ความวิเวก

วังเวงที่พระพุทธเจ้าท่านสรรเสริญว่า กายวิเวก สงัดจากรูป เสียง กลิ่น รส สงัดทางกาย เป็นกายวิเวก คือไปอยู่ในที่ห่างเสียง รูป กลิ่น รส ทั้งหลายเหล่านี้ ท่านเรียกว่าเอกาย ไปวิเวก หาวิเวกทางกาย

เมื่อวิเวกทางกายมันก็เป็นเหตุให้สงบ สงบเพราะเราไกลจากรูป จากเสียง จากกลิ่น จากรส ทั้งหมดนี้เป็นเหตุให้จิตเราสงบขึ้น เพราะไปอยู่ที่กายวิเวก เพราะตาไม่ได้เห็นรูป หูไม่ได้ยินเสียง ไม่อยู่ในที่พลุกพล่านทั้งหลาย จิตก็สงบ

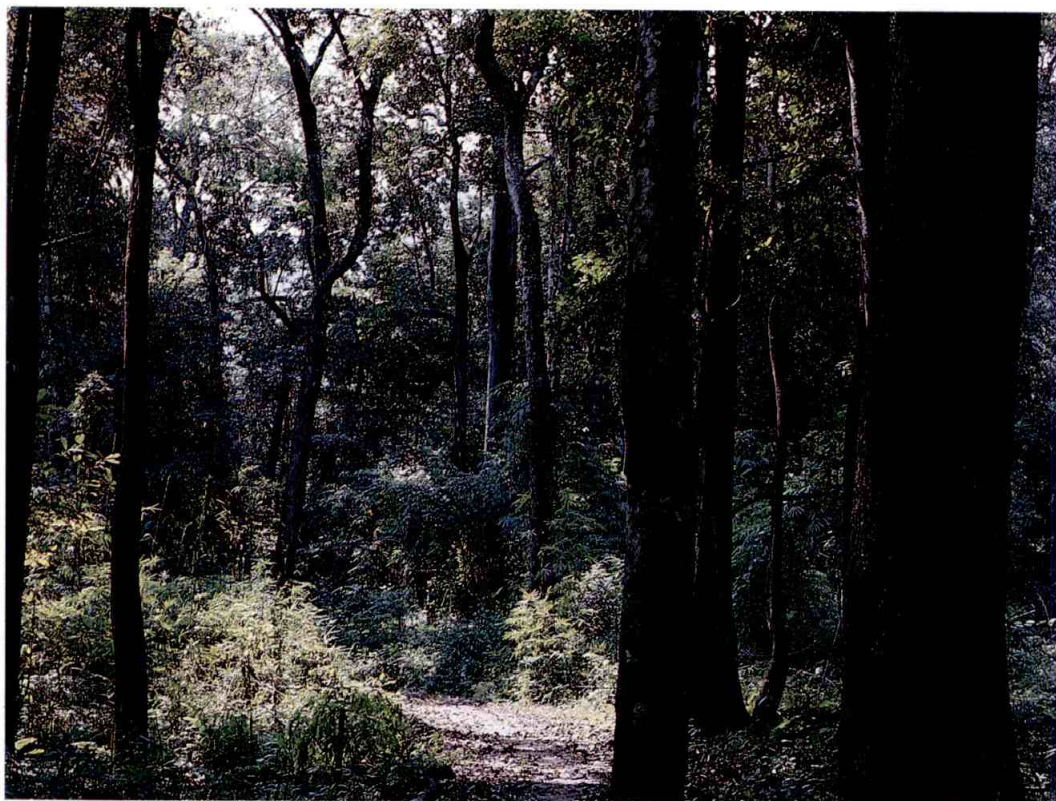
ความสงบนี้เป็นความสงบที่ไม่เด็ดขาด เป็นความสงบเพราะเราอยู่ห่างจากอารมณ์ ไกลอารมณ์เท่านั้นก็สงบ อันนี้มันก็ยังเป็นผลอันหนึ่งซึ่งเป็นเหตุให้จิตวิเวก พลอยให้จิตสงบระงับไปด้วย เพราะเราอยู่ในที่วิเวก กายวิเวกจิตก็วิเวก

เมื่อจิตวิเวก คือจิตปราศจากอารมณ์ ปราศจากความฟุ้งซ่าน อันนี้เป็นจิตวิเวก เมื่อจิตได้รับความวิเวกเช่นนั้น สติสัมปชัญญะที่เป็นองค์กรภรณ์นั้นก็พร้อมอยู่ในที่อันนั้น มีสติสัมปชัญญะ เมื่อตาเห็นรูปมันก็รู้สึก หูฟังเสียงมันก็จะมีความรู้สึก ทั้งหลายเหล่านี้แหละ แต่ว่าความรู้สึกอันนั้น เป็นความรู้สึกเฉย ๆ เมื่อมีความรู้สึกขึ้นมาแล้ว มันจะเกิดขณะจิตอันหนึ่งขึ้นมาอีกว่า รูปนี้มันสวยเราชอบ เสียงนี้มันไพเราะเราชอบ รูปนี้มันไม่สวยเราไม่ชอบ เช่นนี้ จะมีความรู้สึกเช่นนั้นเฉพาะกำลังของ สติสัมปชัญญะ สติสัมปชัญญะนี้เป็นเหตุร้องเรียกถึงปัญญาเข้ามาช่วย เมื่อปัญญาเข้ามาช่วยใน สติสัมปชัญญะอันนั้น สติสัมปชัญญะอันนั้นจะสมบูรณ์บริบูรณ์ขึ้น ลำพังสติสัมปชัญญะก็เป็นเพียงแต่ว่า สติ ความระลึกได้ สัมปชัญญะความรู้ตัวเฉย ๆ ภูมิความอุปาทานมันหมายในอารมณ์ทั้งหลายเหล่านั้น ที่นี้เมื่อปัญญาเกิดขึ้นมาในที่ที่มีสติสัมปชัญญะอันนั้น จะมาช่วยให้สตินั้นสมบูรณ์บริบูรณ์ เช่นว่า สุขเวทนา มันเกิดขึ้น ทุกขเวทนามันเกิดขึ้น เมื่อปัญญาได้พิจารณาขึ้นแล้ว มันก็จะได้เห็นเวทนานั้นในเวทนา จะเห็นเวทนาในเวทนา เห็นสุขเวทนาในเวทนา เห็นทุกขเวทนาในเวทนา ก็คือเห็นเวทนาในเวทนานั้น ถ้าไม่เห็นเวทนาในเวทนานั้น เมื่อมีเวทนาเป็นความสุขมันก็ชอบใจ ถ้ามีเวทนาเป็นความทุกข์มันก็ไม่ชอบใจ อันนี้เรียกว่ามีสติล้วน ๆ สัมปชัญญะล้วน ๆ มันจะเกิดผลอย่างนี้

ถ้ามีปัญญาเข้ามาช่วย มันจะเห็นเวทนาในเวทนา เห็นกายในกาย เห็นเวทนาในเวทนา เป็นต้น นี่ยกตัวอย่างง่าย ๆ เมื่อเห็นเวทนาในเวทนาแล้ว มันก็จะรู้สึกว่าเวทนานี้ก็ไม่ใช่เรา เรานี้ก็ไม่ใช่ เวทนา เวทนานี้ก็ไม่ใช่เรา สุขนี้ก็ไม่ใช่เรา เรานี้ก็ไม่ใช่สุข สุขนั้นก็ไม่ใช่ของเรา เราก็จะไม่เป็นเจ้าของความสุข ถ้าปัญญามันเกิดขึ้นเช่นนี้ ก็เรียกว่า เราเห็นกายในกาย เห็นเวทนาในเวทนา เห็นธรรมในธรรม เห็นจิตในจิต โดยถูกต้อง เมื่อเห็นเช่นนี้มันก็ปล่อยวาง เมื่อเห็นเวทนาเกิดขึ้น มันก็เห็นสักแต่ว่าเวทนาเท่านั้น สุขเวทนามันก็เห็นสักแต่ว่าสุขเท่านั้น ทุกขเวทนามันก็เห็นสักแต่ว่าทุกข์เท่านั้น มันไม่ใช่เราสุข มันไม่ใช่เราทุกข์ ตัวสุขทุกข์อันนั้นไม่มีเจ้าของ ตัวเราก็ไม่ยืนยันว่าเราเป็นเจ้าของความสุข ตัวเราก็ไม่ยืนยันว่าตัวเราเป็นเจ้าของความทุกข์ ตกลงก็เห็นว่า สุขมีอยู่ ทุกข์ก็มีอยู่ แต่เจ้าของความสุขและความทุกข์นั้นไม่มีใครไปรับรองเป็นเจ้าของ

ถ้าปัญญาเกิดเช่นนี้ขึ้นมาในที่นั้น มันก็เกิดการถอนอุปาทาน การถอนอุปาทานทั้งหลายออกจาก

จิตของเราได้โดยสมบูรณ์นั้นท่านเรียกว่า ความสงบครั้งที่สอง คือปัญญารู้รอบอันนั้นจะมีเวทนา ไม่มีเวทนา จะเห็นรูปหรือไม่มีรูป จะได้ยินเสียงหรือไม่ได้ยินเสียงก็ตาม ผู้รู้อันนั้น จิตอันนั้น ก็ยืนตัวอยู่เสมอ จะไม่ตื่นเต้น จะไม่เดือดร้อน จะไม่ตื่นเต้นในสิ่งทั้งหลายที่มันเกิดมาในเวลานั้น

เมื่อจิตผู้รู้เห็นแล้ว จิตมันก็ไม่ตื่นเต้น ไม่สงสัย เมื่อจิตไม่ตื่นเต้น ก็เป็นจิตที่มีกำลัง มีพลังมาก เมื่อมีพลังมากแล้วจิตนั้นก็เลยสงสัย เมื่อจิตไม่สงสัยแล้ว เป็นจิตที่ถอนอุปธิออกมาแล้ว คือความยึดมั่นถือมั่นเหมือนกับบुरุษที่ถอนลูกศรออกจากหัวใจของเรา ลูกศรอันนั้นก็เหมือนกับสุขหรือทุกข์นั่นเอง มันเป็นลูกศรที่แทงหัวใจอยู่ตลอดเวลา ถ้าเราถอนอุปธิธรรมออกแล้ว ก็คือถอนลูกศรนั้นออกจากหัวใจของเรา เหมือนกันกับบुरุษที่ถอนถอดลูกศรออกแล้วก็สงบ ไม่เจ็บ ไม่ปวด ไม่ทรมาน ฉะนั้นก็เหมือนกัน

ในครั้งพระพุทธเจ้าของเรานั้นก็เคยปรากฏสาวกสององค์ พระปัญณมณตานีบุตรกับพระสารีบุตรซึ่งเป็นอาจารย์...อันนี้เท่าที่ผมจำได้นะ เพราะว่าจำมานานแล้วบางที่มันพลาดไปได้... พระปัญณมณตานีบุตรนั้นอยากจะไปจุดงค์อยู่ในเสนาสนะก็อยู่มาพอสมควรแล้ว อยากจะเดินจุดงค์ อยากจะไปจุดงค์ในที่ต่าง ๆ เพื่อแสวงหาประโยชน์ในข้อปฏิบัติอันเป็นขอบเขตนี้ จึงไปกราบเรียนท่านอาจารย์คือพระสารีบุตร

พระสารีบุตรท่านก็สอนเรื่องการออกจากเสนาสนะที่สบาย ออกจากอาหารที่สบาย ออกจากที่นอนที่สบายทั้งหมด แล้วท่านก็ถามพระปัญณมณตานีบุตรว่า

“ท่านปัญณมณตานีบุตร ถ้าท่านไปจุดงค์องค์เดียวหรือหลายองค์ก็ตาม ถ้าหากว่ามีปริพาชก

หรือมีบุตร หรือมีทายาททายาททั้งหลายเขาจะเรียนถามท่านว่า ท่านปณณมันตานีบุตรท่านรู้ไหมว่า พระอรหันต์ตายแล้วเป็นอะไร ถ้าเขาถามเช่นนี้ท่านจะตอบเขาว่าอย่างไร”

นี่เป็นคำถามของพระสารีบุตร สอบข้อมูลศิษย์ที่จะออกธุดงค์วัตร

พระปณณมันตานีบุตรก็ประนมมือนมัสการแล้วว่า

“เกล้ากระหมอกก็จะตอบว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เกิดแล้วดับไป” เท่านั้น

เมื่อพระสารีบุตรได้ฟังพระปณณมันตานีบุตรกราบเรียนว่า จะตอบปัญหากับคนที่ถามปัญหา เช่นนี้ ท่านก็เข้าใจว่า พระปณณมันตานีบุตรเป็นผู้มีปัญญา เช่นถามว่า พระอรหันต์ตายแล้วเป็นอะไร พระปณณมันตานีบุตรตอบตามความเข้าใจว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เกิดขึ้นแล้วดับไป พระสารีบุตรผู้เป็นอาจารย์ก็ภูมิใจว่า เอาตัวรอด มีกำลังที่จะพอเดินธุดงค์ไปได้

ดังนั้นการเดินธุดงค์นี้มีอุปสรรคบางครั้งบางคราว แต่เราก็อยากลัวซึ่งอุปสรรค อุปสรรคนั้นแหละทำให้เราเกิดปัญญา อุปสรรคนั้นแหละเป็นหลักฐานที่ให้เราศึกษา รู้ความตามเป็นจริง เมื่อเรารู้ตามเป็นจริง อุปสรรคนั้นก็หายไป ถ้าเราไม่รู้ตามความเป็นจริงแล้วมันก็มีอุปสรรคทั่วไป

ฉะนั้นเมื่อท่านธุดงค์ไปองค์เดียว ก็ให้ท่านน้อมคุณพระพุทเจ้า น้อมคุณพระธรรม น้อมถึงคุณพระสงฆ์ไว้ในใจของท่าน ให้จิตของท่านเป็นพระพุทเจ้า ให้จิตของท่านเป็นพระธรรม ให้จิตของท่านเป็นพระสงฆ์ น้อมคุณทั้งสามอย่างนี้พร้อมไว้ในใจของท่าน ท่านจะเป็นผู้มีกำลัง ท่านจะเป็นผู้มีสติ ท่านจะเป็นผู้มีความรู้รอบตัวของท่าน ท่านจะได้แก้ปัญหาทุก ๆ อย่างที่ท่านผ่านไป ในชนบทต่าง ๆ นั้นได้ เพราะว่าท่านมีพระพุทเจ้าเป็นที่พึ่ง เพราะท่านมีพระธรรมเจ้าเป็นที่พึ่ง เพราะท่านมีพระสงฆ์เป็นที่พึ่ง หลักสามประการนี้ให้มีอยู่ในใจของท่าน เมื่อสิ่งทั้งสามนี้สถิตเสถียรอยู่ในใจของท่าน จิตใจของท่านจะมีอานุภาพ จิตใจของท่านจะเบิกบาน จิตใจของท่านจะผ่องใส จิตใจของท่านจะมีปัญญาเกิดขึ้นมาโดยสมบูรณ์

เมื่อท่านเดินธุดงค์ จะได้พบสิ่งที่ไม่เคยพบ จะเห็นในสิ่งที่ไม่เคยเห็น จะได้รู้สิ่งที่ไม่เคยได้รู้มา ถ้าท่านมีหลักดี เป็นผู้ที่มีปัญญาแล้ว การที่ท่านเดินไปนั้นก็ล้วนแต่เกิดประโยชน์ทั้งนั้น ล้วนแต่จะเกิดประโยชน์ตนด้วย ล้วนเป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่นด้วย เมื่อท่านมีการสังวรสำรวมด้วยดีแล้ว เหมือนพระอัสสชิที่ท่านผู้ประพฤติปฏิบัติเรียบร้อยดี ในเวลาหนึ่งท่านเดินเที่ยวภิกขาจาร ดูเหมือนอยู่ในเมืองกรุงราชคฤห์นคร พระอัสสชินั้นท่านเป็นผู้สมบูรณ์บริบูรณ์ในธรรมะพอสมควร เมื่อท่านเดินท่องเที่ยวภิกขาจารในสถานที่นั้น ท่านก็สังวรสำรวมเป็นอย่างดี ในเวลานั้นท่านพระสารีบุตรเมื่อยังเป็นฆราวาสอยู่ มองเห็นหรือไปพบเข้าในที่นั้น องค์พระสารีบุตรนี้ท่านมีปัญญามาก ท่านมองเห็นพระอัสสชิ ท่านก็มีความเลื่อมใส การที่เลื่อมใสอันนั้นเพราะอะไร เพราะว่าดูกิริยามารยาทของพระอัสสชินั้นแปลกจากพระภิกษุองค์อื่น ๆ ลัทธิอื่น ๆ แม้นลวดว่าสีผ้าที่ท่านห่มไปก็เป็นสีผ้าอันไม่ฉูดฉาด และการเดินไปด้วยความสงบระงับ เดินไม่ช้านักไม่เรวนัก แต่มีความรู้สึกข้างหน้า ข้างหลัง ข้างซ้าย ข้างขวา อยู่ตลอดเวลาด้วยมีสติสัมปชัญญะ

เมื่อเห็นเช่นนั้น พระสารีบุตรก็เกิดความเลื่อมใส ก็เดินไปในระยะหนึ่งได้โอกาสแล้วก็

เดินไปหาท่านอัสสชิผู้มีตาอันสังวรสำรวม กราบเรียนถามว่า “ท่านเป็นลูกศิษย์ของใคร อาจารย์ท่านสอนท่านอย่างไร”

พระอัสสชิตอบว่า “อาตมาภาพเป็นลูกศิษย์ของพระโคดม”

พระสารีบุตรก็เรียนถามต่อไปอีกว่า “พระโคดมนั้นท่านสอนท่านอย่างไร ขอท่านจงแสดงธรรมให้โยมฟังพอสมควร”

พระอัสสชิผู้ที่มีความมักน้อยสันโดษนั้น ก็ตอบพระสารีบุตรว่า “อาตมาภาพ..ยังเป็นผู้บวชใหม่ มีความรู้ในคำสอนของพระโคดมน้อย” แต่พระสารีบุตรได้ขอให้ท่านแสดงธรรมโดยย่อสักเล็กน้อย

ในเวลานั้นพระอัสสชิเถรได้โอกาส ก็เลยพูดธรรมะหรือให้ธรรมะแก่พระสารีบุตรโดยย่อ ๆ ว่า “พระตถาคตสอนว่า เย ธมฺมา เหตุปฺปภา ธรรมทั้งหลายเกิดเพราะเหตุ ดับเพราะเหตุ เมื่อผลจะเกิดเป็นยังงี้ ก็เพราะเหตุมันเกิดก่อน เมื่อธรรมทั้งหลายเหล่านั้นจะดับไป ก็เหตุมันดับไปก่อน ผลจึงดับไปทีหลัง”

พระสารีบุตรได้ยินเท่านั้นเองก็เลยเข้าใจว่า ในธรรมทั้งหลายเหล่านั้นมันเกิดจากเหตุ เมื่อเหตุเกิด ผลเกิดเพราะเหตุ เมื่อเหตุดับไปผลก็ดับไปทีหลัง ท่านพระสารีบุตรได้โอกาสได้ยินธรรมะคำสองคำนี้ ซึ่งพิสดารกว้างขวาง ท่านเข้าใจในธรรม อันนี้ก็เป็นเหตุให้พระสารีบุตรนั้น เลื่อมใสในพระพุทธานุสาสนาในกาลต่อมา จนกระทั่งได้เป็นสาวกเบื้องขวาช่วยประกาศพระศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา เป็นผู้เลิศองค์หนึ่ง

อันนี้ก็ได้รับความว่าพระอัสสชิเถรนั้น ท่านได้ไปประกาศพรหมจรรย์ และท่านประกาศพระศาสนาไปพร้อม ๆ กัน ท่านรู้ถึงอาการภายนอก ท่านรู้จักอาการภายใน พรหมจรรย์ของท่านก็เสร็จ พรหมจรรย์ของท่านก็ไม่มีใครห่มอง อาการที่เปล่งวาจาที่เป็นธรรมะออกไปนั้น ก็เป็นการประกาศพระศาสนาไปในตัว ประการแรกท่านจะเป็นผู้สมบูรณ์ บริบูรณ์ บริสุทธิ ทางกายด้วย ทางวาจาด้วย ทางใจด้วย อันนี้เป็นเหตุ ในการประกาศพรหมจรรย์นั้น ก็คือ ประกาศความจริง การกระทำจริง การปฏิบัติจริง ให้รู้จักความจริง ไม่ใช่การไปโฆษณา การไปประกาศความจำ หรือไปโฆษณาความจำที่เราศึกษาเล่าเรียนมา ซึ่งไม่เกี่ยวกับพรหมจรรย์ บุคคลที่มีกิเลสหนา ปัญญาหยาบ เมื่อมาได้เล่าเรียนศึกษาเพื่อความจำ ก็เอาความจำนั้นไปประกาศ ไม่ใช่ความจริง ไม่ใช่ประกาศพรหมจรรย์ ประกาศความจำ การประกาศความจำความรู้ตามตำรา เป็นนักพูดในเวลา นั้น มันไม่มีประโยชน์มาก หรือไม่มีประโยชน์เลยก็ได้

ฉะนั้นดูกันที่การกระทำให้ดี ดูกันที่ความประพฤติปฏิบัติให้ดี ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา

ท่านได้เปรียบไว้ว่า อันความรู้ถ้าหากว่าตั้งอยู่ในใจของคนอันธพาลแล้ว มันก็เหมือนกันกับเอาอาวุธให้โจร เมื่อโจรได้อาวุธแล้ว มันจะปล้นก็ได้ มันจะทำอะไรก็ได้ทั้งนั้น เหมือนกันกับความรู้ที่บุคคลสามารถเอาไปประกาศเกือบทุกอย่าง แต่ว่าการประพฤติปฏิบัติไม่เป็นไปตาม

ธรรมะคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า มันเลยเป็นโมฆะ

อันนี้เรียกว่าประกาศความจำ มันจึงเลอะ ๆ เทอะ ๆ ไปหมดในเวลานี้ หรือถือกันว่าไปประกาศพระศาสนา ไม่ได้ไปประกาศพรหมจรรย์ หรือได้ความว่าไปประกาศความจำที่ศึกษาเล่าเรียนมาเท่านั้น ไม่ได้ประกาศความจริง ถ้าเราประกาศความจริงนั่นก็คือเราประกาศพรหมจรรย์ เช่นพระบรมครูของเราทรงส่งพระสาวกออกไปประกาศพรหมจรรย์ครั้งแรกนั้น ลองนึกย้อนหลังไปซิว่า ท่านเลือกเอาพระอย่างไรไป เอาพระชนิดไหนไป ศาสนาคำสอนของพระพุทธเจ้าจึงดำเนินมาตลอดทุกวันนี้ ที่จริงพระพุทธเจ้าท่านเอาสาวกที่เป็นพระแท้ ๆ เป็นพระที่ไม่ติดในสมบัติของตน เป็นพระที่ไม่ติดสมบัติของผู้อื่น เป็นพระที่ไม่ติดสมบัติของเทวดา..นี่ออกไปประกาศพรหมจรรย์ คือไปประกาศความจริง คือข้อปฏิบัติจริง พุตจริง ทำจริง เห็นจริง ซึ่งกล่าวว่าท่านทั้งหลายเหล่านี้ เป็นผู้รู้ซึ่งอริยสัจสี่คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ท่านทั้งหลายเหล่านี้ ที่มีความรู้ อย่างนี้ที่พระพุทธเจ้าของเราส่งไปประกาศพรหมจรรย์ครั้งแรก มันก็เกิดประโยชน์มาตลอดทุกวันนี้ ก็เพราะเป็นอย่างนี้

ท่านไม่ได้เอาพระที่เอาความจำไปประกาศ ท่านเอาพระที่เอาความจริง ที่รู้ยังเห็นจริง ในพระธรรมที่ได้รู้ได้เห็นไปประกาศพรหมจรรย์ การประกาศพระศาสนา การประกาศพรหมจรรย์ ในที่ต่าง ๆ นั้น จึงได้เกิดประโยชน์มากมายไม่เหมือนทุกวันนี้

ที่ท่านจะเดินทางออกจากวัดหนองป่าพงวันนี้ ถ้าท่านเห็นพระสงฆ์ ท่านจะคิดอย่างไร และท่านรู้อย่างไร ให้ท่านปฏิบัติอย่างไรเสียก่อน ท่านจะเป็นผู้ไม่เก้อเขิน ในเมื่อบรรพชิตหรือบริษัททั้งหลายจะมาถามปัญหาของท่าน

พระพุทธเจ้าท่านสอนว่า หากว่าเรายังไม่รู้ภายในที่นั่น ยังไม่รู้ข้อประพฤติปฏิบัติในกลุ่มชนทั้งหลายเหล่านั้น เรายังไม่รู้ประเพณีในกลุ่มชนทั้งหลายเหล่านั้น อย่าไปถือตัวในที่นั่น อันนี้มีประโยชน์มาก ไม่ถือตัวอันนี้มันเป็นของสมมุติ

เท่าที่ผมได้อธิบายให้ท่านฟังมานี้ ท่านจะพบสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ไปตลอด ผมจึงว่าเป็นประโยชน์ ผมก็เคยเดินธุดงค์ไป ไปธุดงค์องค์เดียวแต่ว่ามันเปลี่ยวนะ ถ้าจะให้ดีมีเพื่อนสหธรรมิกไป ๒ องค์นั้นดี พอดี แต่ถ้าไป ๓ องค์ หรือ ๔ องค์นั้น มันจะมากไป ความยุ่งเหยิงวุ่นวายเกิดขึ้น แต่ไปองค์เดียวนี้ก็อาจจะเปลี่ยวไป แต่ว่าไม่เป็นอะไรถ้าเราถวายเป็นชีวิตต่อพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์แล้ว เพราะเราเกิดมาก็เกิดมาคนเดียว ตายก็ตายคนเดียวทำความดีก็ทำคนเดียว ทำความชั่วเราก็ทำคนเดียวเป็นเรื่องของเราทั้งนั้น

ฉะนั้น ผู้ประพฤติปฏิบัติกรรมฐานจึงเป็นผู้ต่อสู้ แก่ปัญหาตลอดกาลตลอดเวลา และประการหนึ่งถ้าท่านเป็นผู้มักน้อย ถ้าท่านเป็นผู้สันโดษ ให้ท่านมีความสำนึกในใจว่า ท่านจะต้องเอาชนะตัวท่านไว้ในใจเสมอ ไม่ต้องเอาชนะบุคคลอื่น ถ้าเราเอาชนะบุคคลอื่น เราก็แพ้ตัวของเรา ถ้าเราเอาชนะตัวเรา ก็ชนะคนอื่น ชนะโดยธรรมะ ชนะโดยการไม่ยึดมั่นถือมั่น เรียกว่าชนะ ในที่นี้ไม่ได้เรียกว่าชนะด้วยการมีทิฐิมานะอะไร แต่ชนะด้วยการปล่อยวาง ชนะ

ด้วยการหยุด อันนั้นให้เป็นอารมณ์ไว้ในใจของท่านเสมอไป

แต่ว่าการไปรุดงค์นี้มีเหตุหลายอย่าง ผมเคยได้อำลาครูบาอาจารย์ไปรุดงค์ ซึ่งครั้งแรกไปกราบท่าน ท่านก็สอนว่า การไปรุดงค์นี้ลำบาก แต่ก็ไม่เป็นอะไร มีสถานที่ให้พักก็ให้พิจารณาที่เราพักพอสมควร ต้นไม้ ป่าไม้ กิ่งไม้ ทั้งหลายเหล่านั้น หรือสถานที่อันใด ๆ ที่ประชาชนเขามีประเพณีถือเป็นของศักดิ์สิทธิ์ของเขา เขาไม่ให้พักที่นั่น ไม่ให้อาศัยอยู่ที่นั่น ท่านก็ต้องออกจากที่นั่นไปพักที่อื่น อันนี้สำคัญเพราะถ้าพักที่นั่น ถ้าขึ้นพักที่นั่นจะเป็นอันตราย เพราะปฤชณยังมีกิเลสหนาอยู่那儿 ยังไม่รู้เรื่องอะไรมันจะทำกับเราอย่างไรก็ได้

อีกประการหนึ่งเมื่อท่านพัก ท่านอย่าไปติดที่พัคนั้น คือหากไปอยู่แห่งหนึ่ง ไม่ควรเกิน ๓ คืน แล้วก็เคลื่อนที่ไป และประการที่สอง ถ้าท่านพักอยู่ที่นั่นอย่างกลางเพียง ๗ วัน แล้วเราก็ไปรุดงค์ อย่างมากที่สุดคืออย่างที่สองนั้น ให้ท่านพักอย่างมาก ๑๕ วัน แล้วก็ถอนกลดไปที่อื่นเรื่อย ๆ ไป

อันนี้ผมเคยได้รับคำสั่งสอนของครูบาอาจารย์ แต่ก็ยังไม่รู้ว่ามีเหตุอย่างไร มีผลอย่างไร เมื่อผมเดินไปแล้วจึงเกิดความรู้สึก ในการเดินรุดงค์เช่นนี้ อย่างมากท่านให้พักได้เพียง ๓ คืนแรก ครั้งแรกให้ท่านพักได้เพียง ๓ คืน ที่เราพัก ๓ คืนนี้ บางทีก็มีผู้คนประชาชนมาอยู่่มาก ไม่ได้ความสงบ ท่านก็เคลื่อนที่ไปจากที่นั่นเสีย

และประการที่สามนั้น ถ้าไปพักในที่นั้นจะมีโยมเลื่อมใสถวายอาหารบิณฑบาต ทุกสิ่งทุกอย่าง ประการนั้น ท่านจะมีความสุขในที่นั้น ติดในที่นั้นอีก นี้อย่างหนึ่ง เป็นเหตุให้ท่านต้องเคลื่อนไปถึงเราจะชอบใจในที่นั้นหรือไม่ชอบใจในที่นั้น ถ้าได้ ๓ คืนก็ให้เคลื่อนไปที่อื่น กลัวท่านจะติดคน กลัวท่านจะติดเสนาสณะ กลัวท่านจะติดอาหารการกิน กลัวท่านจะติดความสะดวกสบายในที่นั้นอีก นั้นเป็นเหตุออกจากที่นั่นไป ถ้าจะอยู่อีกอย่างกลางต้องไม่เกิน ๗ วัน มันจะเกิดอะไร มันก็ไม่เกิน ๗ วันเป็นอย่างกลาง มันจะชอบใจ จะสนุกสนานกับญาติกับโยมเท่าไรก็ตามเพราะเราเดินรุดงค์เพราะเราไปหาประโยชน์ ไม่ใช่เราไปหาประโยชน์เพื่อให้อยู่ดี กินดี อะไรทั้งหลายเหล่านั้นอย่างมาก ๗ วัน เพราะตัวเรานี้ ท่านจึงไม่ให้คุ้นเคยกับคนมาก จนเสียของรักของเรา อย่าไปยอมมัน

ประการที่สามนั้นอย่างมากที่สุด อย่าให้เกิน ๑๕ วัน ถ้าเกิน ๑๕ วันไปแล้ว มันยังอยู่ที่นั่น เดียวมันชอบญาติโยมที่นั่น เดียวมันชอบอาหารที่นั่น เดียวมันชอบที่อยู่อาศัยอันนั้น เพียงเพราะอันนี้เป็นเหตุให้เราอยู่ในที่นั่น ทั้ง ๓ ประการนี้ให้พิจารณา นี่ผมเคยผ่านมาแล้วเป็นความจริง อันนี้อันหนึ่งเป็นอุปสรรค ถ้าที่ไหนไม่ค่อยชอบใจอยากจะไปวันนี้ อยากจะไปเดี๋ยวนี้ ถ้าที่ไหนชอบใจอยากจะอยู่นาน ๆ ในที่นั้น อย่างนี้เรียกว่าเราปฏิบัติตามใจของเรา ปฏิบัติตามตัณหา ปฏิบัติตามความอยาก ไม่ใช่เราไปรุดงค์เพื่อขัดเกลากิเลสของเรา อันนี้เป็นเหตุ

ดังนั้นการไปรุดงค์นี้จึงเกิดประโยชน์มากกับบุคคลผู้มีปัญญา เป็นโทษมากกับคนที่ไม่มีความปัญญา อันนี้ให้ท่านสำนึกไว้เสมอว่า พระอัสสชิพบพระสารีบุตร หลังจากท่านได้รับธรรมะคำสั่งสอนของ

พระอัสสชิแล้ว พระสารีบุตรมีความเคารพมาก เมื่อท่านจะหลับจะนอน ท่านก็ผินศีรษะไปในทิศที่พระอัสสชิอยู่ เพราะท่านระลึกถึงอุปการะของท่าน ทุกครั้งเมื่อท่านจะพักจะจำวัด ท่านก็ต้องผินศีรษะไปทางพระอัสสชิอยู่ ปฏิบัติด้วยความเคารพเคารวะ

ทีนี้เมื่อเรามาเทียบเป็นปรมัตถธรรมแล้ว ก็คือท่านมีความระลึกอยู่ที่ใจของท่านเสมอ ซึ่งเป็นคำสอนของพระอัสสชิสอนว่า ธรรมทั้งหลายเกิดเพราะเหตุ เมื่อจะดับไปเพราะเหตุมันดับไปก่อน ผลก็ดับด้วย ธรรมะอันเป็นสังขารธรรมอันนี้ ธรรมะอันเป็นความจริงอันนี้จะก้องอยู่ในใจของพระสารีบุตรตลอดเวลา คือหัวใจท่านเรียกว่าศีรษะ เมื่อท่านจะยืน จะเดิน จะนั่ง จะนอน จะขบ จะฉัน ท่านมีจิตผกัฟ รู้สึกอุปการะ และรู้จักธรรมะที่ท่านพระอัสสชิเฝ้าสอนเสมอทุกโอกาส ฉะนั้นตามตำนานจึงกล่าวว่า พระสารีบุตรเมื่อท่านจะนอน ท่านจะต้องผินศีรษะไปทางพระอัสสชิท่านอยู่ นี้เรียกว่าพูดตามหลักปรมัตถธรรม เมื่อพูดตามหลักของปรมัตถธรรมแล้ว ศีรษะของท่านก็คือใจ หัวใจของท่านนั้นแหละ ท่านมีจิตจดจ่อมีจิตผกัฟอยู่ในธรรมะ คำสั่งสอนของครูบาอาจารย์ในทุกโอกาส เป็นผู้ไม่ประมาท

บรรลุนิโหนแล้ว

พระอาจารย์รูปหนึ่ง เล่าว่า

ครั้งหนึ่งมีการเล่าลือว่า ลูกศิษย์ของหลวงพ่อรูปหนึ่งเป็นพระอรหันต์ พระบางรูปก็เชื่อ บางรูปก็ไม่เชื่อ อุดรทนไม่ไหว รูปหนึ่งก็เลยเอาเรื่องนี้ไปกราบเรียนถามหลวงพ่อดอง หลวงพ่อดองบอกว่า

“ท่านเป็นก็เป็น ไม่เป็นก็ไม่เป็น ผมก็ไม่ได้เป็นอะไร ผมไม่มีอะไรจะเป็น เรื่องของเรา เป็นเรื่องของเรา เรื่องของเราไม่ใช่เรื่องของคนอื่น เรื่องของคนอื่นไม่ใช่เรื่องของเรา”

คำตอบของหลวงพ่อดอง แสดงให้เห็นเป็นอย่างดีถึงทัศนะของท่านต่อการบรรลุคุณธรรมขั้นสูง ท่านไม่ส่งเสริมให้ลูกศิษย์ลูกหาใส่ใจในเรื่องนี้ แต่ให้เข้าใจว่าการปฏิบัตินั้น ก็เพื่อการปล่อยวาง ท่านมักตำหนิการจับกลุ่มวิพากษ์วิจารณ์ผู้อื่น องค์นั้นได้ขั้นนั้น องค์นี้ได้ขั้นนี้ แต่กำชับให้ดูตัวเองมากกว่าว่า ยังมีโลกไหม ยังมีโกรธไหม ยังมีหลงไหม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเชื่อผลการปฏิบัติของตัวเอง หลวงพ่อดองเตือนเสมอไม่ให้ปลงใจเชื่อง่ายๆ ว่าตัวเองบรรลุเป็นอะไร

“คนมีศรัทธามากประกอบด้วยความเชื่อ แต่อ่อนด้วยปัญญา สมาธิก็เก่ง แต่ว่าวิปัสสนาไม่มี มันเห็นไปหน้าเดียวเป็นไปรูปเดียว มันก็เป็นไป ศรัทธาอย่างนี้ในทางพุทธศาสนาพูดตามตัวหนังสือท่านว่า ศรัทธาอธิโมกข์ ศรัทธาอธิโมกข์นะ คือมีศรัทธาจริง แต่ว่าศรัทธามันปราศจากปัญญา แต่เราก็มองไม่เห็นในขณะนั้น ก็นึกว่าเป็นปัญญาไปก็มี ก็เลยไม่มองเห็นความผิด ไม่เห็นความรู้สึกลึกซึ้งในทีนั้น

สัมมาทิฐิ คือความมุ่งมั่นที่ว่าสิ่งทั้งหลายเหล่านั้นมันเป็นของที่ไม่แน่นอน ฉะนั้นพระอริยเจ้า และพระพุทธเจ้า ท่านจึงไม่ให้ยึด ให้ยึดแต่ไม่ให้มัน ท่านยึดจับมาดูนี่คือผลอะไรเท่านั้น จะใช้ประโยชน์มันอย่างไร จะทำอย่างไรกับผลไม้อันนี้เท่านั้น ไม่ใช่ท่านยึดมัน ยึดไม่ให้มันคือ ยึดไม่ให้เป็นทุกข์ คือไม่มีตัณหาเข้าไปปะปน ไม่ต้องเป็นนั่นเป็นนี่ มันหมดมันสิ้นในการกระทำอย่างนั้นที่ว่ายึดมาแล้วมันยินดีไหม มันยินร้ายไหม เมื่อยินดีแล้วมันยึดในความดีนั้นไหม มันยึดในความร้ายนั้นไหม เราควรพิจารณา

ผมเคยเล่าให้ฟังเรื่อย ๆ ว่า ปฏิบัตินะให้แอบเข้าหาพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าอยู่ตรงไหนทุกวันนี้เนะ แอบเข้าไปหาท่านเถอะ อะไรคืออนิจจัง แอบเข้าไปหาท่านชิต อนิจจังมันเป็นของไม่แน่ นั่นแหละตรงนั้น ยืนไว้ตรงนั้นก่อน ถ้ามันบอก “อ้อ! ฉันเป็นโสดาแล้ว” ไปกราบท่านเถอะ ไม่แน่โสดาเนะ เข้าไปกราบท่าน ท่านจะบอกว่ามันไม่แน่ “เป็นอนาคามี” ไปกราบท่านก็ว่าไม่แน่ ท่านจะบอกอยู่คำเดียว ว่ามันไม่แน่ “ไปถึงอรหันต์” ไปกราบท่าน ท่านยิ่งจะเอาใหญ่ล่ะว่า มันไม่แน่ เราจะได้ฟังธรรมะของพระบ้าง ไม่แน่อีกคือ ไม่ยึดนั่นเองแหละ มันไม่แน่ อะไรจะเป็นอะไรก็ไม่ยึด อย่าไปยึดงู ๆ ปลา ๆ ไปยึดแล้วไม่วาง จับไม่วาง แต่ท่านยึดมาดูแล้วท่านวาง ยึดมาดูเป็นสมมุติเฉย ๆ ผลที่สุดก็ส่งให้มุติ มันเป็นเสียอย่างนั้น

ผมจึงได้บอกว่า ให้แอบเข้าไปหาพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าคือใคร ก็คือธรรมะนั้นแหละ เรื่องในสากลโลกทั้งหมดมันมารวมที่ธรรมะตัวเดียวคือ “อนิจจัง” ลองดูซิใครเป็นนักปฏิบัติ ผมคุมมาตลอดยี่สิบกว่าพรรษา นี่ผมเห็นเท่านั้น แล้วก็อดทนอันหนึ่ง และก็เข้าไปใกล้ธรรมะ อนิจจัง มันไม่แน่ ใจมันว่าแน่ขนาดไหน ก็บอกว่ามันไม่แน่

ผมเคยพูดให้พระฟังสั้น ๆ แต่ก็บางคนอาจจะสนใจ ถ้าหากว่าคนปฏิบัติอยู่พิจารณาอยู่เรื่อยไป ตอนปลายถึงจะรู้จัก ที่สำนักเราปฏิบัตินี้ อาการมันจะไปลงตรงนั้นแน่นอนไม่ไปที่ไหน ผมเคยพูดว่ารีบเดินไปแล้วก็รีบกลับมา แล้วก็รีบหยุดอยู่ เบื้องแรกมันเป็นอย่างนี้ ทำอย่างนี้ไปเรื่อย ๆ แล้วผลที่สุดมันไม่มีอะไรมาก มันแค่นั้นแหละ มันหมดมันสิ้นแล้ว ไม่ต้องเดิน ไม่ต้องถอย ไม่ต้องหยุด เดินก็ไม่มี หยุดก็ไม่มี ถอยก็ไม่มี หหมด! อันนี้ให้เอาไปพิจารณานะ ให้มันชัดในจิตของเจ้าของ ตรงนั้น มันจะไม่มีอะไรจริง ๆ”

